DUDEN

İşte, Okulda ve Günlük Hayatta
Almanca'yı Doğru Bir Biçimde
Kullanmak İsteyenler İçin

Almanca Gramer

Almanca dilinin yapısı ile
ilgili temel bilgiler:
Sözcük çeşitleri, sözcük
oluşumu ve cümle yapısı

ALFA®

DUDEN ALMANCA GRAMER

Rudolf und Ursula Hoberg

Çeviri: Mihan Çatak (Kurt) ve Memet Çatak

©Mecnun©

Alfa Yayınları: 1266
Dizi No: 47

DUDEN
ALMANCA GRAMER

Rudolf ve Ursula Hoberg

Çeviri: Mihan Çatak (Kurt) ve Memet Çatak

1. Baskı : Mayıs 2003
ISBN : 975-297-291-8

Yayıncı ve Genel Yayın Yönetmeni : M. Faruk Bayrak
Yayın Koordinatörü ve Editör : Rana Gürtuna
Pazarlama ve Satış Müdürü : Vedat Bayrak

ALFA Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.
Ticarethane Sk. No: 41/1 34410 Cağaloğlu, İstanbul
Tel : (212) 511 5303-513 8751-512 3046 Fax : (212) 519 3300
www.alfakitap.com
E-mail : info@alfakitap.com

ALFA/AKTÜEL KİTABEVİ
Burç Sinema Pasajı No: 34
Altıparmak / BURSA
Tel : (224) 223 60 16

Baskı ve Cilt

MELİSA MATBAACILIK
Çiftehavuzlar Yolu Acar Sanayi
Sitesi No: 8 Bayrampaşa-İstanbul
Tel : (212) 674 97 23
Fax : (212) 674 97 29

Önsöz

Günümüzde, eskiye nazaran daha az okunup yazıldığı söyleniyor. Bu durum, tabii ki okul- ve iş hayatı için değildir. Üniversite veya yüksek okul okuyanların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Bunun dışında, birçok insan, Almanca'yı (ana dilini) doğru bir şekilde kullanmayı gerektiren iş alanlarında çalışmaktadır.

Fakat diğer alanlarda da, örneğin günlük hayatta, boş zamanlarda veya halk arasında, insanın ana dilini yazılı ve sözlü olarak doğru bir şekilde kullanması önemlidir.

Bunun ön koşulu ise, o dilin yapısı ile ilgili temel bilgiye sahip olmaktır. Bu gramer kitabı, Almancadaki telaffuz ve yazılış, kelime türleri, kelime teşkili ve cümle yapısının temel bilgisi hakkındaki bütün bilgileri aktarmaktadır. Bunun dışında, dildeki bakış açısının daha genel konularına değinip, iyi ve doğru bir Almanca kullanımı için, pratik (günlük) konuşmalarda oluşan sorular ile ilgili belirtiler de vermiştir.

Bu gramer kitabı, bir ön bilgi şart koşmaz. Farklı alanlar ile ilgili terimler ve bağlamlar anlaşılır bir şekilde anlatılmış, tablolar ve çok sayıda örnekler ile açıklanmıştır. Bu açıklamalar yapılırken, terimlerin aslı kullanılmıştır, yani çeşitli benzetmeler veya dolaylı bir anlatım yapılmamıştır.

Bu "Almanca Gramer" kitabı, özellikle yetişkinlere yöneliktir, fakat yüksek okulda (veya Üniversitede) okuyan. öğrenciler tarafından da kullanılabilir. Yabancı dil öğrenimi için de gerekli olan ön bilgiyi aktarır. Bu kitap, bireyler tarafından yalnız başına öğrenimleri için kullanılabileceği gibi, kurslarda veya ileri seviyede eğitim için temel bilgileri içeren bir kitap olarak da geçerlidir. Hem öğrenme kitabı, hem de çalışma kitabı olarak kullanılabilir, yani tüm olarak veya parça halinde sistematik bir şekilde ele alınabilir. Bunun yanı sıra eserin, sadece akla takılan, çeşitli sorulara cevap verebilen bir geçerliliği de vardır.

Kitapta kullanılan farklı işaretlemeler ile, aranan terimlerin veya konuların açıklamaları kolaylıkla bulunabilir.

! Bu işaret, Almanca dil kullanımında sık sık yapılan hatalar için uyarı anlamına gelir. Burada okuyucuya, dilbilgisel açıdan oluşan kritik durumlarda, yani kendini nasıl ifade etmesi gerektiği konusunda bilgi verilir veya stilistik (düzen) açıdan oluşan sorulara öneriler aktarılır.

İÇİNDEKİLER

2 Fiil - Das Verb

2.1 genel bakış

Bei einem Unfall im M. *wurden* gestern gegen 11 Uhr drei Personen schwer und eine leicht *verletzt*. Wie ein Augenzeuge *berichtet*, *wollte* ein Fahrer mit seinem Wagen von der Landesstrasse 3127 nach links in die Friedrich-Ebert-Strasse *abbiegen*. Dabei *übersah* er einen *entgegenkommenden* Personenwagen, und es *kam* zum Zusammenstoss. Die Verletzten *wurden* in die Klinik nach G. *gebracht*. Der Sachschaden *beträgt* nach Polizeiangaben 14000 Mark.
An der gleichen Stelle *hatte* sich erst vor zwei Tagen ein ähnlicher schwerer Unfall *ereignet*, der zwei Verletzte und 13000 Mark Sachschaden *forderte* (wir *berichteten* darüber). Die Polizei *ist* der Meinung, dass beide Unfälle *hätten vermieden werden können*, wenn die Fahrer die im Kreuzungsbereich *geltende* Geschwindigkeitsbegrenzung *beachtet hätten*.

Metinde kalın yazılı kelimeler tür olarak fiildir. Fiiller en büyük kelime türünü oluşturmazlar, ancak cümle yapımında en önemli görevi taşırlar (↑96).

"Fiil" kelimesi için kullanılan diğer Almanca adlandırmalar "Tuwort", "Tunwort", "Zeitwort"tur.
Bu ifadelerden anlaşılan, fiillerin bir iş, eylem ifade edebileceklerididir.
Örnek:

berichten (bildirmek, haber vermek),
abbiegen (dönmek, sapmak),
bringen (getirmek).

Ama bir işin yapılışını, yani eylemliği içermeyen fiiler de çoktur:

sich ereignen (meydana gelmek)
betragen (yekun) tutmak
sein (olmak)

Fiiller, şekilleri ile zamansal bilgiler ifade ettikleri için bunlara "Zeitwörter" denir.

Örnek:

er berichtet : Gegenwart (o bildiriyor): şimdiki zaman

er berichtete : Vergangenheit (o bildiriyordu / bildirdi): geçmiş zaman

82 Fiiller biçimlerini başka ölçütlere göre de değiştirir:

Die Person (↑115) (şahsa göre) 1. şahıs 2. şahıs 3. şahıs	 ich berichte (ben bildiriyorum) du berichtest (sen bildiriyorsun) er berichtet (o bildiriyor)
Die Zahl (↑115) (sayıya göre) Singular (Einzahl) - Tekil Plural (Mehrzahl) - Çoğul	 er berichtet (o bildiriyor) sie berichten (onlar bildiriyorlar)
Die Aussageweise (!137ff) (İfade biçimine göre) İndikativ (Wirklichkeitsform) - Bildirme kipi (gerçek biçim) Konjunktiv (Möglichkeitsform) - Subjunktiv (imkan dahili) İmperativ (Befehlsform) - Emir Kipi (emir biçimi)	 sie haben berichtet (onlar bildirdiler) sie hätten berichtet (onlar bildireceklerdi) berichte! (bildir!/anlat!)

Die Zeit *(zamana göre)*	
Präsens (Gegenwart) - Şimdiki zaman	ich berichte (ben bildiri- yorum)
Präteritum (Vergangenheit) - Geçmiş zaman (mazi)	ich berichtete (ben bildir- dim)
Perfekt (vollendete Gegenwart) - Geçmiş zaman (şimdiki zamanda bitmiş/ son bulmuş)	ich habe berichtet (ben bildirdim)
Plusquamperfekt (vollendete Vergangenheit) - Geçmiş zaman (geçmiş zamanda bitmiş/son bulmuş)	ich hatte berichtet (ben bildirmiştim)
FuturI (Zukunft) - Gelecek zaman	ich werde berichten (ben bildireceğim)
FuturII (vollendete Zukunft) - Gelecek zaman (gelecek zamanda bitmiş/ nihayet bulmuş)	ich werde berichtet haben (ben bildirmiş olacağım)
Die Handlungsart (↑155ff) *içerik türü (olayın akış /oluş türü)*	
Aktiv (Tatform) – oluş şekli / etken	er berichtete (o bildirdi)
Passiv (Leideform) - edilgen	es wurde berichtet (o bildirildi)

Yukardaki belirtilere göre fiillerin biçim değiştirmesine Konjugation – fiil çekimi denir.
Bu fiil biçimlerinin yanında bir de fiil çekiminin bütün biçimle-

rini almayan, özellikle şahıs ve sayıya göre çekimi olmayan fiil biçimleri vardır:

Der İnfinitiv (die Grundform ↑116ff.) - Mastar (fiilin asıl şekli)	berichten
Das Partizip (Mittelwort ↑119ff) - Ortaç/Partisip (Sıfatfiil) PartizipI (şimdiki zaman ortacı) PartizipII (geçmiş zaman ortacı)	 berichtend (bildiren, bildirerek) berichtet (bildirmiş olan, bildirilen)

Fiilleri çeşitli ölçütlere göre gruplara ayırmak mümkündür:

- anlamlarına göre (↑83)
- cümlede, özellikle başka fiillerle beraber bulunmalarına göre (↑84)
- oluşturuluşlarına göre (↑99)
- çekimlerine (çekim tarzlarına) göre (↑109)

2.2 Fiillerin gruplandırılması – Untergliederung der Verben

83 Anlamlarına göre gruplandırma

Konuşmacı, fiil ile neyin vaki olduğunu, neyin (gerçekleştiğini) ya da birinin ne yaptığını ifade eder. Buna göre *fiilleri temel anlamlarına göre üçe ayırmak ve* "Zustands-, Vorgangs-, Tätigkeitsverben" yani hal fiilleri, hal değişim fiilleri ve eylem fiilleri olarak belirlemek mümkündür. Hal fiilleri değişme göstermeyen bir şeyi, bir durumu, bir kişinin ya da eşyanın özelliğini ya da duruşunu belirler:

Claudia *ist* krank und muss zu Hause *bleiben*. – Claudia hastadır ve evde kalmalıdır.
Sie *schläft* viel. – O çok uyuyor.
Der Schaden *beträgt* 14000 Mark. – Zarar 14000 Mark tutuyor
Wir *wohnen* im 3. Stock. – Biz 3. katta oturuyoruz

Hal değişimi belirten fiiller, bir olayı, yani bir halden başka bir hale geçişi anlatırlar.
Örneğin "einschlafen" uykuya dalma, uyanık olma ile uyuma arasındaki geçişi belirtir:

Ich konnte gestern lange nicht *einschlafen*. – Ben dün gece uzun süre uyuyamadım (uykuya dalamadım.)
Deshalb *bin* ich heute erst spät *aufgewacht*. – Bu nedenle bugün (ancak) geç uyandım.
Der Unfall *ereignete* sich gegen 11 Uhr. – Kaza saat 11 sularında gerçekleşti.
Es *wird* Herbst. – Sonbahar geliyor.
Die Sonne *geht* früher *unter*. – Güneş daha erken batıyor.

Eylem bildiren fiiller bir işi ya da hareketi belirtirler:

Der Fahrer wollte nach links *abbiegen*. – Sürücü sola dönmek istedi.
Man *brachte* die Verletzten in eine Klinik. – Yaralılar bir kliniğe getirildiler.
Thomas *macht* den Führerschein. – Thomas ehliyet alıyor.
Er *geht* zweimal in der Woche zum Unterricht. – O haftada iki kez derse gidiyor.

Tam Fiiller – Vollverben

Cümle içersinde tam anlam taşıdıkları icin, cümlede tek başına bulunabilen fiillere "Vollverben" denir:

Der Fahrer *übersah* einen entgegenkommenden Personenwagen. – Sürücü karşıdan gelen bir aracı fark etmedi.

Der Unfall *forderte* zwei Verletzte. – Kaza iki yaralı ile sonuçlandı. (Kazada iki kişi yaralandı)
Der Arzt *untersucht* den Patienten. – Doktor hastayı muayene ediyor.
Er *verschreibt* ihm ein Medikament. – O ona bir ilaç yazıyor.

85 **Yardımcı Fiiller - Hilfsverben**

Yardımcı fiiller "haben", "sein", "werden", tam fiillerle birlikte kullanılır. Bunlar belli zaman biçimlerinde ve edilgen ("Passiv") cümle oluşturulmasında yardımcı rol alırlar. "Haben" ve "sein" ile geçmiş zaman "Perfekt" (↑130ff) ve "Plusquamperfekt" (↑134) oluşturulur.

(Perfekt): Die Fahrer haben die Geschwindigkeitsbegrenzung nicht beachtet. – Sürücüler hız sınırlamasına dikkat etmediler.
Beide Wagen sind zu schnell gefahren. – Her iki araç(da) çok hızlı gitti.
(Plusquamperfekt): Die Fahrer hatten die Geschwindigkeitsbegrenzung nicht beachtet. – Sürücüler hız sınırlamasına dikkat etmemişti.
Beide Wagen waren zu schnell gefahren. – Her iki araç(da) çok hızlı gitmişti.

"Werden", gelecek zaman "Futur" (↑135f.) ve edilgen "Passiv" (↑157) cümlelerini oluşturmak için kullanılır:

(Futur): Wir werden ausführlich darüber berichten. – Bu konuda ayrıntılı bilgi sunacağız.
(Passiv): Die Verletzten werden/wurden in eine Klinik gebracht. – Yaralılar kliniğe götürülecek/götürüldü.

80 "Haben", "sein", "werden" her yerde yardımcı fiil olarak kullanılmaz. Tek başına, tam fiil olarak da kullanılır:

Ich habe keine Zeit. – Zamanım yok.

Das Stück hatte grossen Erfolg. – Piyes büyük başarı aldı.
Zwei mal zwei ist vier. – İki kere iki dört eder.
Gestern waren wir im Kino. – Dün sinemadaydık.
Er wird Ingenieur. – O mühendis olacak.

PartizipII'de (geçmiş zaman ortacı) "werden" hem yardımcı fiil, hem de tam fiil olarak kullanılabilir. "Werden"'in PartizilI'de yardımcı fiil hali "worden", tam fiil hali "geworden" şeklindedir.

(yardımcı fiil olarak "werden"): Er ist untersucht worden. – O muayene edildi.
(tam fiil olarak werden): Er ist krank geworden. – O hastalandı.

Modal Fiiler – Modalverben

(Latince: modus= Art und Weise= tarz, suret, minval, usul) Bunlar:

"dürfen" : müsaadeyi, izni haiz olmak, hakkında sahip olmak, yetkili olmak,
"können" : yapa- (ola-, ede-...) bilmek, muktedir olm.,
"mögen" : istemek, sevmek, beğenmek, hoşlanmak, arzu etm.,
"müssen" : mecbur (zorunda, yükumunda) olm., zoru altında kalmak, zaruri (lazım, gerek) olm., muhtemel olm.
"sollen" : yapması istenilmek, söylenmek, rivayet edilmek,
"wollen" : istemek, arzu etmek, niyetinde olm., talep etm., muhtaç olm., -mak, -mek üzere olm.

olup, mastar (Infinitiv) halindeki tam fiillerle beraber modal fiil (Modalverb) işlevini yüklenirler. Yani tam fiilin içeriğini değiştirirler (tadil ederler):

Diesen Pullover dürfen Sie nicht in der Maschine waschen. – Bu kazağı makinada yıkayamazsınız. (makinada yıkanırsa zarar görür anlamında)

Ich kann mich nicht daran erinnern. – O'nu (mevzuyu) hatırlayamıyorum.

Ihr sollt zum Chef kommen. – Patronun yanına gitmelisiniz. (Patron sizi çağırıyor anlamındadır)
Der Fahrer wollte links abbiegen. – Sürücü sola dönmek istedi.
Was möchtest du trinken? – Ne içmek istiyorsun?
Wir müssen uns beeilen. – Acele etmeliyiz.

88 Olumsuz ya da sınırlayıcı cümlelerde, bir tam fiilin mastarı ile bağlantılı olarak kullanıldığında, "brauchen" fiili modal fiillere çok benzer. Tam fiilin mastar hali "zu" eki ile –"gerçek" modal fiillerde olduğu gibi- ya da bir çok durumda "zu" eki olmadan da kullanılır:

Sie brauchen sich nicht zu entschuldigen. Sie brauchen sich nicht entschuldigen. Sie müssen sich nicht entschuldigen.	Özür dilemenize gerek yoktur. (Buna mecbur değilsiniz anlamında)

"brauchen" ile kullanılan "zu" eki özellikle konuşma dilinde görülmez. Daha çok yazı dilinde kullanılır.

Modal fiiller PartizipII'de ("brauchen" dahil) mastar (Infinitiv) haliyle kullanılır.
Örneğin "Er muss gehen – o gitmelidir" cümlesinin "Perfekt" geçmiş zamanı:

Er hat gehen müssen – o gitmek zorunda kaldıdır. (Er hat gehen gemusst – yanlıştır!)

Aynı şekilde:

Das hätte sie nicht sagen dürfen. – O bunu söylememeliydi. ("bunu söylemesine" izin yoktu.)
Die Unfälle hätten vermieden werden können. – Kazalar önlenebilirdi. (Kazaların önüne geçilebilirdi).
Du häetest nicht auf mich zu warten brauchen. – Beni beklemene gerek yoktu. (Beni beklememeliydin.)

Er hatte immer schon Lockführer werden wollen. – O her zaman makinist olmak istiyordu.

Das hätte ich wissen sollen. – Bunu bilmeliydim.

Modal fiiller ancak bağımsız (tam fiil olarak) kullanılırlarsa, "PartizipII"'de kurala uygun şekilde yer alırlar:

Ich hätte das nicht so gut gekonnt. – Ben bunu bu kadar iyi beceremezdim.
Sie hat nicht in die Disco gedurft. – O'nun Disko'ya gitmeye/girmeye izni yoktu.
Er hatte den Typ nie gemocht. – O, o tipten (insandan) hiç (bir zaman) hoşlanmadı.
Das habe ich nicht gewollt. – Böyle olmasını istemedim.

Modal fiillerinin çeşitli kullanış tarzları vardır. Bir şeyin olanak dahilinde, gerekli, gönüllü, müsaadeli olduğunu ya da talep edildiğini ifade ederler:

Olanak dahili (Möglichkeit): Können wir uns morgen um 10 Uhr treffen? – Yarın saat 10'da buluşabilir miyiz?
Gereklilik (Notwendigkeit): Leider muss ich den Termin absagen. – Ne yazık ki randevuyu iptal etmem gerekiyor/etmek zorundayım.
İstek, arzu (Wille, Wunsch): Wir möchten/wollen die Angelegenheit zunächst im kleinen Kreis besprechen. -Biz bu meseleyi önce aramızda konuşmak istiyoruz.
İzin (Erlaubnis): Darf man hier rauchen? – Burada sigara içiliyor mu?
Talep (Forderung): Wir sollen uns noch etwas gedulden. – Biraz daha sabırlı olmalıyız. (Bizden biraz daha sabır isteniyor, anlamında)

Cümlede, modal fiilin verdiği anlam başka bir şekilde ifade edilmişse, tekrar modal fiil kullanılması gereksizdir:

Sie verlangte, dass er das Geld sofort zurückzahl(t)e. – Parayı hemen ödemesini talep etti.
(...,dass er das Geld sofort zurückzahlen sollte, yanlıştır!)
Gestatten Sie, dass ich mich zu Ihnen setze? – Yanınıza oturmama müsaade eder misiniz?
(...,dass ich mich zu Ihnen setzen darf, yanlıştır!)

Belli modal fiillerle konuşmacı bir tahmin de yürütebilir ya da başka bir şahsın söylediklerini aktarabilir:

Er dürfte inzwischen zu Hause sein. (= Ich vermute, dass er inzwischen zu Hause ist).
- Bu arada evde olması gerekiyor. (= Onun bu arada evde olduğunu tahmin ediyorum).
Sie muss eine schwere Kindheit gehabt haben. (= Ich glaube, dass sie eine schwere Kindheit gehabt hat).
- Zor bir çocukluk dönemi geçirmiş olmalı. (= Zor bir çocukluk dönemi geçirmiş olduğuna inanıyorum).
Das Wetter soll wieder besser werden. (= Es heisst/man sagt, dass das Wetter wieder besser wird).
- Hava yine düzelecekmiş. (= havanın yine düzeleceği söyleniyor).
Er will das ganz allein gemacht haben. (= Er behauptet, das ganz allein gemacht zu haben).
- Göya bunu tek başına yapmış. (= Bunu tek başına yaptığını iddia ediyor).

Başka bir fiilin içeriğini değiştirmek için, modal fiillerin yanısıra kullanılabilen birkaç fiil daha vardır. Bunlar, (Modal fiil + saf mastar birleşmesi ile kullanımı değil de) fiilin mastar hali önüne "zu" eki getirelerek kullanılır:

Zunächst ist zu klären,... - Zunächst muss geklärt werden...
- ... –nın önce açıklığa kavuşturulması gerek/lazım
Auf dem Foto war nichts zu erkennen. – Auf dem Foto

konnte man nichts erkennen.
- Resimde hiç bir şey tanınmıyordu/belli olmuyordu.
Ich habe noch zu arbeiten. – Ich muss noch arbeiten.
- Daha yapacak işim var. Daha çalışmam gerek.

Başka çeşit bir kullanımda, "haben" + mastar, "zu" eki olmaksızın geçer:

Er hat viele alte Möbel auf dem Speicher stehen. – Deposunda birçok eski mobilya var. (... auf dem Speicher zu stehen, yanlış!)

Tadilat içerikli diğer fiiller şunlardır: scheinen, pflegen, drohen ("in Gefahr sein"-tehlikede olmak anlamında) ve versprechen ("den Anschein haben"- öyle görünmek anlamıda):

Sie schien uns nicht zu erkennen. – Öyle görünüyor ki, bizi tanımadı.
Er pflegt jeden Tag einen Mittagsschlaf zu halten. – Her gün öğlen uykusuna yatmaya özen gösterir.
Das alte Gemäuer drohte jeden Moment einzustürzen.
– Eski duvarlar her an yıkılma tehlikesi gösteriyordu.
Es versprach ein lustiger Abend zu werden. – Neşeli bir akşam olacağa benziyordu.

Tehdit anlamı ifade etmek için kullanılan "drohen", ve söz vermek anlamında kullanılan "versprechen" fiilleri, tam fiildir:

Der Entführer drohte die Maschine in die Luft zu sprengen.
– Korsan, uçağı havaya uçurmakla tehdit etti.
Er versprach morgen wiederzukommen. – Yarın tekrar geleceğine söz verdi.

İşlev fiilleri – Funktionsverben

"bringen", "kommen", "gelangen", "nehmen", "ziehen" v.b. gibi fiiller aşağıdaki bağlamda kullanıldıklarında, özel bir grup oluştururlar:

zum Abschluss (tamamlamak/sonuçlandırmak/ bitirmek) zur Anwendung (uygulamaya koymak/tatbik sahasına çıkarmak) zum Ausdruck (ifade etmek/ifadelendirmek) zur Durchführung (icra etmek/uygulamaya geçirmek) in Vorschlag (teklif etmek/önermek)	bringen	zur Anwendung (zur Entfaltung zum Stillstand zur Verteilung

Zur Anwendung (uygulamak) Zum Ausdruck (ifadesini bulmak) zur Entfaltung (gelişme göstermek) zum Stillstand (durmak/duraklamak) zur Verteilung (paylaştırmak/dağıtılmak)	kommen

Bu ifadelerin özelliği, benzer görünümlü tamlamalarla kıyaslandığında ortaya çıkar, örneğin:

Er bringt sein Gepäck zum Bahnhof. – O bagajını tren istasyonuna getiriyor/götürüyor.

Er bringt sein Erstaunen zum Ausdruck. – O şaşkınlığını ifade ediyor.

Örneğin şu şekilde sorulabilir:

Wohin bringt er sein Gepäck? – Zum Bahnhof.
O bagajını nereye getiriyor/götürüyor? – İstasyona.

Ama şöyle sorulamaz:

Wohin bringt er sein Erstaunen? – Zum Ausdruck.
Şaşkınlığını nereye getiriyor/götürüyor? – İfade etmeye.

Fiil burada gerçek ve tam anlamını kaybetmiştir; sadece dilbilgisel yönüyle cümle kurulmasına yardımcıdır. Bu nedenle bu tür kullanımlarda geçen fiillere işlev fiilleri "Funktionsverben"

denir. Tamamına ise (zum Ausdruck bringen) "Funktionsverbgefüge" -işlev fiilli oluşumu denir.

93 Başka bir adlandırma da "Streckverben" ya da "Streckformen" dir. Yani Funktionsverbgefüge basıt *fiillerin "uzatılmışları/genişletilmişleridir"*:

zum Ausdruck bringen – ausdrücken = ifade etmek.
in Vorschlag bringen – vorschlagen = teklif etmek.
zur Entfaltung kommen – sich entfalten = gelişmek/geliştirmek.
in Erwägung ziehen – erwägen = ölçüp biçmek/düşünüp taşınmak.
in Zweifel ziehen – bezweifeln = şüphelenmek/şüpheli görmek

"Funktionsverbgefüge" ve ilgili basit fiiller her zaman çakışmaz. Anlamlarında ve kullanımlarında farklılıklar vardır.
Mesela "etwas in Ordnung bringen" ile "etwas ordnen" aynı şey değildir. "In Erwägung ziehen", "erwägen" 'den daha güçlüdür.
Hukuk ilmi ile idare/yönetim gibi bazı alanlarda basit fiillerden farklı olarak "Funktionsverbgefüge" kesin olarak saptanmış anlamları ile kullanılırlar.
Örnek:

Anklage erheben –dava açmak.
Widerspruch einlegen – itirazda bulunmak.
Einen Beweis führen – kanıt sunmak.
Zu Protokoll nehmen – zapta geçmek.
Einen Vermerk machen – not düşmek.

İlgili basit fiillerin ifade ettiklerinden daha fazla bir şey ifade etmeyen "Funktionsverbgefüge" kullanılmamalıdır.
Örnek:

Die Zeitung *wird* an alle Haushalte *verteilt – Gazete bütün evlere dağıtılacak.*

(Gazete bütün evlerde dağıtıma geldi, değil.) Bu neden ortadan kalktığı için... (... ortadan kalkmaya geldiği için, değil.)

Kişisel olmayan fiiller - Unpersönliche Verben

Bunlar sadece "es", yani 3.tekil şahıs ile bağlantılı ve daha çok doğa olaylarını ifade etmek için kullanılır:

Es regnet. – yağmur yağıyor. / Es nieselt. – serpiştiriyor. / Es schneit. – kar yağıyor. / Es hagelt. – dolu yağıyor. / Es donnert. - gök gürlüyor. / Es blitzt. – şimşek çakıyor.

Bu gibi hava koşullarını ifade eden fiiller "Witterungsverben", mecazi anlamda kullanılırsa, başka bir zamir ya da isimle beraber olabilirler:

Der Zug donnerte über die Brücke. – Tren köprüden gürlercesine geçti.
Seine Augen blitzten vor Zorn. – Gözleri hiddetten şimşek gibi çakıyordu.

Dönüş(üm)lü fiiller – Reflexive Verben

Dönüşlü fiiller "reflexive Verben", yanlarında dönüşlü zamir "Reflexivpronomen" bulunduran fiillerdir (↑263ff). "Reflexiv" "rückbezüglich - önceki ile ilgili" anlamındadır. Zamir, cümlenin öznesine dönüşlü atıfta bulunur:

Ich schäme *mich*. – Ben utanıyorum.

Schämst du *dich* nicht? – Sen utanmıyor musun?

Er schämt *sich*. – O utanıyor.

Aynı şekilde:

Ich habe es *mir* anders überlegt. – Düşüncemden vazgeçtim.
Wir haben *uns* schrecklich gelangweilt. – Canımız feci sıkıldı.
Habt ihr *euch* gut amüsiert? – İyi eylendiniz mi?
Die Leute gerieten ausser *sich* vor Begeisterung. – İnsanlar coşkudan kendilerinden geçtiler.

Gerçek olan ve olmayan dönüşlü fiiller vardır. Gerçek dönüşlü fiiller sadece dönüşlü zamirlerle beraber kullanılır. Yani dönüşlü zamir olmadan olmaz ve başka bir zamir ya da isimle yer değiştiremez:

er bedankte *sich*. – O teşekkür etti.

Şu biçim yanlış ve mümkün değildir:
er bedankte.
er bedankte den Freund.

Gerçek dönüşlü fiiller örneğin şunlardır:

sich beeilen – acele etmek
sich entschliessen – karar vermek
sich ereignen – vuku bulmak
sich nähern – yaklaşmak, sokulmak
sich schämen – utanmak
sich sehnen – hasretini çekmek
sich verirren – yolunu kaybetmek, yolunu şaşırmak.

Gerçek olmayan dönüşlü fiillerde dönüşlü zamir yerine uygun başka bir tamlama gelebilir:

Dönüşlü-reflexiv: Sie wäscht *sich*. – O yıkanıyor.
Hilf *dir* selbst. – Kendi işini kendin yap.
Dönüşlü olmayan- nicht reflexiv: Sie wäscht *das Kind*. - O çocuğu yıkıyor.
Dann hilft *dir* Gott. – O zaman Tanrı sana yardım eder.

Fiiller ve tamlamaları – Verben und ihre Ergänzungen.

96 Fiil, daha doğrusu tam fiil, cümlenin oluşturulmasında merkezi rol oynar. Hatasız bir cümlenin oluşması için, cümlede hangi ögelerinin olması gerektiğini ve hangilerinin olabileceğini saptar. Örneğin yalnızca "Er beantragte" – dileğinde bulunmak, talep etmek ifadesi yanlıştır. Ne talebinde/dileğinde bulunduğunun da belirtilmesi şarttır (örneğin bir pasaport, işsizlik parası vs.). "Er beantragte auf einen Pass" da denilmez, aksine talep edilen şeyin Akkusativ "–i" halinde olması gerekir.
Doğrusu: *Er beantragte einen Pass.*
Bir fiille beraber kullanılması gereken cümle ögelerine "Ergänzungen" tamlamalar denir. Her fiil belli sayıda ve çeşitte tamlama ister, yani fiil cümleye hükmeder. (Mesela "beantragen" bir özne ve –i hali tamlaması "Akkusativergänzung" ister). Bu keyfiyete fiilin değerliği "Wertigkeit des Verbs" denir.

Tamlamaların sayısına göre fiilleri tasnif etmek mümkündür. Buna göre bir değerlikli, iki değerlikli, üç değerlikli vs.fiiller belirtilebilir.
Fakat aynı zamanda tamlama çeşidinin de belirlenmesi daha anlamlıdır:

97 Sadece bir özne gerektiren fiiller:

Das Baby schläft. – Bebek uyuyor.
Die Sonne scheint. – Güneş parlıyor.
Die Blumen blühen. –Çiçekler açıyor.
Erst stirbt der Wald, dann stirbt der Mensch. – Önce orman ölür, sonra insan ölür.

Özne ve –i hali tamlaması "Akkusativergänzung" gerektiren fiiller:

Er repariert sein Auto. – O arabasını tamir ediyor.

Der Hagel hat die gesamte Ernte vernichtet. – Dolu bütün ekini yok etti.
Der Fahrer übersah den entgegenkommenden PKW. – Sürücü karşıdan gelen aracı görmedi.
Die Feuerwehr löschte den Brand. – İtfaiye yangını söndürdü.

Özne ve –e hali tamlaması "Dativergänzung" gerektiren fiiller:

Sie dankte den Rettern. – O kurtarıcılara teşekkür etti.
Das Buch gehört mir. – Kitap bana benimdir.
Er vertraute seinem Freund. – O arkadaşına güvendi.
Sie half den Armen und Kranken. – O yoksullara ve hastalara yardım etti.

Özne, -e hali tamlaması ve –i hali tamlaması gerektiren fiiller:

Er schenkte ihr einen Strauss Rosen – O, ona bir demet gül(ü) hediye etti.
Sie gibt dem Ober ein Trinkgeld. – O garsona bir bahşiş(i) verdi.
Die Polizei nahm ihm den Führerschein ab. – Polis o'nun ehliyetini aldı/ehliyetine el koydu.
Wir senden Ihnen gern weiteres Informationsmaterial zu. – Size memnuniyetle yeni/başkaca bilgi malzemesi göndereceğiz.

Tamlamalar ile ilgili ayrıntı !419ff.

-i hali tamlaması gerektiren fiillerden edilgen "Passiv" cümleler yapılabiliyorsa, bu fiillere geçişli fiiller "transitive Verben" denir:

Die Feuerwehr löschte den Brand. – İtfaiye yangını söndürdü.
("Passiv": Der Brand wurde von der Feuerwehr gelöscht. – Yangın itfaiye tarafından söndürüldü).

Diğer bütün fiiller, geçişsiz fiil gurubuna girer "intransitive Verben".

2.3 Fiilin kelime yapısı – Die Wortbildung des Verbs

92 Trinken-içmek, denken-düşünmek, sprechen-konuşmak, gehen - gitmek, kommen - gelmek, bringen - getirmek/ götürmek gibi basit fiillerin yanısıra türeme ve birleştirme yoluyla oluşturulan çok sayıda fiil vardır:

Türetilen fiiller "abgeleitete Verben"	Be-kommen = almak, ver-bringen = zaman geçirmek, Trauer-n = kederlenmek/yas tutmak, film-en = film çevirmek, ver-gleich-en = kıyaslamakkarşılaştırmak, er-wach-en = uyanmak
Birleştirilen fiiller "zusammengesetzte Verben"	Teil-nehmen = katılmak, fern-sehen = televizyon izlemek, aus-trinken = içip bitirmek, weg-bringen = alıp götürmek

İsim ve sıfatların aksine ön ekler "Präfix - Vorsilbe" ile kurulan fiillerin sayısı daha fazladır. Bundan dolayı bu çeşit yapılışlar daha ayrıntılı olarak aşağıda ele alınacaktır.

Ön ekli fiiller – Verben mit Vorsilben (Präfix)

100 Ön eklerin çoğu fiilden ayrılabilir:
an-kommen: Der Zug *kommt* um 12.30 Uhr in Stuttgart *an*.
Varmak: Tren saat 12.30'da Stuttgart'a varıyor.
abholen: Wir holen euch mit dem Auto vom Bahnhof ab.
Gidip almak: Sizi arabayla istasyondan alacağız.

Böyle sabit olmayan ön ekler (fiil ilavesi "Verbzusatz" diye de adlandırılır), şimdiki zamanda "Präsens" ve geçmiş zamanda "Präteritum" ana (temel)cümlelerde fiilden ayrı olarak cümlenin sonunda olur.

Buna karşın bazı ön ekler de fiile bağlı olarak sabit kalırlar:

be-kommen: Sie bekam vor drei Wochen ein Kind.
Almak (burada doğurmak anlamında): Üç hafta önce bir çocuğu oldu.
er-holen: Er erholt sich nur langsam von den Strapazen.
Rahatlamak/dinlenmek: O ancak yavaş yavaş dinlenebiliyor:

Buna göre ön ekleri olan fiilleri ayrılabilen "trennbare Verben" ve ayrılamayan "untrennbare Verben" diye gruplandırmak mümkündür. Farklılıklar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Ayrılabilen fiiler "trennbare Verben"	**Ayrılamayan fiiller "untrennbare Verben"**
Ön ek vurgulu: Wir müssen diese Mängel abstellen. Bu eksikleri gidermeliyiz.	Ön ek vurgusuz: Wir müssen neue Ware bestellen. Yeni mal sipariş etmemiz gerek. Missverstehen: istisna!
PartizipII ge- ile oluşturulur: ge- ön ek ve kök arasına girer: Wir haben die Mängel *abgestellt*. (fiilde başka bir ön ek daha varsa, ge- kalkar: Wir haben die Zeitung abbestellt.)	PartizipII ge- olmaksızın oluşturulur: Wir haben neue Ware bestellt.
Mastar "Infinitiv" "zu" ile beraber ise, "zu" ön ek ve kök arasında yer alır: Er forderte uns auf, die Mängel abzustellen. – Eksikleri gidermemiz konusunda bizi uyardı.	Mastar "zu" ile beraber ise, "zu" ayrı olarak bütün fiilin (kök+ön ek) önünde yer alır: Er bat uns neue Ware zu bestellen. – Yeni mal sipariş etmemiz için, bize ricada bulundu.

101 En önemli ön ekler – Die wichtigsten Vorsilben:

Ayrılabilir-"abtrennbar"	Ayrılamaz-"nicht trennbar"
Ab-: abfahren – hareket etm. abbeissen – bir kısmını ısırarak koparmak.	Be-: beladen – yüklemek bekleiden – giydirmek
An-: ankommen – bir yere vasıl olm., gelmek, varmak anbinden – bağlamak	Ent-: entladen – boşaltmak entreissen – gaspetmek, kapmak
auf-: aufbauen – yapı yapmak, oluşturmak, kurmak aufessen – tamamını yemek	Er-: erfrieren – soğuktan ölmek, donmak erstellen – yapmak, imal etm., tanzim etm.
aus-: ausladen – tahliye etm., boşaltmak, bir daveti iptal etm. ausreissen – sınır dışına çıkmak, kaçmak, ayrılmak	Miss-: missachten – riayet etm., hor görmek, ihmal etm. Missverstehen – yanlış anlamak
ein-: einladen – yüklemek, davet etm. einschlafen – uykuya dalmak, uyuşmak, gevşemek	Ver-: verarbeiten – işlemek, işleyerek imal etm. Verglasen – bşyi camlamak
her-: (heraus-, herbei-, gibi genişletilmiş şekilleri dahil) herkommen – beri gelmek herausbringen – neşretmek, yayınlamak, imal etm.	Zer-: zerbrechen – kırmak zerlegen – parçalara ayırmak, parçalamak
hin-: (hinab-, hinauf-, hinein- gibi genişletilmiş şekilleri dahil) hinlegen – biryere koymak, yatırmak, bırakmak hinaufgehen – yukarı	Yabancı dilden alınan ön ekler: De-: ("ent","weg" anlamında) dekodieren – şifreyi çözmek, deşifre etm. dezentralisieren – desantralize etm. Re-: ("zurück", "wieder" anlamında) rekonstruieren – tekrar etm., yinelemek resozialisieren – yeniden sosyalize etm.

	çıkmak, yükselmek	
Los-:	losfahren – hareket etm., yola çıkmak	
Mit-:	mitmachen – katılmak, iştirak etm.	
	Mitnehmen – beraberinde götürmek	
Nach-:	nachlaufen – birinin peşinden koşmak	
Vor-:	vorlaufen – birinin önünde gitmek	
	Vormachen – birine bşy. göstermek	
Weg-:	wegnehmen – alıp götürmek, kaldırmak	
Zu-:	zugreifen – el atmak, yemek almak, fırsatı ganimet bilmek	

102 Özellikle durch-, über-, um-, unter- gibi bazı ön ekler hem ayrılabilen hem ayrılamayan fiil grubuna girer:

Durchsetzen: Er setzt immer seinen Kopf durch. – O her zaman kafa tutar.
Durchsuchen: Die Polizei durchsuchte das ganze Haus. – Polis evi baştan başa aradı.

Bazı fiillerin anlam farkını, sadece vurgunun ön ekte olup olmamasından anlamak mümkündür:

Übersetzen – üstünden atlamak, öbür tarafa geçirmek
Übersetzen – tercüme etmek

Umfahren – araba ya da başka bir araçla bşyi. devirmek, b-ni çiğnemek, ezmek
Umfahren – araba ya da başka bir araçla bşyin. etrafında dönmek, tur atmak.

Genelde böyle durumlarda fiillerin anlamları da değişir:

	Ayrılabilir – "trennbar"	Ayrılamaz – "untrennbar"
Durch-	Er bricht eine Tafel Schokolade durch. – Bir tablet çikolatayı ikiye bölüyor. (durchbrechen=entzweibrechen – ikiye bölmek/kırmak)	Das Flugzeug durchbricht die Schallmauer. - Uçak ses duvarını deldi. (durchbrechen=überwinden – geçmek/aşmak)
Über-	Sie ist zum Katholizismus übergetreten. - O katolikliğe geçti (din değiştirdi) (übertreten=sich einer anderen Gemeinschaft anschliessen – başka bir cemaate katılmak) "übersiedeln": anlam değişmeden hem *"trennbar" – ayrılabilir,* hem de Sie siedelten nach Bonn. – Onlar Bonn'a göçtü.	Er hat das Gesetz übertreten. – O yasayı çiğnedi. (übertreten=gegen etw. Verstossen - bir şeye aykırı harekette bulunmak.) *"unntrennbar" – ayrılamaz* olarak kullanılır. Sie übersiedelten nach Bonn. – Onlar Bonn'a göçtü.
Um-	Der Betrieb wurde umgestellt. – İşletme yeniden yapılandırıldı. (umstellen=neu organisieren – yeniden organize etm.	Das Haus ist umstellt. – Evin etrafı kuşatıldı. (umstellen=umzingeln – kuşatmak, etrafını sarmak)
Unter-	*Er gräbt den Dünger unter.* – Kazarak gübreyi alta gömüyor/karıştırıyor. (untergraben=darunter graben – kazarak alta koymak/karıştırmak)	*Diese Leute untergraben* die staatliche Ordnung. – Bu insanlar devlet düzenini sarsıyor. (untergraben=langsam zerstören – yavaş yavaş tahrip etm.)

Ayrılabilir fiillerin bazıları bazen ayrılamayan fiiller gibi kullanılır:

Kurala uygun olarak: "Ich erkenne das an" yerine: Ich anerkenne das. – Bunu kabul ediyorum.

Bu durumda genelde ayrılabilir biçim tercih edilir. Örnek olarak doğru kullanım şekli aşağıdaki gibidir:

Das Gericht *aberkannte* ihm die bürgerlichen Ehrenrechte (yanlış). Yerine: Das Gericht *erkannte* ihm die bürgerlichen Ehrenrechte *ab*.
-Mahkeme onu medeni haklarından yoksun bıraktı.
Ich *anvertraue* dir hiermit ein Geheimnis (yanlış). Yerine: Ich *vertraue* dir hiermit ein Geheimnis *an*.
-Sana bir sırrımı açıyorum.
Der Vorstand *anberaumte* die Sitzung auf den 9.9. (yanlış). Yerine: Der Vorstand *beraumte* die Sitzung auf den 9.9. *an*.
-Yönetim kurulu oturum için 9.9.'a gün verdi.
Die Regierung *vorenthält* uns wichtige Informationen (yanlış). Yerine: Die Regierung *enthält* uns wichtige Informationen *vor*.
-Hükümet bizden önemli bilgileri gizliyor.

Telgraf uslubunda, fiilleri ayırmadan kullanmak adettir:

Ankomme morgen 10.15. – Varış saatim yarın 10.15.

103 Ön ekler basit bir fiilin anlamını farklı tarzda değiştirir. Ab-, an-, aus- ve benzeri ön eklerde bağımsız kelimeler olarak, anlam yönünden yer belirleme ön plana çıkar:

absprinçen – bir yerden atlamak, abfliegen – bir yerden havalanmak, abführen – bir yere götürmek
(ab-: von etw. weg – bir şeyden/yerden öteye/başka bir yere).
aussteigen – bşyden inmek, ausreissen – bir yerden ayrılmak, sınır dışı çıkmak, ausschrauben – vidasını sökerek çıkarmak.
(aus-: nach aussen – dışa doğru)
hingehen – bir yere gitmek, hinlegen – (bir yere) koymak, hinwerfen – (yere) atmak
(hin-: auf etw. zu – bir şeye doğru)

Yine de bu tür fiil birleşimlerinin hepsini oluşturdukları parçalara bakılarak açıklamak mümkün değildir.

(be-, er-,vs.) gibi türeme hecelerini anlamak daha da zordur. Bunların çoğunun tek başına anlamları yoktur.
Mesela "ver-" ve "be-" gibi en çok kullanılan ön ekler şu anlamları ifade ederler:

Ver-: "bis zum Abschluss, zu *Ende, vollständig" - bitinceye* kadar, sonuna kadar, tamamiyle	blühen – verblühen *çiçek açmak – çiçeğini dökmek,* solmak sinken – versinken düşmek, inmek, azalmak – batmak, dibe gitmek heilen – verheilen tedavi etm., iyileştirmek – iyileşmek, kapanmak bluten – verbluten Kanamak, kan gelmek – çok kan kaybederek ölmek
"falsch" – yanlış	schreiben – sich verschreiben yazmak – yazarken yanlış yapmak. legen – verlegen koymak, yatırmak döşemek – yanlış yere koymak sprechen – sich versprechen konuşmak – konuşurken yanlış yapmak
"machen/werden zu" – yapmak/olmak	*vergrössern (=grösser machen)* – büyütmek *verbeamten (=zum Beamten* machen) – memur sıfatını vermek. *versteinern (=zu Stein werden)* – taşa çevrilmek
"versehen mit" – bşy ile *donatmak*	

	vergolden – altınlamak/yaldızlamak verchromen – kromlamak. verglasen – bşyi camlamak, bşye cam geçirmek
Be-: "zielgerichtet": "be-" ile geçişsiz bir fiilden geçişli bir fiil yapılır (!98) versehen mit	in einem Haus wohnen – ein Haus bewohnen bir evde oturmak auf eine Frage antworten – eine Frage beantworten bir soruya cevap vermek jemandem drohen – jemanden bedrohen birini tehdit etm. bekleiden – giydirmek, kaplamak, süslemek... besohlen – pençe takmak beschriften – üzerine yazı yazmak bezuschussen – nakdi yardımda bulunmak, tahsisat bağlamak

104 Ön heceler her zaman amaca uygun kullanılmamaktadır. Özellikle resmi dilde bileşik fiil kullanım adeti vardır, ki zaten basit bir fiilin verdiği anlam tekrar ön hece kullanımını gerektirmez, sadece fazlalık olur:

Örnek:
Unterlagen kopieren – evrakların kopyalarını çıkarmak.
(abkopieren – yanlıştır!)
jemandem ein Vorgehen empfehlen – birine bir yöntemi/tarzı tavsiye etm.
(anempfehlen – yanlıştır!)

Fiilin anlamını iki kez ifade ediyorsa, yabancı dil köklü fiillere ön hece takmak da gereksizdir:

zusammenaddieren – beraber toplamak
zurück reduzieren – geri(ye) azaltmak (Aynı anlam iki kez)
herauseliminieren – dışarıya ayırmak

Buna karşın basit bir fiilin anlamını güçlendiren ya da başka yönde değiştiren ön heceleri ayırt etmek gerekir:

Abändern – tadil etm., başkalaştırmak, doğrultmak
Aufoktroyieren – zorla kabul ettirmek, empoze etm.
Ausdrucken – basmayı, tabetmeyi bitirmek
Durchdiskutieren – netice alıncaya kadar konuşmak

Böylece, örneğin "durchdiskutieren", basit "diskutieren" fiilinden daha çok şey ifade eder, yani "sonuna kadar" "belli bir sonuç alıncaya kadar" tartışmak.
"anschreiben", "antelefonieren", "anmahnen", "anfliegen" gibi yeni oluşturulmuş fiillerde ön hecenin görevi, fiili geçişli yapmaktır:

jemandem schreiben – jemanden anschreiben
-birine yazmak
wegen etw. mahnen – etwas anmahnen
-bir şeyin yapılmasını hatırlatmak, uyarmak

Böylece fiiller cümlede çok yönlü kullanılabilirler. Mesela "Passiv" edilgen bir cümle oluşturulabilir:

Cakarta wird auf dieser Route nicht angeflogen – Bu rotada Cakarta'ya uğramadan uçuluyor.
Der angemahnte Betrag ist immer noch nicht eingegangen – Hatırlatılan meblağ hâlâ ödenmedi/tahsil edilmedi.

"schreiben/anschreiben" fiilleri de artik içerik yönünden farklı kullanılmaktadır:

Sabine hat mir zum Geburtstag geschrieben. – Sabine bana, doğum günümü kutlamak için yazdı. (kişisel yazı)
Die Firma hat alle Kunden angeschrieben. – Firma bütün müşterilerine yazdı/yazı gönderdi. (görevle ilgili yazı)

105 Sonunda hece/ek olan fiiller - Verben mit Nachsilben

Son ek "Suffix" kullanılarak, isim ve sıfatlardan fiiller türetilir.

Bu türetimin en basit çeşidi, isim ya da sıfat köküne –(e)n ekinin getirilmesidir:

> Trauer-n (yas - yas tutmak), zweifel-n (kuşku – kuşkulanmak), film-en (film – film çekmek), schlaf-en (uyku – uyumak)
> Zelt-en (çadır – çadır kurmak), wach-en (uyanık – uyanık olm/nöbet tutm.), gleich-en (eşit/benzer – benzemek), reif-en (olgun – olgunlaşmak)
> (mit Umlaut: Umlaut ile) träum-en (rüya – rüya görmek), kämpf-en (savaş – savaşmak), bräun-en, (esmer-esmerletmek) schärf-en (keskin-keskinleştirmek)

En sıklıkta görülen yabancı kökenli fiillerin son heceleri "–ieren" ve uzantısı olan "–isieren" dir:

-ieren:	halbieren (ikiye bölmek), buchstabieren (kodlamak), lackieren (cilalamak), telefonieren (telefon etmek), formulieren (izah etm) notieren (not etm.), trainieren (idman yapmak), interessieren (ilgi duymak), identifizieren (teşhis etm.)
-isieren:	rationalisieren (rasyonelleştirmek), automatisieren (otomatize etm.), sozialisieren (sosyalize etm.), thematisieren (söz konusu etm.), bagatellisieren (küçümsemek).

106 Bileşik fiiller – zusammengesetzte Verben

Fiiller bağımsız kelimelerle birleşip, böylece bileşik fiiller grubunu oluştururlar. Birleşik kelimenin ilk kısmı farklı kelime çeşitlerinden gelebilir:

İsim + fiil Substantiv + Verb	Teil-nehmen (katılmak), stand-halten (dayanmak), dank-sagen (teşekkür etm.), preis-geben (bir sırrı açıklamak/dile vermek)
Sıfat + fiil Adjektiv + Verb	Gut-schreiben (alacak hanesine kaydetm.), tot-schlagen (vurarak öldürmek) Frei-sprechen (beraat ettirmek), bereit-halten (hazır bulundurmak)
Zamir v.b. + fiil Adverb u.ä. + Verb	*Ab-fahren (hareket etm./kalkmak)*, an-kommen (bir yere vasıl olm./varmak), weg-gehen (ayrılmak, gitmek), zusammen-schreiben (bitişik yazmak), zurück-holen (geri getirmek/almak) (Bunlar "ön ekli/heceli fiiller" bölümünde de ele alındı !101)

Yeni oluşan bileşik fiiller teknik dilde daha sık görülür:

Sandstrahlen, schälfräsen, punktschweissen, spritzlöten, trennschleifen,...

Bileşik fiiller genelde ayrılabilen fiiller kategorisine girer, yani "Präsens" şimdiki zaman ve "Präteritum" geçmiş zamanda (ana cümlelerde) fiili oluşturan parçalar ayrılır:

Wir schreiben Ihnen den Betrag gut. - Meblağı alacağınız olarak kaydediyoruz.

Ich nehme an der Veranstaltung nicht teil. – Törene katılmıyorum.

Der Richter sprach den Angeklagten frei. – Yargıç zanlıya beraat kararı verdi.

"ge-" ve"zu" bileşik kelimenin parçaları arasına girer:

Der Vorfall wurde totgeschwiegen. – Olay örtbas edildi.

Das Flugzeug ist in der Wüste notgelandet. – Uçak çölde zorunlu iniş yaptı. ("genotlandet" - yanlıştır!)

Sie verbietet den Kindern fernzusehen. – O, çocuklara televizyon izlemeyi yasaklıyor.

"Bausparen, sandstrahlen" gibi yeni bileşik fiiller, sadece mastar "Infinitiv" (kısmen de "PartizipII") halinde kullanılır. Geri kalan şekiller için dolaylı ifadeler kullanılır:

Wir haben seit 3 Jahren einen Bausparvertrag. – 3 yıldan beri yapı tasarufu sözleşmesine sahibiz.
(Wir sparen seit 3 Jahren bau/Wir bausparen seit 3 Jahren – Yanlıştır!)

108 Beraber- ya da ayrı yazım – Zusammen- oder Getrenntschreibung

Fiiller başka kelimelerle birleşirse, oluşan kelimenin bileşik kelime ya da başka bir tamlama olduğunu saptamak zordur.

Bu durum yazım kurallarına yansır. Bileşik fiiller belli şekillerinde beraber (birleşik), fill tamlamaları ayrı yazılır. Temel kural şudur: Eğer fiilin başka bir kelime ile birleşmesinden yeni ve bütün bir kelime oluşursa, bileşik kelime söz konusudur ve parçalar beraber yazılır. Buna karşın, eğer her iki kelime de kendi anlamlarını koruyorlarsa, ayrı yazılırlar:

Der zu viel gezahlte Betrag wird gutgeschrieben – Fazla ödenen meblağ, hesaba alacak kaydedilir.
Fakat: Der Beitrag ist (sehr) gut geschrieben – Makale (çok) güzel yazılmış.
Sie wollen die Stelle für ihn freihalten. – İş yerini onun için tutmak istiyorlar.
Fakat: Er will seine Rede (völlig) frei halten. – O konuşmasını (tamamen) özgürce yapmak istiyor.
Wir sind zusammengekommen, um über folgende Fragen zu sprechen. – Şu sorular hakkında konuşmak için bir araya geldik.

Fakat: (Bist du allein gekommen?) Nein, ich bin mit den Meiers zusammen gekommen. – (Yalnız mı geldin?) Hayır Meier'lerle beraber geldim.

Şüphe halinde ayrı yazılır.

2.4 Kurallı ve kuralsız çekim – Regelmässige und unregelmässige Konjugation.

Çekimlerde fiiller çeşitli tarzda şekil değiştirirler:

Fiil köklerine değişik ekler ilave edilir (↑115):

Ich sag-e, du sag-st, er sag-t.

Belli bazı fiil şekilleri "haben", "sein" ve "werden" gibi yardımcı fiilleri ile oluşturulur.

Ich habe gesagt (Perfekt) – söyledim (geçmiş zaman), sie werden sagen (Futur) – söyleyecekler (gelecek zaman), es wird gesagt (Passiv) – söyleniyor/deniliyor/söylenir (edilgen).

Fiil kökünün değişmesi bile mümkündür:

Ich spreche (konuşuyorum), du sprichst (konuşuyorsun), er sprach (o konuştu), er hat gesprochen (o konuştu)
Ich denke (düşünüyorum), ich dachte (ben düşündüm)

Fiil çekimlerindeki en önemli fark, "Präteritum" ve "PartizipII" şekillerinde görülür. Bu nedenle, bu iki şeklin oluş biçimine göre iki temel çekim çeşidini ayırmak mümkündür:

Kurallı çekim "regelmässige Konjugation" (↑111)	sagen-sagte-gesagt söylemek (söylemek fiilinin geçmiş zaman çekimleri) lieben-liebte geliebt sevmek (sevmek fiilinin geçmiş zaman çekimleri)

Kuralsız çekim "unregelmässige Konjugation" (↑112)	sprechen-sprach-gesprochen konuşmak (konuşmak fiilinin geçmiş zaman çekimleri) binden-band-gebunden bağlamak (bağlamak fiilinin geçmiş zaman çekimleri)

Geri kalan bütün fiil şekilleri için de çekim örneği olan bu üç biçime
("Infinitiv" – mastar, "1.Person Singular Präteritum" – 1. Şahıs tekil geçmiş zaman, "Partizip II" – PartizipII)
"die Stammformen des Verbs" fiilin temel / esas çeşitleri denir.

110 Başka bir çeşit -özellikle eskiden çok kullanılan- bölümleme ise fiil çekimlerinde fiilleri "zayıf – schwach" ve "kuvvetli – stark" gibi gruplandırmaktır. (Bu ayırmada, bir de üçüncü gurubu oluşturan "kuralsız – unregelmässig" fiilleri görmek gerekir).
Zayıf "schwach" ifadesi, kurallı "regelmässig" çekim için, kuvvetli "stark" ifadesi ise, kuralsız "unregelmässig" çekim için kullanılır.
Almanca'da fillerin çoğu kurallı olarak çekilir. Eski, kuvvetli "stark" fiiller zamanla yerlerini kurallı yeni çekimlere bırakmışlardır.
(Örnek: backen – backte, gibi; eskiden backte yerine buk kullanılırdı).
Yabancı dilden Almanca'ya intikal etmiş fiillerin hepsi kurallı olarak çekilir. (Örnek: tanken, filmen, rationalisieren, telefonieren, sich qualifizieren, surfen)
Kuralsız çekim türü ile çekilen günümüzde yaklaşık 200 kadar fiil vardır. Fakat en önemlisi, "haben" "sein" "werden" gibi yardımcı fiiller bunların arasında yer almaktadır, ki bunlar olmadan, yazı ve konuşma dili yetersiz kalır.

111 Kurallı fiiller – Regelmässige Verben

Kurallı fiillerde (zayıf), fiil kökü hep aynı kalır:

sagen – sagte – gesagt (söylemek)
lieben – liebte – geliebt (sevmek)
kochen – kochte – gekocht (pişirmek)

"Präteritum" oluşumunda fiilin kökü ve son ek arasına "–t-" girer:

ich sag-t-e (söyledim/söylüyordum)
du sag-t-est (söyledin/söylüyordun)
er sag-t-e (söyledi/söylüyordu)

"PartizipII"de "ge-" ön eki ve "–t" son eki vardır:

ge-sag-t, ge-lieb-t, ge-koch-t

Belli bazı fiillerde "ge-" kullanılmaz (!120).
Çekim örneği olarak !166, fonetik özellikli haller için !168 ff.

108 Kuralsız fiiller – Unregelmässige Verben

Kuralsız fiillerin ana grubunu kuvvetli fiiller "starke Verben" oluşturur. Bunların temel niteliği kök seslisinin değişmesidir:

sprechen – sprach - gesprochen
binden – band - gebunden
fahren – fuhr – gefahren

"PartizipII" "ge-" ön eki (kurallı çekimlerde olduğu gibi) ve "-en" son eki ile yapılır.

ge–sproch–en, ge–bund–en, ge-fahr-en

Belli fiillerde "ge-" ön eki kullanılmaz (↑120).
Bazı fiillerde kök seslisinden başka kökün son sessiz harfi de değişir:

ziehen – zog – gezogen
schneiden – schnitt – geschnitten

stehen – stand – gestanden

Kuralsız fiillerin ikinci grubu ise "Präteritum" ve "PartizipII" oluşumunda "Vokal" sesli (ve "Konsonant" sessiz) değişimine uğrar,
Fakat son ekler kurallı olarak çekilir:

brennen – brannte – gebrannt (yanmak)
(aynı şekilde: kennen – bilmek, nennen – adlandırmak, rennen – koşmak, senden – göndermek, wenden – çevirmek/dönmek, "senden" ve "wenden" için ayrıca ↑113)
denken – dachte – gedacht (düşünmek)
bringen – brachte – gebracht (getirmek)

"haben", "sein", "werden" yardımcı fiilleri (çekim tablosu ↑175ff), "dürfen", "können", "mögen", "müssen", "sollen", "wollen" modal fiilleri ve "wissen" fiilinin (çekim tablosu ↑178) çekimleri kuralsızdır.

Bazı fiiller "karışık", yani kısmen kurallı, kısmen kuralsız çekilir:

backen – backte – gebacken
mahlen – mahlte – gemahlen.

Kuralsız fiil çekimlerine örnek: !167, fonetik özellikler: !168 En çok kullanılan kuralsız fiiller !179.

113 Çift şekiller – Doppelformen

Bazı fiiller hem kurallı hem de kuralsız olarak çekilir. Çoğu zaman bu değişik çekimler ile farklı anlamlar da ortaya çıkar:

bewegen (hareket etm., ettirmek/ yerinden oynamak, oynatmak...)
- 1. bewegte - bewegt
- 2. bewog – bewogen

1."Yerini değiştirmek, kımıldamak, oynatmak, hareket ettirmek":

Sie bewegte sich im Schlaf. – Uykudayken sağa/sola döndü/hareket etti.
Die Geschichte hat mich sehr bewegt. – Öykü çok içime işledi/ilgimi çekti/beni duygulandırdı.

2. "birini birşeye/yapmaya teşvik etm./sevk/razı etm.":

Sie bewog ihn zum Nachgeben – O'nu vazgeçmeye razı etti.
Die Ereignisse der letzten Wochen hatten ihn bewogen, die Stadt zu verlassen. – Son haftanın olayları, onun şehri terketmesine neden oldu.

Erschrecken (Korkmak/korkutmak) < 1. erschreckte - erschreckt / 2. erschrak - erschrocken

1. "birini korkuya, telaşa, dehşete düşürmek":

Er erschreckte sie mit einer Spielzeugpistole. – Onu bir oyuncak tabancayla korkuttu.
Sein Aussehen hat mich erschreckt. – Onun görünüşü beni korkuttu.

2. "korkuya, telaşa, dehşete kapılmak":

Sie erschrak bei seinem Anblick. – Onun bakışından ürperdi.
Ich bin über sein Aussehen erschrocken. – Onun görünüşünden korktum/ürktüm.

Gären < 1. gärte - gegärt / 2. gor – gegoren

1. mecazi anlamda:

Es gärte in der Menge. – Toplulukta/kalabalıkta kaynaşma/kızışma/galeyan vardı.
Das hatte schon lange in ihm gegärt. – Bu, çoktandır onun içinde birikmişti.

2. gerçek anlamda:

Der Wein gor in alten Eichenfässern. – Şarap eski meşe fıçılarında yıllandı.
Der Saft ist gegoren – Şıra kıvamını aldı.

Glimmen < Glimmte - geglimmt / Glomm – geglommen

"glimmen" aslında, kuralsız çekilen bir fiildir. Fakat günümüzde kurallı çekimi de kullanılmaktadır:

Das Ende der Zündschnur glimmte bereits. – Fitilin ucu hemen ateşlenmişti.
Hatte dort nicht eine Zigarette in der Dunkelheit geglimmt? – Orada, karanlıkta yanan bir sigaranın ateşi değil miydi?

Mecazi anlamdaki kullanımlarda, genelde kuralsız çekim şekli görülür:

In seinen Augen glomm ein gefährlicher Funken. – Gözlerinden tehlikeli bir kıvılcım parlıyordu.

Hängen < 1. hängte - gehängt / 2. hing – gehangen

1."transitiv" – geçişli, yani i-hali tamlaması ile yapılır:

Sie hängte (hing değil!) das neue Bild an die Wand. – O, yeni resmi duvara astı.
Hast du die Wäsche aufgehängt (aufgehangen değil!)? – Çamaşırları astın mı?

2."intransitiv" – geçişsiz:

Das Bild hing schief an der Wand. – Resim duvarda yamuk duruyordu.
Der Anzug hat lange im Schrank gehangen (gehängt değil!). – Elbise uzun süre dolapta asılı kaldı.

Hauen < haute / hieb - gehauen

Kuralsız çekim şekli olan "hieb", nerdeyse sadece bir silahla vurma ya da çatışmada yaralanma anlamında kullanılır:

> Die Kämpfer hieben mit den Schwertern aufeinander ein. – Savaşçılar kılıçlarla birbirlerini vuruyorlardı/ dövüşüyorlardı.
> Er hieb ihm tiefe Wunden. – O, onu ağır darbelerle yaraladı.

Bunun dışında, "Präteritum" şekli "haute" ile kullanılır:

> Er haute mit der Faust auf den Tisch. – Yumruğu ile masaya vurdu.
> Der Junge haute das kleine Mädchen. – Delikanlı, küçük kız çocuğunu dövdü.
> Sie haute mit dem Knie gegen den Stuhl. – O, dizi ile sandalyeye çarptı.

Kalıplaşmış ifadelerde, sadece "haute" "Präteritum" şekli kullanılır:

> Auf die Pauke hauen, jemanden übers Ohr hauen, sich hinhauen, jemandem eine runterhauen, etwas haut einen um.

"PartizipII"'de her zaman " gehauen şekli kullanılır:

> Er hat zwei Stunden lang Holz gehauen. – İki saat boyunca odun kırdı.
> Ihr habt wohl gestern mächtig auf die Pauke gehauen.

Schaffen (yaratmak, meydana getirmek, elde etmek) < 1. schaffte - geschafft / 2. schuf – geschaffen

1."erişmek, ihmal etm., elde etm.":

Er schaffte die Abschlussprüfung spielend. – Bitirme sınavını çok kolay verdi.
Mit diesem Tor hat die Mannschaft den Ausgleich geschaff ›› Takım bu golle beraberliği sağladı.

2."yaratmak, hasıl etm.":

Am Anfang schuf Gott Himmel und Erde. – İlk önce Tanrı yeri ve göğü yarattı.
Die Massnahmen haben kaum neue Arbeitsplätze geschaffen. – Önlemler hiç de yeni iş yerleri yaratmadı.

Bazı tertiplerde her iki şekil de kullanılır:

Hier muss Abhilfe (Ersatz, Klarheit, Ordnung, Platz) geschafft/geschaffen werden.
- Burada/bu konuda yardım (yedek, açıklık, düzen, yer) sağlanmalı/sağlanmalıdır.

Schleifen < 1.schleifte - geschleift / 2.schliff – geschliffen

1."çekip götürmek, sürüklemek, hareket etm.":

Ihr Kleid schleifte über den Boden. – Onun elbisesi yerlere sürünüyordu.
Sie haben mich durch die halbe Stadt geschleift. – şehrin yarısını/dolaştırdılar.

2."bilemek, keskinleştirmek":

Er schliff sein Messer an einem Stein. – Bıçağını bir taşta biledi.
Hier werden Edelsteine geschliffen – Burada kıymetli taşlar kesilir. (bilemek anlamında)

Senden (göndermek, yaymak, yayın yapmak) < Sendete - gesendet / Sandte - gesandt

Teknik anlamda (Radyo, televizyon, telsiz), "senden" fiilinin ilk (sendete – gesendet) şekli kullanılır:

Wir sendeten Nachrichten – Haberleri sunduk/ yayınladık
Der Beitrag wird zu einem späteren Zeitpunkt gesendet. – Program daha sonra yayınlanacak.

"Göndermek" anlamında her iki şekil de kullanılır, ama "a" ile olanı (ikinci şekil) daha sıkça görülür:

Wir sandten/sendeten Ihnen vor vier Wochen unsere Angebotsliste. – Dört hafta önce size fiyat listemizi gönderdik.
Die Ware ist ordnungsgemäss verpackt und versandt/versendet worden. – Ürün gerektiği gibi paketlenerek gönderildi.

Triefen (akma) < Triefte - getrieft / Troff – getroffen

Günümüzde genel olarak "triefen" fiili kurallı olarak çekilir:

Die Bratkartoffeln trieften vor Fett. – Kızarmış patateslerden yağ damlıyordu/akıyordu
Ihr Mantel hat vor Nässe getrieft. – Paltosundan sular damlıyordu (paltosunun içi dışı ıslanmıştı anlamında).

Yalnızca seçilmiş ifadelerde "Präteritum" kuralsız çekim şekil kullanılır:

Aus der Wunde troff unentwegt Blut. – Yaradan durmaksızın kan akıyordu.

Weben (dokumak, örmek) < 1.webte - gewebt / 2.wob – gewoben

1."konkret" somut anlamda:

Sie webte ein Muster in den Teppich. – O halıya bir desen işledi.

Das ist handgewebtes Leinen. – Bu elle dokunmuş ketendir.

2.mecazi anlamda; şair dilinde:

Um ihre Gestalt woben sich viele Legenden. – Onunla ilgili bir çok efsane yazıldı.
Tief im Wald liegt ein sagenumwobenes Schloss. – Ormanın derinliklerinde efsanevi bir şato var.

Wenden (dönmek, çevirmek) < Wendete - gewendet / Wandte – gewandt

Çoğu kullanımlarda her iki şekil de mümkündür, ama "a" ile olanı (wandte – gewandt) daha sık görülür:

Sie wandte/wendete kein Auge von ihm. – O, ondan hiç gözlerini ayıramadı.
Haben Sie sich an die zuständige Stelle gewandt/gewendet? – Yetkili yere başvurdunuz mu?

Ön eklerle birlikte kullanılan "wenden" fiili için de geçerlidir (entwenden hariç):

Sie verwandte/verwendete viel Mühe auf ihr Make-up. – Makjajı için çok çaba harcadı.
Dieses Verfahren wird jetzt immer mehr angewandt/angewendet. – Bu uygulama gittikçe daha sık kullanılıyor.
Fakat sadece: Die Diebe entwendeten sämtlichen Schmuck der Hotelgäste. – Hırsızlar otel misafirlerinin bütün mücevherlerini çaldılar.

"Yön değiştirmek" ve "diğer tarafa çevirmek" anlamı için "wenden" fiilinin sadece "wendete, gewendet" şekilleri kullanılır.

Er wendete den Wagen in einer Hofeinfahrt. – O, arabayı bir evin girişinde çevirdi.
Nach fünf Minuten müssen die Schnitzel gewendet werden. – Şinitzellerin beş dakika sonra çevrilmesi gerekir.

Jetzt hat sich das Blatt gewendet. –Şimdi şans/durum değişti.

2.5 Şahsa göre fiil çekimi, mastar, ortaç – Personalform, Infinitiv, Partizip

114 Fiil, cümledeki çekimli kullanım şekli ile (birden fazla fiil çeşidi bulunursa, bu gruptan bir fiilin çekim şekli), hangi şahıstan ya da eşyadan söz edildiğini gösterir:

ich komm - e (ben geliyorum)

Burada "ich" (ben) yerine başka bir zamir ya da isim kullanılırsa, fiilin çekim şekli de değişir:

Du komm-st (sen geliyorsun); er/der Winter komm-t (kış geliyor);

sie/die Leute komm – en (onlar/insanlar geliyor)

Böyle, şahıs ve sayı yönünden özne ile çakışan fiil şekillerine fiilin şahsa göre çekim şekli, yani belirli fiil şekilleri denir.
Şahıs ve sayıya göre çekilmeyen fiillere belirsiz fiil şekilleri denir. Bunlar mastar "Infinitiv" ve ortaç "Partizip/Mittelwort"tur.

115 Şahsa göre çekim şekilleri – Die Personalformen

Almanca'da şahıs ve sayı, fiil köküne eklenen eklerle belirtilir. Üç ayrı şahıs şekli için, fiil çekiminde tekil ve çoğul kullanımı vardır.
Aşağıdaki tablo şimdiki zamanın şahıslara göre fiil çekimini gösterir:

	Tekil – Singular	Çoğul – Plural
1.şahıs (konuşan kişi)	Ich komm – e (ben geliyorum)	wir komm – en (biz geliyoruz)

2.şahıs (kendisi ile *konuşulan kişi)*	du komm – st *(sen geliyorsun)*	ihr komm – t *(siz geliyorsunuz)*
3.şahıs (kendisinden söz edilen kişi)	er / sie / es } komm – t (o geliyor)	sie komm – en (onlar geliyor)

Nezaket anlamında kullanılan çekim şekli 3. çoğul şekil ile aynı olup, bir ya da birden fazla kişi için değişmez:

Herr Minister, Sie kommen gerade von dem Gipfeltreffen in Genf zurück.
-Sayın bakan, siz şu an Cenevre'deki doruk toplantısından geliyorsunuz.
Meine Damen und Herren, auf der linken Seite sehen Sie das Rathaus.
-*Sayın bayanlar baylar, sol tarafta hükümet bina*sını görüyorsunuz.

Mastar – Der Infinitiv

Mastar hali genelde fiilin sözlüklerde geçen şekli olup, fiilin adı olarak da geçer (yani fiilin çekimsiz halidir).
Mastar, fiil kökü ve "-en" son ekinden ya da (sonu "-el", -er ile biten fiillerin mastar hali; kök + "-n" son ekinden) oluşur:

komm – en (gelmek), fahr – en (araba) sürmek),
les- en (kitap)okumak), dunkel – n (kararmak),
kletter – n (tırmanmak)

Mastar şekil, özellikle başka fiillerle bağlantılı olarak (öncelikle "werden" yardımcı fiili ve "Modalverb" ler ile) kullanılır:

Wann werden wir uns wieder sehen? – Tekrar ne zaman görüşeceğiz?
Ich kann heute nicht kommen. – Ben bugün gelemeyeceğim.
Sie brauchen nur hier zu unterschreiben. – Sadece burayı imzalamanız gerekiyor.
Du scheinst noch nicht ganz wach zu sein. – Henüz tam uyanmışa benzemiyorsun.

Ayrıca, mastar hali cümlede, cümlenin öğesi ve "Attribut" olarak isim haline gelebilir:

(Cümle öğesi): Rauchen gefärdet Ihre Gesundheit. – Sigara sağlığınıza zararlıdır.

Lesen macht Spass. – Okumak zevklidir.

Schimpfen nutzt hier gar nichts. – Kızmak (küfür etm.) burada hiç fayda etmez.

Wir entschlossen uns abzureisen. – Yola/seyahate çıkmaya karar verdik.

(Attribut): Unser Entschluss abzureisen stand fest. – Gitmekle ilgili kararımız kesindi.

Die Angst zu versagen machte ihn nervös. – Başaramama korkusu onu sinirlendiriyordu.

Ich habe nicht die Absicht zu gehen. – Gitmeye niyetim yok.

Ihr Wunsch zu schlafen wurde immer stärker. – Uyuma isteği gittikçe arttı.

Eğer bir mastara bağlantılı olarak başka kelimeler ya da kelime grupları kullanılırsa, bir mastar grubundan ("Infinitifgruppe") söz edilir:

Ein Buch dieses Autors zu lesen ist immer ein Gewinn. – Bu yazarın bir kitabını okumak daima bir kazançtır.

Er nahm sich vor im neuen Jahr ein besserer Mensch zu werden. – Yeni yılda daha iyi bir insan olmayı tasarladı/lıyordu.

Der Entschluss die Reise abzusagen ist uns nicht leicht gefallen. – Yolculuktan vazgeçme kararı bizim için kolay değildi.

Bu durumlardaki mastar grubu "Infinitivgruppe" bir yan cümle özelliğine sahiptir. Bu nedenle buna mastar cümlesi de denir (↑467).

Bazen mastar grubunda "zu" olup olmayacağı şüphelidir. Bu durumda temel kural şudur:

Mastar grubu ne kadar ayrıntılı ise, "zu" ile olan kullanım o kadar kaçınılmazdır:
Örnekler:

helfen + mastar (gurubu):

Sie half ihm packen.
Sie half ihm den Koffer packen.
Sie half ihm den Koffer zu packen.
Sie half ihm seine Sachen in den Koffer zu packen.

lernen + mastar (grubu):

Das Kind lernt laufen.
Er lernt die neue Maschine bedienen.
Er lernt die neue Maschine zu bedienen.
Die Menschen müssen lernen ihre Freizeit sinnvoll zu gestalten.

Genelde mastar grupları virgül ile ayrılmazlar; ama cümle oluşumuna açıklık getirmek amacıyla ve yanlış anlamalara neden olmamak için, virgül ile ayırmak mümkündür.
Örnek:

Ich hoffe, jeden Tag in die Stadt gehen zu können. – Her gün şehire gidebileceğimi/gidebilmeyi umuyorum.

Ich hoffe jeden Tag, in die Stadt gehen zu können. – Her gün umuyorumki, şehre gidebileyim.

Ich rate ihm, zu helfen. – Ona yardım etmesini tavsiye ederim.

Ich rate, ihm zu helfen. – O'na yardım etmeyi tavsiye ederim.

Eğer mastar grubu, ona zaten gönderme yapan bir kelime ile ifade edilirse, virgül gereklidir:

Daran, ihren Urlaub zu verlängern, ist sie nicht interessiert. – Tatilini uzatma konusu, onu ilgilendirmiyor.

Sein grösster Wunsch ist es, sich mit seiner Freundin auszusprechen – Onun en büyük hayali, kız arkadaşıyla ayrıntılı konuşup, sonuçlandırmak.

118 Mastar halindeki bir fiil ile birleşen başka bazı fiiller, mastar olarak Partizip II (örneğin geçmiş zaman "Perfekt) şeklini ifade etmek için kullanılır. Bütün Modal fiiller ve "brauchen" fiili için bu tarz geçerlidir:

Das hättest du mir gleich sagen können (gekonnt yanlıştır!). – Bunu bana hemen söyleyebilirdin.
Sie hätten sich besser informieren sollen. – Daha iyi bilgi almalıydınız.
Wir haben nicht lange zu warten brauchen. – Fazla beklememize gerek yoktu.

Bazı fiillerde, mastar hali mi PartizipII mi olduğu tam olarak belli değildir. Bu fiillerin bazılarında, her iki şekli de kullanmak mümkündür. Bazılarında ise, sadece mastar hali ya da sadece PartizipII kullanmak gerekir:

Mastar hal ("Infinitiv")	PartizipII
Das habe ich kommen *sehen*	
Er hat mich rufen *lassen*.	
Sie hat das Buch liegen *lassen*.	Sie hat das Buch liegen *gelassen*.
Er hat sein Ende kommen *fühlen*.	Er hat sein Ende kommen *gefühlt*.
Er hat mir den Koffer tragen *helfen*.	Er hat mir den Koffer tragen *geholfen*.
Hat ihn jemand weggehen *hören*?	Hat ihn jemand weggehen *gehört*?
	Ich habe warten *gelernt*.
	Sie hat viel von sich reden *gemacht*.

Ortaç – Das Partizip

119 Mastar halindeki bir fiilin sonuna "-d" eklenerek PartizipI (şimdiki zaman ortacı) oluşturulur:

kommen–d (gelerek, gelen), weinen–d (ağlayarak, ağlayan), lachen-d (gülerek, gülen), lächeln-d (gülümseyerek, gülümseyen)

Almanca'da PartizipI başka fiillerle ilişkili olarak kullanılmaz. Sadece bir isme "Attribut" olarak eklenir ve tarzı ifade etme şekli "Artangabe" olarak (↑448) kullanılır:

(Attribut): Ein entgegenkommender Personenwagen. – Karşıdan gelen bir binek aracı.
Die im Kreuzungsbereich geltende Geschwindigkeitsbegrenzung. – Kavşak mahallinde geçerli olan hız sınırlaması.
("Artangabe"): Das Kind lief weinend zu seiner Mutter. – Çocuk ağlayarak annesine koştu.
Er kam lächelnd auf sie zu. – gülümseyerek ona yaklaştı.

120 PartizipII (geçmiş zaman ortacı) çeşitli şekilde oluşturulabilir. Genelde "ge-" ön ekini alır:

stellen – gestellt, arbeiten – gearbeitet, brechen – gebrochen.

İlk hecede vurgu olmayan bütün fiillerde "ge-" ön eki düşer:

Ayrılamayan fiillerde:

bestellen – bestellt, verarbeiten – verarbeitet, zerbrechen – zerbrochen, übersetzen – übersetzt.

"-ieren" ile biten ve bazı başka fiillerde:

studieren – studiert, trainieren – trainiert, kassieren – kassiert, posaunen – posaunt, prophezeien – prophezeit.

Bu gruptaki fiillerden oluşturulan bütün fiilerde (ilk hece vurgulu olsa bile) "ge-" düşer:

vorbestellen – vorbestellt, zurückübersetzen – zurückübersetzt, einstudieren – einstudiert, abkassieren – abkassiert, ausposaunen – ausposaunt.

Ayrılabilen fiillerde, "ge-", ön ek ile fiil kökü arasında yer alır:

vorstellen – vorgestellt, anbinden – angebunden, absprechen – abgesprochen, teilnehmen – teilgenommen.

121 kurallı çekilen fiillerin PartizipII (geçmiş zaman ortacı) oluşumu "-t" ile sonlanır (fonetik özellikler için ↑168).

Kuralsız fiillerin çoğunun sonuna "-en" eklenir. Bu fiillerde genelde fiil kökü de değişir:

(kurallı fiillerde): stellen – gestellt, besetzen – besetzt.
(kuralsız fiillerde): brechen – gebrochen, binden – gebunden.

"winken" (el sallamak) fiilinin PartizipII şekli "gewinkt" dir:

Hast du gesehen, wie sie mir zugewinkt hat? (zugewunken hat yanlıştır!)
Bana nasıl el salladığını gördün mü?

Bazı fiilerin hem kurallı, hem kuralsız PartizipII şekilleri vardır. Bunlar çoğunlukla sıfat gibi kullanılır, böylece farklı anlam ya da kullanım şekilleri alırlar:

verwirrt – verworren

"verwirrt" şahıslarla ilgili olarak kullanılır ve "karıştırmak, şaşkın olm. açık düşünecek yeteneği olmamak" anlamındadır:

Sie waren ganz verwirrt von den vielen neuen Eindrücken. - Onlar edindikleri bir sürü yeni izlenim karşısında şaşkına döndüler.
Er fuhr hoch und schaute verwirrt um sich. – O yerinden sıçrayıp, şaşkınlıkla etrafına baktı.

"verworren" eşya ile ilgili olarak kullanılır ve "açık olmayan, bulanık, anlaşılmayan" anlamındadır:

Sie lebte in ziemlich verworrenen Verhältnissen. – O oldukça karışık ilişkiler içinde yaşıyordu.
Das ist ja völlig verworren, was du da erzählst. – Anlattığın tamamen karışık bir şey.

gesinnt – gesonnen

"gesinnt", " belli bir zihniyette olma" anlamındadır:

Seine Anhänger sind ihm treu gesinnt (gesonnen yanlıştır!). – Taraftarları onun zihniyetine sadıkdırlar / ona bağlı zihniyettedirler.
Er verkehrt nur unter Gleichgesinnten (Gleichgesonnenen yanlıştır!) – O sadece aynı zihniyettekilerle / aynı zihniyette insanlarla ilişki içerisindedir.

"gesonnen", "kararlı, istekli" anlamında kullanılır:

Ich bin nicht gesonnen, diese Bedingungen zu akzeptieren. – Ben bu koşulu kabul etmeye istekli/kararlı değilim.
Sie war nicht gesonnen, ihm nachzugeben – O onun isteğini kabul etmeye kararlı/istekli değildi.

gespaltet – gespalten

Somut anlamda her iki şekil de kullanılır, "gespalten" sıkça kullanılır:

Ihr Haar ist an den Spitzen gespalten/gespaltet. – Onun saç uçları kırılmış.

Mecazi anlamda kullanılırken, sadece "gespalten" mümkündür:

Ich bin in dieser Frage gespalten. – Bu soruda kararsızım.
Die Partei ist in zwei Lager gespalten. – Parti ikiye bölündü.

Bu çift şekillerin devamı (↑113)

PartizipII esas olarak yardımcı fiillerle bağlantılı şekilde kullanılır. Bu yardımcı fiillerle çeşitli zaman şekillerini ve edilgen "Passiv" cümle oluşumunu sağlar:

er hat gesagt (Perfekt) – O söyledi.
er hatte gesagt (Plusquamperfekt) – O söylemişti/söylediydi.
er wird gesagt haben (FuturII) – O söylemiş olacak.
es wird gesagt (Passiv) – Deniliyor/söyleniyor.

PartizipII bir sıfat gibi de kullanılabilir. Bu, bir isme "Attribut" olarak ve tarz belirten ifade "Artangabe" olarak olabilir (!448):

(Attribut): ein geprügelter Hund – dayak yemiş bir köpek, gebratene Hänchen – kızarmış tavuklar.
(Artangabe): Sie dachte angestrengt nach. – Kendini zorlayarak düşündü/düşünüyordu.
Wir gingen gestärkt an die Arbeit – Güçlenerek/gücümüzü toplayarak işe koyulduk.

Bütün PartizipII şekilleri bir sıfat gibi kullanılamazlar. Örneğin, aşağıdaki şekiller doğru değildir:

Die gestern stattgefundene Versammlung; der 20 Jahre bestandene Verein; die bisher gegoltenen Bestimmungen; die zugenommene Unzufriedenheit.

Buna göre, fiil geçişsiz ise (yani "i" hali tamlaması yok ise), ve "Perfekt"i "haben" ile yapılıyorsa, PartizipII genelde bir sıfat gibi kullanılamaz.

(die stattgefundene Versammlung =) die Versammlung, die stattgefunden hat. – Vuku bulan (gerçekleşen) toplantı.
Fakat buna karşın şu tarz mümkündür:
der übergelaufene Agent = der Agent, der übergelaufen ist. – Karşı tarafa geçen ajan.

Geçişli fiillerin PartizipII şekilleri sınırsız olarak sıfatlar gibi kullanılabilirler:

der vereinbarte Termin – kararlaştırılmış randevu, die gelieferte Ware – teslim edilen/edilmiş mal,
die betroffenen Personen – ilgili/söz konusu kişiler,
ein angenommenes Kind – evlat edilmiş bir çocuk.

123 "Partizip" ifadesi ve Almanca "Mittelwort" - "Orta kelime/Ortaç" Partizipler'in, fiil ve sıfat arasında bir yer aldıklarına işaret ederler. Bir taraftan bir fiil gibi tamlamalarla ve başka cümle bölümleriyle birlikte bulunabilirler ("Partizipialgruppe", ↑124), diğer taraftan bir isme ekleme olarak "Adjektiv" (sıfat) gibi kullanılıp, çekilebilirler.
Bazı "Partizip"ler o kadar bağımsızlaşmış ve esas fiil anlamlarından uzaklaşmışlardır ki, bunlar artık sadece sıfat olarak algılanmaktadır.
Böyle "Partizip" biçimleri derecelendirme şekilleri de teşkil edilir ve "sein", "werden" v.b. ile bağlantılı olarak tarz tamlaması, olarak da kullanılabilirler (↑441).

(PartizipI): Die Reise war anstrengender, als ich gedacht hatte. - Yolculuk düşündüğümden daha da zahmetliydi.
Das ist das spannendste Buch, das ich kenne. - Bu tanıdığım en heyecanlı kitap.
Er wird immer gleich ausfallend. - O her zaman hemen saldırganlaşıyor.
Dieser Schluss ist nicht zwingend. - Bu bağlayıcı sonuç değildir.
(PartizipII): Er ist gewandter geworden. - O, daha dirayetli oldu.
Du hast immer die verrücktesten Ideen. - Sen her zaman acayip fikirlere sahipsindir.
Sie wirkte sehr gefasst. - O çok sakin görünüyordu.
Ich bin verschwiegen wie ein Grab. - Hiç sır vermem.

124 Başka kelimeler ya da kelime gurupları bir "Partizip"e bağlı ise, bir ortaç grubu (" Partizipialgruppe") var demektir. Bağımlı kısımlar, temeli oluşturan fiildeki gibidir:

das dem Partizip (Dativ) zugrunde liegende Verb = das Verb das dem Partizip (Dativ) zugrunde liegt.

- Ortaç'a (Partizip) esas alınan fiil.
die des Überfalls (Genitiv) verdächtigten Männer = die Männer, die des Überfalls (Genitiv) verdächigt werden. Baskını yaptıklarından kuşkulanılan adamlar.

Tarz ifade eden "Artangabe" ortaç grupları hemen hemen bir yan cümle karakterine sahiptirler. (↑467):

Den neuesten Schlager vor sich hinpfeifend ging er an die Arbeit. (= Er ging an die Arbeit, indem er den neuesten Schlager vor sich hinpfiff). – Kendi kendine ıslıkla en yeni şarkıyı mırıldanarak işe gidiyordu/gitti.
Den Kopf in die Hand gestützt dachte er angestrengt nach. (= Er dachte angestrengt nach, wobei er den Kopf in die Hand stützte).
-Kafasını ellerinin arasına almış zihnini zorlarcasına düşünüyordu.

2.6 Zaman şekilleri ve kullanımları – Die Zeitformen und ihr Gebrauch

125 Dilbilgisel zaman şekilleri ile içeriksel zaman dilimleri arasında fark vardır.
Zaman şekilleri olarak Latince'deki "Präsens", "Präteritum", "Futur" v.s. ifadeleri kullanılır.
Zaman dilimleri ise şunlardır: şimdiki zaman (Gegenwart), geçmiş zaman (Vergangenheit), gelecek zaman (Zukunft). "Gegenwart", "Vergangenheit", "Zukunft"un içerdiği zaman dilimi konuşma anına göre belirlenir: Konuşmacının ifade ettiği andan önce gelişen olaylar geçmişe "Vergangenheit" aittir. İfade edilen zamanda başlamış olup devam eden olaylar şimdiki zamana "Gegenwart" ve konuşma anında henüz başlamamış olaylar gelecek zamana "Zukunft" aittir.
Fiilin zamansal şekilleri ile zaman dilimleri her zaman uyuşmayabilir. Yani bir zamansal şekil "Zeitform", çeşitli zaman dilimleri "Zeitstufe" ifade edilirken kullanılabilir ve bir zaman

dilimi "Zeitstufe" çeşitli zaman şekilleri ile "Zeitform" ifade edilebilir;
Örnek:

Zaman şekli (Zeitform)	**Zaman dilimi (Zeitstufe)**	
Präsens	Gegenwart	Frau Schmidt telefoniert gerade. - Bayan Schmidt şu anda telefonda konuşuyor.
	Zukunft	Bestimmt kommt er noch. – O muhakkak daha gelecek.
	Vergangenheit	Der Chef sagt doch gestern zu mir:... – Şef Bana dün diyor ki:...
Präteritum		Goethe lebte von 1749 bis 1832. – Goethe 1749'dan 1832'ye kadar yaşadı.
Perfekt	Vergangenheit	Wir sind umgezogen. – Biz taşındık.

Fiilin zaman şekilleri, yalnızca zamansal ilişkilerin ifade edilmesi için kullanılan araçlardır ve bunlar çoğunlukla yeterli olmamaktadır.
Bu bağlamda zamanı belirten dün, şimdi, haftaya, yakında (gestern, jetzt, nächste Woche, bald usw.) gibi kelimelerin de kullanımı önemli rol oynar.

126 Almanca'da altı çeşit zamansal şekil vardır:

Präsens	sie schreibt – o yazıyor
Präteritum	sie schrieb – o yazıyordu/yazdı
Perfekt	sie hat geschrieben – o yazdı
Plusquamperfekt	sie hatte geschrieben – o yazmıştı
FuturI	sie wird schreiben – o yazacak
FuturII	sie wird geschrieben haben – o yazmış olacak

Sadece "Präsens" ve "Präteritum" basit fiil şekilleridir. Diğerleri çok bölümlü olup, bir fiil grubu (↑163) oluştururlar. "Präsens" ve "Präteritum" en sık kullanılan zaman şekilleridir. Bunlar, yazılı dilde bütün zamansal şekillerinin %90'ını oluşturur (konuşma dilinde bu oran çok daha azdır, çünkü konuşurken "Präteritum" yerine genelde "Perfekt" kullanılır).
"Futur" en az kullanılan şekildir, özellikle de "FuturII".

Das Präsens

Çekim örneği (↑166f.); fonetik özellikler (↑168ff.)
"Präsens" ile çeşitli zaman dilimlerindeki olaylar ifade edilebilir. Konuşmacı bütün kullanımlarda olayın kendisi için bağlayıcı olduğunu, yani onu ilgilendirdiğini, "Präsens" ile ifade eder.
Ayrıntılı olarak "Präsens" şunları ifade etmek için kullanılır:

Cereyan eden bir olayı (şimdiki zaman olayı):

> Was machst du da? – Orada ne yapıyorsun?
> Ich suche eine Rechnung. – Bir fatura arıyorum.
> Sie stellen den Betrieb auf EDV um. – İşletmeyi bilgisayarlı sisteme çeviriyorlar.
> Herr Meier ist zur Zeit in Urlaub. – Bay Meier şu anda izinde.

Genel ifadeler için:

> Drei mal drei ist neun. – Üç kere üç dokuz eder.
> Wasser kocht bei 100 Grad. – Su 100 derecede kaynar.
> Wer einmal lügt, dem glaubt man nicht. – Biri bir kez yalan söylerse, ona inanılmaz.

Gelecekte başlayacak bir olayı ifade etmek için:

> Morgen beginne ich ein neues Leben. – Yarın yeni bir hayata başlayacağım.
> Wir fahren nächstes Jahr wieder nach Spanien. – Gelecek yıl yine İspanyaya gidiyoruz.
> In ein paar Monaten spricht niemand mehr davon. – Birkaç al sonra artık kimse bundan söz etmez.

Gelecekle ilgili ifadelerde genelde geleceği belirten kelimelerle (morgen – yarın, nächstes Jahr – gelecek yıl... gibi) açıklık getirilir.

Geçmiş bir olayı ifade etmek için:

> Am 20. Juli 1969 landen die ersten Menschen auf dem Mond. – 20. Temmuz 1969'da ilk defa insanlar ay'a ayak basıyor.
> Schalke 04 schlägt Werder Bremen 3:2. – Schalke 04 Werder Bremen'i 3:2 yeniyor.
> D-Zug überfährt Haltesignal: 3 Tote. – D-treni dur sinyalinde durmadı: 3 ölü.
>
> Als ich heute Morgen in die Stadt fuhr, kommt doch auf einmal einer von links aus einer Seitenstrasse geschossen und nimmt mir die Vorfahrt; ich konnte gerade noch im letzten Moment bremsen.
> - Bu sabah şehre gittiğimde/ giderken, biri soldaki yan caddeden hızla geliyor ve benim geçiş hakkımı alıyor. Ancak son anda güçlükle frene basabildim.

"Präteritum" (ya da "Perfekt") yerine "Präsens" kullanılırsa, buna "historisches Präsens" – "tarihi şimdiki zaman" denir. Geçmiş bir olayı daha canlı ve yakından anlatmak için kullanılır.

Das Präteritum

(Bu zaman şekline eskiden "Imperfekt" denilirdi)

Kurallı fiillerde "Präteritum" şekli kök ile ek arasına "-t-" getirilerek yapılır. Kuralsız fiillerin "Präteritum" şekillerinde genelde kök seslisi değişir, 1. ve 3. tekil şahıs şekilleri eksiz kalırlar:

(kurallı): sagen: ich sag-t-e, du sag-t-est, er sag-t-e, ...
(kuralsız): kommen: ich kam, du kam-st, er kam, ...

Çekim örneği (↑166f.); fonetik özellikler (↑168).
Bazı fiillerin "Präteritum" şekilleri, hem kurallı hem de kuralsız gibidir; (↑113)

"fragen" fiilinin "Präteritum" şekli "fragte"dir ("frug" yanlıştır!):

Sie fragte mich nach dem Weg zur Post. – Bana postaneye giden yolu sordu.

"schwören" fiilinin "Präteritum" şekli "schwor"dur. ("schwörte" yanlıştır!):

Er schwor ihr ewige Treue. – O ona sonsuza kadar sadakat yemini etti.

"PartizipII" için de aynıdır: Er hat tausend Eide geschworen ("geschwört" yanlıştır!). – O binlerce yemin etti.

"Präteritum" geçmiş bir olayı, yani geçmişte yaşanmış/ olmuş bir olayı anlatır. Özellikle yazı dilinde anlatımın tipik kullanım şeklidir.

Es war einmal ein König, der hatte drei Töchter. – Bir zamanlar üç kızı olan bir kral vardı.
Nach dem Hauptschulabschluss begann ich eine Lehre als Kfz – Mechaniker. – Orta okuldan sonra, oto tamirciliği meslek eğitimine başladım.
Der Präsident besuchte auf seiner Afrikareise vier Staaten. – Başkan, Afrika yolculuğu boyunca dört devleti ziyaret etti.

Konuşma dilinde, özellikle güney Almanya'da "Präteritum" yerine "Perfekt" kullanılır. Bazen de "Präteritum" söz olarak aktarılmamış düşünceleri belirtmek için kullanılır (buna, "yaşanmış konuşma" denir):

Er ging unruhig im Zimmer auf und ab. – O, odada huzursuz huzursuz bir aşağı bir yukarı dolanıyordu.
Warum kamen sie denn nicht? – Neden gelmediler ki?
Was sollte er jetzt bloss tun? – O şimdi ne yapabilirdi ki/ne yapmalıydıki?
Sollte er die Polizei anrufen, oder war es besser noch zu warten? – Polise mi haber vermeliydi, yoksa biraz beklemek daha mı iyidi?
(= Er dachte: Warum kommen sie denn nicht? Was soll ich jetzt bloss tun? – O, neden gelmediler? Şimdi ben ne yapacağım, diye düşünüyordu.)

130 **Das Perfekt**

"Perfekt", "haben" ve "sein" yardımcı fiillerinin "Präsens" çekimleri ile yapılır:

ich habe gelacht, du hast gelacht, ... – ben güldüm, sen güldün, ...
ich bin gegangen, du bist gegangen, ... – ben gittim, sen gittin, ...

"Perfek"in mastar hali de vardır:

gelacht haben – gülmüş olmak; gegangen sein – gitmiş olmak.

Çekim şekilleri (↑166f)

Günlük konuşma dilinde ve lehçelerde, zaman zaman "Perfekt" şekillerine ek olarak "gehabt" kullanılır. Bu çift kullanılan "Perfekt" çoğunlukla "Plusquamperfekt"e yedek olarak kullanılır ki, bu kullanım doğru değildir:

Er hat es wieder getan, obwohl ich ihn mehrmals gewarnt hatte (gewarnt gehabt habe yanlıştır!)
- Onu defalarca uyardığım halde, tekrar yaptı.

131 Fiillerin çoğu "Perfekt" şeklini "haben" ile oluşturur,

örneğin bütün geçişli fiiller "transitive Verben" (yani i-hali tamlaması "Akkusativ-Ergänzung" ile yapılan fiiler):

> Er hat mich gestern angerufen. – O bana dün telefon etti.
> Sie hat endlich Arbeit gefunden. – O sonunda iş bulabildi.
> Hast du den Wagen in die Garage gefahren? – Arabayı garaja götürdün mü?

Geçişsiz fiiller "intransitive Verben", "Perfekt" şeklini kısmen "haben", kısmen de "sein" ile oluştururlar. Genel olarak şu *durum geçerlidir:*

"Haben" ile yapılan "Perfekt" şekli	"sein" ile yapılan "Perfekt" şekli
Bir hal ya da durumu olay süresince ifade eden geçişsiz fiiller: Wir haben früher in Bochum gewohnt. -Biz eskiden Bochum'da oturuyorduk. Ich habe die ganze Nacht nicht geschlafen. -Ben bütün gece uyumadım. Dort hat der Flieder noch geblüht. -Orada leylaklar hâlâ çiçek açmıştı. Im Urlaub haben wir viel geschwommen. -Tatilde yüzdük.	Bir durum ya da yer değişikliği belirten geçişsiz fiiller: Er ist nach Bochum gefahren - O Bochum'a gitti. Erst gegen Morgen bin ich eingeschlafen. - Ancak sabaha doğru uykuya daldım. Hier ist der Flieder schon verblüht. - Burada leylaklar artık çiçek dökmüş. Einmal sind wir bis zu der Insel geschwommen. - Bir keresinde adaya kadar yüzdük.

"sein" ile "Perfekt" şeklinin oluşumu gittikçe arttığı saptanmıştır. Bazı hareket bildiren fiillerde, yer değiştirme söz konusu olmazsa bile, "sein" ile "Perfekt" oluşturulur:

> Wir sind (haben yerine) den ganzen Nachmittag geschwommen/gerudert/gesegelt/geritten. – *Bütün öğleden sonra süresince yüzdük/kürek çektik/yelken açtık/* at bindik...)

132 "liegen", "sitzen", "stehen" fiillerinin "Perfekt" oluşumu, coğrafyaya göre değişiklik gösterir. Kuzey Almanya'da "haben" ile yapılan "Perfekt" kullanılır.

Ich habe schon im Bett gelegen. – Ben zaten yataktaydım.
Er hat ganz traurig in der Ecke gesessen. – O çok üzgün bir şekilde köşede oturuyordu.
Wir haben stundenlang im Regen gestanden. – Biz saatlerce yağmur altında durduk.

Güney Almanya'da "sein" ile yapılan şekiller kullanılır:

Ich bin schon im Bett gelegen.
Er ist ganz traurig in der Ecke gesessen.
Wir sind stundenlang im Regen gestanden.

133 "Perfekt", tamamlanmış bir olayı ya da erişilmiş bir hal/durumu belirtmek için kullanılır.
"Präsens" zamanına benzer ve "Präteritum"dan farklı olarak, "Perfekt", konuşmacının olaya katılımını gösterir. Mesela kazanılmış bir maçtan sonra:

Wir haben gewonnen! – Biz kazandık!
(Wir gewannen denilmez!)

Veya bir anne çocuğuna sorduğunda:

Hast du dir die Zähne geputzt? – Dişlerini fırçaladın mı?
(Putztest du dir die Zähne, denilmez!)

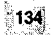
Bu nedenle "Perfekt" öncelikle günlük konuşmada, özellikle konuşmacı için ilgi uyandıran ya da önem taşıyan olayların anlatımında kullanılır.
Çoğu kullanımlarda "Perfekt" geçmiş bir olayı anlatır:

Ich habe ihn vor einem halben Jahr das letzte mal gesehen. – Onu en son olarak altı ay önce gördüm.
Er ist in eine andere Stadt gezogen. – O başka bir şehire taşındı.

Wir haben geheiratet. – Biz evlendik.
Wie ist die Zeit vergangen? – Zaman nasıl geçti?

Konuşmacı gelecekte son bulacak bir olayı da "Perfekt" kullanarak anlatabilir:

Wetten, dass er Morgen alles wieder vergessen hat? – *Onun, yarın herşeyi unutmuş olacağına bahse girerim.*
Gleich haben wir es geschafft. – Birazdan bitirmiş olacağız.
Bis heute Abend haben Sie die Sache in Ordnung gebracht! – Bu akşama kadar meseleyi düzeltmiş olacaksınız!

Das Plusquamperfekt

"Plusquamperfekt", "haben" ve "sein" yardımcı fiillerinin "Präteritum" şekilleri ve "PartizipII" ile oluşturulr:

ich hatte gelacht, du hattest gelacht, ... – ben gülmüştüm, sen gülmüştün...
ich war gegangen, du warst gegangen, ... – ben gitmiştim, sen gitmiştin.

Çekim örnekleri (↑166f)

"Haben" ya da "sein" kullanımı için yine (↑131) deki kurallar geçerlidir.

"Plusquamperfekt", geçmişte son bulmuş bir olayı aktarmak için kullanılır. Sık olarak "Präteritum" (ya da "Perfekt") ile bağlantılı ve bir olayın zamansal olarak diğerinden daha önce bittiğini belirtmek için kullanılır. Yani zamansal yönden geçmişte olduğu anlatılan bir olaydan daha önce olmuş olan bir olayın anlatımı için kullanılır:

Sie gab zu, dass sie sich geirrt hatte. – O, yanıldığını kabul etti.
Als er endlich kam, waren seine Freunde schon gegangen. – O, nihayet geldiğinde, arkadaşları artık gitmişti.
Ich hatte es mir zwar ganz anders vorgestellt, aber es hat mir trotzdem gefallen. – Aslında çok daha farklı hayal etmiştim, ama buna rağmen hoşuma gitti.

Bazen de olaylarda zamansal öncelik gösterilmeyen durumlarda "Plusquamperfekt" kullanılır:

(Was hast du gestern Abend gemacht?) – Ich war im Kino gewesen.
(Dün akşam ne yaptın?) – Sinemadaydım.

"Perfekt" ve "Präteritum" dan oluşan bu karışık şekillerin kullanımları doğru değildir. Doğrusu:

Ich war im Kino. Veya
Ich bin im Kino gewesen.

Das Futur I

"Futur I", "werden" fiilinin "Präsens" şekilleri ve mastar "Infinitiv" ile yapılır:

ich werde kommen, du wirst kommen, ... – ben geleceğim, sen geleceksin, ...

Çekim şekilleri için (↑166f.)

Konuşmacının bir beklentisini ifade etmesi bakımından "Futur"un gelecekle ilgisi vardır. Bu beklentilerin ne olabileceği konusundaki "Futur I" şekilleri, aşağıdaki anlatımları içerir:

Bir bildirimi önceden bilinip söylenen bir şeyi (gelecekteki bir olayın beklentisini) ifade etmek için:

Das Kabinett wird noch heute einen Beschluss fassen – Kabine bugün bir karar alacak.
Tagsüber wird es regnen, die Temperaturen werden zwischen 10 Grad im Norden und 15 Grad im Süden liegen.
- Gündüz yağmur yağacak, sıcaklık kuzeyde 10 derece güneyde 15 derece arasında olacak.

Bir niyeti, verilen bir sözü (konuşmacının kendisinden olan bir beklentiyi) ifade etmek için:

Ich werde pünktlich da sein. – Ben tam zamanında orada olacağım.
Das wird nicht wieder vorkommen. – Bu bir daha olmayacak./

Tekrar ve daha sert bir talebi (karşılıklı olarak konuşulan kişiden olan beklentiyi) ifade etmek için:

> Du wirst dich sofort entschuldigen! – Hemen özür dileyeceksin / dilemelisin!
> Ihr werdet jetzt auf der Stelle ins Bett gehen! – Şimdi doğru yatağa / yatmaya gideceksiniz!

Konuşmacı, " Futur I" ile şimdiki zamanda başlamış olanı da ifade edebilir. O, bu durumda bir tahminden bahseder ve tahminin doğru olmasının beklentisi içerisindedir:

> Sie wird schon längst zu Hause sein. – O çoktan evde olmuş olmalı.
> Ein paar Euro wirst du doch noch haben. – Bir kaç Euro'n vardır nasıl olsa.

136 Das Futur II

"Futur II", "werden" yardımcı fiilinin "Präsens" şekilleri ve "Perfekt"in mastar hali " Infinitiv Perfekt" ile oluşturulur:

> ich werde gekommen sein, du wirst gekommen sein, ... – ben gelmiş olcağım, sen gelmiş olacaksın, ...
> ich werde gelacht haben, du wirst gelacht haben, ... – ben gülmüş olacağım, sen gülmüş olacaksın, ...

Çekim şekilleri için (!166f)

"Futur II" içeriği itibarı ile "Perfekt"in (geçmişin) (ihmal ediş, bitiş) ve "Futur"un (geleceğin) (beklenti) anlamını birleştirir. Yani gelecekte son bulacak bir olayı ifade edebilir:

> Bis morgen werde ich mir die Sache überlegt haben. – Yarına kadar bu meseleyidüşünmüş / karar vermiş olacağım.
> Bald werden wir es geschafft haben. – Yakında (onu) başarmış olacağız / bitirmiş olacağız.

"Futur II"nin bu kullanımı enderdir. Bunun yerine çoğunlukla zamansal ifadeler içeren "Perfekt" cümleler kullanılır (↑133):

> Bis morgen habe ich mir die Sache überlegt.
> Bald haben wir es geschafft.

Sıkça, geçmiş bir olayla ilgili bir tahmini ifade tmek için "Futur II" kullanılır:

Es wird schon nicht so schlimm gewesen sein. – Bu kadar da kötü olmuş olmaz / olmayacaktır.
Sie werden mich für verrückt gehalten haben. – Bana delirmiş gözüyle bakmış olacaksınızdır / bakmışsınızdır.

2.7 İfade tarzları – Die Aussageweise (Indikativ, Konjunktiv, Imperativ)

137 Belli fiil şekilleri ile konuşmacı, konuştuğunun nasıl anlaşılması gerektiği konusunda seçim yapar. Eğer örneğin, "Hanna kommt gleich" derse, bununla gerçekten Hanna'nın hemen geleceğini bildirir.
Konuşmacı: "Es wäre schön wenn Hanna käme" ifadesi ile Hanna'nın geleceğinin kesin olmadığını, ama mümkün olduğunu da belirtir.
Konuşmacı: "Hanna komm mal her" derse, bu bir çağrıdır / emirdir.
"(sie) kommt, sie käme, komm!" gibi fiil şekilleri bir cümlenin ifade tarzlarını "Aussageweise" gösterir.

Üç ifade tarzının şekilleri şöyledir:

Indikativ (gerçek ifade şekli) "Wirklichkeitsform" - Bildirme kipi	er kommt, ich kam, wir sind gekommen - o geliyor, ben geldim / geliyordum, biz geldik
Konjunktiv (olasılığı ifade şekli) "Möglichjkeitsform" - Dilek kipi	er komme, ich käme, wir wären gekommen - O gelecekmiş / gelse, ben gelsem / gelirdim, biz gelirdik / gelseydik
Imperativ (emir ifade şekli) "Befehlsform" - Emir kipi	komm! kommt! - Gel! Gelin!

138 Bildirme kipi - Der Indikativ

Çekim örnekleri (↑166f.; fonetik özellikler (↑168ff)

Bildirme kipi "Indikativ" (gerçek ifade şekli) konuşmada esas ve normal olarak kullanılan ifade şeklidir. Bir olgunun varlığından söz eder, ama bunun gerçek bir olay olması gerekmez. Çoğunlukla gerçek olmayan olaylar da (rüya ya da masallardaki anlatımlar) "Indikativ" ile ifade edilir:

> Ich stürzte in ein tiefes schwarzes Loch – und wachte auf. – Derin bir çukura düştüm - ve uyandım.
> Und als der Bär bei ihnen war, fiel plötzlich die Bärenhaut ab, und er stand da als ein schöner Mann und war ganz in Gold gekleidet.
> - Ayı onların yanındayken, birden postu yere düştü ve baştan ayağı altın giysiler içinde yakışıklı bir adam olarak karşılarında durdu.

Önemli olan konuşmacının, "Indikativ" ile olan ifadesinin kabul edilme isteğinin belirtmesidir.

139 Dilek kipi - Der Konjunktiv

Kaba olarak dilek kipinin anlamı (olasılığı ifade etme şekli), şöyle özetlenebilir:

Konuşmacı bir şey iddia etmez, aksine o şeyin mümkün olabileceğini ya da gerçek olmadığını belirtir. "Konjunktiv" şekilleri çok farklı şeyler ifade edebilir; üç temel kullanım tarzını ayırmak mümkündür:

Dilek / istek, talimat gibi ifadeler için kullanılırlar (↑143):

> Das wolle Gott verhüten! – Tanrı korusun!
> Man nehme 200 g Butter, ... – 200 gr. Yağ (konulur), ...

"Konjunktiv" bir şeyin gerçek değil de sadece bir hayal olduğunu ifade etmek için kullanılır:

Er lief, als ob der Teufel hinter ihm her wäre. – Sanki peşinden şeytan kovalıyormuş gibi koşuyordu.

"Konjunktiv" ile başka birisinin ifadesi aktarılabilir. (indirekte Rede ↑145ff):

Sie sagt, sie habe / hätte jetzt keine Zeit. – O, şimdi vaktinin olmadığını söylüyor.

140 Dilek kipi şekilleri – Die Konjunktivformen

Oluşum ve kullanıma göre iki "Konjunktiv" şekli ayırt edilir, "Konjunktiv I" ve "Konjunktiv II". "Konjunktiv I", fiilin "Präsens" kökünden oluşturulur:

Indikativ Präsens: er geh-t
Konjunktiv I: er geh-e

"Konjunktiv II", fiilin "Präteritum" kökünden yapılır:

Indikativ Präteritum: er ging
Konjunktiv II: er ging-e

Her iki "Konjunktiv" şekli (er gehe/er ginge) farklı zamansal ilişkileri belirtmez. O nedenle, "Konjunktiv der Gegenwart" ve "Konjunktiv der Vergangenheit" gibi ifadeler kullanılmaz, sadece "Konjunktiv I" ve "Konjunktiv II" olarak adlandırılırlar. Fakat her iki "Konjunktiv" çeşitli zaman şekillerinde aşağıdaki gibi kullanılırlar:

	Konjunktiv I	Konjunktiv II
Präsens	Er gehe	
Präteritum		Er ginge
Perfekt	Er sei gegangen	
Plusquamperfekt		Er wäre gegangen
Futur I	Er werde gehen	
Futur II	Er werde gegangen sein	

Bu iki "Konjunkiv"in yanısıra bir de "würde" ile yapılan bir "Konjunktiv" vardır. Bu çeşit "werden"in "Konjunktiv II" şekli ile "Infinitiv Präsens" ya da "Perfekt"ten oluşturulur.

Er würde gehen. – O olsa gider
Er würde gegangen sein. – O olsa gitmiş olacakmış.

142 "Konjunktiv" şekillerinin çoğu belirgin değildir. Yani ilgili "Indikativ" belirtme kiplerinden farklı değildir.

Aşağıdaki tablo aynı şekillere daha nerelerde sıkça rastlandığını göstermektedir:

		Indikativ Präsens	Konjunktiv I	Indikativ Präteritum	Konjunktiv II
Regelmässiges Verb	ich	frage	frage		
	du	fragst	fragest		
	er				
	sie	fragt	frage		
	es				
	wir	fragen	fragen		
	ihr	fragt	fraget		
	sie	fragen	fragen		
Unregelmässiges Verb	ich				
	du				
	er				
	sie				
	es				
	wir				
	ihr				
	sie				

Belirgin olmayan "Konjunktiv" şekilleri yerine, belli durumlarda yedek şekiller kullanılır (!147, 150f.)

142 Konjunktiv II şekillerindeki özellikler

Kuralsız fiillerde "Präteritum"daki kök seslisi "a", "o" ya da "u" olursa, "Konjunktiv II" şekillerinde bu sesli harfler "ä", "ö" ve "ü" olarak değişir.

Nahm – nähme, verlor – verlöre, trug – trüge.

"brauchen" fiilinin "KonjunktivII" şekli, "brauchte"dir (*"bräuchte" yanlıştır!*). Çünkü *"brauchen" fiili, kurallı* çekilir. Kurallı fiillerin "Konjunktiv II" şekillerinde iki nokta "Umlaut" yoktur. Yani:

Ich würde dich nicht um das Geld bitten, wenn ich es nicht dringend brauchte.

- Acilen ihtiyaç duymasaydım, senden para istemezdim.

Kuralsız fiillerin "Konjunktiv II" şekillerinde, "Indikativ Präteritum" şeklindeki sesli harfin iki nokta "Umlaut" alması yerine başka bir iki noktalı sesli harf "Umlaut" gelir:

warf – würfe, starb – stürbe, half – hülfe.

Bu gibi fiillerin bazılarında, iki "Konjunktiv" şekil de mümkündür:

ich half – ich hülfe / ich hälfe
sie begannen – sie begönnen / sie begännen.

Aşağıdaki listede bu gibi fiillerin "Konjunktiv II" şekillerindeki değişiklikler ve kullanılan iki şekil gösterilmiştir. İki şeklin birden mümkün olduğu durumlarda, ilk belirtilen daha sık kullanılır:

	Indikativ Präteritum	Konjunktiv II
befehlen	er befahl	er beföhle / befähle
beginnen	er begann	er begänne / begönne
empfehlen	er empfahl	er empföhle / empfähle
gelten	er galt	er gälte / gölte
gewinnen	er gewann	er gewänne / gewönne
helfen	er half	er hülfe / hälfe
rinnen	er rann	er ränne /rönne
schwimmen	er schwamm	er schwömme / schwämme
schwören	er schwor	er schwüre / schwöre
spinnen	er spann	er spönne / spänne
stehen	er stand	er stünde / stände
stehlen	er stahl	er stähle / stöhle
sterben	er starb	er stürbe
verderben	er verdarb	er verdürbe
werfen	er warf	er würfe

Genelde bu şekillerin çoğu ender kullanılırlar. Bunların yerine "würde" ile yapılan cümleler kullanılır (↑150).

143 Konjunktiv kullanımı
Isteğin / arzunun ifadesi olarak "Konjunktiv I" kulla-

nılır. "Konjunktiv" şeklinin bu tür kullanımı nispeten azdır. Bu kullanımlar en çok sabit ifadelerde yer alır:

Gott sei Dank! – Tanrı'ya şükür
Sie lebe hoch! – O çok yaşasın!

Mesela yemek tariflerinde, ilaç prospektüslerinde, inşaat talimatlarında v.b. günümüzde artık "Konjunktiv I" kullanılmamaktadır.

Talimatlar başka türlü, örneğin fiilin mastar "Infinitiv" şekli ya da emir "Imperativ" şekli ile verilmektedir:

Man vermische alle Zutaten und knete sie zu einem glatten Teig (=Alle Zutaten vermischen und zu einem glatten Teig kneten). Man schlucke die Dragees unzerkaut mit Flüssigkeit (=Dragees unzerkaut mit Füssigkeit schlucken).
Man bohre an den vorgezeichneten Stellen Löcher und schraube die Teile zusammen (=Bohren Sie an den vorgezeichneten Stellen Löcher und schrauben Sie die Teile zusammen).

144 Gerçek olmayan ifade şekli için kullanılan "Konjunktiv II"
Konuşmacı bir şeyi tasavvur / hayal ederse, yani bir durum gerçekten olmamışsa, "Konjunktiv II" kullanılır.

Das hätte auch schief gehen können. – Bu (iş) kötü de sonuçlanabilirdi.
Heute wäre ich fast zu spät gekommen. – Bugün nerdeyse kalıyordum/kalacaktım.
Man müsste noch mal zwanzig sein. – İnsan tekrar 20 (yaşında) olmalı / olsa.
Du hättest mir wenigstens Bescheid sagen können. – Bana en azından haber verebilirdin.

"Konjunktiv II" aşağıdaki cümle çeşidinde daha sık kullanılır:

Wenn ich Zeit gehabt hätte, wäre ich mitgekommen.
Vaktim olsaydı bende gelirdim.
Wenn ich Zeit hätte, käme ich mit (ya da würde ich mitkommen).

Böyle "gerçek olmayan koşul cümleleri", bir şeyin ancak belli koşulda olacağını, ama bu koşulun yerine gelmemesi nedeniyle olayın da meydana gelmediğini belirtirler:

> Wenn ich Zeit hätte –ich habe aber keine Zeit-, käme ich mit –ich komme aber nicht mit.
> Zamanım olsaydı –ama vaktim yok-, ben de gelirdim –ama gelmiyorum-.

"Gerçek olmayan karşılaştırma cümlelerinde" de (↑478) "Konjunktiv II" (nadiren de "Konjunktiv I") kullanılır:

> Er rannte, als wenn es um sein Leben ginge. – Sanki ölüm kalım meselesiymiş gibi koşuyordu.
> Sie tat, als hätte sie nichts gemerkt. – Sanki hiç bir şeyin farkında değilmiş gibi davrandı.
> Mir war auf einmal, als ob sich alles um mich drehte. – Sanki birdenbire her şey etrafımda dönüyor gibiydi.

Bunda başka "Konjunktiv II" şekilleri, tam olarak gerçek dışı olmayan ifadelerde kullanılır:

> Hätten Sie einen Moment Zeit für mich? – Bana ayıracak biraz vaktiniz var mı?
> Könnte ich Sie nachher kurz sprechen? – Sizinle sonra kısa(ca) konuşabilir miyim?
> Würdest du mir bitte mal das Salz geben? – Lütfen bana tuzu verirmiydin?
> Wären Sie so nett, in einer halben Stunde noch mal anzurufen? – Yarım saat sonra tekrar arama nezaketinde bulunur musunuz?

Bu çeşit cümleler nazikçe bir talebi ifade eder. Konuşmacı bu ifadelerle, karşındakine isteğini reddetme imkanını da vermiş olur.

Indirekt konuşmalarda Konjunktiv kullanımı

"Indirekt" konuşmalarda (dolaylı konuşmalarda, anlatımlarda) "Konjunktiv" kullanımı önemlidir. "Direkt" konuşmanın (birebir konuşma) aksine, indirekt cümlelerde yabancı bir ifade

sahibinin orijinal kelimeleri ile değil, konuşmacının bakış açısıyla aktarılır.

(indirekte Rede): Der Zeuge sagt, er könne sich nicht mehr genau an die Uhrzeit erinnern.
- Tanık, tam olarak (olayın gerekleştiği) zamanı hatırlayamadığını söyledi.
(direkte Rede): Der Zeuge sagte: "Ich kann mich nicht mehr genau an die Uhrzeit erinnern".
Tanık şöyle dedi: "Ben tam olarak (olayın meydana geldiği) zamanı hatırlayamıyorum".

Indirekt anlatımlar genelde anlatım (ya da sormayı) ya da düşünmeyi esas alan bir fiil ya da uygun isimlerle başlatılır, örneğin:

(konuşmayı başlatan fiiller): sagen, äussern, aussagen, behaupten, erklären, versichern, erzählen, berichten, fragen, antworten, denken, glauben, meinen:
Er versicherte, dass er kein Geld dafür erhalten habe. – Bunun için para almadığını teyit etti.
Sie fragte, wer das gewesen sei. – Onun kim olduğunu sordu.
Sie glauben immer, sie könnten alles besser. – Onlar her zaman her şeyi daha iyi bildiklerine inanırlar.
(konuşmayı başlatan isimler): Äusserung, Aussage, Behauptung, Erklärung, Versicherung, Frage, Antwort, Glaube, Meinung:
Ich halte seine Versicherung, dass er kein Geld dafür erhalten habe, für glaubhaft. – Onun, bunun için para almadığı beyanatını inandırıcı buluyorum.
Ihre Frage, wer das gewesen sei, blieb unbeantwortet. – Onun, onun kim olduğu sorusu cevapsız kaldı.
Lass sie doch in ihrem Glauben, sie könnten alles besser. – Onları, her şeyi daha iyi bildiklerine ilişkin inançları ile baş başa bırak.

"Indirekt" anlatım bağımsız cümle olarak da bulunabilir. Özellikle birden fazla birbiriyle bağlantılı ifadeler kullanıldığında:

Der Zeuge sagte bei seiner Vernehmung aus, er könne sich

nicht mehr genau an die Uhrzeit erinnern. Es müsse gegen Mitternacht gewesen sein. Er habe gerade schlafen gehen wollen. Plötzlich seien vor seinem Fenster drei Schüsse gefallen.
Er habe ein Auto wegfahren hören, aber niemanden mehr gesehen.
- Tanık ifadesinde, (olay) saatini hatırlayamadığını, gece yarısı gibi olması gerektiğini, o sırada yatmak üzere olduğunu gitmek istediğini, aniden penceresinin önünde üç kere silh sıkıldığını, bir arabanın gittiğini duyduğunu, ama kimseyi göremediğini söyledi.

146 Indirekt Konuşmada Konjunktiv I

Özellikle yazı dilinde "Konjunktiv I"in "indirekt" anlatımlarda kullanılması genel kuraldır. Burada, "indirekt" anlatımda kullanılan fiillerin zamansal şekli, anlatımı başlatan kısımdaki fiilin zamansal şekline bağlı değildir. Yani:

Er sagt, er könne sich nicht erinnern.

Ve anlatımı başlatan kısımdaki fiil "Präteritum" şeklinde olsa bile:

Er sagte, er könne sich nicht erinnern.

"Indirekt" anlatımın zamansal şekli her zaman "direkt" anlatımdaki şekile uygundur:

)irekt anlatım "direkte Rede":	"Kann ich drei Tage Urlaub *bekommen? – "Üç gün izin alabilir miyim?"*
Indirekt anlatım "indirekte Rede":	
sie fragt sie fragte sie hat gefragt sie hatte gefragt sie wird fragen sie wird gefragt haben	, ob sie drei tage urlaub bekommen könne.

O, üç gün izin alıp almayacağını soruyor / sordu / soruyordu / sormuştu/ soracaktı / sormuş olacaktı

"Direkt" anlatım	"Ich habe nichts davon gewusst" / "Ich wusste nichts davon." -"Bunu bilmiyordum"/"Bundan haberim yoktu."

"Indirekt" anlatım

er behauptet er behauptete er hat behauptet er hatte behauptet er wird behaupten er wird behauptet haben	, er habe nichts davon gewusst.

O, haberi olmadığını / bilmediğini iddia ediyor / etti / ediyordu / etmişti/ edecekti / etmiş olacaktı

"Direkt" anatım:	"Ich werde nicht zurücktreten." – "istifa etmeyeceğim."

"Indirekt" anlatım:

er erklärt er erklärte er hat erklärt er hatte erklärt er wird erklären er wird erklärt haben	, dass er nicht zurücktreten werde.

O, istifa etmeyeceğini açıklıyor / açıklıyordu / açıkladı / açıklamıştı / açıklayacak / açıklamış olacak.

147 "Indirekt" anlatımda Konjunktiv II

"Konjunktiv I", "Indikativ" ile çakışırsa, yanlış anlaşılmayı ve belirsizliği önlemek için "Indirekt" anlatımda "Konjunktiv II" kullanılır. Örnek:

> Der Kanzler äusserte sich zufrieden über den Verlauf der Konferenz. Die Gespräche haben in einer freundschaftlichen Atmosphäre stettgefunden; die Verhandlungen haben gute Fortschritte gemacht.

Burada "haben" fiilinin zikredilen şekilleri hem "Indikativ Perfekt" hem de "Konjunktiv I Perfekt" olabilir. Yani gazetecinin (yazarın) kendi düşüncesini mi yoksa şansölyenin ifadesini mi aktardığı tam açık değildir.
Ancak:

> ... Die Gespräche hätten in einer freundschaftlichen Atmosphäre stattgefunden; die Verhandlungen hätten gute Fortschritte gemacht,

Şeklinde ifade edilirse, bir "indirekt" anlatımın varlığı açıklık kazanır, yani ifade şansölyeye aittir ve bütün anlatım şöyledir:

> Şansölye, konferansın gidişatından memnun olduğunu, görüşmelerin samimi bir havada yapıldığını, müzakerelerin iyi ilerlemeler kaydettiğini ifade etti.

Özellikle konuşma dilinde "Konjunktiv I" şekillerinin yanlış anlaşılmaya yol açmayacak şekilde mevcut olduğu durumlarda bile sıkça "Konjunktiv II" şekilleri kullanılır:

> Er sagt, er wüsste ("wissen" yerine) den Weg. – O, yolu bildiğini söylüyor.
> Sie behaupten, sie wären ("seien" yerine) schon mal dort gewesen. – Onlar daha önce de orada bulunduklarını iddia ediyorlar.
> Sie meint immer, dass sie Recht hätte ("habe" yerine). – O, her zaman haklı olduğunu düşünüyor.
> Der Arzt hat gesagt, ich dürfte ("dürfe" yerine)

aufstehen, aber ich müsste ("müsse" yerine) mich noch schonen.
-Doktor benim kalkabileceğimi (kalkmamın mümkün olacağını) söyledi, ama kendime iyi bakmalıymışım.

Bu gibi durumlarda "Konjunktiv II" kullanımı, konuşmacının, verilen haberin doğruluğundan kuşku duyduğu anlamına gelebilir: Örneğin,

Er sagt, er wüsste den Weg.
Şöyle özetlenebilir:

O, yolu bildiğini, tanıdığını iddia ediyor, ama buna inanmıyorum. / O'nun yolu bildiğine / tanıdığına inanmıyorum.

Buna rağmen "Konjunktiv II" şekilleri, genelde "indirekt" anlatımda bu gibi ard niyetler olmadan kullanılır. Bu kullanım "Konjunktiv I"in yerini alır, ki "Konjunktiv I" genelde yüksek üslup ve süslü ifade olarak algılanır.

148 İndirekt anlatımda Indikativ

Genelde konuşma dilinde, "direkt" anlatımda "Konjunktiv" kullanımından tamamen feragat edilir ve bunun yerine "Indikativ" kullanılır:

Er hat erklärt, dass er für niemanden zu sprechen ist. – O, kimse ile görüşmek istemediğini / kimse ile konuşacak durumda olmadığını söyledi.
Sie konnten nicht sagen, wie lange die Sitzung noch dauern wird. – Toplantının daha ne kadar süreceğini söyleyemediler.
Die Firma hat angefragt, wann sie die Ware liefern soll. – Firma malı ne zaman teslim edeceğini / etmesi gerektiğini sordu.

"Indikativ"in bu kullanımı yanlış anlaşılmaya yol açmaz. Fakat "dass" ile ya da soru kelimesi ile başlamayan ifade türlerinde, "Konjunktiv" kullanımı gereklidir. Çünkü böyle durumlarda "indirekt" anlatımın olduğunu ancak "Konjunktiv" belirtir:

Er hat erklärt, er sei ("ist" değil!) für niemanden zu sprechen.

149 "würde"-şeklinin kullanımı

"würde" şekli geniş anlamda, "Konjunktiv" yerine kullanılır. Yani, "Konjunktiv I" ve "Konjunktiv II" yerine sıkça kullanılır. Geleceğe dönük ve gerçek olmayanı ifade eden cümlelerde "würde" şekillerini kullanmak hiç yanlış değildir:

Wenn ich genug Geld hätte, würde ich mir ein Motorrad kaufen. – Param olsa, kendime bir motosiklet alırdım.
Das würde ich an deiner Stelle nicht tun. – Senin yerinde olsam, bunu / böyle yapmazdım
Wenn wir um sechs Uhr losfahren würden, könnten wir es noch schaffen. – Saat altıda yola koyulsak, yetişebiliriz.

150 "Konjunktiv II" şekilleri belirgin değilse, yani "Indikativ" ile çakışırsa, "würde" şekilleri yedek olarak kullanılabilir:

Wenn er es wüsste, würde er es uns sagen ("..., sagte er es uns" yerine). – O bilse, bize söyler. ("sagte" yerine "würde ile olan şekil kullanılır.)
Ich würde ihm nicht glauben ("Ich glaubte ihm nicht" yerine). – Ben (olsam) ona inanmam. ("glaubte" yerine "würde ile olan şekil kullanılır.)
Das würde mich freuen ("Das freute mich" yerine). – Bu beni sevindirir / sevindirirdi. ("Das freute mich" yerine "würde" ile olan şekil kullanılır.)

Konjunktiv II şekilleri artık kullanılmayan eskimiş şekiller ise, yine "würde" şekilleri kullanılır. (↑142):

Ich würde dir helfen. ("ich hülfe dir" yerine), wenn ich könnte. – Elimden gelse / yapabilsem, sana yardım ederim / ederdim.
Es wäre zu schön, wenn wir gewinnen würden!

("gewännen /gewönnen" yerine) – Kazansak / kazansaydık güzel olur / güzel olurdu.

Die Umweltbelastung wäre geringer, wenn die Menschen nicht so viel Abfall in die Natur erfen würden. ("würfen" yerine).

- İnsanlar bu kadar çöpü (artığı) doğaya atmasalar çevre kirlenmesi daha az olurdu.

Buna rağmen "würde" ile olan şekillerin kullanımını olanak dahilinde az tutmak gerekir. Hem ana cümlede hem de yan cümlede, "würde" kullanımı güzel olmaz. Gerçi her zaman böyle çift "würde" şekli kullanımının önüne geçmek her zaman mümkün olmayabilir:

Wenn du sie kennen würdest ("kenntest" yerine), würdest du sie anders beurteilen ("beurteiltest du..." yerine).

- Onu tanısan / tanısaydın ("kenntest" yerine "würde" ile olan şekil kullanılır), ona başka türlü değer biçerdin. "beurteitest du..." yerine "würde" ile olan şekil kullanılır).

Genelde başka ifade tarzı ile, örneğin "modal fiil" kullanımı ile çift "würde" şeklinden" feragat edilebilir:

Wenn er mich fragen würde, würde ich sofort Ja sagen.

Yerine:

Wenn er mich fragen sollte, würde ich sofort Ja sagen.

- Bana sorarsa hemen evet derim / derdim.

Böyle şartlı ifadelerde, her iki cümle parçasında da "Konjunktiv II" nin belirgin şekillerinin bulunması gerekmez. Örneğin şöyle denilebilir:

Wenn er mich fragte, würde ich sofort Ja sagen.

Çünkü ilişkiden, söz konusu "fragte"nin "Konjunktiv II" şekli olduğu (ve "Indikativ Präteritum" olmadığı) açıkça anlaşılmaktadır.

"Konjunktiv II" şekillerinin belirgin olarak mevcut olduğu durumlarda "würde" şekilleri kullanımı fazlalık ve gereksizdir.

Örneğin "wäre", "hätte", "käme", "wüsste", läge", "ginge", "liefe", "schriebe" v.s. gibi.
"Er hätte gesagt", ve "wir wären gegangen" cümlelerindeki "Konjunktiv" şekilleri yerine daha zor ve karışık "würde" şekilleri kullanılmaz:

Wenn du mir rechtzeitig Bescheid gesagt hättest (gesagt haben würdest yanlış!), wäre das nicht passiert.
- Bana zamanında haber verseydin ("... gesagt haben würdest" kullanılmaz), bu olmazdı.
Sie wäre immer noch nicht fertig, wenn wir ihr nicht geholfen hätten. (geholfen haben würden yanlış!)
- Ona yardım etmeseydik ("geholfen haben würden yanlış!), hâlâ işini bitirmemişti.

151 Aktarılan içerikte gelecek bir olay ya da gerçek dışı bir ifade anlatılacaksa ancak "indirekt" anlatımda "würde" şekilleri kullanılır. Yani o ifadenin "direkt" anlatımında gelecek zaman ya da "Konjunktiv II" kullanılmışsa, bu içeriği "indirekt" şekilde anlatırken "würde" şekli kullanılmalıdır:

("Konjunktiv I Futur" şekillerinin belirgin olmaması nedeniyle yerine "würde" şekillerinin kullanımı):
Sie sagen, sie würden ("werden" yerine) gleich nachkommen. – Onlar hemen arkamızdan geleceklerini söylüyorlar ("werden" yerine "würden kullanılır).
Ich habe ihr versprochen, ich würde ("werde" yerine) sie morgen wieder anrufen. - Ben, ona yarın tekrar telefon edeceğime söz verdim ("werde" yerine "würde" kullanılır).
(İçeriği gerçek olmayan ifadeler için "würde" şekillerinin kullanımı):
Er hat immer wieder beteuert, er würde sich freuen, wenn wir mitkämen.
Aber nur: Als wir seine Einladung annahmen, sagte er, er freue sich ("...er würde sich freuen" değil!).

-Bizim onunla gitmemiz halinde sevineceğini sık sık tekrar ederek temin ediyordu.

Fakat gerçeğin ifadesi için: Davetini kabul ettiğimizde, sevindiğini (seviniyor olduğunu) söyledi.

("er würde sich freuen" ifadesi kullanılmaz)

Sie sagt, sie würde gern wieder arbeiten, wenn sie eine Stelle fände.

Aber nur: Der Schriftsteller sagte in dem Interview, er arbeite gerade an einem neuen Buch. ("er würde arbeiten" değil!)

Bir iş bulsa, sevinerek yine çalışacağını söyledi.

Fakat gerçeğin ifadesi için: Yazar bir röportajda, şu an yeni bir kitap üzerinde çalıştığını söyledi.

("er würde... arbeiten" kullanılmaz!)

"Konjunktiv I" ve Konjunktiv II" şekilleri artık kullanılmaz ya da belirgin değilse, yukardaki kurala bağlı kalmaksızın "indirekt" anlatımda würde" şekilleri kullanılır.

Sie sagt, sie würde ihn gut kennen ("kenne"," kennte" yerine). – O, onu iyi tanıdığını söylüyor.

("kenne", "kennte" yerine "würde" şekli kullanılır)

Ich hatte gedacht, hier würden die gleichen Regeln wie bei uns gelten ("gelten"; "gälten / gölten" yerine).

-Bizde geçerli olan kaidelerin burada da geçerli olacağını düşündüm. ("gelten"; "gälten / gölten" yerine "würde" şekli kullanılır)

152 Emir kipi – der Imperativ

"Imperativ" ile konuşmacı birine bir şey emreder/ yapmasını ister.

komm! – gel!, kommt! – gelin!, kommen Sie! – geliniz!

Bu çağrı / isteme çeşitli anlamlara gelebilir: Emir, yasak, talimat, öneri, nasihat, istek, rica uyarı, ikaz v.b. Her zaman bir kişiye ya da kişilere yöneltildiği için, "Imperativ", 2. şahıs (tekil ve çoğul) ve nezaket şekli olan "Sie" için kullanılır.

"Imperativ" şekilleri yanında bir istemi / çağrıyı ifade etmek için başka ifade çeşitleri de vardır (↑496).

153 "İmperativ", fiilin "Präsens" kökünden oluşturulur. Genel olarak tekilde bu kökün sonuna "-e" eki getirilir ki, bu ek özellikle konuşma dilinde düşer. Son eki olmayan şekil, apostrofsuz yazılır:

Wasch dich, putz dir die Zähne und zieh dich an ("Wasch' dich,..." değil!). – Yıkan, dişlerini fırçala ve giyin! (Apostrof yazılmaz!)
Hol mir bitte mal ein Bier aus dem Kühlschrank! – Lütfen bana buzdolabından bir bira getir!
Beeil dich! – Acele et!
Sag das nicht noch einmal. – Bunu / böyle bir şeyi bir daha söyleme!

Bazı fiillerde "-e" son ekinin getirilmesi gerekir:

Rechne das noch mal nach! – Bunu bir daha hesapla!
Atme tief durch! – Derin bir nefes al!
Achte auf deine Kleidung! – Elbisene dikkat et!
Rette mich! – Beni kurtar!
Trauere ihm nicht nach! - Onun arkasından üzülme!

Bazı kuralsız fiillerin "Präsens"deki kök seslisi "-e-" ve "-i-" ("-ie-") (↑172)arasında değişir:

sprechen: ich spreche	du sprichst	er spricht
(konuşmak: ben konuşuyorum	sen konuşuyorsun	o konuşuyor.)

Bu fiillerin "Imperativ" tekil şekillerinde, hiçbir zaman son ek yoktur ve kök seslisi "-i-" ("-ie-") olur.

Sprich ("sprech" değil!) nicht so laut! – Bu kadar yüksek sesle konuşma!
Lies ("les" değil!) mal diesen Artikel! – Bu makaleyi bir oku!
Hilf ("helf" değil!) mir mal bitte! – Lütfen bana yardım et!
Wirf ("werf" değil!) das sofort weg! – Bunu hemen at!

Aynı şekilde:

nehmen – nimm!, geben – gib!, brechen – brich!, essen – iss!, vergessen – vergiss!, treten – tritt!, sehen – sieh! ("siehe" şekli, sadece kitaplarda "bak!" anlamında vardır örneğin: siehe S. 24 – sayfa 24'e bakınız anlamında)

Sadece istisna olarak "werden" fiilinin Infinitiv şekli "werde!" dir.

Çoğul'un Imperativ şekli her zaman Indikativ Präsens şeklinin 2. çoğul şahsı ile aynıdır:

ihr geht – geht!; ihr helft – helft!; ihr rechnet – rechnet!

154 Imperativ'in nezaket şekli kendisine siz / sizler diye hitab edilen kişi ya da kişiler için kullanılır ve 3. çoğul şahısdaki Präsens, Konjunktiv şeklinde olup, ardına "Sie" eklenerek oluşturulur.

Nehmen Sie bitte Platz! – Lütfen oturunuz!
Räumen Sie die Unfallstelle! – Kaza yerini açınız!
Seien Sie unbesorgt! – Endişelenmeyiniz!

"sein" fiilinin dışındaki bütün fiillerin bu tür Imperativ şekilleri, ilgili Indikativ şekillerinden farklı olmadıkları için, bu çeşit kullanımlarda artık Konjunktiv olarak sayılmazlar. Bu nedenle sıkça "sein" fiilinin de Imperativ şekli yanlış olarak, yani "sind Sie" olarak oluşturulur. Doğrusu şöyledir:

Seien Sie ("sind Sie" değil) so nett und lassen Sie mich mal vorbei! – Kibar olunuz ve bana yol veriniz!
Bitte seien Sie so freundlich und rufen Sie später noch mal an! – Lütfen bir iyilik yapınız-olunuz ve sonra bir daha telefon ediniz!

2.8 Etgen ve edilgen – Aktiv und Passiv

155 Fiillerin Aktiv ve Passiv ("Tat- und Leideform") şekilleri, bir olayı iki ayrı bakış açısından ele alır:

Aktiv ifadesinde olay, taşıyıcı, yani yapan kişi ("Täter") tarafından arz edilir:

Der Bundestag verabschiedete das neue Rentengesetz. – Federal meclis yeni emeklilik yasasını (müzakere ederek) kabul etti.

Die Mitglieder wählten Dieter Gross zum Vereinsvorsitzenden. – Üyeler Dieter Gross'u dernek başkanı olarak şeçti.

Er schliesst den Laden um 18 Uhr. – O, dükkanı saat 18'de kapatıyor.

Passiv'de olayın kendisi ya da olayın neticesi ön plana alınmıştır. Olayın faili çoğunlukla zikredilmez:

Das neue Rentengesetz wurde (vom Bundestag) verabschiedet.

- Yeni emeklilik yasası (federal meclis tarafından) kabul edildi.

Dieter Gross wurde (von den Migliedern) zum Vereinsvorsitzenden gewählt.

- Dieter Gross (üyeler tarafından) dernek başkanı olarak seçildi.

Der Laden wird um 18 Uhr geschlossen. – Dükkan saat 18'de kapatılıyor.

156 Almanca'da "Tatform" ve "Leideform" diye de adlandırılan Aktiv ve Passiv adını, cümledeki özne olarak ifade edilen şahsın bir iş yapması ile ya da bir şeyin yapılmasına katlanmasından almıştır:

(Aktiv): Der Lehrer tadelt den Schüler. – Öğretmen öğrenciyi azarlıyor.

(Passiv): Der Schüler wird von dem Lehrer getadelt. – Öğrenci, öğretmen tarafından azarlanıyor.

Bu açıklamanın geniş anlamda bütün durumlarda geçerlilik bulduğu söylenemez. İçeriğinde bir iş yapmanın ifade edilmediği cümlelerin çoğu da Aktiv anlamlıdır:

Er hat grosse Schmerzen. – Onun büyük / çok sancısı var.
Der Laden schliesst um 18 Uhr. – Dükkan saat 18'de kapanıyor.
Das Haus liegt am Hang. – Ev yamaçtadır.
Wir vertragen uns gut. – Biz iyi anlaşıyoruz.

Aynı şey, içeriğinde her zaman "katlanma" anlamı içermeyen Passiv cümleler için de geçerlidir:

Sie wird von allen bewundert. – O herkes tarafından beğeniliyor.
Der Schriftsteller wurde mit einem hohen Literaturpreis ausgezeichnet.
-Yazar, önemli bir edebiyat ödülü ile ödüllendirildi.
Die Maschine wird morgen repariert. – Makine yarın tamir edilecek.

Aktiv ve Passiv öncelikle fiilin ya da cümlenin anlamına bağlı olmayan sade şekil adlandırılmaları olarak anlaşılmalıdır. Aktiv dolaysız temel şekil olarak bilinir: Mevcut fiil şekillerinin %90'ı Aktiv haldedir. Bütün Almanca fiillerinden Aktiv şekiller oluşturulur, ama aynı şey Passiv şekil oluşumu için söylenemez (↑159).

Oluşum tarzı ve anlamına göre iki türlü Passiv ayırd etmek mümkündür:
"werden – Passiv ya da "Vorgangspassiv" ve
"sein – Passiv" ya da "Zustandspassiv"

157 "werden – Passiv", "werden" yardımcı fiilinin şekilleri ve ilgili fiilin Partizip II'si ile oluşturulur (çekim örneği "Konjugationsmuster" ↑173):

Das Gelände wurde von Demonstranten besetzt. – Alan protestocular tarafından işgal edildi.
Die Zufahrtsstrassen sind von der Polizei gesperrt worden. – Yan yollar polis tarafından kapatıldı.

Der Antrag wurde von der Behörde abgelehnt. – Dilekçe resmi makam tarafından red edildi.
Das Problem konnte noch nicht gelöst werden. – Sorun henüz çözülemedi.
Das Projekt wurde erfolgreich abgeschlossen. – Proje başarı ile sonuçlandırıldı.
In diesem Werk werden Computeranlagen hergestellt. – Bu atölyede bilgisayar cihazları üretiliyor.

"werden – Passiv"e "Vorgangspassiv - olay içeren Passiv" de denir. Çünkü olay, eylem ön plandadır. Failin (yapanın) adı geçebilir, ama bu zorunlu değildir (↑161).

158 "sein – Passiv", "sein" fiilinin şekilleri ve ilgili fiilin Partizip II'si ile oluşturulur (çekim örneği "Konjugationsmuster" ↑174):

Die Uferstrasse ist wegen Hochwasser gesperrt. – Sahil caddesi sel nedeniyle kapalıdır.
Das Projekt wird im nächsten Jahr abgeschlossen sein. – Proje gelecek yıl bitirilmiş olacak.
Das Betreten des Rasens ist verboten. – Çimlere basmak yasaktır.
Die Stadt war verwüstet. – Şehir harabe olmuştu.

"sein – Passiv" bir durumun mevcudiyetini ifade eder. Bu nedenle buna "Zustandspassiv – durum bildiren Passiv" de denir. "Der Zustand" – durum / durum daha önce (gerçekleşen) bir olayın / işin / eylemin sonucudur:

Vorgang (werden - Passiv) - Olay / eylem (werden Passiv)	Zustand (sein – Passiv) - durum (ein – Passiv)
Die Strasse ist gesperrt worden – Cadde kapatıldı. Das Haus ist renoviert worden. – Ev tamir edildi. Das Zimmer war aufgeräumt worden. – Oda toplanmıştı.	Die Strasse ist gesperrt. – Cadde kapalıdır. Das Haus ist renoviert. – Ev tamir edilmiştir. Das Zimmer war aufgeräumt. – Oda topluydu.

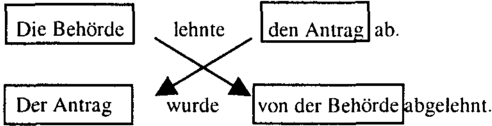
Her zaman "sein – Passiv", bir "werden – Passiv" cümlesindeki sonuç ile ilişkilendirilemez. Bazen de bir Aktiv cümlesinin belirttiği olay sonucundaki durum / "sein – Passiv" cümlesi ile ifade edilebilir:

Vorgang (Aktiv) - olay	Zustand (sein – Passiv) - durum
Eine dicke Staubschicht bedeckte die Bücher. - Kalın bir toz tabakası kitapları kapladı. Flüchtlinge verstopfen die Strasse. - Mülteciler caddeyi tıkıyor. Ein Fluss trennt die beiden Stadtteile voneinander. - Bir nehir iki şehri ikiye ayırıyor.	Die Bücher waren mit einer dicken Staubschicht bedeckt. - Kitaplar kalın bir toz tabakasıyla kaplıydı. Die Strasse ist mit Flüchtlingen verstopft. - Cadde mülteciler ile tıkanmış durumda. Die beiden Stadtteile sind durch einen Fluss voneinander getrennt. - Şehir bir nehir ile ikyie ayrılmış durumda.

159 Mevcut bütün fiillerle Passiv cümleler oluşturulamaz. Aktiv halinde bir –i hali tamlaması "Akkusativergänzung" bulunduran fiillerin çoğu ile Passiv cümlesi oluşturulur:

beantragen – bş.yi talep etm., ablehnen – bş.yi reddetm., bringen – götürmek, lesen – okumak, bedecken – örtmek, unterstützen - desteklemek, trennen – ayırmak, nennen – adlandırmak, sehen – görmek.

Aktiv cümlesindeki –i hali tamlaması "Akkusativergänzung", Passiv cümlesinde özne olur. Aktiv cümlesindeki özne Passiv cümlesindeki bir Präposition'lu cümle parçasını oluşturur (↑160):

-i hali tamlamasına "Akkusativergänzung" sahip olan bazı fiillerden Passiv cümleler yapılamaz. Bu fiiller öncelikle sahiplenmeyi içeren fiiller (örneğin: "haben, besitzen, bekommen"), "kennen, wissen" ve bir ölçü ifadesiyle –i hali tamlamasına bağlanan fiillerdir (örneğin: "kosten, wiegen, enthalten):

Sie hat eine neue Frisur. ("Eine neue Frisur wird von ihr gehabt" yanlıştır)
- Onun yeni bir saç modeli var.
Er kennt viele Zaubertricks. ("Viele Zaubertricks werden von ihm gekannt" yanlıştır)
- O çok sayıda sihribazlık numarası biliyor.
Er wiegt fast 100 Kilo. ("Fast 100 Kilo werden von ihm gewogen" yanlıştır")
- O hemen hemen 100 kilo geliyor.

-i hali tamlaması bulundurmayan fiillerin sadece bir kaçı ile Passiv kurulabilir. Bunlar sadece hareket bildiren belli fiillerdir: helfen – yardım etm., lachen - gülmek, tanzen – dans etm., sprechen - konşmak.

Bu gibi fiiller –i hali tamlaması "Akkusativergänzung" ile kullanılmadıklarından, yapılan Passiv cümlelerde özne ya yoktur, ya da sadece bir özne yerini tutan, kişisel olmayan "es" zamiri "Scheinsubjekt" vardır. Bu nedenle bu tür cümlelere "kişisel olmayan Passiv "unpersönliches Passiv" adı verilir:

Damit ist mir auch nicht geholfen. – Bununla da bana yardım edilmiş olunmaz.
Gestern ist bei uns lange gefeiert worden. – Dün bizde uzunca eğlenildi.

Es wurde viel gelacht. – Çok gülündü.
Darüber ist meines Wissens nicht gesprochen worden. – Bildiğim kadarıyla bu konuda konuşulmadı.
Hier darf nicht geraucht werden. – Burada sigara içilmez.
Über diese Frage ist schon viel nachgedacht worden. – Bu soru hakkında çok düşünüldü.

160 Passiv cümlelerde olayın failini belirten kelime gurubu ile beraber genelde "von" Präposition'u bulunur. Bunun yanısıra "durch" ve bazen "mit" Präposition'ları da kullanılır.

Olayın asıl faili / taşıyıcısı söz konusu ise, "von" Präposition'u kullanılır. Bu, genelde bir kişi (ya da kuruluş) olabilir ve eylem / olay bu kişi ya da kuruluşun kendisine yapılır:

Er wird vom Chefarzt selber operiert. – O , bizzat baş tarafından ameliyat ediliyor.
Das Gesetz ist vom Bundestag verabschiedet worden. – Yasa federal Meclis tarafından kabul dildi.
Die Delegation wurde vom Bürgermeister der Patenstadt empfangen. – Heyet, kardeş şehir belediye başkanı tarafından karşılandı.
Die alte Frau ist von einem Radfahrer angefahren worden. – Yaşlı kadın bir bisiklet sürücüsü tarafından kazaya uğradı (bisiklet çarptı).

Olayın faili ya da yapanı bir eşya da olabilir:

Er wurde von einem Lastwagen angefahren. – O bir kamyon tarafından kazaya uğradı (kamyon çarptı).
Der Baum ist vom Blitz getroffen worden. – Ağaç şimşek tarafından isabet aldı (ağaca yıldırım düştü).
Die Bergsteiger wurden von einem Gewitter überrascht. – Dağcılar fırtına tarafından bastırıldı (fırtınaya yakalandılar).
Das Land ist zum zweiten mal innerhalb kurzer Zeit

von einer Erdbebenkatastrophe heimgesucht worden.
- Ülke kısa süre içinde ikinci defa bir deprem felaketine yakalandı (deprem felaketine uğradı).

Bütün bu kullanımlarda "durch" Präposition'u kullanılmaz. Yani aşağıdaki ifade şekilleri yanlıştır:
Er wird durch den Chefarzt operiert. Das Gesetz ist durch den Bundestag verabschiedet worden. Er wurde durch einen Lastwagen angefahren. Der Baum ist durch den Blitz getroffen worden.

"durch", aracı belirtmek için kullanılır. Bu araç, çoğunlukla olaya neden olan şeydir:

Der Verkehr wurde durch anhaltende Regenfälle stark behindert.
- Trafik (akışı) sürekli yağan yağmurlar yüzünden aksadı.
Die Tat konnte durch das mutige Eingreifen eines Passanten verhindert werden.
- Olay oradan geçen cesur bir kişinin müdahalesi sayesinde önlendi.
Die Stadt ist durch das Erdbeben fast völlig zerstört worden.
- Şehir deprem yüzünden hemen hemen bütünüyle yıkıldı.
Durch den Fortschritt der Medizin kann das Leben, aber auch das Leiden vieler Menschen verlängert werden.
- Tıpdaki ilerleme sayesinde yaşam, ama bir çok insanın acıları da uzatılabiliyor.

Şahıslar da araç olabilirler. Bu durumda şahıslar, kendi başlarına sorumlu hareket eden kişiler olarak değil, örneğin aracı, temsilci ya da sadece belirtilir: olarak görülür. İşi yaptıran kişi, ayrıca "von" Präpositionu ile belirtilir:

Telegramme und Eilbriefe werden (von der Post) durch einen Boten zugestellt.

- Telgraf ve acil mektuplar (postahane tarafından) bir postacı aracılığıyla ile tebliğ edilir.
Die Öffentlichkeit wurde durch den Regierungssprecher über die Entscheidung des Kanzlers informiert.
- Halk, hükümet sözcüsü tarafından şansölyenin kararı konusunda bilgilendirildi.
Das Gebäude wurde duch starke Polizeikräfte gesichert.
- Bina güçlü polis desteği tarafından güvenlik altına alındı.

"mit" ile sadece nesnel bir aracı belirtilir, kişisel fail belirtilmez:

Briefe nach Übersee werden mit Luftpost befördert. – Deniz aşırı metuplar hava yoluyla gönderilir.
Sie wurden mit dem Notarztwagen ins Krankenhaus gebracht. – Bir cankurtaranla hastaneye getirildiler.
Der Tanker wurde mit einem Torpedo versenkt. – Yük gemisi bir torpedo ile batırıldı.

161 Passiv'in kullanıldığı ifadelerin çoğunda esas fail belirtilmez. Belli metinlerde faili belirtmemek bir özellik olarak görülür. Bunun çeşitli nedenleri olabilir:

Failin herhangi bir kişi olması halinde belirtilmeye. Çoğu zaman bütün metinde geçen tüm bilgilerin yöneltildiği kişiler kastedilir (örneğin bir talimat, bir kullanma kılavuzu gibi). Böyle Passiv cümlelerin Aktiv şekillerinde özne olarak "man" zamiri kullanılır ya da özne kullanılmaz:

Substantive schreibt man gross. – Substantive werden gross geschrieben.
- İsimler büyük harfle yazılır.
Tauchen Sie ein gefaltetes Handtuch in lauwarmes Wasser, wringen Sie es aus und wickeln Sie es um die Waden. - Ein gefaltetes Handtuch wird in lauwarmes Wasser getaucht, ausgewrungen und um die Waden gewickelt.

- Katlanmış bir havluyu ılık suya batırınız, çıkarıp sıktıktan sonra baldırlara sarınız – Katlanmış bir havlu ılık suya batırılır, çıkarılıp sıkıldıktan sonra, baldırlara sarılır.

Die Karten gut mischen und gleichmässig an alle Mitspieler verteilen. – Die Karten werden gut gemischt und gleichmässig an alle Mitspieler verteilt.

- Kartları iyice karıştırınız ve eşit olarak bütün oyunculara dağıtınız. – Kartlar iyi karıştırılır ve eşit olarak bütün oyunculara dağıtılır.

Failin belli olmması halinde belirtilmesi de mümkün olmaz:

In dem Gedränge auf dem Jahrmarkt ist ihr die Handtasche gestohlen worden.

- Panayırdaki kalabalıkta onun el çantası çalındı.

Gestern Nacht wurden in der Schillerstrasse mehrere Autos aufgebrochen.

- Dün gece Schillerstrassede bir çok otomobil soyuldu.

Die Polizei vermutet, dass das Kind entführt worden ist. – Polis, çocuğun kaçırıldığını tahmin ediyor.

Fail bilinçli olarak belirtilmek istenmeyebilir. Burada, örneğin insani bir eylemin olmadığı, olanın kendiliğinden meydana geldiği, yani olaydan kimsenin sorumlu tutulamayacağı izlenimi verilmek istenebilir:

Die Preise für Mineralöl wurden zu Wochenbeginn angehoben. – Petrol ürünleri fiyatları hafta başından itibaren yükseltildi.

Die Belegschaft des bestreikten Betriebes wurde ausgesperrt. – İşletmenin grevdeki çalışanlarına lokavt uygulandı.

Leider konnte Ihrem Antrag nicht stattgegeben werden. – Maalesef dilekçenize olumlu yanıt verilememiştir.

Sie wird in eine andere Abteilung versetzt. – O başka bir bölüme atanıyor.

Metindeki içerikten anlaşıldığı için ya da konu ile ilgili önemsiz olduğu için, faili belirtmeye gerek duyulmaz. Bu durum, Özellikle genel ilmi terimler içeren metinlerde ve dilde söz konusudur:

> Zur Diagnose und Therapie dieser Krankheit sind in den letzten Jahren neue Methoden entwickelt und erprobt worden.
> - Bu hastalığın teşhisi ve tedavisi hususunda son yıllarda yeni yöntemler geliştirildi ve denendi.
> Das Wasser wird in Stauseen gespeichert und in unterirdischen Druckrohrleitungen zu Turbinen geführt; dort wird die Energie des herabstürzenden Wassers in elektrische Energie umgewandelt.
> - Su, barajlarda biriktirilip, yer altı basınç borular sistemi ile turbünlere gönderiliyor, orada da, yüksek yerden inen suyun enerjisi elektrik enerjisine dönüştürülüyor.
> Bücher werden heute fast nur noch im Offsetverfahren gedruckt.
> - Kitaplar günümüzde hemen hemen sadece ofset baskıyla üretilmektedir.

Metin türlerinin çoğundaki Passiv cümlelerde belirtilen fail metinin yazarı ile aynı olduğu için, her zaman ayrıca tekrar anılmaz. Bu durum, ilim çalışmalarında, kanun metinlerinde ve talimatlarda v.b.g. söz konusu olur:

> Die damit zusammenhängenden Probleme werden in Kap. 3 behandelt.
> - Buna bağlı sorunlar 3. bölümde incelenecektir.
> Die Pressefreiheit und die Freiheit der Berichterstattung durch Rundfunk und Film werden gewährleistet (Grundgesetz, Artikel 5).
> - Basın özgürlüğü ile radyo ve film yolu ile ifade özgürlüğü garanti altına alınmıştır (anayasanın 5. maddesi).
> Wer durch Fahrlässigkeit den Tod eines Menschen

verursacht, wird mit Gefängnis bestraft (Strafgesetzbuch, Paragraph 222).
- Her kim ki dikkatsizliği yüzünden bir insanın ölümüne neden olur, hapis cezası ile cezalandırılacaktır (Ceza yasasının 222. Maddesi).

162 "werden – Passiv" ve "sein – Passiv" yanında çokca Passiv benzeri cümle şekilleri vardır. Bunların en önemlileri şunlardır:

bekommen, erhalten, kriegen + Partizip II

Bu oluşum biçimi, olay içeren Passiv "Vorgangspassiv" olarak da görülebilir. Böyle bir ifadenin öznesine "werden" ile oluşturulan Passiv cümlesindeki –e hali tamlaması "Datívergänzung" denk düşer:

Sie bekam einen Blumenstrauss überreicht. (= Ihr wurde ein Blumenstrauss über berreicht.)
- Ona bir buket çiçek takdim edildi.
Die Familie erhielt ein winziges Zimmer zugeteilt. (= Der Familie wurde ein winziges Zimmer zugeteilt.)
- Aileye küçük bir oda tahsis edildi.
Er hat den Blinddarm rausgenommen gekriegt. (= Ihm ist der Blinddarm rausgenommen worden.)
Onun apadisiti alındı.

"kriegen" ile yapılan bu çeşit Passiv oluşumu günlük konuşma dilinde güçlü olarak görülür:

gehören + Partizip II

"gehören – Passiv" de günlük konuşma dilinde kullanılan bir ifade çeşididir. Olayın fiiliyatın gerekliliğini ifade eder ve "müssen" ya da "sollen" ile yapılan "werden – Passiv" cümlesine denk düşer.:

Die Fenster gehören mal wieder geputzt. (= Die Fenster müssen mal wieder geputzt werden.)
- Pencerelerin tekrar bir temizlenmesi gerekiyor / Pencereler tekrar bir temizlenmelidir.

Solchen Leuten gehört der Führerschein abbekommen. (= Solchen Leuten sollte der Führerschein abgenommen werden.)
- Böyle / bu gibi insanların ehliyetleri ellerinden alınmalıdır.

"sein + zu ile Infinitiv"

"sein (ender olarak da: "bleiben, geben, gehen") + Infinitiv (mastar)", "zu" ile beraber, "können" ya da "müssen" ile oluşturulan "werden – Passiv" cümlesine eşittir:

Der Motor war (sadece günlük konuşma dilinde: "ging") nicht mehr zu reparieren. (= Der Motor konnte nicht mehr repariert werden.)

- Motor artık tamir edilemeyecek durumdaydı.

Das Formular ist ausgefüllt und unterschrieben bis zum 30.9. zurückzusenden. (= Das Formular muss ... zurückgesandt werden.)
- Formun, 30.9. tarihine kadar doldurulup geri gönderilmesi gerekir.
Ob er der neuen Aufgabe gewachsen ist, bleibt abzuwarten. (= ..., muss abgewartet werden.)
- Yeni görevini yapmaya ehil olup olmadığını zaman gösterecek.
Es gibt noch viel zu tun. (= Es muss noch viel getan werden.)
- Yapılacak çok şey var / Daha çok şeyin yapılması gerekir.

"sich lassen + Infinitiv (mastar)"

Genelde bu tarz cümlelerde şahsa bağlı olmayan (yani cansız olan) özne varsa, bu cümleler Passiv nitelikli olur. Böyle cümleler "können" ile yapılan "werden – Passiv" cümlelere denktir:

Die Uhr liess sich nicht mehr aufziehen. (= Die Uhr konnte nicht mehr aufgezogen werden.)
- Saat artık kurulamıyordu.

Die Hintergründe der Tat lassen sich nur vermuten. (= Die Hintergründe der Tat können nur vermutet werden.)
- İşin / olayın (perde arksı) ancak tahmin edilir.
Zusammenfassend lässt sich sagen, ... (= Zusammenfassend kann gesagt werden, ...)
- Özetle söylenebilir ki, ...

İşlev fiilleri oluşumu - Funktionsverbgefüge

"kommen, gelangen, finden, erfahren" gibi fiiller, fiillerden türetilmiş isimlerle beraber bir ifade "Funktionsverbgefüge" (↑92) oluştururlar.:

zur Anwendung / Aufführung / Verlesung / Versteigerung kommen; zur Entscheidung / Erörterung / Verteilung gelangen;
Anwendung / Ausdruck / Beachtung / Berücksichtigung finden; eine Beeinträchtigung / Bestätigung / Unterbrechung / Veränderung erfahren.

Bu gibi ifadeler sıkça bir "werden – Passiv" cümlesi yerine kullanılır:

Nicht abgeholte Fundsachen kommen zur Versteigerung. (= Nicht abgeholte Fundsachen werden versteigert.)
- (Sahibi tarafından) alınmayan bulunmuş eşyalar açık artırma ile satılır.
Dieses Verfahren findet in der modernen Technik vielfache Anwendung. (= Dieses Verfahren wird in der modernen Technik Vielfach angewandt.)
- Bu yöntem. modern teknikde çokca uygulanıyor.
Durch seine Krankheit erfuhren die Arbeiten eine längere Unterbrechung. (= Durch seine Krankheit wurden die Arbeiten für längere Zeit unterbrochen.)
- Onu hastalığı yüzünden işlere uzun süre ara verildi.

2.9 Fiil grubu – Die Verbgruppe

163 Bir cümlede birden fazla fiil beraber bulunursa, bir fiil grubunun varlığı söz konusudur. Fill grupları, öncelikle Passiv şekilleri ile, fiillerin "Präsens" ve "Präteritum" dışındaki zamansal şekilleridir. Yani bir tam fiil "Vollverb" ile bir ya da birden fazla yardımcı fiilden oluşur:

(Passiv): du wirst gerufen,
(Perfekt): er ist gekommen,
(Plusquamperfekt): ich hatte geschlafen,
(Futur I): wir werden sehen,
(Futur II): sie wird gegangen sein.

Bir tam fiil, bir modal fiil ya da benzeri bir fiil ile (!91) beraber bulunsa da, bir fiil grubundan söz edilir:

sie kann nähen, wir wollen informiert werden, er soll entlassen worden sein, sie schienen getrunken zu haben.

Fiil ilavesi (↑100); yani belli durumlarda fiilden ayrı olarak yalnız bulunabilen, ayrılabilen fiillerin ilk hecesinde de fiil grubuna aittir. Örneğin:

abfahren – ich fahre ab – ich fahre morgen um 9 Uhr von Frankfurt ab.

164 Genelde her fiil grubu sadece bir tam fiil bulundurur. Diğerleri yardımcı ya da modal fiillerdir:

(Der Vorschlag) wurde angenommen / ist angenommen worden / hätte angenommen werden sollen;
(..., dass er den Vorschlag): annehmen wird / annehmen sollte.

Cümledeki tamlamaların türü ve sayısı tam fiille bağlantılıdır (↑96). Genelde her fiil grubunda şahsı ve sayıyı belirleyen bir çekim şekli vardır (↑114); diğer fiiller belirsiz şekillerde (Infinitiv ya da Partizip II halinde) kullanılır:

(Der Vorschlag) wurde angenommen / ist angenommen worden / hätte angenommen werden sollen;
(..., dass er den Vorschlag) annehmen wird / annehmen sollte.

165 Eğer fiil grubunun bütün öğeleri cümlenin sonuna gelirse (yan cümlelerde olduğu gibi), şahsa göre çekim şekli alan fiil en sona gelir:

Sagtest du, dass ich Oma von der Bahn abholen soll?
..., sodass ein Unfall gerade noch vermieden werden konnte.

Eğer fiil grubu iki mastar "Infinitiv" birden bulunduruyorsa, yukardaki kural geçerli değildir. Öncelikle, bir modal fiil "Perfekt" (ya da "Plusquamperfekt") hali ile kullanılırsa, söz konusu olan bu fiil grubu daima oluşur, çünkü bu durumda "Partizip II" yerine Infinitiv kullanılır. (Yani: "er hat gehen gemusst" cümlesi olmaz, yerine: "er hat gehen müssen" (!89) olur). Bu durumlardaki yan cümlelerde şahsa bağlı çekim şekli alan fiil grubunun sonuna değil, başına gelir:

..., dass der Unfall hätte vermieden werden können;
..., weil er eher hat gehen müssen;
..., dass wir den Vertrag nicht hätten Unterschreiben sollen;
Schade, dass du nicht hast kommen können.

Ana cümlelerde, şahsa göre çekimi yapılan fiil, fiil grubunun diğer öğelerinden ayrılır, cümlenin ya başında, ya da 2. sırada bulunur:

Soll ich Oma von der Bahn abholen?
Hol doch bitte Oma von der Bahn ab!
Der Unfall konnte gerade noch vermieden werden.
Der Termin ist auf den 10. April verschoben worden.

Fiilin şahsa göre çekim şeklinin cümledeki yeri için (↑415'e de bkz.); fiil grubunun yüklem olarak kullanımı için (↑416ff.'e bkz.).

2.10 Fiil Tablöları – Verbtabellen

Aktiv için çekim şekilleri – Konjugationsmuster für das Aktiv

166 Kurallı fiil çekimi:

	Indikativ	Konjunktiv I	Konjunktiv II
Präsens	ich frag-e du frag-st er / sie / es } frag-t wir frag-en ihr frag-t sie frag-en	ich frag-e du frag-est er / sie / es } frag-e wir frag-en ihr frag-et sie frag-en	
Präteritum	ich frag-t-e du frag-t-est er / sie / es } frag-t-e wir frag-t-en ihr frag-t-et sie frag-t-en		ich frag-t-e du frag-t-est er / sie / es } frag-t-e wir frag-t-en ihr frag-t-et sie frag-t-en
Perfekt	ich habe gefragt du hast gefragt er / sie / es } hat gefragt wir haben gefragt ihr habt gefragt sie haben gefragt	ich habe gefragt du habest gefragt er / sie / es } habe gefragt wir haben gefragt ihr habet gefragt sie haben gefragt	
Plusquamperfekt	ich hatte gefragt du hattest gefragt er / sie / es } hatte gefragt wir hatten gefragt ihr hattet gefragt sie hatten gefragt		ich hätte gefragt du hättest gefragt er / sie / es } hätte gefragt wir hätten gefragt ihr hättet gefragt sie hätten gefragt

Futur I	ich werde fragen du wirst fragen er sie } wird fragen es wir werden fragen ihr werdet fragen sie werden fragen	ich werde fragen du werdest fragen er sie } werde fragen es wir werden fragen ihr werdet fragen sie werden fragen	
Futur II	ich werde du wirst er sie } wird es wir werden ihr werdet sie werden } gefragt haben	ich werde du werdest er sie } werde es wir werden ihr werdet sie werden } gefragt haben	

Infinitiv Präsens: fragen
Infinitiv Perfekt: gefragt haben
Partizip I: fragend
Partizip II: gefragt

Imperativ
Singular: frage!
Plural: fragt!

Kuralsız fiil çekimi:

	ndikativ	Konjunktiv I	Konjunktiv II
Präsens	ich komm-e du komm-st er sie } komm-t es wir komm-en ihr komm-t sie komm-en	ich komm-e du komm-est er sie } komm-e es wir komm-en ihr komm-et sie komm-en	
Präteritum	ich kam du kam-st er sie } kam es wir kam-en ihr kam-t sie kam-en		ich käm-e du käm-(e)st er sie } käm-e es wir käm-en ihr käm-(e)t sie käm-en

Perfekt	ich bin gekommen du bist gekommen er / sie / es } ist gekommen wir sind gekommen ihr seid gekommen sie sind gekommen	ich sei gekommen du sei(e)st gekommen er / sie / es } sei gekommen wir seien gekommen ihr seiet gekommen sie seien gekommen	
Plusquamperfekt	ich war gekommen du warst gekommen er / sie / es } war gekommen wir waren gekommen ihr wart gekommen sie waren gekommen		ich wäre gekommen du wär(e)st gekommen er / sie / es } wäre gekommen wir wären gekommen ihr wär(e)t gekommen sie wären gekommen
Futur I	ich werde kommen du wirst kommen er / sie / es } wird kommen wir werden kommen ihr werdet kommen sie werden kommen	ich werde kommen du werdest kommen er / sie / es } werde kommen wir werden kommen ihr werdet kommen sie werden kommen	
Futur II	ich werde du wirst er / sie / es } wird *wir werden* ihr werdet sie werden } gekommen *sein*	ich werde du werdest er / sie / es } werde *wir werden* ihr werdet sie werden } gekommen *sein*	

Infinitiv Präsens: kommen
Infinitiv Perfekt gekommen sein
Partizip I: kommend
Partizip II: gekommen

Imperativ
Singular: komm!
Plural: kommt!

Fonetik özellikler

168 Genelde kökü "-d" ya da "-t" ile biten fiillerin sonuna, kelimeyi daha iyi telâffuz edebilmek amacıyla, bir"-e-" *seslisi getirilir. Yani fiil kökü* ("-d" ya da "-t" ise) ve çekim eki arasına "-e-" seslisi gelir:

du find-e-st, er red-e-t, ihr halt-e-t, bitt-e-t!, ich rett-e-te, sie gründ-e-ten, ihr hielt-e-t, ge-red-e-t, ge-rett-e-t, ge-gründ-e-t.

Aynı kural (lm, ln, rm, rn dışında) kökü bir sessiz harf + "m" ya da "n" ile biten fiiller için de geçerlidir:

du atm-e-st, ihr atm-e-t, ihr atm-e-te, ge-atm-e-t, du rechn-e-st, sie rechn-e-t, wir rechn-e-ten, ge-rechn-e-t, (ama örneğin: du lern-st, du qualm-st).

169 "s" harfinin düşmesi

Kökleri s, ss, x ya da z ile biten fiillerin şimdiki zaman ("Präsens") 2. tekil şahıs çekiminde aslında köke takılan "-s" harfi düşer:

reisen – du reist, reissen – du reisst, mixen – du mixt, reizen – du reizt, sitzen – du sitzt.

Fiil kökü "sch" ile biterse, "-s-" düşmez:

du wäschst, du herrschst ("du wäscht, du herrscht değil!)

170 "-e-" harfinin düşmesi

Mastarı "Infinitiv" "-eln" ve "-ern" ile biten fiillerin 1. ve 3. şahıs çekimlerinde "-en" yerine sädece "-n" yer alır:

handeln – wir handeln, sie handeln
ändern – wir ändern, sie ändern.

"-eln" ile biten fiillerin şimdiki zaman "Präsens" 1. tekil şahıs çekiminde ve tekil emir kipinde çoğunlukla "-e-" düşer:

ich handle, ich lächle, ich sammle; handle!, lächle!, sammle!

"-ern" ile biten fiillerde ise "-e-" düşmez:

ich ändere, ich verbessere, ich wandere; ändere!, verbessere!, wandere!

171 Umlaut

Kuralsız fiillerin çoğu köklerindeki "-a", "-au" ya da "-o" şimdiki zaman 2. ve 3. şahıs tekil çekim şekillerinde "-ä", "-äu" ya da "-ö" şeklini alırlar:

tragen – du trägst, er trägt
laufen – du läufst, er läuft
stossen – du stösst, er stösst.

"backen" fiilinde hem "Umlaut" "du bäckst", "er bäckt" hem de normal ("Umlaut" olmadan) şekil: "du backst", "er backt" kullanılır.

Kurallı fiillerde kök harfleri "Umlaut" almaz:

du fragst ("du frägst" değil!), sie verkauft ("sie verkäuft" değil!).

"Konjunktiv II"deki "Umlaut" için (er trug – er trüge) (!142).

172 "-e-"nin "-i-" olması

Kuralsız fiillerin şimdiki zaman 2. ve 3. tekil şahıs çekimlerinde ve tekil emir kipinde, fiil kökündeki "-e-" yerini "-i-" ("-ie-")ye bırakır.:

geben – du gibst, er gibt, gib!
nehmen – du nimmst, er nimmt, nimm!
sehen – du siehst, er sieht, sieh!

Emir kipinde "-e-"den "-i-" oluşumu için (↑153 de bk.)

Passiv için çekim örneği:

Aşağıdaki örneklerde sadece 3. tekil şahıs için yapılmış olup, diğerleri kolaylıkla tamamlanabilir ("werden" için (↑177), in" için (↑176)ya bk.)

173 werden - Passiv

	Indikativ	Konjunktiv I	Konjunktiv II
Präsens	er / sie / es wird gefragt	er / sie / es werde gefragt	
Präteritum	er / sie / es wurde gefragt		er / sie / es würde gefragt
Perfekt	er / sie / es ist gefragt worden	er / sie / es sei gefragt worden	
Plusquamperfekt	er / sie / es war gefragt worden		er / sie / es wäre gefragt worden
Futur I	er / sie / es wird gefragt werden	er / sie / es werde gefragt werden	
Futur II	er / sie / es wird gefragt worden sein	er / sie / es werde gefragt worden sein	

174 sein - Passiv

	Indikativ	Konjunktiv I	Konjunktiv II
Präsens	er / sie / es } ist gefragt	er / sie / es } sei gefragt	
Präteritum	er / sie / es } war gefragt		er / sie / es } wäre gefragt
Perfekt	er / sie / es } ist gefragt gewesen	er / sie / es } sei gefragt gewesen	
Plusquamperfekt	er / sie / es } war gefragt gewesen		er / sie / es } wäre gefragt gewesen
Futur I	er / sie / sein / es } wird gefragt	er / sie / es } werde gefragt sein	
Futur II	er / sie / es } wird gefragt gewesen sein	er / sie / es } werde gefragt gewesen sein	

"Haben", "sein", "werden" fiillerinin çekimleri

Çok öğeli fiil şekillerinin (Perfekt, Plusquamperfekt, Futur I, Futur II) sadece 3. tekil şahıs için örnek verilmiştir:

175 "haben"

	Indikativ	Konjunktiv I	Konjunktiv II
Präsens	ich habe *du hast* er sie } hat es wir haben *ihr habt* sie haben	ich habe *du habest* er sie } habe es wir haben *ihr habet* sie haben	
Präteritum	ich hatte du hattest er sie } hatte es wir hatten ihr hattet sie hatten		ich hätte du hättest er sie } hätte es wir hätten ihr hättet sie hätten
Perfekt	*er* sie } hat gehabt es	er sie } habe es gehabt	
Plusquamperfekt	er *sie* } *hatte gehabt* es		er *sie* } *hätte gehabt* es
Futur I	es sie } wird haben es	er sie } werde es haben	
Futur II	er sie } wird gehabt es haben	er sie } werde es gehabt haben	

Infinitiv Präsens: haben
Infinitiv Perfekt: gehabt haben
Partizip I: habend
Partizip II: gehabt

Imperativ
Singular: habe!
Plural: habt!

176 sein

	Indikativ	Konjunktiv I	Konjunktiv II
Präsens	ich bin du bist er / sie / es } ist wir sind ihr seid sie sind	ich sei du sei(e)st er / sie / es } sei wir seien ihr seiet sie seien	
Präteritum	ich war du warst er / sie / es } war wir waren ihr wart sie waren		ich wäre du wärest er / sie / es } wäre wir wären ihr wär(e)t sie wären
Perfekt	er / sie / es } ist gewesen	er / sie / es } sei gewesen	
Plusquamperfekt	er / sie / es } war gewesen		er / sie / es } wäre gewesen
Futur I	er / sie / es } wird sein	er / sie / es } werde sein	
Futur II	er / sie / es } wird gewesen sein	er / sie / es } werde gewesen sein	

Infinitiv Präsens: sein
Infinitiv Perfekt: gewesen sein
Partizip I: seiend
Partizip II: gewesen

Imperativ
Singular: sei!
Plural: seid!

177 werden

	Indikativ	Konjunktiv I	Konjunktiv II
Präsens	ich werde du wirst er, sie, es – wird wir werden ihr werdet sie werden	ich werde du werdest er, sie, es – werde wir werden ihr werdet sie werden	
Präteritum	ich wurde du wurdest er, sie, es – wurde wir wurden ihr wurdet sie wurden		ich würde du würdest er, sie, es – würde wir würden ihr würdet sie würden
Perfekt	er, sie, es – ist geworden	er, sie, es – sei geworden	
Plusquamperfekt	er, sie, es – war geworden		er, sie, es – wäre geworden
Futur I	er, sie, es – wird werden	er, sie, es – werde werden	
Futur II	er, sie, es – wird geworden sein	er, sie, es – werde geworden sein	

Infinitiv Präsens: werden
Infinitiv Perfekt: (ge)worden sein
Partizip I: werdend
Partizip II: (Vollverb): geworden
(Hilfsverb): worden

Imperativ:
Singular: werde!
Plural: werdet!

178 Modal fiillerinin ve "wissen" fiilinin çekim şekilleri

Tabloda sadece basit fiil şekilleri gösterilmiştir. Çok öğeli şekiller, "haben" ("Perfekt" ve "Plusquamperfekt" zamanlarında) ya da "werden" ("Futur I" ve "Futur II" zamanlarında) ile oluşturulur:

		dürfen	können	mögen	müssen	sollen	wollen	wissen
Indikativ Präsens	ich	darf	kann	mag	muss	soll	will	weiss
	du	darfst	kannst	magst	musst	sollst	willst	weisst
	er							
	sie	darf	kann	mag	muss	soll	will	weiss
	es							
	wir	dürfen	können	mögen	müssen	sollen	wollen	wissen
	ihr	dürft	könnt	mögt	müsst	sollt	wollt	wisst
	sie	dürfen	können	mögen	müssen	sollen	wollen	wissen
Konjunktiv I	ich	dürfe	könne	möge	müsse	solle	wolle	wisse
	du	dürfest	könnest	mögest	müssest	sollest	wollest	wissest
	er							
	sie	dürfe	könne	möge	müsse	solle	wolle	wisse
	es							
	wir	dürfen	können	mögen	müssen	sollen	wollen	wissen
	ihr	dürfet	könnet	möget	müsset	sollet	wollet	wisset
	sie	dürfen	können	mögen	müssen	sollen	wollen	wissen
Indikativ Präteritum	ich	durfte	konnte	mochte	musste	sollte	wollte	wusste
	du	durftest	konntest	mochtest	musstest	solltest	wolltest	wusstest
	er							
	sie	durfte	konnte	mochte	musste	sollte	wollte	wusste
	es							
	wir	durften	konnten	mochten	mussten	sollten	wollten	wussten
	ihr	durftet	konntet	mochtet	musstet	solltet	wolltet	wusstet
	sie	durften	konnten	mochten	mussten	sollten	wollten	wussten

Konjunktiv II	ich	dürfte	könnte	möchte	müsste	sollte	wollte	wüsste
	du	dürftest	könntest	möchtest	müsstest	solltest	wolltest	wüsstest
	er sie es	dürfte	könnte	möchte	müsste	sollte	wollte	wüsste
	wir	dürften	könnten	möchten	müssten	sollten	wollten	wüssten
	ihr	dürftet	könntet	möchtet	müsstet	solltet	wolltet	wüsstet
	sie	dürften	könnten	möchten	müssten	sollten	wollten	wüssten

Partizip II: gedurft, gekonnt, gemocht, gemusst, gesollt, gewollt, gewusst.

179 En çok kullanılan kuralsız fiiller

Ön eki olan fiiller sadece istisnai durumlarda belirtilmiş. Genelde bu fiillerin şekilleri ilgili oldukları basit fiillerin şekillerinden çıkartılır.
Örneğin: "abbrechen", "unterbrechen", "zerbrechen" v.s. "brechen" fiilinin çekim şekillerinden üretilebilir.
1.kök şeklinde, şimdiki zaman 2. tekil şahıs çekiminde "Umlaut" ya da "e"/"i" değişikliği var ise, bu belirtilmiştir.
2.kök şeklinde "Konjunktiv II"de "Umlaut" gerektiren fiil şekilleri görülmektedir.
3.kök şeklinde, "Perfekt" zamanının "haben" yardımcı fiili ile mi yoksa "sein" yardımcı fiili ile mi yapıldığı belirtilmiştir:

1. kök şekli - "1. Stammform" (infinitiv)	2. kök şekli – "2. Stammform"(präteritum)	3. kök şekli - "3. stammform" (partizip II)
backen du bäckst / backst (↑171)	Backte / buk	hat gebacken
befehlen du befiehlst	Befahl beföhle/befähle (↑142)	hat befohlen
beginnen	Begann begänne / begönne (↑142)	hat begonnen
beissen	biss	hat gebissen
bergen du birgst	barg bärge	hat geborgen

1. kök şekli - "1. stammform" (infinitiv)	2. kök şekli – "2. stammform"(präteritum)	3. kök şekli – "3. stammform" (partizip II)
bewegen (↑113)	bewog bewöge	hat bewogen
biegen	bog böge	hat / ist gebogen
bieten	bot böte	hat geboten
binden	band bände	hat gebunden
bitten	bat bäte	hat gebeten
blasen du bläst	blies	hat geblasen
bleiben	blieb	ist geblieben
braten du brätst	briet	hat gebraten
brechen du brichst	brach bräche	hat / ist gebrochen
brennen	brannte brennte	hat gebrannt
bringen	brachte brächte	hat gebracht
denken	dachte dächte	hat gedacht
dürfen (↑178)	durfte dürfte	hat gedurft
empfangen du empfängst	empfing	hat empfangen
empfehlen du empfiehlst	empfahl empföhle/empfahle(↑142)	hat empfohlen
erschrecken (↑113) du erschrickst	erschrak erschräke	ist erschrocken
essen du isst	ass ässe	hat gegessen
fahren du fährst	fuhr führe	hat / ist gefahren
fallen du fällst	fiel	ist gefallen
fangen du fängst	fing	hat gefangen
finden	fand fände	hat gefunden
flechten du flichtst	flocht flöchte	hat geflochten

1. kök şekli - "1.stammform"(infinitiv)	2. kök şekli – "2.stammform"(präteritum)	3. kök şekli – "3.stammform"
fliegen	flog flöge	hat / ist geflogen
fliehen	floh flöhe	ist geflohen
fliessen	floss flösse	ist geflossen
fressen du *frisst*	frass *frässe*	hat gefressen
frieren	fror fröre	hat gefroren
gären (↑113)	gor göre	hat / ist gegoren
gebären du gebierst	gebar gebäre	hat geboren
geben du gibst	gab gäbe	hat gegeben
gedeihen	gedieh	ist gediehen
gehen	ging	ist gegangen
gelingen	gelang gelänge	ist gelungen
gelten *du giltst*	galt *gälte / gölte (↑142)*	hat gegolten
geniessen	genoss genösse	hat genossen
geschehen es geschieht	geschah geschähe	ist geschehen
gewinnen	gewann gewänne / gewönne (↑42)	hat gewonnen
giessen	goss gösse	hat gegossen
gleichen	glich	hat geglichen
gleiten	glitt	ist geglitten
glimmen (↑113)	*glomm* glömme	*hat geglommen*
graben du gräbst	grub grübe	hat gegraben
greifen	griff	hat gegriffen
haben (↑175)	hatte hätte	hat gehabt

1. kök şekli – "1. stammform"(infinitiv)	2. kök şekli – "2. stammform"(präteritum)	3. kök şekli – "3.stammform"(partizip ii)
halten du hältst	hielt	hat gehalten
hängen (↑113)	hing	hat gehangen
hauen (↑113)	hieb	hat gehauen
heben	hob höbe	hat gehoben
heissen	hiess	hat geheissen
helfen du hilfst	half hülfe / hälfe (↑142)	hat geholfen
kennen	kannte kennte	hat gekannt
klingen	klang klänge	hat geklungen
kneifen	kniff	hat gekniffen
kommen	kam käme	ist gekommen
können (178)	konnte könnte	hat gekonnt
kriechen	kroch kröche	ist gekrochen
laden du lädst	lud lüde	hat geladen
lassen du lässt	liess	hat gelassen
laufen du läufst	lief	ist gelaufen
leiden	litt	hat gelitten
leihen	lieh	hat geliehen
lesen du liest	las läse	hat gelesen
liegen	lag läge	hat gelegen (↑132)
lügen	log löge	hat gelogen
mahlen	mahlte	hat gemahlen
meiden	mied	hat gemieden
messen du misst	mass mässe	hat gemessen

1. kök şekli – "1.stammform" (infinitiv)	2. kök şekli – "2.stammform" (präteritum)	3. kök şekli – "3.stammform" (partizip ii)
misslingen	misslang misslänge	ist misslungen
mögen (↑178)	mochte möchte	hat gemocht
müssen (↑178)	musste müsste	hat gemusst
nehmen du nimmst	nahm nähme	hat genommen
nennen	nannte nennte	hat genannt
pfeifen	pfiff	hat gepfiffen
preisen	pries	hat gepriesen
raten du rätst	riet	hat geraten
reiben	rieb	hat gerieben
reissen	riss	hat / ist gerissen
reiten	ritt	hat / ist geritten
rennen	rannte rennte	ist gerannt
riechen	roch röche	hat gesprochen
ringen	rang ränge	hat gerungen
rufen	rief	hat gerufen
saufen du säufst	soff söffe	hat gesoffen
schaffen (↑113)	schuf schüfe	hat geschaffen
scheiden	schied	hat / ist geschieden
scheinen	schien	hat geschienen
schelten du du schiltst	schalt schölte	hat gescholten
schieben	schob schöbe	hat geschoben
schiessen	schoss schösse	hat / ist geschossen
schlafen du schläfst	schlief	hat geschlafen

1. kök şekli – "1.stammform" (Infinitiv)	2. kök şekli – "2. stammform" (präteritum)	3. kök şekli – "3.stammform" (partizip II)
schlagen du schlägst	schlug schlüge	hat geschlagen
schleichen	schlich	ist geschlichen
schleifen (↑113)	schliff	hat geschliffen
schliessen	schloss schlösse	hat geschlossen
schlingen	schlang schlänge	hat geschlungen
schmeissen	schmiss	hat geschmissen
schmelzen du schmilzt	schmolz schmölze	ist geschmolzen
schneiden	schnitt	hat geschnitten
schreiben	schrieb	hat geschrieben
schreien	schrie	hat geschrie(e)n
schreiten	schritt	ist geschritten
schweigen	schwieg	hat geschwiegen
schwimmen	schwamm schwömme/schwämme (↑142)	hat / ist geschwommen
schwinden	schwand schwände	ist geschwunden
schwingen	schwang schwänge	hat geschwungen
schwören	schwor schwüre/ schwöre (↑142)	hat geschworen
sehen du siehst	sah sähe	hat gesehen
sein (↑176)	war wäre	ist gewesen
senden (↑113)	sandte sendete	hat gesandt
singen	sang sänge	hat gesungen
sinken	sank sänke	ist gesunken
sinnen	sann sänne	hat gesonnen
sitzen	sass sässe	hat gesessen (↑132)

1. kök şekli – "1.stammform" (infinitiv)	2. kök şekli – "2.stammform" (präteritum)	3. kök şekli – "3.stammform" (partizip ii)
sollen (↑178)	sollte	hat gesollt
spalten	spaltete	hat gespalten
spinnen	spann spönne / spänne (↑142)	hat gesponnen
sprechen du sprichst	sprach spräche	hat gesprochen
springen	sprang spränge	ist gesprungen
stechen du stichst	stach stäche	hat gestochen
stecken (=sich in etw. befinden)	stak stäke	hat gesteckt
stehen	stand stünde / stände (↑142)	hat gestanden (↑132)
stehlen *du stiehlst*	stahl *stähle / stöhle (↑142)*	hat gestohlen
steigen	stieg	ist gestiegen
sterben du stirbst	starb stürbe	ist gestorben
stinken	stank stänke	hat gestunken
stossen du stösst	stiess	hat / ist gestossen
streichen	strich	hat gestrichen
streiten	stritt	hat gestritten
tragen du trägst	trug trüge	hat getragen
treffen du triffst	traf träfe	hat getroffen
treiben	trieb	hat getrieben
treten du trittst	trat träte	hat / ist getreten
triefen (↑113)	troff tröffe	hat getroffen
trinken	trank tränke	hat getrunken
trügen	trog tröge	hat getrogen
tun	tat täte	hat getan

1. kök şekli – "1.stammform" (infinitiv)	2. kök şekli – "2.stammform" (präteritum)	3. kök şekli – "3.stammform" (partizip ii)
verderben du verdirbst	verdarb verdürbe	hat / ist verdorben
vergessen du vergisst	vergass vergässe	hat vergessen
verlieren	verlor verlöre	hat verloren
verlösche du verlischst	verlosch verlösche	ist verloschen
verzeihen	verzieh	hat verziehen
wachsen du wächst	wuchs wüchse	ist gewachsen
waschen du wäschst	wusch wüsche	hat gewachen
weben (↑113)	wob wöbe	hat gewoben
weichen	wich	hat gewichen
weisen	wies	hat gewiesen
wenden (!113)	wandte wendete	hat gewandt
werben du wirbst	warb würbe	hat geworben
werden (!177)	wurde würde	ist geworden
werfen du wirfst	warf würfe	hat geworfen
wiegen	wog wöge	hat gewogen
winden	wand wände	hat gewunden
wissen (↑178)	wusste wüsste	hat gewusst
wollen (↑178)	wollte	hat gewollt
ziehen	zog zöge	hat / ist gezogen
zwingen	zwang zwänge	hat gezwungen

3 İsim - Das Substantiv

3.1 Genel Bakış

180 *Stress* (von engl. Stress *"Druck, Anspannung, Belastung"):* starke körperliche oder seelische *Belastungen.* Der Begriff wurde 1936 Von dem Mediziner Hans Selye geprägt; er bezeichnet ursprünglich ein allgemeines *Reaktionsmuster,* das *Tiere* und *Menschen* als *Antwort* auf erhöhte *Beanspruchung* zeigen. Diese *Beanspruchungen* können z.B. durch *Infektionen, Verletzungen, Schadstoffe, Hitze, Kälte, Lärm* entstehen. *Stress* auslösende *Faktoren* können aber auch *seelischer* Art sein, z.B. *Ärger, Angst, Isolation, Belastungen* in der *Familie* oder im *Beruf,* wie *Zeit* -und *Leistungsdruck.* In allen *Fällen* treten ähnliche *Reaktionen* des *Körpers (Anpassungsreaktionen)* auf: Chemische *Botschaften* des *Gehirns (Hormone)* bewirken eine *Überfunktion* der *Nebennieren* (u.a. *Ausschüttung* von *Adrenalin)* und aktivieren dadurch die *Abwehrkräfte des Körpers.* – Ein gewisses *Mass* an *Stress* ist unschädlich, ja sogar lebensnotwendig. Lang dauernder starker *Stress* kann jedoch vielfältige gesundheitliche *Schäden* verursachen, vor allem *Herz* –und *Kreislauferkrankungen (Bluthochdruck, Herzinfarkt)* und *Magengeschwüre.*

Metinde *italik* yazılı kelimeler çeşit olarak isimdir. Bunlara "Nomen" ("das Nomen" çoğul şekli "die Nomen") de denir. "Namenwort", "Dingwort", "Hauptwort" olarak da geçer.

181 "Nomen" ve Almaca karşılığı "Namenwort" olan isimler:

Haus – ev, Tier – hayvan, Hormon – hormon, Hitze – sıcaklık, Ärger – kızgınlık, Reaktion – tepki gibi sözcükler

bir şeyin, bir cismin (geniş anlamda) isimleridir. İsimler farklı anlam gruplarına göre ayrılır (↑183).
"Substantiv" (kelime anlamı: kendi başına, bağımsız) ve Almanca karşılığı "Hauptwort", bu kelimelerin özellikle önemli olduklarını ifade eder.
İsimler kelime hazinesinin en büyük bölümünü oluştururlar (yaklaşık %50'sini). Kendi aralarında birleşerek, çok geniş anlamda yeni kelimeler türetebilirler (↑211).

Druck, Zeitdruck, Leistungsdruck, Bluthochdruck

Diğer bütün kelime çeşitlerinden isim yapılabilir (↑210).
İsim, çeşitli şekillerde başka kelimeler, yanına alıp, onlarla birlikte bir kelime grubu oluşturabilir (↑230ff):

Starke körperliche oder seelische Belastungen; Belastungen in der Familie; die Abwehrkräfte des Körpers; ein gewisses Mass an Stress.

Bir cümlede belirtilmek istenen şey, özellikle isimlerle (Nomen) ve isim gruplarıyla ifade edilirse, bu ifade tarzına "Nominalstil" denir (↑245):

"In allen Fällen reagiert der Körper ähnlich" yerine:
In allen Fällen treten ähnliche Reaktionen des Körpers auf.

182 Isimlerin diğer kelime çeşitlerinden farkı, ilk harflerinin büyük yazılmasıdır. Fakat bu, isimler için çok önemli bir işarettir anlamına gelmez. Aslında, isimlerin daha başka tanım işaretleri vardır:

İsimlerin genelde sabit bir cinsiyeti vardır (↑205ff.):

Der Körper, die Tiere, das Gehirn.

Fakat hal ve sayıya göre değişir (↑187ff.):

Das Tier, des Tieres, die Tiere, den Tieren.

3.2 İçerik Tanımı – Inhaltliche Bestimmung

183 İsmin iki temel çeşide ayırmak mümkündür:

Konuşmacı, "Gegenstandswörter" (somut isimler) ile gözle görülüp, elle tutulabilen somut eşya ve canlıları kasteder. Eşyaya, canlıya verilen isimlerle konuşmacı, somut görülebilen eşya ve canlıyı zikreder:

Auf dem *Tisch* steht eine *Lampe*. – Masanın üzerinde bir lamba duruyor.
Der *Wal* ist ein *Säugetier*. – Balina memeli bir hayvandır.
Inge bringt das *Auto* in die *Werkstatt*. – İnge arabayı tamirhaneye götürüyor.
Der *Schiedsrichter* zeigt *Müller* die rote *Karte*. – Hakem, Müller'e kırmızı kart(ı) gösteriyor.

"Begriffswörter" – (soyut isim.) elle tutulamayan, gözle görülemeyen isimler (kavramları) tanımlar. Mesela tasavvur durumlar, olaylar, içerikler, ilişkiler:

Unter *Stress* versteht man starke körperliche oder seelische *Belastungen*. – Stres, şiddetli bedensel ya da ruhsal yük olarak algılanır.
Habe den *Mut*, dich deines eigenen Verstandes zu bedienen. – Zihnini / aklını kullanacak cesarete sahip ol.
Alter schützt vor *Torheit* nicht. – *Erginlik* Yaş ahmaklığı ortadan kaldırmaz.
Für *Frieden* und *Abrüstung*. – Barış ve silahsızlanma için.
Zum neuen *Jahr* wünschen wir Ihnen alles *Gute*, *Gesundheit*, *Glück* und *Erfolg*. – Size yeni yılda, her şeyin iyisini, sağlık, saadet ve başarı diliyoruz.

"Gegestandswörter" – eşyaya-canlıya isim olan kelimeleri de "Eigennamen": özel isimler ve "Gattungsnamen" : cins isimler diye ikiye ayırmak mümkündür.

184 "Eigennamen" – özel isimler, belli bir şahsı ya da nesneyi belirtirler:

Şahıslar	Anna, Christian, Neumann, Heinrich Böll...
Ülkeler	Deutschland, Türkei, Japan, Libyen, Chile...
Şehirler	Kassel, Dresden, Stockholm, Budapest...
Caddeler, meydanlar, binalar	Kurfürstendamm, Bahnhofstrasse, Berliner Allee, Beethovenplatz, Goethehaus...
Nehirler, dağlar v.b.	Donau, Bodensee, Feldberg, Himalaja...

Gerçi ön adı "Anna" ya da "Christian" olan ve soyadı "Neumann" olan birçok insan vardır. Ve hemen hemen Almanya'nın her şehrinde bir "Bahnhofstrasse" vardır. Fakat konuşmacı bu isimlerden birini söylerken, tanıdığı belli bir kişiyi ya da bildiği belli bir caddeyi kasteder.

185 Özel isimlerin aksine cins isimlerle, canlı ve cansız varlıklardan (bir cinsi, çeşidi, sınıfı) oluşan bütün bir grup belirtilir. Mesela "Das Jahr des Kindes" denildiğinde, belli bir çocuğa değil, bütün çocuklara atıfta bulunulur.

Cins isimler örneğin şunlardır:

Mensch, Frau, Freund, Katze, Rose, Stern, Haus, Tisch, Buch, Auto, Uhr, Rakete.

Birçok soyisim, cins isimlerden, özellikle de meslek isimlerinden türemiştir:

Müller, Meier, Schulze, Schuster, Becker (aus: Bäcker), Schneider, Fischer, Bauer, Schmidt (aus: Schmied)

Özel isimlerden türemiş cins isimler de vardır. Mesela "Diesel", sadece dizel motorunu keşfeden Rudolf Diesel'i değil, arabaların bir çeşidini ya da bir çeşit yakıtı / dizel'i de kasteder:

Er fährt einen Diesel. – O, dizel ile çalışan bir araba sürüyor.
Diesel ist im Unterschied zu Benzin nicht teurer geworden. – Benzine oranla, dizel pek fazla pahalanmadı.

Cins isimlerin özel bir türü de, maddelere "Materialien" ad olan isimlerdir:

Stahl, Silber, Holz, Leder, Leinen, Wolle, Salz, Fleisch, Adrenalin, Cholesterin, Fett, Öl, Gas, Benzin, Milch, Tee, Wein, Wasser

Bu çeşit isimler, maddelere ad olan isim grubunu "Stoffbezeichnungen" oluşturur.

Özel isim, cins isim ve maddelere ad olan isimler, sadece içerik açısından ayrılmazlar. Bu gruplardan olan isimler kısmi olarak farklı şekiller de arz ederler (↑194ff., 199)

3.3 İsmin çekim şekilleri – Deklinationsarten

İsimler cümlede çeşitli hallerde kullanılırlar ve genelde tekil ve çoğul olabilirler. Yani hal ve sayıya göre çekime uğrarlar. Fakat tek bir kurala göre değil de, farklı çekim çeşitleri (hal şekilleri) vardır. İsimler, en çok tekil "Genitiv" (ismin -nın, -nin hali) ve çoğul şekilleri oluşturulan ayrılık gösterirler. ("Genitiv" tekil şekli ile "Nominativ" – yalın hal'in çoğu şekli genelde sözlüklerde belirtilmiştir). Bu şekillerin oluş biçimine göre iki temel çekim şekli ayırt edilir:

İsmin kuvvetli çekim şekli – "starke Deklination"	Das Bild (resim), des Bildes (resmin), die Bilder (resimler)
İsmin zayıf çekim şekli – "schwache Deklination"	Der Mensch (insan), des Menschen (insanın), die Menschen (insanlar)

İsimlerin "kuvvetli" çekim şekli ("starke Deklinationsart") belli isimlerin, çok sayıda çeşitli şekiller alabildiği anlamına gelir. İsimlerin "zayıf" çekim şekli ("schwache Deklination") belli isimlerin, sadece belli bir son ek alabildiği anlamına gelir. Bu iki hal belirlemelerin özellikleri:

İsmin kuvvetli çekim şekli – "starke Deklination"	İsmin zayıf çekim şekli – "schwache Deklination"
Eril ve eşyaya ait isimlerin "Genitiv" (ismin –nın, -nin hali) teşkil şekli "-es / -s" alır.	Eril isimlerin tekil şekli ("Nominativ" – yalın hal dışında): "-en" alır.
Çeşitli çoğul şekilleri vardır (↑200)	Çoğul şeklinde sadece "-en" son ekini alırlar.

188 İsimlerin kuvvetli çekimi "starke Deklination"

Tekil – Singular			
	Männlich – eril	Weiblich – dişil	Sächlich – cansız varlıklar
Nominativ – yalın hal	der Vogel	die Nacht	das Bild
Genitiv – ismin "-nın, -nin" hali	des Vogel-s	der Nacht	des Bild-es
Dativ – ismin "-e" hali	dem Vogel	der Nacht	dem Bild(-e)
Akkusativ – ismin "-i" hali	den Vogel	die Nacht	das Bild

Çoğul – Plural

	Männlich – eril	Weiblich – dişil	Sächlich – cansız varlıklar
Nominativ – yalın hal	die Vögel	die Nächt-e	die Bild-er
Genitiv – ismin "-nın" hali	der Vögel	der Nächt-e	der Bild-er
Dativ – ismin "-e" hali	den Vögel-n	den Nächt-en	den Bil-ern
Akkusativ – ismin "-i" hali	die Vögel	die Nächt-e	die Bilder

189 İsmin "-nin" hali – Das Genitiv-s

Eril ve cansız varlıkların "Genitiv" tekil şekillerinin kısmen "-es" kısmen de "-s" ile yapılmaları, öncelikle fonetik nedenlerden kaynaklanır.

"-es" son eki, sonu "-s", "-ss", "-x", "-z", "-tz" ile biten isimlere takılır:

der Architekt dieses Hauses. – Bu evin mimarı.
Die Ufer des Flusses. – Nehirin kıyıları.
Der Knöchel des linken Fusses. – Sol ayağın bilek kemiği.
Die Grösse des Gebäudekomplexes. – Yapı kompleksinin büyüklüğü.
Die Tiefe ihres Schmerzes. – Onun acısının derinliği.
Das Auge des Gesetzes. – Yasanın gözü.

Sonu sessiz harfle biten tek heceli isimlerin çoğunda:

Der Autor dieses Buches. – Bu kitabın yazarı.
Die Lehne des Stuhles. – Sandalyenin arkalığı.
Das Ereignis des Tages. – Günün olayı.

Sıkca son hecesine vurgu yapılan çok heceli isimlerde ve "-s" ara bağı ile oluşan birleştirmelerde (↑214):

Die Höhe des Betrages. – Meblağın miktarı.
Die Dauer seines Besuches. – Onun ziyaretinin süresi.
Die Öffnungszeiten des Gesundheitsamtes. – Sağlık dairesinin çalışma saatleri.

"-s" son ekini, sonu "-el", "-em", "-en", "-er", "-chen", "-lein" ile biten isimler alır.

Die Federn des Vogels. – Kuşun tüyleri.
Die Pflege des Gartens. – Bahçenin bakımı.
Die Tätigkeit des Lehrers. – Öğretmenin işi.
Die Mutter des Mädchens. – Kızın annesi.

Genelde, sonu sesli bir harf ya da sesli harf + "-h" ile biten isimlerde:

Die Behandlung seines verletzten Knies. – Yaralı dizinin tedavisi.
Die Errichtung eines Neubaus. – Yeni binanın yapımı.
Der Abdruck des Schuhs. – Ayakkabının izi.

Sıkca, son hecesine vurgu yapılmayan çok heceli isimlerde:

Am ersten des Monats. – Ay'ın birinde.
Die Genehmigung ihres Antrags. – Dilekçesinin kabulü.
Am Ende des Urlaubs. – Tatilin (iznin) sonunda.
Auf S. 10 dieses Lehrbuchs. – Bu ders kitabının 10'uncu sayfasında.

"Genitiv" halinde, isim olarak kullanılan kelimelerde bile – (e) s ekini kullanmamak yanlıştır:
Im Laufe des Mittwochs. (yanlış: des Mittwoch).
am Morgen des Ostersonntags. (yanlış: des Ostersonntag)
Im Auftrag des ersten deutschen Fernsehens. (yanlış: des ersten deutschen Fernsehen)
Die Redaktion des "Spiegels". (yanlış: die Redaktion des "Spiegel").

Der Geschmack des Kaffees. (yanlış: des Kaffee).
Die Reparatur des Dynamos. (yanlış: des Dynamo).

Sadece ay isimlerinde son ek'siz "Genitiv" şekli mümkündür:

Die letzten Tage des Mais / des Mai, im Laufe des Septembers / des September v.s.

190 Das Dativ-e

Güçlü eril ve üçüncü cins isimlerin tekil şekillerinde "-e" son eki günümüzde çok nadir olarak kullanılmaktadır. Bazı durumlarda "Dativ-e" hiç mümkün değildir. Her şeyden önce "Genitiv"-tekil de sadece "-s" son ekini alan (↑189) isimlerin "Dativ" oluşumunda "-e" kullanılmaz:

im Garten – bahçede,
dem Lehrer – öğretmene,
am Knie – dizde/diz bölgesinde,
unter dem Schuh – ayakkabının altında,
im Mai – mayısta,
nach dem Urlaub – tatilden/izinden sonra.

Bunun dışında "-e" ile olan ve "-e" olmayan biçimler mümkündür. Eskiye göre günümüzde ek'siz olan şekiller kullanılır:

Am nächsten Tag(e), im Bett(e), auf dem Weg(e), vor dem Haus(e), zu seinem Freund(e).

Sadece belli sabit ifadelerde "Dativ-e" geniş anlamda kullanımını korumuştur:

in diesem Sinne – bu anlamda,
im Laufe der Zeit – zaman içersinde,
im Grunde (genommen) – esasen/esas olarak,
dem Wohle des Volkes dienen – halkın çıkarlarına hizmet etmek,
mit dem Tode ringen – ölümle güreşmek,

Zayıf çekim şekli– Die schwache Deklination

	Tekil – Singular	
	eril – männlich	dişil – weiblich
Nominativ (yalın hal)	der Mensch	die Frau
Genitiv ("-nin hali")	des Mensch-en	der Frau
Dativ ("-e" hali)	dem Mensch-en	der Frau
Akkusativ ("-i hali")	den Mensch-en	die Frau

	Çoğul – Plural	
	eril – männlich	dişil – weiblich
Nominativ (yalın hal)	die Mensch-en	die Frau-en
Genitiv ("-nın hali")	der Mensch-en	der Frau-en
Dativ ("-e" hali)	den Mensch-en	den Frau-en
Akkusativ ("-i hali)	die Mensch-en	die Frau-en

Üçüncü cins ("das") isimlerin bu tür çekimleri (hal belirlemesi) yoktur.

Öncelikle konuşma dilinde, eril ("der") isimlerin zayıf çekim şekillerinde sıkça "Dativ" ve "Akkusativ" hallerindeki "-en" son eki atılmaktadır:

> "Am Automaten" yerine "am Automat" / "einen Elefanten" yerine "einen Elefant" denilmektedir.
> Yani bu kelimelerin kuvvetli çekimleri yapılmaktadır.
> Buna uygun olarak da bazen bu gibi kelimelerin "Genitiv" şekilleri "-s" ile yapılmaktadır:
>
> "Die Mütze des Buben" yerine "des Bubs" kullanılmaktadır.
>
> Bütün bu şekildeki kullanımlar doğru değildir. Aşağıdaki örneklerde doğru olan belirtilmiştir:
> Der Arzt verschreibt dem Patienten ("dem Patient" yanlıştır!) ein Medikament.
> - Doktor hastaya bir ilaç yazıyor.

Dazu muss man einen Juristen ("einen Jurist" yanlıştır!) befragen.
- Bu (nu) / konuda bir hukukçuya sormak / danışmak gerekir.
Ich habe das Passbild bei einem Fotografen ("bei einem Fotograf" yanlıştır!) machen lassen.
- Vesikalık resmi bir fotoğrafcıda çektirdim.
Das Haus ist von dem Architekten Meier ("von dem Architekt Meier" yanlıştır!) gebaut worden.
- Ev, mimar Meier tarafından inşa edildi.
Den Komponisten ("den Komponist" yanlıştır!) des Stückes habe ich vergessen.
- Parçanın bestecisini unuttum.
Die Bevölkerung bereitete dem Präsidenten ("dem Präsident" yanlıştır!) einen kühlen Empfang.
- Halk başkanı soğuk karşıladı.
Das hat ihn zum Helden ("zum Held" yanlıştır!) des Tages gemacht.
- Bu (olay), o'nu günün kahramanı yaptı.
Wir haben einen Polizisten ("einen Polizist" yanlıştır!) nach dem Weg gefragt.
- Biz, bir polis memuruna yolu sorduk.

192 Karışık çekim (hal belirleme şekli) – Substantive mit gemischter Deklination

Tekil olarak kuvvetli, çoğul olarak zayıf çekilen bazı eril ve üçüncü cins isimler vardır:

	Tekil – Singular	Çoğul – Plural
Nominativ	der Staat	die Staat-en
Genitiv	des Staat-(e)s	der Staat-en
Dativ	dem Staat(-e)	den Staat-en
Akkusativ	den Staat	die Staat-en

Üçüncü cins isim ("das" gerektiren isimler) "Auge" ve "Ohr" ve – Genitiv tekil şeklinde sadece "-s" alan – "-or" ile bitip, "der " Artikeli'ni gerektiren örneğin "Doktor", "Professor", "Direktor", "Autor" gibi isimler de aynı çekime (hal belirlemesine) tabidir. "Buchstabe" kelimesinin çekim şekli de daha farklı, karışık olarak görülür: des Buchstabens, die Buchstaben. "Herz" kelimesi aynı şekilde çekilir: des Herzens, die Herzen.

193 Çift şekiller

Bazı "der" Artikel'i gerektiren (eril) isimlerin, iki tür "Nominativ" – yalın hal şekli vardır: "-e" ile biten ve "-en" ile biten isimler. Aşağıdaki liste günümüzde daha sık kullanılan şekilleri gösterir:

Daha sık kullanılan şekiller	Nadir kullanılan / eskimiş şekil
der Friede	der Frieden
der Funke	der Funken
der Gedanke	der Gedanken
der Glaube	der Glauben
der Haufen	der Haufe
der Name	der Namen
der Samen	der Same
der Wille	der Willen

Her iki şeklin "Genitiv - tekil" hali "-ns" son ekini alır, geri kalan hallerin tamamı "-n" ile biter.

Bazı isimler, tekil halde hem güçlü, hem de zayıf çekilir. Bunların bazıları aşağıda gösterilmiştir:

Der Ahn	Des Ahn(e)s / des Ahnen
Der Bauer (=Landwirt)	Des Bauern / des Bauers
Der Nachbar	Des Nachbarn / des Nachbars
Der Oberst	Des Obersten / des Oberstes
Der Pfau	Des Pfau(e)s / des Pfauen
Der Spatz	Des Spatzes / des Spatzen

Çoğuldaki çift şekiller için (↑202'ye bk.)

Özel isimlerin çekimi (hal belirlemesi)

194 Şahıs isimleri (ad, soyad ve akrabalık ifadeleri), günümüzdeki Almanca'da bütün hallerde çekilmez. Sadece "Genitiv" halinde Artikelsiz kullanıldıklarında, "-s" son ekini alırlar. Bu son ek, bütün isimler için aynıdır (dişil isimler de dahil):

Michäls Geburtstag, Michäls Freunde, Schillers Dramen, die Rede Schmidts, in Meyers Lexikon, Mutters Bruder.

Birden fazla isim olursa, son belirtilen isim, "Genitiv" halinde, "-s" son ekini alır:

Eva Marias neues Kleid., Ulrich Beckers Sieg, das Geburtshaus Ludwig van Beethovens, die Werke Johann Wolfgang von Goethes.

"-(s)s", "-x", "-z", "-tz" ile biten isimlerin "Genitiv" hallerinde, "-s" son eki yerine bir apostrof kullanılır, ya da "Genitiv" kullanımı yerine "von" "Präposition"u ile başka bir ifade şekli kullanılır:

Thomas' Fahrrad. / Das Fahrrad von Thomas.
Grass' neuester Roman. / Der neueste Roman von Grass.
Johann Strauss' Walzer. / Der Walzer von Johann Strauss.
Karl Marx' Lehren. / Die Lehren von Karl Marx.
Fritz' Leistungen. / Die Leistungen von Fritz.

Bazen de eski "Genitiv" şekli olan "-ens" son eki kullanılır:

Marxens Lehren, Fritzens Leistungen.

Günlük konuşma dilinde kullanılan "dem Thomas sein Fahrrad" şekli için (↑234'e bk.)

Günümüzde Artikel ile belirtilen özel şahıs isimlerinin "Genitiv" şeklinde genel olarak "-s" son eki getirilmez:

Die verlorene Ehre der Katharina Blum.

Die Krankheit des kleinen Stefan.
Das Leben der Elisabeth von Thüringen.
Die Heldentaten des jungen Siegfried.

195 İsmin önünde Artikel'siz bir belirtme kelimesi (örneğin unvan, meslek, mevkii, akrabalık derecesi gibi) var ise,
sadece ad olan kelime "Genitiv" halinde "-s" son ekini alır:

Kommissar Köstels Falle, Professor Singers Vorlesung, Tante Gretes Testament, Regierungsrat Schultes Verabschiedung, Die Krönung Königin Elisabeths, Dr. Kochs Apfelsaft, Oberschwester Hildegards Hund, Bürgermeister Stoltes Rede.

! "Herr" kelimesi her zaman çekilir. "Herr" – bay kelimesinin "Genitiv", "Dativ" ve "Akkusativ" tekil şekli "Herrn" dir:

Herrn Dr. Baiers Praxis. Geben Sie das bitte Herrn Diehl. Das Schreiben geht an Herrn Diplomkaufmann Gerhard Straub.

Unvan, v.b. gibi belirtmeler + isim Artikel ile beraber bulunursa, sadece unvan (birden fazla unvan varsa, sadece ilki) çekilir.

Die Fälle des Kommissars Köstel, die Regierungszeit des Königs Ludwig, die Verabschiedung des Regierungsrates Dr. Schulte, Der Zwischenruf des Abgeordneten Professor Dr. Meyer.

! Doktor (Dr.) unvanı ismin bir parçası olup, hiçbir zaman çekilmez.

Die Ausführungen des Doktor ("Doktors" yanlıştır!).

196 Özel şahıs isimlerinin çekimi (hal belirlemesi)

	Artikel'siz	Artikel ile
Bir isim	"Genitiv" halinde "-s" son eki vardır: die Rede Meiers.	"Genitiv" halinde "-s" son eki yoktur: die Rede des Meier.
Birden fazla isim	"Genitiv" halinde sadece son belirtilen isimde "-s" son eki vardır: die Rede Horst Meiers.	"Genitiv" halinde "-s" son eki yoktur: die Rede des Horst Meier.
Bir unvan ya da benzeri + isim	İsim çekilir: Die Rede Direktor Meiers.	Unvan çekilir: Die Rede des Direktors Meier.
Birden fazla unvan ya da benzri + isim	İsim çekilir: Die Rede Direktor Professor Meiers.	Sadece ilk unvan çekilir: Die Rede des Direktors Professor Meier.
"Herr" (+ unvan) + isim	"Herr" kelimesi her zaman çekilir die Rede Herrn Meiers	die Rede des Herrn Direktor Meier.
"Doktor" (DR:) + isim	"Dr." hiç çekilmez die Rede Doktor Meiers	die Rede des Doktor Meier.

196 Coğrafi isimler, yani ülke adları, şehirler, dağlar, nehirler v.s., sadece eril ve üçüncü cins oldukları zaman, özel şahıs isimleri gibi çekilir. Artikel'siz kullanıldıkları zaman, "Genitiv" halinde "-s" son ekini alırlar:

> Die Teilung Deutschlands, Schwedens Königin, die Nationalmannschaft Uruguays, die Geschichte Roms, ausserhalb Münchens, das Wahrzeichen Hamburgs.

Bir Artikel (ve bir sıfat) bulunduran diğer coğrafi isimlerin "Genitiv" hal çekiminde "-s" son eki kullanılabilir, ama kullanılmadığı zaman da yanlış olmaz:

in den Schluchten des Balkan(s), jenseits des Ural(s), der Ausbruch des Vesuv(s), auf dem Gipfel des Matterhorn(s), am Ufer des Nil(s),

die Nebenflüsse des Tiber(s), die Kneipen des alten Köln(s), die Idee eines vereinigten Europa(s).

Cadde, bina, gazete, eser (örneğin roman, piyes, film), tırnak içinde olsa bile, çekim (hal belirlemesi) yapılır.

Die Geschäfte auf der Hohen Strasse, die Übernachtung im "Bayerischen Hof", in der "Süddeutschen Zeitung", der Herausgeber des "Spiegels", ein Kapitel aus den "Brüdern Karamasov", in Schillers "Räubern".

Sadece, amacıyla önünde başka bir isim bulunursa, isim değişmeden ("Nominativ" hali ile) kalır:

Die Übernachtung im Hotel "Bayerischer Hof", der Herausgeber des Wochenmagazins "Der Spiegel", ein Kapitel aus Dostojevskijs Roman "Die Brüder Karamasov", in Schillers Drama "Die Räuber".

3.4 Tekil ve Çoğul – Singular und Plural

Tekil – Der Singular

Bazı isimler anlamları dolaysıyla sadece tekil olarak kullanılır. Bunlar, öncelikle "Begriffswörter" diye adlandırılan, elle tutulmayıp, gözle görülmeyen şeylere ad olan kelimelerin bir çoğudur (↑183):

Hitze, Kälte, Lärm, Ruhe, Ärger, Stress, Alter, Gerechtigkeit, Frieden, Glück, Sozialismus.

Maddeleri ("Materialien") ifade eden kelimeler de (!186) genelde tekildir (sayı ile sayılmazlar):

Gold, Stahl, Blei, Leder, Salz, Fett, Öl, Fleisch, Butter, Bier, Wasser, Regen, Schnee, Eis.

Fakat bu maddelerin "Materialien" çeşitli türlerini ayırt etmek için çoğul şekilleri de oluşturulabilir. Öncelikle teknik terim olarak:

Stähle, Bleie, Fette, Salze, Öle,

gibi çoğul şekillerin oluşumu yaygındır. Bazen, çoğul şekil sadece birleşik kelimeler ile ifade edilebilir:

Fleischsorten – et türleri, Butterarten – yağ çeşitleri, Regenfälle, -güsse – yağan yağmurlar,
Schneemassen – kar kitlesi / miktarları.

Özel isimler tek bir şey için yalnız bir defa olmak üzere kullanıldıklarından (↑184), genelde tekil olurlar. Şahıs *isimlerinden bir çoğul oluşturulursa, genelde, bir ailenin bütün* üyeleri kastedilir:

(die) Brückners, (die) Schmidts, die Buddenbrooks, die Windsors.

Çoğul – Der Plural

206 Almanca'da çoğul çeşitli şekillerde oluşturulur:

Çoğul işaretleri	Tekil - Singular	Çoğul – Plural
-en	Die Frau, der Mensch	Die Frauen, die Menschen
-n	Der Bote, die Nadel	Die Boten, die Nadeln
-e	Der Tag, das Brot	Die Tage, die Brote
-e + "Umlaut"	Die Nacht, der Sohn	Die Nächte, die Söhne
Çoğul işaretleri	Tekil - Singular	Çoğul – Plural
--	Der Zettel, das Segel	Die Zettel, die Segel
"Umlaut"	Der Vogel, der Garten	Die Vögel, die Gärten
-er	Das Bild, das Feld	Die Bilder, die Felder
-er + "Umlaut"	Der Wald, das Haus	Die Wälder, die Häuser
-s	Das Auto, der Park	Die Autos, die Parks

200 İsimlerin Plural şeklini (yani, hangi takı almaları gerektiğini) genel kurallar ile belirlemek mümkün değildir. Sadece belli bazı isimlerin tekil şekillerinden, son ekleri itibariyle, hemen hemen kesin olarak çoğul şekillerini belirlemek mümkündür. Kaba olarak çoğul oluşumunda şöyle söylenebilir: "-(e)n" ve "-e" son ekleri çoğul oluşumunda en sık kullanılan şekillerdir. "Die" Artikeli'ni gerektiren isimler (dişil isimler) arasında çoğul oluşumu en çok "-(e)n" son eki ile yapılırken, "der" ve "das" Artikellerini gerektiren isimlerde (eril ve üçüncü cins isimler), çoğul şekil, "-e" son eki ile oluşturulur.

"der" ve "die" Artikeli gerektiren isimlerde (eril ve dişil), sonu "-e" ile biten kelimelerin

die Bote-n, die Hase-n, die Strasse-n, die Ehe-n;

ve "die" Artikelini gerektiren isimlerde (dişil), sonu "-el" ile biten kelimelerin çoğul oluşumu "-n" ilavesiyle yapılır:

die Nadel-n, die Schachtel-n, die Amsel-n.

"-el" ile biten kelimelerin çoğul oluşumunda genelde kuşkular doğar. Çünkü sonu "-el" ile biten eril ve üçüncü cins isimler de vardır. Bunlar (yine sonu "-er" ve "-en" ile biten eril ve üçüncü cins isimlerde olduğu gibi) çoğul oluşumunda ek almazlar:

Der Zettel – die Zettel, der Vogel – die Vögel, das Segel – die Segel.

Ayrıcalıklı durumlar da vardır:

Der Pantoffel – die Pantoffeln, der Muskel – die Muskeln, der Stachel – die Stacheln.

Bu demektir ki, sonu "-el" ile biten isimlerde çoğul şeklini oluşturmak için cinsiyete (Artikel'e) dikkat etmek gerekir:

("die" gerektiren isimler – dişil): die Kartoffel – die Kartoffeln, die Semmel – die Semmeln, die Zwiebel – die Zwiebeln,
die Gabel – die Gabeln;

buna karşın:

("der" ve "die" gerektiren isimler – eril ve üçüncü cins): der Spargel – die Spargel, der Knödel – die Knödel,

das Schnitzel – die Schnitzel, der Löffel – die Löffel.

(Fakat çoğulun "Dativ" şeklinde her zaman "-n" son eki getirilir: mit Spargeln, mit Knödeln, mit Löffeln).

Sonu, bir sesli ile biten ("-e" dışında) isimlerin çoğul şekilleri, "-s" son eki getirilerek, yapılır:

die Omas, die Opas, die Uhus;

Yine birçok kısaltılmış ve kısa kelimelerin çoğul şekilleri de böyle oluşturulur (↑226ff).:

die GmbHs, die Autos, die Dias, die Fotos, die Pullis, die Azubis, die Sozis;

Aynı şekilde çoğu İngilizce'den birçok yabancı kelimenin çoğulu da bu tarzda yapılır.:

Die Docks, die Hecks, die Wracks, die Steaks,die Jeans.

Günlük konuşma dilinde, çoğula bilhassa daha açık vurgu yapmak için kelimelere "-s" eklenir.:

die Fräuleins ("die Fräulein" yerine), die Jungens ("die Jungen" yerine), aynı şekilde: "die Mädels", "die Mädchens", "die Bengels", "die Kumpels".

Fakat standart dilde "-s" eki olmayan çoğul şekiller doğrudur: (die Jungen, die Mädel, die Mädchen...).

Çift şekiller

Iki çoğul şekline sahip olan isimler de vardır. Bir ismin çift çoğul şekilleriyle genelde iki ayrı anlam ifade edilir:

Bank – Bänke / Banken

Für das Grillfest wurden Tische und Bänke im Freien aufgestellt – Mangal şenliği için açık havaya masalar ve sıralar konuldu.

Er hat bei mehreren Banken ein Konto. – Onun birçok bankada hesabı var.

Bock – Blöcke / Blocks

Das Kernkraftwerk hat drei Blöcke. – Atom reaktörü üç bloktan ibarettir.
Sonderangebot: Notizblocks ab 0,50 Cent. – İndirim: not defterleri 0,50 cnt'ten başlayan
("Block" kelimesinin çoğulu değişkendir. Örneğin: "Häuserblöcke" yerine "Häuserblocks" da denir – "Zeichenblocks" yerine "Zeichenblöcke" de denir).

Mutter – Mütter / Müttern

Mütter und Kinder wurden zuerst gerettet. – İlk önce anneler ve çocuklar kurtarıldı.
Keine der Muttern passt auf diese Schraube. – Bu vidaya somunların hiç biri uymuyor.

Strauss – Sträusse / Strausse

Sie bindet Sträusse aus Trockenblumen. – O, kuru çiçeklerden buketler / demetler yapıyor.
Strausse sind grosse Laufvögel. – Devekuşları koşan büyük kuşlardır.

Wort – Wörter / Worte

Dieser Satz besteht aus sechs Wörtern. – Bu cümle altı kelimeden oluşmaktadır.
Er sprach ein paar Worte zur Begrüssung der Gäste. – Misafirleri selamlamak için birkaç söz söyledi.

Mann kelimesinin çoğul şekli "Männer"dir (eski çoğul şekil Mannen = Gefolgsleute – maiyet / mensuplar anlamındadır). – "mann" ana kelimesi ile yapılan birleştirmelerin çoğul şekilleri "-männer" ve "-leute" olarak değişir. (Erkek cinsiyetin) bireyleri kastedildiğinde, "-männer" ile yapılan çoğul şekli kullanılırStrohmänner, Hintermänner, Gewährsmänner, Lebemänner, Hampelmänner, Ehemänner.

"-leute" ile yapılan çoğul şekilleri daha çok bir meslek grubunu ya da bir sosyal grubu ifade için kullanılır. (Bu gruplara bayanlar da dahil olabilir):

Geschäftsleute, Fachleute, Kaufleute, Seeleute, Bergleute, Eheleute (=Ehemann und Ehefrau).

Yabancı kökenli kelimelerin çoğul şekilleri

Yunanca, Latince ve İtalyanca kökenli kelimelerin çoğul şekilleri özellik arzeder. Kısmen geldikleri dildeki çoğul ekini korurlar, kısmen de almancadaki "-en" çoğul ekini alırlar. Aynı zamanda birçok kelimenin her iki kullanım şekli de çoktur.:

Çoğul şeklinde "-en" son ekini alan kelimeler:

das Album – die Alben
der Atlas - die Atlanten / die Atlasse
die Basis – die Basen
das Datum – die Daten
das Drama – die Dramen
die Firma – die Firmen
der Mechanismus – die Mechanismen
das Ministerium – die Ministerien
das Museum – die Museen
die Praxis – die Praxen
der Rhythmus die Rhythmen
das Risiko – die Risiken / die Risikos

Der Globus – die Globen / die Globusse
Das Gremium – die Gremien
Das Konto – die Konten / die Kontos
das Thema – die Themen
die Villa – die Villen
das/der Virus – die Viren

Özellikle ilmi ifadelerde yabancı ekler değişmeden kullanılır:

das Cello – die Celli
der Index – die Indizes / Indexe
das Komma – die Kommata / die Kommas
das Lexikon – die Lexika / die Lexiken
das Praktikum - die Praktika
das Pronomen – die Pronomina / die Pronomen
das Schema – die Schemata
das Solo – die Soli / die Solos
das Visum – die Visa / die Visen

Yabancı dildeki çoğul şekile ilaveten bir de"-s" takısı eklemek kesinlikle yanlıştır!:

Er kann die Kommata / Kommas (ama "Kommatas" kesinlikle yanlıştır!) nicht richtig setzen.
- O, virgülleri doğru koyamıyor.
Ich habe in drei Lexika / Lexiken (ama "Lexikas" kesinlikle yanlıştır!) nachgeschlagen.
- Ben üç sözlüğe aradım.
Hast du all Visa ("Visas" yanlıştır!) für die Reise besorgt?
- Yolculuk için bütün vizeleri aldın mı ?
Das Orchester spielte zwei Divertimenti ("Divertimentis" yanlıştır!) von Mozart.
- Orkestra, Mozart'ın iki hafif parçasını çaldı.
Bei uns gibt es heute Spaghetti ("Spaghettis" yanlıştır!)
- Bugün bizde makarna var.

204 Sadece çoğul şekli ile kullanılan isimler de vardır. Aşağıdakiler bunlar arasındadır:

Einkünfte	Lebensmittel
Kosten	Spirituosen
Unkosten	Kurzwaren
Auslagen (=Unkosten)	Utensilien
Spesen	Ferien
Alimente	Gewissensbisse
Eltern	Masern
Gebrüder	Memoiren
Geschwister	Personalie
Leute	Trümmer

"Ostern", "Pfingsten", "Weihnachten" gibi çeşitli bayramları ifade eden kelimeler de aslında çoğuldur. Fakat günümüzde artık sadece dilek ifadeleri olarak çoğul anlamda kullanılır:

Fröhliche Ostern!, Frohe Pfingsten!, Gesegnete Weihnachten.

Bunun dışındaki kullanımlarda tekil anlamı ile görülürler:

Ostern liegt ("liegen" değil!) in diesem Jahr sehr früh. – Bu yıl "Ostern" çok erken olacak.
In zwei Wochen ist Pfingsten. - İki hafta sonra "Pfingsten"dir.
Weihnachten fällt auf ein Wochenende. – "Weihnachten" bir hafta sonuna denk düşüyor.

3.5 Cinsiyet – Das Geschlecht

205 Almanca'da her ismin belli bir dilbilgisel cinsiyeti vardır. Ya eril – "maskulin" ("der"), ya dişil "feminin" ("die") ya da üçüncü cinstir "neutrum" ("das"):

eril– maskulin ("der")	Der Baum, der Apfel, der Mond
dişil – feminin ("die")	Die Tanne, die Birne, die Sonne
Üçüncü cins – neutrum ("das")	Das Holz, das Obst, das Gestirn

Bazı, çok az sayıda ismin dilbilgisel cinsiyeti (değişmez) değildir. (↑208).
Almanca'da isimlerin cinsiyetleri, belli Artikel "bestimmer Artikel" ("der, die das") ile gösterilir. Genelde isimden, hangi cinsiyete ait olduğu çıkarılamaz (↑ ama 207). Örneğin "Mond" kelimesinin eril ("der Mond") ve "Sonne" isminin dişil ("die Sonne") cinsiyet olduğu kendiliğinden anlaşılmaz. Sadece canlılar için kullanılan isimlerde doğal cinsiyetteki uyumdan bahsedilebilir ve bu grup için doğal cinsiyet ile dilbilgisel cinsiyet çoğu kez çakışır:

die Frau, die Mutter, die Tante, die Stute; der Mann, der Vater, der Onkel, der Hengst.

Fakat bazı isimler için bu kural geçerli değildir:

Das Mädchen, das Fräulein, das Weib.

206 Bazı isim grupları, (oldukça) kesin belli bir cinsiyete bağlıdır:

Örneğin aşağıdaki ifadeler erkek cinsiyete ("der") tabidir:

Mevsimler, Aylar, günler	der Sommer, der Herbst, der Mai, der September, der Mittwoch
Yönler, Rüzgarlar, yağışlar	der Osten, der Süden, der Monsun, der Föhn, der Regen, der Schnee
Arabalar	der Opel, der Golf, der Skoda
İçkiler	der Cognac, der Wodka, der Rum

Aşağıdaki ifadeler dişi cinsiyete ("die") tabidir:

Gemi isimleri	die Bremen, die Europa, die Gorch Fock, die Kaiser Wilhelm
Motosiklet markaları	die Honda, die Kawasaki, die BMW
Sigara ve puro markaları	die Havanna, die Lord Extra, die Camel, die Reval
İsimleştirilmiş sayılar	die Eins, die Fünf, die Dreizehn

Üçüncü cinsiyete tabi ifadeler:

Otel ve kahvehane isimleri	das Hilton, das Holiday Inn, das Astoria, das Kranzler
Yer isimleri	das kleine Bonn, das alte Berlin, das antike Rom
Çoğunluk ülke -ve dağ isimleri	das sonnige Italien, das modere China, das schöne Elsass
İsimleştirilmiş harfler	das A und O, das grosse D, das X

207 Çoğu isimlerin cinsiyetleri son eklerinden anlaşılabilir. Örneğin sonu aşağıdaki eklerle biten isimler erkek cinsiyete ("der") tabidir:

"-ant"	Lieferant, Spekulant, Mandant, Fabrikant
"-ent"	Präsident, Student, Agent, Patient, Interessent, Referent (ama: das Talent!)
"-ich"	Teppich, Kranich, Gänserich, Pfirsich, Fittich
"-iker"	Chemiker, Elektriker, Mechaniker, Politiker
"-ismus"	Nationalismus, Kapitalismus, Pessimismus, Egoismus
"-ist"	Realist, Spezialist, Journalist, Tourist, Optimist
"-or"	Direktor, Autor, Moderator, Katalysator, Monitor, Reaktor (ama: das Labor)

Sonu aşağıdaki eklerle biten isimler dişi cinsiyete ("die") tabidir:

"-anz"	Bilanz, Allianz,Toleranz, Distanz, Arroganz
"-ei"	Reederei, Schlägerei, Bäckerei, Bücherei
"-enz"	Tendenz, Intelligenz, Prominenz, Konferenz
"-heit"	Wahrheit, Sicherheit, Krankheit, Freiheit
"-ie (i:)"	Energie, Ökonomie, Fotographie, Demokratie
"-ie"	Studie, Folie, Linie, Prämie, Serie, Aktie
"(ig)keit"	Geschwindigkeit, Müdigkeit, Einsamkeit
"-ik"	Technik, Klinik, Fabrik, Politik, Statistik
"-in"	Ärztin, Nachbarin, Sekretärin, Engländerin
"-ion"	Region, Diskussion, Information, Position
"-ität"	Realität, Stabilität, Aktivität, Humanität
"-schaft"	Gesellschaft, Erbschaft, Feindschaft, Landschaft
"-ung"	Werbung, Übung, Meinung, Kleidung, Bewegung
"-ur"	Figur, Zensur, Natur, Reparatur, Temperatur

Sonu aşağıdaki eklerle biten isimler üçüncü cinsyete ("das") tabidir:

"-chen" "-lein"	Mädchen, Häusschen, Plätzchen, Fräulein, Büchlein
"-ment"	Medikament, Instrument, Dokument, Argument, Element
"-tum"	Eigentum, Christentum, Herzogtum, Brauchtum (ama: der Reichtum, der Irrtum!)
"-um"	Datum, Stadium, Podium, Gremium, Publikum

208 Bazı isimlerin sabit olmayan cinsiyetleri vardır, yani bunlar iki (çok ender olarak da üç) cinsiyetle de kullanılır. Genelde eril ve üçüncü cinsiyet arasında değişim söz konusu olur.

Aşağıda bu tür isimlerden örnekler verilmiştir:

das / der Barock	der / das Liter
der / das Biotop	der / das Meter
der / das Bonbon	das / der Poster
der / das Dotter	der / das Radar
der / das Filter	der / das Sakko
das / der Gelee	der / das Schnipsel
der / das Halfter	der / das Sims
der / das(/die) Joghurt	der / das Teil
der / das Keks	der / das Twinset
der / das Knäuel	das / der Virus

209 Farklı cinsiyetlerin aynı isimde değişik anlamlar içerdiği de olabilir. Burada, tek bir kelimenin, birden fazla farklı cinsiyeti olması değil de, aynı yazılıp, farklı anlamı olan isimler kastedilmiştir. Bu isimlerin genelde çoğul şekilleri de değişir:

der Band – die Bände
das Band – die Bänder

Der 10. Band des Lexikons ist erschienen. – Sözlüğün 10. cildi çıktı.
Sie trug ein schwarzes Samtband um den Hals. – O, boynuna siyah bir kadife bant bağlamıştı.

Der Flur – die Flure
Die Flur – die Fluren (eski şekil!)

Die Wohnung hat nur einen winzigen Flur. – Dairenin sadece küçücük bir koridoru var.
Die Gemeindeflur wird neu geordnet. – Belediye arsası yeniden düzenlenecek.

Der Gehalt – die Gehalte
Das Gehalt – die Gehälter

Wurst hat meistens einen hohen Fettgehalt. – Sucuğun yağ miktarı genelde yüksektir.
Das Gehalt wird Mitte des Monats ausgezahlt. – Aylık ayın ortasında verilecek / ödenecek.

Die Heide (çoğul şekli yoktur)
Der Heide – die Heiden

Im August blüht die Heide. – Ağustosta kır(lar) yemyeşildir / çiçek açar.
Ein Christ muss nicht besser sein als ein Heide. – Bir Hiristiyan'ın (illaki) bir dinsizden daha iyi olduğu söylenemez.

Der Hut – die Hüte
Die Hut (çoğulu yoktur; eskimiş şekil!)

Er zog seinen Hut tief in die Stirn. – O, şapkasını alnına kadar indirdi.
Sei auf der Hut vor ihm! – Kkendini ondan sakın / koru!

Die Kiefer – die Kiefern
Der Kiefer – die Kiefer

Die Kiefer ist ein Nadelbaum. – Çam (ağacı), iğneli ağaçlar grubuna girer.
Er hat sich den Kiefer ausgerenkt. – Onun çene kemiği çıkmış.

Die Kunde (çoğulu yoktur!)
Der Kunde – die Kunden

Die Kunde davon verbreitete sich in Windeseile. – Bu (nunla ilgili) haber rüzgar hızı ile yayıldı.
Bei uns ist der Kunde König! – Bizde müşteri kıraldır/velinimettir.

Die Leiter – die Leitern
Der Leiter – die Leiter

Er stellte eine Leiter an die Hauswand. – O, evin duvarına bir merdiven dayadı.
Die Firma stellte einen neuen Abteilungsleiter ein. – Şirket yeni bir kısım/bölüm amiri/müdürü aldı/atadı.

Die Mangel – die Mangeln
Der Mangel – die Mängel

Für grosse Wäschestücke hat sie eine Mangel. – Büyük çamaşır parçaları için onun bir silindir ütüsü var.
Die Arbeit hat nur einen kleinen Mangel. – İşin sadece küçük bir eksiği var.

Die Mark – Mark
Das Mark (çoğulu yoktur!)

Der Eintritt kostet eine Mark. – Giriş ücreti bir marktır.
Der Knochen war bis auf das Mark zersplittert. – Kemik iliklerine kadar dağılmıştı.

Der Moment - die Momente
Das Momet – die Momente

Darf ich für einen Moment um Ruhe bitten! – Bir dakika/an için sessizlik rica ediyorum/istiyorum!
Ein wichtiges Moment bei dieser Sache ist Folgendes:...

– Bu koudaki önemli sebep de şudur:...

Der Schild – die Schilde
Das Schild – die Schilder

Jeder Polizist hatte einen Schild in der Hand. – Her polisin elinde bir kalkan vardı.
Der Autofahrer hat das Stoppschild übersehen. – Sürücü dur levhasını/işaretini görmedi.

Der See – die Seen
Die See (çoğulu yoktur!)

Mitten im Wald lag ein kleiner, stiller See. – Ormanın ortasında küçük, durgun bir göl vardı.
Wir fahren im Urlaub immer an die See. – Tatilde hep nehir kenarına gideriz.

Die Steuer – die Steuern
Das Steuer – die Steuer

Die Mehrwertsteuer soll erhöht werden. – Katma değer vergisi yükseltilecek.
Der Bootsmann riss das Steuer herum. – Gemici dümeni aniden çevirdi.

Der Tau (çoğulu yoktur)
Das Tau – die Taue

In der Morgensonne glitzerte der Tau auf den Wiesen. – Sabahın ilk ışıklarında çimenlerin üzerindeki çiy parlıyordu.
Er machte einen Seemannsknoten in das Tau. – O, gemi halatına bir denizci düğümü Attı.

Der Verdienst – die Verdienste
Das Verdienst – die Verdienste

Suchen Sie einen Nebenverdienst? – Bir yan iş/kazanç mı arıyorsunuz?
Er hatte grosses Verdienst am Erfolg der Firma. – Şirketin başarısından çok büyük kazancı vardı.

3.6 İsmin kelime oluşumu – Die Wortbildung des Substantivs

210 Bütün kelime çeşitlerinin arasında, en çok yeni kelime oluşturma olanağı isimlerde vardır. Her türden kelime kolayca isimleştirilebilir, bunun için ayrıca özel ek ya da yeni ismi oluşturmak için yardımcı kelimeler kullanmadan yapılabilir:

(fiiller): Musik stört mich beim *Arbeiten*. – Çalışırken müzik beni rahatsız eder.
Zum Feiern braucht man keinen Grund. – Kutlamaya/kutlamak için neden gerek yoktur.
Aus dem Apparat kam nur noch ein Rauschen und Pfeifen. – Cihazdan sadece bir uğultu/vızıltı geliyordu.

(sıfatlar): Dieses Blau steht dir besonders gut. – Bu mavi sana özellikle yakışıyor.
Alles Liebe und Gute zum Geburtstag. – Doğum gününde sevgi ve iyilikler dilerim.
Ich befürchte das Schlimmste. – En kötüsünden/kötü sonuçtan korkuyorum.

(zamirler): Benimle hemen senli benmi konuşmaya başladılar / başladınız.
Die Familie stand plötzlich vor dem Nichts. – Aile aniden yoklukla karşı karşıya kaldı.

(belirteçler v.s.): Vergiss das Gestern. – Dün'ü unut.
Sie grübelte über das Warum und wozu. – O nedenini ve niçinini kurcalıyordu.
Das dauernde Hin und Her macht mich ganz nervös. – Bu devamlı git gel beni bütünüyle sinir ediyor.

Man muss das Für und Wider sorgfälltig abwägen. – Lehte ve aleyhte olmayı iyice/enine boyuna hesaplamak gerekir.
Ihr geht jetzt ohne Wenn und Aber ins Bett! – Siz şimdi kem küm etmeden yatağa gidiyorsunuz!

Dazu sage ich ein entschiedenes Nein. – Buna kararlı bir şekilde "hayır" diyorum.

İsim olarak kullanılan bütün kelimelerin ilk harfi büyük yazılır. Bilhassa fiillerden ve sıfatlardan yapılan isimlerin yazılış biçiminde kuşkular doğar. Bir kelimenin isim olarak kullanıldığı, önünde bulunan ya da bulunabilen Artikel'den (bir "Präposition" ile kaynaşmış da olabilir) anlaşılır. Örneğin şu yazılış biçimleri gereklidir:

> Das *Mitbringen* von Hunden ist untersagt. Informationsmaterial – zum *Mitnehmen*. *Zelten* und *Lagern* ortspolizeilich verboten.
> Bitte ohne *Klingeln/Anklopfen* eintreten! Wir wünschen alles *Gute*. Das nie *Erwartete* traf ein. Die Arbeiten sind im *Allgemeinen* nicht schlecht geraten, im *Einzelnen* sind aber noch Verbesserungen möglich.

Yeni anlam taşıyan isimler, birleştirmelerle (birleşik kelime) oluşturulur.

Birleştirilmiş isimler (bileşik isimler) – Zusammengesetzte *Substantive*

211 Fiillerin aksine, isim oluşumunda birleştirmelerin önemi çok büyüktür. İki kısımlı oluşumun dışında, üç, dört, beş ve daha fazla kelimeden oluşan birleşimler de vardır:

> Haft-pflicht-versicherung, Energie-spar-programm, Kanken-haus-tage-geld, Druck-luft-brems-zylinde, Strahlen-schutz-vorsorge-gesetz, Luft-waffen-geheim-dienst-offizier, Landes-bau-sparkassen-zweig-stelle.

Böyle çok kısımlı, karışık kelimelerin varlığı Almanca'nın bir özelliğidir. Başka dillerde bu gibi kelimeler, genelde sadece kelime grupları ve yan cümleler yardımıyla ifade edilebilir. Örneğin: "Atomkraftwerkstandortsicherungsprogramm" gibi geniş kapsamlı bir birleşmeyi anlayabilmenin nedeni, bu gibi

bütün birleştirmelerin aynı temel kural ile yapılmasından kaynaklanmaktadır.

212 En basit iki kelimeden oluşan isimlerin oluş biçimi şöyledir:

Ikinci kelime her zaman bir isimdir. İlk kelime, çeşitli kelime türlerinden gelebilir:

Isim + isim	Holz-haus
Fiil + isim	Wohn-haus
Sıfat + isim	Hoch-haus

İkinci kelimenin "Artikel"i aynı zamanda birleşmeden doğan kelimenin de "Artikel"idir:

Das Garten*haus*, die Haus*tür*, der Tür*griff*.

Genelde birinci kelime ikinci kelimeyi içerik bakımından daha yakından belirler. Bu nedenle birleşmenin parçalarını belirleyen kelime "Bestimmungswort" ve ana kelime "Grundwort" olarak adlandırılır:

Belirleyen kelime-Bestimmungswort	Ana kelime -Grundwort	Kelime anlamı
Holz	haus	"Haus aus Holz" – tahtadan/ağaçtan ev
Wohn	haus	"Haus zum Wohnen" – oturmak için ev
Hoch	haus	"hohes Haus" – yüksek (olan) ev

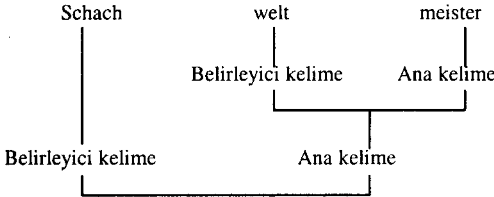
Belirleyen ve ana kelimeler istenildiği gibi yer değiştiremezler. Örneğin: "Fingerring" ve "Ringfinger" çok farklı anlam taşıyan iki ayrı kelimedir. Aynı şekilde "Messerstahl" – bıçak çeliği ve "Stahlmesser" – çelik bıçak.

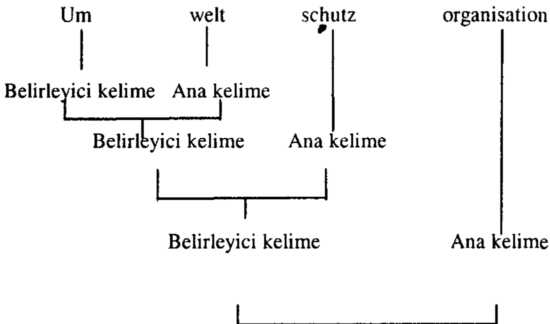
"Bestimmungswort" ve "Grundwort" diye iki kelime parçasından oluşan birleşmelerde olduğu gibi, ikiden çok parçalı birleşmeler için de aynı şey geçerlidir. Ana ve belirleyici kelimenin sınırını ancak birleşimden oluşan kelimeyi ilgili şekilde kelime grubuna ayırdıktan sonra görmek mümkündür:

Schach-weltmeister = Weltmeister im Schach(spielen)
Umweltschutz-organisation = Organisation für den Umweltschutz.

Ana ya da belirleyici kelime ya da her ikisi kendi aralarında (bazen birçok kere) yine aynı ilkeye göre ayrılırlar:

Çoğunlukla belirleyici kelime çok parçalıdır:

Birleşik kelimeyi oluştutran kelime sayısı (parçalar) ne kadar fazla ise, yeni oluşan (birleşik) kelimenin anlamını çıkarmak o kadar güç olur.

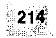
O nedenle bu gibi çok kelimeli, uzun birleşmelerden kaçınılmalıdır.

Çoğunlukla, ilgili bir kelime grubu anlamayı daha da kolaylaştırır:

"Treibstoffzufuhrregulierung" yerine: Regulierung der Treibstoffzufuhr.
"Teilzahlungsfinanzierungsinstitut" yerine: Institut zur Finanzierung von Teilzahlungen.
"Geräteunterhaltungsnachweis" yerine: Nachweis für die Unterhaltung der Geräte demek daha iyidir.

Bazen de uzunca bir birleştirmeyi daha anlaşılır bir hale getirmek için, yazarken "-" (tire) işareti yardımcı olur:

Gemeindegrundsteuer-Veranlagung, Kraftstoff-Einfüllstutzen, Haushalt-Mehrzweckküchenmaschine.

Birleştirmelerin bir bölümünde kelimeler kaynaştırma harflerine bile gerek duyulmadan sadece arka arkaya sıralanarak birleştirilir:

Schaf + Wolle ⇨ Schafwolle, Bild + Band ⇨ Bildband

Diğer bazı birleştirmelerde, arka arkaya sıralanan kelimelerin arasına belli sesler ya da harfler konulur:

Schaf + Käse ⇨ Schaf*s*käse, Bild + Rahmen ⇨ Bild*er*rahmen.

Bu tür seslere, "Fugenzeichen" bağlaç denir.
İsimleri birbirine bağlayan önemli bağlaçlar şunlardır:

-(e)s	Geburt*s*tag, Bund*es*hauptstadt, Arbeit*s*platz
-e	Hund*e*hütte, Maus*e*loch, Les*e*buch, Wart*e*zimmer
-(e)n	Nummer*n*schild, Tasche*n*tuch, Strahl*en*schutz
-er	Wört*er*buch, Kind*er*garten, Rind*er*braten

Bu bağlaçlardan hangisinin ne zaman kullanılacağı konusunda belli bir kural yoktur. Aynı belirleyici kelime "Bestimmungswort", bazen bağlaç olmadan ya da başka kullanımlarda değişik bağlaçlarla ana kelimeye bağlanır.

Schafwolle – Schafskäse, Bildband – Bilderrahmen, Landkarte – Landesvater – Ländername.

Bu bağlaçlar çoğunlukla, belirleyici kelimenin "Bestimmungswort" çekiminde kullanılan son eklerin aynısıdır. Örneğin: "Bund*es*hauptstadt" kelimesindeki "-es" bağlacı (=Hauptstadt des Bundes) "Genitiv" tekil halini belirtir. Stahl*en*schutz (=Schutz vor Strahlen) kelimesindeki "-en" bağlacı çoğul halini belirtir.
Fakat bu bağlaçların hepsi bu şekilde açıklanamaz. Örneğin: "Arbeitsplatz, Feundeskreis": Arbeit kelimesinin çekiminde "-s-" hiç kullanılmaz.
Yine "Freundeskreis" kelimesi bir tek değil de, birden fazla arkadaşı kasteder.

215 Birleştirilmiş bir kelimenin parçaları arasındaki içeriksel ilişki, yani ana kelimenin belirleyici kelime tarafından yakından nasıl belirlendiği çok çeşitli tarzda olabilir. Birleşik ismin, kelime grubuna ayrılması ile bu farklılık genelde açık bir şekilde ortaya çıkar:

Ledertasche – deri çanta = Tasche aus Leder ("Material" – madde)
Aktentasche – evrak çantası = Tasche für Akten ("Zweck" – amaç için)
Manteltasche – Mantonun cebi = Tasche im/am Mantel ("Ort" – yer)

İsim + İsim şeklindeki birleşik kelimelerin bazısında, birinci sırada belirtilen kelime, ikinci sıradaki kelimeyi açıklamaz, aksine her iki parça birbirleri ile eşit oranda ilişkilidir:

Stichpunkt, Mützenschal, Strumpfhose, Radiowecker, Hemdbluse, Grilltoaster, Hosenrock.

Bu şekildeki birleştirmeleri "und" bağlacı ile ayırmak mümkündür. Bu ifadeler bir eşitlik "aynı zamanda – Zugleich" ya da "hem...hem de – sowohl-als-auch" anlamı içerir.

Strichpunkt = Strich und Punkt – çizgi ve nokta; Mützenschal = sowohl Mütze als auch Schal - hem şapka hem de atkı olarak kullanılır.

216 Arasında belirleyici kelime olarak bir sıfatın (ya da ortaçın "Partizip") bulunduğu isim birleşmeleri, birçok durumda söz konusu kelimenin niteliğini açıklayan sıfatla beraber kullanılan bir isim grubuyla eşdeğerdir:

*Hoch*haus = hohes Haus (yüksek ev), *Gebraucht*wagen = gebrauchter Wagen (kullanılmış araba), *Blau*licht = blaues Licht (mavi ışık),
*Frisch*fleisch = frisches Fleisch (taze et), *Bunt*papier = buntes Papier (renkli kâğıt), *Links*parteien = linke Parteien (sol partiler).

Fakat "eine Schnellstrasse", hızlı olan bir cadde değil de, aksine üzerinde arabaların hızlı sürebildiği bir caddedir.
"Das Leergewicht", boş olan bir ağırlık değil de, aksine, (içi) boş olan bir cismin ağırlığıdır. "Ein Dickkopf", şişman bir kafa değil de, aksine, dik kafalı, inatçı olan biridir. (Aynı şekilde: Bleichgesicht, Rothaut, Blondschopf, Grossmaul) Özellikle teknik dilden ve reklam dilinden gelen yeni oluşumlarda, belirleyen kelime "Bestimmungswort" olarak kullanılan sıfat, sıkça en yüksek derecesi ile kullanılır:

*Kleinst*gerät,*Tiefst*preis,*Billigst*angebot, *Höchst*leistung.

217 İsimler, belirleyen kelime "Bestimmungswart" olarak fiillerle de birleşebilir. Bu durumda, fiil kökü isimle, kısmen "-e" kaynaştırma harfi ile birleştirilir, kısmen de kaynaştırma harfi olmadan, parçalar birbirine eklenir:

Land*e*bahn, Bad*e*zimmer, Les*e*buch, Send*e*zeit, Rat*e*spiel, Fahrbahn, Schlafzimmer, Sprechstunde, Turnschuh, Denkpause.

Burada da ana kelime "Grundwort" ve belirleyen kelime "Bestimmungswort" arasında çeşitli anlam ilişkileri bulunabilir. Fiil daha çok ana kelime "Grundwort" ile ifade edilen cismin yüklendiği işlevi belirtir:

*Schreib*maschine = Maschine zum Schreiben, (aynı şekilde: *Rasier*apparat, *Wasch*anlage, *Schlaf*tablette, *Park*platz, *Strick*nadel, *Mal*stift, *Kopier*gerät).

Bir "Präposition"un, belirleyici kelimenin "Bestimmungswort" olarak işlev gördüğü isim birleşmeleri her şeyden önce yerel ve zamansal ilişkileri ifade eder:

Vorstadt = Stadt vor der Stadt, (buna uygun olarak): Unterrock, Überweg, Zwischenraum.

Vorsaison = Saison vor der Saison (buna uygun olarak): Nachbehandlung, Zwischenmahlzeit.

Birleşik isimlerin önündeki sıfat, her zaman ana kelimeye "Grundwort" nitelik kazandırır, yani birleşmeden doğan *isme atıfta bulunur:*

"Ein grosses Kindergeschrei" – çocukların büyük bir bağrışmasıdır; ama eğer küçük çocukların bağrışması ifade edilmek istenirse, bunun için "ein kleines Kindergeschrei" demek yanlış olur. "Baldige Genesungswünsche" şeklindeki bir ifade ile, birisine, yakında iyileşmesi dileğinde bulunulmaz. Çünkü "baldige" kelimesi burada ana kelime olan "Wünsche" ile ilişkilendirilmiş olur. Bunun yerine, "Wünsche für baldige Genesung" ifadesi kullanılır.

"Erntefrischen Erdbeerkuchen verkaufen"; buradaki cümle, "taze toplanmış çilek pastasını satmak" anlamına gelir, oysa, taze toplanan aslında pastanın üzerindeki çileklerdir.

Buna uygun olarak, ister "Genitiv" halindeki bir bağla olsun, ister bir "Präposition" ile birlikte bulunsun, bu ifadelerin hepsi ana kelimeye "Grundwort" atıfta bulunurlar, yani birleştirilmiş kelimenin ilk parçası ile ilişkilendirilmezler:

Yanlış: die Meldepflicht dieser Krankheit. - Doğru: die Pflicht zur Meldung dieser Krankheit.
Yanlış: das Vertretungsrecht des Kindes. – Doğru: das Recht auf Vertretung des Kindes.
Yanlış: die Abfahrtszeit nach Stuttgart. – Doğru: die Zeit der Abfahrt nach Stuttgart, veya: die Abfahrtszeit des Zuges nach Stuttgart.
Yanlış: die Aufstiegsmöglichkeit zum Verkaufsleiter. – Doğru: die Möglichkeit, zum Verkaufsleiter aufzusteigen.

Bazı birleşmeler aslında yanlış bağlantılı kurulmuş olsalar bile, kendilerini kabul ettirmişlerdir ve bu şekilde kullanılmaktadırlar:

"Das geheime Wahlrecht" derken burada aslında, gizli olan seçimdir. "Das bürgerliche Gesetzbuch" derken kasdedilen, sivil medeni kanundur.
Buna uygun örnekler:
Die evangelische Bischofssynode, das katholische Pfarramt, der Finanzverwalter dieser Gesellschaft, der Geschichtsschreiber Karls des Grossen, der königliche Familienbesitz.

219 Bütün birleşmelerin anlamları, birleşmelerin parçalarından ve bu parçaların birbirleriyle olan ilişkilerinden türetilemez. Eski birleşmelerin çoğu, artık bağımsızlaşıp, sabit anlam kazanmışlardır. Örneğin "ein Junggeselle", "evlenmemiş bir erkek" anlamındadır, "ein junger Geselle" değil!. Yine "Bahnhof" kelimesi "istasyon" anlamındadır. Bunun gibi örnekler:

Gasthof, Grossvater, Handschuh, Ohrfeige, Bundestag.

Belirleyen kelimenin "Bestimmungswort" örneğin "Mord", "Hölle", "Bombe", "Heide", "Affe", "Riese" olan birleşmelerde, kimse artık somut olarak bir katliamı, bir cehennemi, bir bombayı, bir kafiri, bir maymunu, bir devi düşündüğü için değil, ifade etmek istenilen şeye vurgu yapmak için böyle birleşmeler kullanılır, sözcükler bu vurgulu anlamları ile dilde yer edilmişlerdir:

> Mordskerl, Mordsglück, Höllenlärm, Höllenspektakel, Bombenstimmung, Bombengeschäft, Heidenangst, Heidenarbeit, Affentempo, Affenhitze, Riesenerfolg, Riesenspass.

Bu türden oluşumlarda, birleşmedeki kelimeler gerçek anlamlarını kaybetmişlerdir. Yukardaki örneklerde, birleşmenin ilk kelimesi, esas anlamından tamamen uzak olup, sadece ana kelimedeki ifadeye –bazı ön eklerin de yaptığı gibi- yüksek derecede vurgu yapma işlevini üstlenmiş olur.
Bunun dışında, ana kelimeleri "Grundwörter" son eklerdeki gibi çok geniş ve genel anlamı ifade eden birleşmeler de vardır. Bu ana kelimelerle örneğin: "-zeug", "-gerät", "-apparat", "-maschine", "-stoff", "-mittel", "-gut", "-wesen", "-bereich":

> Spielzeug, Werkzeug, Fernsehgerät, Aufnahmegerät, Fotoapparat, Kopierapparat, Bohrmaschine, Rechenmaschine, Klebstoff,
> Lesestoff, Reinigungsmittel, Düngermittel, Frachtgut, Bratgut, Gesundheitswesen, Handelswesen, Wirtschaftsbereich, Tätigkeitsbereich.

Bu birleşmelerin çoğunun yerine uygun türetilmiş son ekli, kelimeler de kullanılır (↑225) örneğin:

> Fernsehgerät – Fernseher, Kopierapparat – Kopierer, Rechenmaschine – Rechner, Klebstoff – Kleber, Düngemittel – Dünger.

220 Türetilmiş isimler

Ön ek "Präfix" kullanılarak isimlerden yeni isimler oluşturulabilir. Ön ek ile, ismin anlamı belli bir şekilde değiştirir:

"Miss-" ("değil, yanlış" anlamında)	Misserfolg, Missverständnis, Missgunst, Misstrauen
"Un-" ("değil" anlamında)	Unglück, Unsinn, Unrecht, Unruhe, Unordnung

Yabancı dilden gelen bazı ön ekler ve anlamları:

"Anti-"	"gegen – karşı"	Antialkoholiker, Antibabypille, Antikommunismus
"Ex-"	"früher, vorher – eski, önceki"	Exkanzler, Exmann, Exfreundin, Exchef
"Hyper-"	"übermässig – aşırı"	Hyperfunktion, Hypertonie, Hyperkorrektheit
"Makro-"	"gross – büyük"	Makrokosmos, Makrostruktur, Makroaufnahme
"Meta-"	"über, jenseits – üzerinde, ötesinde"	Metasprache, Metakommunikation, Metakritik
"Mikro-"	*"klein – küçük"*	*Mikrowellen, Mikrofilm,* Mikroelektronik
"Neo-"	"neu – yeni"	Neonazi, Neogotik, Neokolonialismus
"Poly-"	"viel, mehrere – çok, çok sayıda"	Polyfunktion, Polytechnik, Polygamie
"Pseudo-"	"scheinbar, nicht echt – güya, gerçek olmayan"	Pseudodemokrat, Pseudowissenschaft, Pseudokrise
"Sub-"	"unter – alt"	Subkultur, Subgruppe, *Subunternehmer*

221 Kökleri farklı kelime türlerinden olan son ekler "Suffix" yardımıyla, isim teşkil edilebilir. Son ek, ismin cinsiyetini tayin eder, örneğin "-ung" ile biten kelimeler her zaman dişil ("die" Artikeli), "-chen" ile biten kelimeler her zaman üçüncü cinsiyete ("das" Artikeli) tabidir (↑207).

Almanca'da sık kullanılan isim ve son ekleri:

"-in", "-ung", "-heit / (ig)keit, -er.

222 "-in" eki ile eril şahıs isimlendirmelerden dişil şahıs isimlendirmeleri yapılır:

Lehrer – Lehrerin, Freund – Freundin, Spanier – Spanierin, Leser – Leserin, Mitbürger – Mitbürgerin.

Eskiden sadece erkek şahıslar için kullanılan unvan ve makam ifadeleri, günümüzde kadınların da hemen hemen her meslek alanında çalışmaya başlamasıyla, dişi makam ve unvan ifadeleri de gelişmiştir:

Amtmännin (Amtfrau da denir), die Ministerin für Familie und Gesundheit, Frau Professorin Schulz.

"-in" son ekli isimlerin çoğulunda, "n" harfi çift olur ("-innen").

Lehrerinnen, Freundinnen, Mitbürgerinnen.

223 "-ung" eki ile fiillerden isim yapılır:

Das Flugzeug landet. – Die Landung des Flugzeugs...
Er wurde gerettet. – Seine Rettung...

Sonu "-ung" ile biten isimler bir olayın akışını ya da olayın sonucunu ve erişilen durumu ifade ederler:

(Olayın akışı "Geschehensablauf"): Die ärztliche Untersuchung ergab Folgendes...
– Doktor muayenesi şu sonuçları verdi/ortaya çıkardı...
Die Verhandlungen zogen sich in die Länge. – Görüşmeler uzadıkça uzadı / sürüncemede kaldı.

Die Beseitigung des Mülls wird ein immer grösseres Problem. – Çöpün ortadan kaldırılması, gittikçe büyüyen bir sorun haline geliyor.
Alle beteiligten sich an den Vorbereitungen des Festes. – Eğlence hazırlıklarına herkes katıldı.
(Olayın sonucu / erişilen durum): Er machte eine geniale Erfindung. – O, dahiyane bir buluş/icat yaptı.
"Aschenbecher" ist eine Zusammensetzung. – "Aschenbecher" kelimesi bir birleşimdir.
Sie hörten eine Sendung des Hessischen Rundfunks. – Hessen radyosunun bir yayınını dinlediniz.
Die Verärgerung über seine Äusserung war gross. – Onun söylediklerine (karşı) olan kızgınlık büyüktü.

"-ieren" ile sonlanan fiillerden, "-ung" işlevine benzer şekilde, yabancı dil kökenli "-ation" son eki ile isimler üretilir:

Operation, Kombination, Konfrontation, Manipulation, Isolation, Resignation.

Bazı "-ung" ile sonlanan isimlerde hareket/fiil ya da olay karakteri güçlü olarak arka plana itilmiştir. Bu isimler eşya/cisim adlandırmaları olmuştur:

Wohnung, Kleidung, Mündung, Leitung, Dichtung, (Firmen-) Niederlassung, (Ski-)Bindung, (Zahn-) Füllung.

"-heit", "-keit", ya da "-igkeit" gibi son hecelerle, sıfatlardan isimler yapılır:

Er ist *faul*. – Seine Faulheit ...
O tembeldir. – Onun tembelliği ...

Bu tür türetmeler uygun olarak nitelik adları (kısmen de eşya/cisim adları) olur:

("-heit"): Klugheit, Schönheit, Dummheit, Frechheit, Neuheit.
("-keit"): Frölichkeit, Tapferkeit, Haltbarkeit, Notwendigkeit.

("-igkeit"): Leichtigkeit, Schnelligkeit, Lebhaftigkeit, Hilflosigkeit.

Yabancı dil kökenli sıfatlar, genelde "-ismus", "-ität" ve "-ik" son ekleri ile isimleştirilirler:

Optimismus, Fanatismus, Nervosität, Banalität, Hektik, Egozentrik.

225 Sonu "-er" ile biten isimler, esas olarak fiillerden türetilmiştir:
Reiter = jemand der reitet (at binen kimse).
Bohrer = Gerät, mit dem man bohrt. (delik delen bir makine – matkap)

"-er" son eki ile türetilmiş isimleri, iki ana gruba/anlam gruba ayırmak mümkündür:
Şahıs isimlendirmeleri, yani fiilin belirttiği işi yapan kişi (birçok meslek adlandırmaları böyle oluşturulmuştur):

Lehrer, Bäcker, Maler, Fahrer, Leser, Besucher, Lügner, Verlierer, Macher (bir kaynaşma/birleşme ile oluşturulanlar): Langschläfer, Arbeitgeber, Berichterstatter, Buchbinder.

Alet adlandırmaları, yani bir faaliyetin (çalışma) aracını adlandıran eşya/cisim isimleri:

Bohrer, Wecker, Fernseher, Trockner, Anlasser, Blinker, Öffner, Mixer
(bir kaynaşma/birleşme ile oluşturulanlar): Scheibenwischer, Lockenwickler, Gabelstapler.

Almanca'daki "-er" son eki yardımıyla isim oluşturulması, yabancı dilden gelen kelimelerin "-ant" / "-ent ve "-ator" ("-ieren" ile sonlanan fiillerin) son ekleri ile isim yapımına denk düşer. Burada "-ant" / "ent" ile sonlanan isimler sadece şahıs adlandırmalarıdır:

Demonstrant, Informant, Repräsentant, Abonnent, Dirigent, Produzent.

-ator" ile sonlanan isimler, hem şahıslara, hem de aletlere ad olur:

(Şahıslar): Organisator, Koordinator, Moderator.
(Aletler):Tranformator, Katalysator, Generator.

İsimlerin kısa yazılış şekilleri

İsimler kısa ifade şekilleri ile belirtilirlerse, örneğin: Kriminalroman → Krimi, Motorfahrrad → Mofa, Technischer Überwachungsverein→ TÜV, Lastkraftwagen → LKW, aslında, yeni kelimeler olmuş olmaz. Bu kısa şekillerin anlamları, uzun yazılış şekillerinin aynısıdır. Buna rağmen bu kısa şekiller de bağımsız kelimelerdir, ve ayrı vurgu şekilleri vardır (UKW, ABS gibi harf kelimelerinin vurguları sondadır; Krimi, Limo gibi hece kelimelerin vurguları ise baştadır). Bu kısa şekilli ifadeler -kısmen uzun şekillerin aksine- hal çekimine uğrar. (Genelde çoğul şekilleri "-s" ile yapılır: die Krimis, die Mofas.)

Kısa şekilli bu ifadelerin cinsiyeti her zaman olmasa da, genelde uzun şekillerin cinsiyeti ile aynıdır:

Der WDR (uzun şekli: der Westdeutsche Rundfunk), das ZDF (uzun şekli: das Zweite Deutsche Fernsehen).
Fakat dikkat: das Foto (uzun şekli: die Fotografie), "das Taxi" ya da "die Taxe" (uzun şekli: der Taxameter).

İsimler çeşitli şekillerde kısa ifadeli hale sokulur. Bu kısaltmaları kaba olarak iki ana grupta toplamak mümkündür: kısa kelimeler "Kurzwörter" ve kısaltılmış kelimeler "Abkürzungswörter".

Kısa kelimelerde "Kurzwörter", uzun isim şeklinin ya ön kısmı ya da son kısmı kaldırılmıştır:

"Fahrrad" – "Eisenbahn" – "Omnibus" – "Schallplatte" – "Regenschirm" – "Antibabypille" yerine:

- sırasıyla: "Rad" – "Bahn" – "Bus" – "Platte" – "Schirm" – "Pille" kullanılabilir.

"Kilogramm" – "Superbenzin" – "Laboratorium" – "Fotografie" – "Tachometer" – "Akkumulator" – "Universität" – "Limonade" "Demonstration" – "Frustration" – "Abonnement" yerine:
- sırasıya: "Kilo" – "Super" – "Labor" – "Foto" – "Tacho" – "Akku" – "Uni" – "Limo" – "Demo" – "Frust" – "Abo" kullanılabilir.

Birleştirmelerde: "Dispositionskredit" – "Schokoladencreme" – "Dekorationsstoff" – "Aluminiumfolie" yerine:
-sırasıyla: "Dispokredit" – "Schokocreme" – "Dekostoff" – "Alufolie" kullanılabilir.

Bu kısa ifadeli kelimelerin çoğu –yazı dilinde de- artık genel olarak kullanılmaktadır, örneğin: "Demo", "Limo" gibi başka kelimeler ise sadece konuşma dilinde kullanılır.

Kısaltılmış kelimeler "Abkürzungswörter" bir kaç harf ya da hece haline getirilmiş ifadelerdir:
Kripo (Kriminalpolizei yerine), Mofa (Motorfahrrad yerine), Juso (Jungsozialist yerine), Azubi (Auszubildender yerine).

Harfli kısaltmalar, genelde uzun (tam) kelimenin (birleşme parçalarının) baş harflerinden oluşur. Bu kısaltmaların (harflerin) bazıları, bağlantılı olarak bir kelime gibi okunur:

Ufo (unbekanntes Flugobjekt), TÜV (Technischer Überwachungsverein), ASU (Abgassonderuntersuchung), APO (ausserparlamentarische Opposition), Bafög (Bundesausbildungsförderungsgesetz).

Çoğunda da harflerin tek tek okunması söz konusudur:

GmbH (ge-em-be-ha; Gesellschaft mit beschränkter Haftung), AG (Arbeitsgemeinschaft), EDV (elektronische Datenverarbeitung),
CSU (Christlich-soziale Union), OSZE (Organisation für Sicherheit und Zusammenarbeit in Europa), USA (United States of Amerika),
PR (Publicrelations), DFB (Deutscher Fussball-Bund), TSV (Turn- und Sportverein).

229 Kısaltılmış kelimelerin kullanımı gün geçtikçe artmaktadır. "Abkürzungssprache" yani "kısaltılmış kelime kullanımı" ifadesi bile Almanca'da "Aküsprache" olarak kısaltılmıştır, ki bu durum çok eleştirilmektedir. Fakat konuya iki yönden bakmak gerekir:
Bir çok alanda kısaltılmış kelimeler yer ve zaman tasarrufu yönünden, konuşma ve metinlerdeki anlaşılmayı hafifletmek için gereklidir. Teknik konulardaki ifadelerde, günümüzde kısaltmalar sıkça kullanılmaktadır. İdari ve diğer alanlarda da bu tür ifadelere başvurulmaktadır. Örneğin, televizyondaki haber sunucusunun, bir siyasi parti adı geçtiğinde, her seferinde bu partinin kısaltılmamış, asıl ismini okuması, ya da ARD (televizyon kanalı) yerine her zaman "Arbeitsgemeinschaft der öffentlich-rechtlichen Rundfunkanstalten Deutschlands" demesi pratik olmaz. Sıkça kullanıldıklarında ve herkesce genel olarak bilinmediklerinde, bazen anlaşılmayı hafifletme yerine, zorlaştırırlar. Örneğin bir işletme dahilinde kullanılan kısaltılmış ifadelerin, dışardaki bir kişi ile konuşurken kullanılması anlamsız olur. Yani hangi durumda ve kime karşı ne şekilde (kısa ya da uzun ifade şekli) kullanılacağı değişebilir.

3.7 İsim grubu – Die Substantivgruppe

230 İsimler cümle içinde genelde tek başına bulunmazlar başka kelimelerle birlikte bir grup oluştururlar:

Der Tag *war heiss*. Heute *war ein besonders anstrengender, hektischer Tag*. Der Tag *der Abreise*

war gekommen. Der erste Tag *im neuen Jahr heisst* Neujahr.

Böyle kelime gruplarına isim grupları "Substantivgruppe" denir. Bu grupta, çekirdeği oluşturan ya da kendisine atıfta bulunan bir isim, ve bu ismi tasvir eden/yakından belirleyen başka kelimeler ya da kelime grupları vardır. Çekirdek kelime, belirleyen kelimelerin tarzını ve kısmen şeklini saptar. Belirleme görevini üstlenen kelimeler kısmen ismin önünde ya da arkasında bulunur ve sıralanış şekli geniş anlamda sabittir.

231 Artikel

İsmin en önemli "eşlikçileri" (refakatcıları), Artikeller (cinsiyeti belirleyen kelimeler: der, die, das; ein, eine, ein) ve zamirlerdir (dieser, jener, mein, kein, jeder, alle). Artikel ve zamirler ismin önünde yer alır ve cinsiyet, sayı ve hal bakımından isimle uyum içinde olur:

der Tag, eines Tages, an diesem Tag(e) , jeden Tag, alle Tage.

Artikel yerine, ismin önünde "-nın/-nin" hali ile "Genitiv" bir isim ya da akrabalık belirten bir isim yer alabilir:

Ankes Freund, Simmels Romane, Adenauers Reden, Herrn Bergers Auto, Vaters Arbeitskollegen.

İsim, Artikel'i ile birlikte kullanıldığında, "-nın/-nin" hali ("Genitiv"), isimden sonra yer alır:

Die Romane Simmels, die Reden Adenauers, das Auto des Herrn Berger.

232 Sıfatlarla belirlemeler – Das Adjektivattribut

Bir ismin önüne, bir sıfat (nitelik belirleyen kelime) ya da bir ortaç "Partizip" konulabilir. Adı geçen bu kelimeler de, cinsiyet, sayı ve hal durumlarına göre isimle uyuşmalıdır:

neuer Wein, (mit) neuem Wein, ein altes Haus, die neuste Mode, seine glänzenden Ideen, dem verurteilten Rechtsanwalt.

Bu sıfat "Adjektiv" ya da otraç "Partizip" belirlemeleri yine bir grup halinde bulunabilir, belirleyici nitelikli kelime ya da gruplar arka arkaya da sıralanarak kullanılabilirler. Böylece, kısmen geniş kapsamlı isim grupları oluşturulabilir:

ein hundert Jahre altes, ziemlich verwahrlostes, aber wunderschön gelegenes Haus.
Dem wegen Unterstützung einer terroristischen Vereinigung zu zehn Jahren Haft verurteilten Rechtsanwalt.

"-nın/-nin" hali ile yapılan belirlemeler – Genitivattribute

233 Bir isim sıkça, "-nın/-nin" "Genitiv" halinde başka bir isimle daha yakından belirlenir:
belirtmek söz konusu olur:

Das Motorrad *meines Freundes*, die Abfahrt *des Zuges*, die Erforschung *des Weltraums*, die Hälfte *der Kosten*.

Bu belirlemelere "Genitivattribut" adı verilir. İlgili kelimeyle içerik bakımından olan ilişkisine göre "Genitivattribut" çeşitli türlere ayrılır. Aşağıda en sık görülen dört çeşidini inceliyoruz:

234 "Genitivattribut" ile isim arasında bir sahip olma ya da genel bir aidiyet ilişkisi vardır:

das Motorrad meines Freundes (Mein Freund hat ein Motorrad), der Chef der Firma , die Tiere des Waldes, der Garten unseres Nachbarn, der Name des Kindes.

"Genitiv" yerine, özellikle konuşma dilinde sıkca "von" ile yapılan bir belirleme kullanılır:

das Motorrad von meinem Freund, der Name von dem Kind.

En azından yazılı dilde bu tür kullanımlardan kaçınılmalıdır.

Fakat "Attribut" grubunda bir sayı kelimesi olup da Artikel yoksa, burada "-nın/-nin" "Genitiv" halinin söz konusu olduğu anlaşılmayacağı için "von" belirlemesinin kullanımı önemlidir:

Yani, "Sie ist Mutter vier Kinder" yerine ("Genitiv" hali burada belli olmadığı için), sadece: "Sie ist Mutter von vier Kindern. (Fakat eğer sayı kelimesi önünde bir "Artikel" bulunuyorsa,: "die Mutter der vier Kinder, ödenir.)
"Genitiv" yerine "von" ile yapılan belirlemeler özel isimler için de kullanılır:

das Auto *von* Herrn Berger, der Freund *von* Anke Stein, die Königin *von* England, über den Dächern *von* Paris.

Bunun yanısıra, "Attribut"u özel isimlerin önüne alma olanağı da vardır (↑231'e de bk.):

Herrn Bergers Auto, Anke Steins Freund, Englands Königin.

"Genitiv" hali yerine, aidiyet bildiren zamirler ile bağlantılı olarak "Dativ" kullanılması doğru değildir, yani:

"meinem Freund sein Motorrad" ifadesi yanlıştır, doğrusu: "das Motorrad meines Freundes". Aynı şekilde: "der Katja ihr Bruder" cümlesi yanlıştır, yerine: "Katjas Bruder" doğrudur. "Dem Hund seine Schnauze" yanlıştır, "die Schnauze des Hundes" doğru kullanımdır.

235 "-nın/-nin" hali belirlemesi "Genitivattribut" ile isim arasındaki ilişki, aşağıdaki ifadelerde daha farklıdır:

die Abfahrt des Zuges – Tren-in hareketi,
die Erforschung des Weltraums – uzay-ın keşfi.

İlgili kelime bir fiili çağrıştırdığı için, bu gibi tamlamalardan bir cümle oluşturmak mümkündür:

die Abfahrt des Zuges – der Zug fährt ab (tren hareket ediyor).
die Erforschung des Weltraums – Man erforscht den Weltraum (uzay keşfediliyor).

Bu ifadelerin birinde, "-nın/-nin" halindeki kelime "Genitiv" cümlenin öznesi olur:

Die Abfahrt des Zuges, die Erklärung des Ministers, der Sieg unserer Mannschaft, die Frage des Schülers, der Rat seines Freundes, die Beschlüsse der Partei, die Diskussion der Experten.

Diğer durumda "-nın/-nin" hali "Genitiv", cümlede "i" hali tamlaması ile eşdeğerdir.

die Erforschung des Weltraums, der Abbruch der Verhandlungen, die Versetzung des Schülers, der Bau eines Kreiskrankenhauses, die Räumung der Unfallstelle, der Abschluss des Tarifvertrages.

236 Bazı durumlarda da –belli isimler için- her iki ifade tarzı da geçerli olabilir:

die Beobachtung des Astrologen (der Astrologe beobachtet etwas – Astrolog birşeyi gözlemliyor); die Beobachtung der Sterne (jemand beobachtet die Sterne – biri yıldızları gözlemliyor); die Diskussion der Experten (die Experten diskutieren – uzmanlar tartışıyorlar); die Diskussion dieses Problems – Bu sorunun tartışılması; die Beschreibung des Autors – yazarın tarifi; die Beschreibung der Natur. – doğanın tarifi.

"-nın/-nin" hali tamlaması "Genitivattribut" bir ismi belirtiyorsa, kolaylıkla birden fazla anlama gelebilir ve böylece yanlış anlaşılmaya yol açan bir ifade söz konusu olabilir. Örneğin:

"Die Beschreibung des Täters war sehr genau" cümlesi, hem failin bir şeyi çok ayrıntılı anlatması anlamında, hem de başkasının faili çok belirgin bir şekilde tarif etmesi anlamında olabilir. Buna benzer çok anlamlılığı şu cümlede de görmek mümkündür:

Sie litt unter den Verleumdungen ihres Mannes.

Yanlış anlaşılma tehlikesini ortadan kaldırmak için bu gibi durumlarda, "Genitivattribut" yerine başka bir ifade tarzı kullanmak gerekir:

die Beschreibung durch den Täter / die Beschreibung, die der Täter gab. (fail tarafından verilen tarif / fail'in verdiği tarif.)

Bir isim her iki belirleme çeşidi "Attributarten" ile beraber bulunabilir. Fakat o zaman şekillerinin ayırdedilmesi gerekir, örneğin: "die Beobachtung des Astrologen der Sterne" denilmez. İşi yapan kişiyi belirleyen "-nın/-nin" - "Genitiv" hali (yani temel cümlenin öznesi), "durch" ilavesi kullanılarak, diğer "-nın/-nin" - "Genitiv" halinden sonra zikredilir:

die Beobachtung der Sterne *durch den Astrologen*, die Diskussion dieses Problems *durch die Experten*, die Beschreibung des Täters *durch den Zeugen*, die Anhörung der Sachverständigen *durch das Gericht*, die Verabschiedung des Gesetzes *durch den Bundestag*.

"-nın/-nin" hali belirlemesini "Genitivattribut" içeren bir isim grubu, bütün ile bütünün bir parçası arasındaki ilişkiyi de ifade edebilir. İlgili kelime "Bezugswort", her zaman geniş anlamda bir miktarı belirtir:

die Hälfte der Kosten, 10% seiner Einnahmen, ein Teil der Bevölkerung, der wärmste Tag des Jahres, eine Schar Neugieriger,
eine Reihe/Menge/Anzahl schwerwiegender Fehler, ein Schwarm aufgescheuchter Vögel, eine Gruppe junger Leute.

Özellikle "-nın/-nin" hali şeklinin "Genitivform" anlaşılmasını kolaylaştıracak "Artikel" ve sıfat gibi verilerin olmaması halinde, "-nın/-nin" hali belirlemesi "Genitivattribut" genelde "von" ilavesi ile beraber kullanılır:

Die Hälfte *von den Kosten*, 10% *von seinen Einnahmen*, eine Reihe *von Fehlern*, ein Schwarm *von Vögeln*.

Bir çok dilde, örneğin İngilizce de hâlâ geçerli olan "a cup of tea", "a glass of wine", geçmişte Almanca'da da "Liter, Glas, Tasse, Zentner, Pfund, Dutzend" vs. gibi ölçü ifadelerinde, "Genitiv" ile bağlantılı olarak kullanılırdı:

Ein Liter heissen Wassers, ein Glas bayerischen Biers, zwei Zentner neuer Kartoffeln, ein Dutzend frischer Eier.

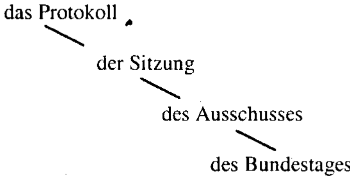
Günümüzdeki Almanca'da ise, ilgi kelimesi ile belirleme "Attribut" aynı ifadede yan yana dizilir (↑Apposition, 243):

Ein Liter heisses Wasser, ein Glas bayerisches Bier, zwei Zentner neue Kartoffeln, ein Dutzend frische Eier.

238 Bir isim grubu, birden fazla "-nın/-nin" hali belirlemesi "Genitivattribute" bulundurabilir:

der Kollege des Schwagers meiner Schwester, amtliche Bekanntmachung des Magistrats der Stadt Neukirch, die Beschreibung der Handlungen der Personen dieses Films, das Protokoll der Sitzung des Ausschusses des Bundestages.

Bu tür ifadelerdeki "-nın/-nin" halleri "Genitive", ilgi kelimesine aynı yakınlıkta bağlı olmazlar: Yani, sadece ilk "-nın/-nin" hali belirlemesi "1.Genitivattribut", doğrudan doğruya ilgi kelimesine "Bezugswort" bağlıdır. İkinci "-nın/-nin" hali "2.Genitiv", birinci "-nın/-nin" hali "1.Genitiv" ile ilişkilidir vs. Başka bir deyişle bu belirlemeler aynı düzeyde olmayıp, basamaklı şekilde birbirleri ile (bir sonraki, bir sonraki ile) ilişkilidirler. Bu ilişki en son "en üst" ilgi kelimesi ile noktalanır:

Aslında istenildiği kadar çok sayıda birbirlerine bağlı "-nın/-nin" hali belirlemeleri "Genitivattribute" ile isim grupları oluşturmak mümkündür.

Aynı cinsten fazla sayıda belirleme "Attribut" yan yana dizildiğinde rahatsız edici bir uyumsuzluk yaratır ve dinleyicinin anlamasını zorlaştırır.

Bu nedenle, ikiden fazla "-nın/-nin" hali belirlemesini "Genitivattribute" bir isimle ilişkilendirmekten kaçınmak gerekir. Yine, bir "-nın/-nin" hali belirlemesini " Genitivattribut" bir "Präposition" ile bağlantılı olarak ifade etmek daha uygun olabilir:

die Beschreibung der Handlungen der Personen *in diesem Film* ("des Films" ya da "dieses Films" yerine)

Veya birleştirilmiş bir isim kullanarak da yapılır:

Das Protokoll der Sitzung des Bundestagsausschusses ("des Ausschusses des Bundestages" yerine).

239 Präposition ve belirteç ile yapılan belirlemeler – Präpositionale und adverbiale Attribute

Präposition'lu ilaveler ya da belirteçler, isimden sonra belirleme "Attribut" olarak bulunabilirler (yani belirleme işlevini üstlenebilirler).

der Gedanke *an die Prüfung*, der Gedanke *daran*, der Tag *nach der Prüfung*, der Tag *danach*.

Belli durumlarda, belirleme "Attribut", sabit, yani değişmeyen bir Präposition ile isim olan kelimeye bağlantılı halde kullanılır. Genelde isim olan kelimenin çağrıştırdığı bir fiil vardır. Bu fiil, her zaman olmasa da genelde aynı Präposition ile beraber kullanılır (↑375).

der Gedanke an – denken an
die Sehnsucht nach – sich sehnen nach.

Buna uygun olarak:

die Frage *nach den Ursachen*, die Furcht *vor Strafe*, der Glaube *an Gott*, die Freude *darüber*, ihre Bitte *um Urlaub*, die Hoffnung *auf Frieden*,
Die Beschäftigung *damit*.

Präposition ve belirteçlerle yapılan başka belirlemeler "Attribut" ilgili kelimeyi, yer, zaman, amaç, içerik/madde yönünden yakinen tarif eder/açıklar:

der Tag danach, das Rückspiel am 5. Mai, der Platz vor dem Rathaus, der Weg dorthin, eine Organisation für den Umweltschutz, ein Kurs
zur beruflichen Weiterbildung, eine Tasche aus echtem Büffelleder.

Katma yoluyla bir kelimeyi açıklama / koşuntu – Die Apposition

240 Koşuntu "Apposition" ayrı bir açıklayıcı tarif çeşididir ve sadece isimlerle değil, ismi temsil eden kelimelerle (yani belli zamirler ile) birlikte bulunurlar (↑262):

Herr Beier, *der Leiter der Planungsabteilung*.
in Lima, *der Hauptstadt Perus*.
ihr Freund, *ein angehender Arzt*.
die Zugspitze, *der höchste Berg Deutschlands*.

Koşuntu (Atfı beyan), Almanca'da "Beisatz" adını alır, çünkü koşuntu, ilgi kelimesini daha yakından tanımladığı için kısaltılmış cümle biçimde algılanır:

Herr Beier – er ist Leiter der Planungsabteilung - ...
In Lima – Lima ist die Hauptstadt Perus - ... ile karşl.

Koşuntu "Apposition" temel özelliği, ilgi kelimesinden sonra gelen bir isim ya da isim grubundan oluşan ve ilişkili kelimeden bir virgül ile ayrılan bir kullanım çeşidi olmasıdır. Genelde ilgi kelimesinin bulunduğu hal şeklini alır. Yani ilgi kelimesi ile koşuntu "Apposition," hal kullanımı yönünden uyum içersindedir:

(yalın hal "Nominativ"): Ihr Freund, ein angehender Arzt, ist sehr nett.
(ismin "–nın/-in hali" - "Genitiv"): Sie finanziert das Studium ihres Freundes, eines angehenden Arztes.
(ismin "–e/-a hali" - "Dativ"): Sie lebt mit ihrem Freund, einem angehenden Arzt zusammen.
(ismin "–i hali" - "Akkusativ"): Sie brachte ihren Freund, einen angehenden Arzt, mit.

241 İlgi kelimesini izleyen koşuntu "Apposition", Artikel'siz ise, ilgi kelimesi ile aynı halde bulunmasına gerek yoktur. Genelde böyle duruımlarda, atfı beyan "Apposition" yalın halde kullanılır:

Die Verdienste Jackob Schmidts, Gründer ("Gründers" yerine) unserer Firma sind gross. (Fakat dikkat: die Verdienste Jakob Schmidts, des Gründers unserer Firma, ... şekli doğrudur)
Der Beitrag stammt von Dr. Schulz, Vorsitzender ("Vorsitzendem" yerine) des Heimat- und Kulturvereins.
Kennen Sie Herrn Weber, leitender Angestellter ("leitenden Angestellten" yerine) bei Brinkmann &Co.?

Fakat yanlış anlaşılma söz konusu ise, Artikel'siz olan koşuntuda "Apposition" ilgi kelimesideki halin kullanılması gerekir:

Der Sohn Jakob Schmidts, *Gründers unserer Firma* (=Jakob Schmidt ist der Gründer).
Der Sohn Jakob Schmidts, *Gründer unserer Firma* (=Der Sohn ist der Gründer).

Kendisi ile ilgi kurulan kelime -e hali "Dativ" değilse, koşuntunun "Apposition", -e hali ile "Dativ" kullanılması yanlıştır. Özellikle isim grubunun bütünü -e hali "Dativ" ile kullanılmış ise, ve koşuntu "Apposition" bu grubun sadece bir bölümü ile ilişkilendirilmek isteniyorsa, bu hata sıkca yapılmaktadır:

(yanlış kullanım): Im Tal der Altmühl, einem Nebenfluss der Donau,...
Buradaki koşuntu "Apposition" ("ein Nebenfluss der Donau"), "-e hal'inde "Dativ" kullanılan "im Tal" ile ilişkili değildir, aksine "-in/-nin hal'indeki "Genitiv" "der Altmühl" ile ilişkilidir. Yani bu koşuntunun "Apposition" -nin/-nin hal'i "Genitiv" ile kullanılması gerekir.

Buna göre doğrusu: Im Tal der Altmühl, eines Nebenflusses der Donau, ...

Yine buna uygun olarak şu ifadeler doğrudur:

auf dem Gipfel der Zugspitze, des höchsten Berges ("dem höchsten Berg" yanlıştır!) Deutschlands;
der Preis für Brot, das Grundnahrungsmittel ("dem" yanlıştır) der Bevölkerung;
die Lektüre dieses Buches, seines besten Werkes ("seinem besten Werk" yanlıştır).

Tarih belirlemesi – Datumsangabe

Belirtilen tarihin -e hal'i "Dativ" ile mi yoksa -i hal'i "Akkusativ" ile mi kullanılacağı konusunda genelde şüpheler oluşur:

Die Veranstaltung findet am Freitag, dem 13. April, statt. Veya: Die Veranstaltung findet am Freitag, den 13. April, statt.

Her iki fade şekli de doğrudur. İlk ifadede tarih belirlemesi, koşuntu "Apposition" olarak kullanılmıştır ve bu nedenle de ilgi kelimesi olan ("am Freitag") –e hal'i "Dativ" ile kullanılmaktadır. –i hali "Akkusativ" ile yapılan tarih belirlemesi ise, kendi başına olan bir zaman belirlemesidir (yer belirlemesi ile bağlantılı olarak kullanılan bir ifade: "Hamburg, den 13. April", gibi). Her iki kullanımda da tarih belirten ifadeden önce bir virgül vardır; virgül, tarih belirten ifadeden sonra konmayabilir.

Koşuntunun "Apposition" başka bir çeşidi de ilgi kelimesi ile daha yakın ilişkili olan "unvan" ifadeleridir, bu ifadeler ilgi kelimesinden virgül ile ayrılmazlar. Örneğin, bir isim önüne getirilen ve unvan ifade eden kelimeler, meslek adları ya da akrabalık belirten kelimeler:

Professor Hoffmann, *Oberinspektor* Krause, *Onkel* Karl.

Bunun tam tersi olarak isimler de koşuntu "Apposition" olabilirler:

Der Minister für wirtschaftliche Zusammenarbeit Schulte.
Die Stadt Berlin. Das Land Niedersachsen. Mein Freund Karl.

Özel isimli bileşimlerinin çekimleri için (↑194ff bk.).
Günümüzde genelde ölçü ifadeleri ile birlikte kullanılan isimler koşuntu "Apposition" olarak aynı halde kullanılırlar. (Sadece üst düzey dilde az da olsa, -in/-nin hal'i ile "Genitiv" kullanımlar görülür; ↑237):

Mit einem Liter heissem Wasser (üst düzey dilde: heissen Wassers) übergiessen. Wir wetten um eine Flasche französischen Rotwein.

Ich hätte gern ein Kilo mageres Rindfleisch. Er gratulierte ihr mit einem Strauss weissem Flieder. Liefern Sie mir bitte zwei Zentner neue Kartoffeln.

Hal çakışması sapmaları öncelikle –e hal'inde "Dativ" görülür: Ölçü ifadesi olan kelime / kelime grubundan sonra gelen isim çoğul olarak geçiyorsa, -e hal'i "Dativ" yerine çoğunlukla ismin –in/-nin hal'i "Genitiv" ya da yalın hal "Nominativ" kullanılır:

Diese Menge Trockenei entspricht einem Dutzend frischer / frische Eier ("einem Dutzend frischen Eiern" yerine).
Aus einem Korb reifer / reife Äpfel nahm sie sich drei heraus. Er kam mit einem Strauss roter / rote Rosen.

244 "Als" ya da " wie" ile bir isme (ya da bir zamir'e !262) bağlantılı olan bileşimler de koşuntu "Apposition" olarak kabul edilir. Genelde"als" ile başlayan koşuntu "Apposition" ile ilgili kurulan kelime aynı halde bulunur:

(yalın hal "Nominativ"): Warum wurde der Kollege Meyer *als der zuständige Abteilungsleiter* nicht davon unterrichtet?
("-ın/-nin hal'i" "Genitiv"): Dazu sollten wir die Meinung des Kollegen Meyer *als des zuständigen Abteilungsleiters* hören.
("-e/-a hal'i "Dativ"): Besprechen Sie das mit dem Kollegen Meyer *als dem zuständigen* Abteilungsleiter!
("-i hali" "Akkusativ"): Man muss den Kollegen Meyer *als den zuständigen* Abteilungsleiter darüber informieren.

Sadece –ın/-nin hali "Genitiv" kullanılan bir ismi, "als" ile başlayan ve Artikel'siz kullanılan bir koşuntu "Apposition" izliyorsa, bu durumda "Genitiv" yerine "Nominativ" kullanılır:

die Ansicht Professor Schmitts *als bekannter Fachmann*, die Stellung der Schweiz *als neutrales Land*, die Berufung Neumanns *als Vorsitzender des Vereins*, die Aufgaben des Politikers *als gewählter Volksvertreter*.

Karşılaştırma ifadesi olan "wie" ile birlikte kullanılan koşuntu kelimesi "Apposition", ilgi kelimesinin bulunduğu halde kullanılır. Bazen yalın halde "Nominativ" kullanıldığı da olur. Bu ifadeler kısaltılmış karşılaştırmalı cümleler olarak anlaşılır:

Leute *wie wir* (bizim gibi insanlar) = Leute, *wie wir es sind* (bizim gibi olan insanlar).

Örnekler:

Das ist nichts für Leute *wie uns* ("für Leute *wie wir*" de doğrudur). Es geschah an einem Tag *wie jedem anderen* ("an einem Tag *wie jeder andere*" de doğrudur). In Zeiten *wie den heutigen* (" in Zeiten *wie die heutigen*" de doğrudur) ist nichts mehr sicher. Bei einem Mann *wie ihm* ("bei einem Mann *wie er*" de doğrudur) wundert mich das nicht.

245 Ana kelimeyi tercih eden uslup (isim kümeleri) – Nominalstil (Häufung von Substantiven)

Bir isim grubunun her belirlemesi "Attribut" (Artikel hariç), yeniden genişletilebilir. Özellikle "Genitiv" halindeki ve Präposition'lu belirlemeler, sıkca birbirleri ile bağlantılı isim grupları bulundurur. Böylece, çok sayıda tek içerikli ifadelerin, bir kelime gurubunda birleştirildiği (sıkıştırıldığı) bileşimler oluşturulabilir:

der Protest der Umweltschützer gegen die Ablehnung ihres Antrags auf Einstellung der Bauarbeiten an der neuen Autobahn.

(Bu isim grubu aşağıdaki tek içerikli ifadeleri içerir:

Eine neue Autobahn wird gebaut. Yeni bir otoyol inşa edilecek.

Die Bauarbeiten sollen eingestellt werden – İnşaat işlerinin durdurulması isteniyor.
Das haben die Umweltschützer beantragt. – Bunun için çevreciler başvuruda bulundu.
Ihr Antrag wurde abgelehnt. – Onların başvurusu red edildi.
Dagegen protestieren sie. – Bunu protesto ediyorlar.

Bir cümlede birden fazla isim ("Nomen") ve geniş anlamda isim grupları kullanılan ifade tarzına, isim kümeleri "Nominalstil" denir. Özellikle çok sayıda, ama kısa ve olabildiğince öz bilgileri ifade etmek için, genelde belli mesleki alanlanda ve resmi dilde çok sık kullanılır. Buna tipik bir örnek olarak haberlerde kullanılan dil verilebilir: Zaten bilinen şeyler (olaylar) bir isim grubunda toplanmış olarak sunulur, buna ek olarak yeni bilgiler aynı cümleye eklenir:

Das Verbrechen an dem gestern in einem Wald bei Beerbach tot aufgefundenen 11-jährigen Schüler Bernd Meier konnte aufgeklärt werden.
- Dün Beerbach civarındaki bir ormanda ölü olarak bulunan, 11 yaşındaki Bernd Meier isimli öğrenci cinayeti çözüldü. In den Verhandlungen der westlichen Aussenminister mit der südafrikanischen Regierung über die Zukunft Namibias bestehen nach wie vor in wichtigen Fragen Gegensätze.
- Güney Afrika hükümeti ile Batılı dışişleri bakanlarının, Namimbia'nın geleceği hakkındaki görüşmelerinde bazı önemli hususlarda hâlâ görüş ayrılıkları bulunmaktadır.

Başka bir örnek de yönetim ve hukuk dilidir. Burada, konuyu ele alabilmek için, bütün kanunların tam ve anlaşılır bir ismi olmalıdır. Böylece, zor anlaşılır ve karmaşık kurulmuş kelimeler oluşturmak kaçınılmaz olur:

Bekanntmachung über die Auslegung des Wählerverzeichnisses und die Erteilung von Wahlscheinen für die Wahl zum Deutschen Bundestag Am 25. Januar 1987;
Erster Nachtrag zur Satzung über die geordnete Beseitigung von Abfällen.

Mümkün oldukça, resmi yazı dilinde de isim kümeleri oluşturmaktan kaçınılmalıdır, çünkü böyle bir ifade tarzı, aynı anlamı veren ve bir fiil bulunduran bileşimlerden genelde daha zor anlaşılır:

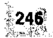
Es besteht noch die Möglichkeit zur Anmeldung zu unserer Fahrt vom 5. bis 10. Mai nach Holland.
(Daha iyi ifade şekli): Es besteht noch die Möglichkeit, sich zu unserer Fahrt ... anzumelden (veya: „Interessenten können sich noch zu unserer Fahrt ... anmelden).
- Mayıs'ın 5'inden 10'una kadar yapılacak olan Hollanda gezimize yazılmak için hâlâ imkan var. (veya: İlgilenenler, mayısın ....Hollandaya yapılacak olan gezimize yazılabilirler.
Aufgrund des Preisanstiegs im Rohstoffbereich ...
(Daha iyi ifade şekli): Da die Preise für Rohstoffe angestiegen sind, ...
- Ham madde fiyatları arttığı için (arttığından dolayı), ...
Im Falle der Nichtbefolgung der Bestimmungen über die Schneeräum- und Streupflicht, ...
(Daha iyi ifade tarzı): Wenn die Bestimmungen über die Schneeräum- und Streupflicht nicht befolgt werden, ...
- Karı küreme ve yerleri tuzlama zorunluluğuna uyulmadığı takdirde, ...
Eine Gewährleistung für die termingerechte Lieferung der Ware wird nicht gegeben.

(Daha iyi ifade tarzı): Wir können nicht gewährleisten, dass die Ware termingerecht geliefert wird.
- Malın zamanında teslim edileceğine garanti veremiyoruz.

İsim kümelerinin özellikleri arasında, "zum Abschluss bringen" ("abschliessen" için), "in Erwägung ziehen" ("erwägen" için) Zur Anwendung kommen ("angewendet werden" için) gibi bileşimler de dahildir (bunun için ↑92f. bkz).

4 İsimlerle birlikte ya da isim yerine kullanılan kelimeler (Artikel'ler ve Zamirler)

4.1 Genel Bakış

Der Werwolf

Ein Werwolf *eines* Nachts entwich
von Weib und Kind und *sich* begab
an *eines* Dorfschullehrers Grab
und bat *ihn*: "Bitte, beuge *mich*!"

Der Dorfschulmeister stieg hinauf
auf *seines* Blechschilds Messingknauf
und sprach zum Wolf, *der seine* Pfoten
geduldig kreuzte vor *dem* Toten:

"Der Werwolf", sprach *der* gute Mann,
"*des* Werwolfs, Genitiv sodann,
dem Werwolf, Dativ, wie *mans* nennt,
den Werwolf, - damit hats *ein* End."

Dem Werwolf schmeichelten *die* Fälle,
er rollte *seine* Augenbälle.
"Indessen", bat *er*, "füge doch
zur Einzahl auch *die* Mehrzahl noch!"

Der Dorfschulmeister aber musste
gestehn, dass *er* von *ihr* nichts wusste.
Zwar Wölfe gäbs in grosser Schar,
doch "*wer*" gäbs nur im Singular.

Der Wolf erhob *sich* tränenblind –
er hatte ja doch Weib und Kind!!
Doch da *er kein* Gelehrter eben,
so schied *er* dankend und ergeben.
(Christian Morgenstern)

Şiirde italik yazılı kelimeler gibi kelimeler bir isimle birlikte bulunurlar ya da isim yerine kullanılırlar bunlar "ismin eşlikçileri ve temsilcileri" olarak özetlenir.

247 Artikel'ler (cinsiyet bildiren kelimeler) isimle beraber (isimden önce) kullanılır:

der Werwolf, eines Nachts, *der* Dorfschulmeister, *die* Mehrzahl.

Yine; "mein" – benim, "dein" – senin, "sein" – onun, "kein" – hiç v.b. gibi kelimeler de isimlerle beraber kullanılır:

Seine Pfoten, *seine* Augenbälle, *kein* Gelehrter.

İsmin bu eşlikçileri (refakatcıları) cümlede yalnız başına bulunmazlar. Bunlar isim gruplarının (zorunlu) kısımlarıdır (↑231).

248 Buna karşın isim yerine geçen kelimeler cümlenin ögeleri, yani bağımsız kısımlarıdır. Bunlar bir ismi ya da isim grubunun bütününü temsil ederler:

dass der Dorfschulmeister von der Mehrzahl nichts wusste. –

↓ ↓

Dass er von ihr nichts wusste. – Onun ondan haberi olmadığı

İsmin temsilcileri genellikle zamirlerdir "Pronomen" (tekil: das Pronomen = "bir isim için, bir ismin yerine" – Almanca'da "Fürwort" olarak da adlandırılır). İfade ettikleri anlama göre aşağıdaki zamir çeşitlerine "Arten von Pronomen" rastlanır.

Şahıs zamirleri - "Personalpronomen" ("persönliches Fürwort, ↑258ff.)	ich, du, er, sie, es, wir, ihr, sie ben, sen, o, biz, siz, onlar
Dönüşümlü zamirler – "Reflexivpronomen" (rüchbezügliches Fürwort, ↑263 ff.)	sich
Iyelik zamirleri – "Possesivpronomen" (besitzanzeigendes Fürwort, ↑266ff.)	mein, dein, sein, unser, euer, ihr benim, senin, onun, bizim, sizin, onların
Işaret zamirleri – "Demonstrativpronomen" (hinweisendes Fürwort, ↑270ff.)	der, dieser, jener, derjenige, derselbe bu, şu, o, şuradaki, aynısı
Belirsiz zamirler – "Indefinitpronomen" (unbestimmtes Fürwort, ↑278ff.)	man, jemand, niemand, jeder, alle, etwas, nichts insan, biri, hiç kimse, her biri, herkes, bir şey, hiçbir şey
Soru zamirleri – "Interrogativpronomen" (Fragefürwort, ↑287ff.)	wer?, was?, welcher? was für ein? kim?, ne?, hangisi? nasıl bir?
Ilgi zamirleri – "Relativpronomen" (bezügliches Fürwort, 290ff.)	der, welcher, wer, was ..., o ki ..., ki o... ..., ki o...

249 Bazı kelimeler hem isimle beraber, hem de ismi temsilen kullanılırlar:

(isimle beraber kullanılan kelime - "Begleiter"): Ich nehme *dieses* Hemd. – Ben bu gömleği alıyorum.
(ismi temsil eden kelime - "Stellvertreter"): Ich nehme *dieses*. – Ben bunu alıyorum.
(beraber): Jeder Mensch hat das Recht auf Freiheit. – Her insanın özgürlüğe hakkı vardır.
(temsilen): Jeder hat das Recht auf Freiheit. – Özgürlük herkesin hakkıdır.

Bazı hallerde bu kelimelerin isimle beraber mi, ismi temsilen mi kullanıldıklarına, göre değişik biçimler alır:

("kein" isimle birlikte kullanılırsa): Doch da er kein Gelehrter war, ...
(ismin temsili olarak kullanılan "kein"): Doch da er keiner war, ...
("der" isimle beraber kullanılırsa): Den Angebern werde ichs zeigen!
("ismin temsili olarak kullanılan "der"): Denen werde ichs zeigen!

250 İsme eşlik (refakat) eden bütün kelimeler ve ismi temsil eden çoğu kelimeler şekil olarak değişkendir ve çekilir. Şekilleri, eşlik ettikleri ya da temsil ettikleri isme göre şu şekilde belirlenir:

Cinsiyet:

(eril – "männlich"): der Wolf, (dişil – "weiblich"): die Mehrzahl, ("das" Artikel'ini gerektiren isimler üçüncü cins – "sächlich"): ein Ende;

Sayı / Miktar:

(tekil – "Singular"): ein Werwolf, (çoğul – "Plural"): seine Pfoten;

Hal:

(yalın hal - "Nominativ"): *er* bat, (-nın/-nin hali – "Genitiv"): *eines* Dorfschullehrer*s*, (-e hali – "Dativ"): vor *dem* Toten (-i hali – "Akkusativ"): er bat *ihn*.

Artikel, zamir ve isim arasında dilbilgisi açısından tam bir uyum/uygunluk "Kongruenz" vardır. Bazı zamirler hiç kuşkusuz bütün hallere uyacak şekilde çekilmezler (örnek: "wer/kim" çoğulu yoktur). Bazıları da asla değişmezler (örnek: etwas – bir şey, nichts – hiçbir şey).

4.2 Artikel – der Artikel

251 Artikel (cinsiyet kelimesi) her zaman isimle beraberdir, ve iki şekli vardır:

Belirli Artikel – "der bestimmte (definite) Artikel"	der, die, das
Belirsiz Artikel – "der unbestimmte (indefinite) Artikel"	ein, eine, ein

Almanca'daki "Geschlechtswort" – cinsiyet kelimesi, Artikel'in (özellikle belirli Artikel) eşlik ettiği ismin cinsiyetinin işaretidir (genelde sadece isimden cinsiyeti tanımak mümkün olmamaktadır ↑205). Çoğu zaman, sadece Artikel sayesinde ismin tekil ya da çoğul olduğu ve hangi halde kullanıldığı anlaşılır, kaldı ki isimlerin birçok şekli birbirine benzer:

Die Schüler ärgern den Lehrer. (Singular) – Öğrenciler öğretmeni kızdırıyor. (tekil)
Die Schüler ärgern die Lehrer. (Plural) – Öğrenciler öğretmenleri kızdırıyor. (çoğul)
Stefan provoziert den Lehrer. (Akkusativ) – Stefan öğretmeni kışkırtıyor. (-i hal'i)
Karsten hilft dem Lehrer. (Dativ) – Karsten öğretmene yardım ediyor. (-e hal'i)

Başka kelime çeşitlerinin ne zaman isim olarak kullanıldığını ancak Artikel gösterir.

Das Betreten der Baustelle. – İnşaata (alanına / sahasına) girmek.
Das Blau ihrer Augen. - Gözlerinin mavisi.
Das Aus für die Mannschaft. – Takım için son.

Genelde şu geçerlidir: Önünde bir Artikel bulunan ya da bulunabilen bütün kelimeler isimdir ve büyük harfle yazılır.

252 Almanca'daki Artikel şekillerinin sayısı, diğer birçok dilde kullanılan Artikel şekillerinden fazladır.
Mesela Ingilizce'de sadece "the" belirli Artikel ve "a" belirsiz Artikel olarak kullanılır. Çoğu dilde, örneğin Türkçe'de Artikel hiç yoktur. Ana dilinde, Artikel'i olmayan bir dil konuşan kişiler için, Almanca'daki Artikel kullanımı zor gelmektedir. Almanca'da Artikel'in çeşitleri (çekimleri) yanısıra, bir de Artikel'in kullanımını, yani Artikel'in ne zaman kullanılıp, ne zaman kullanılmayacağı ve Belirli Artikel mi, Belirsiz Artikel mi kullanılması gerektiği, kuralları ile öğrenilmesi gerekir.

Artikel'in şekilleri

253 Belirli Artikel – Der bestimmte Artikel (der, die, das)

	Tekil – Singular		
	eril (männlich)	diyil (weiblich)	Üçüncü cins (sächlich)
Nominativ (yalın hal)	der Stuhl – sandalye	die Lampe – lamba	das Bild – resim
Genitiv (-nın/-nin hal'i)	des Stuhles – sandalyenin	der Lampe – lambanın	des Bildes – res(i)min
Dativ (-e hal'i)	dem Stuhl – sandalyeye	der Lampe – lambaya	dem Bild – res(i)me
Akkusativ (-i hali)	den Stuhl – sandalyeyi	die Lampe – lambayı	das Bild – res(i)mi

Çoğul – Plural	
Nominativ (yalın hal)	die Stühle (sandalyeler), Lampen (lambalar), Bilder (resimler)
Genitiv (-nın/-nin hal'i)	der Stühle (sandalyeler'in), Lampen (lambalar'ın), Bilder (resimler'in)
Dativ (-e hal'i)	den Stühlen (sandalyeler'e), Lampen (lambalar'a), Bildern (resimler'e)
Akkusativ (-i hal'i)	die Stühle (sandalyeler'i), Lampen (lambalar'ı), Bilder (resimler'i)

Tabloda gösterildiği gibi çoğullarda Belirli Artikel tüm cinsiyetlerde aynıdır ("die"). Artikel, Präposition ile kaynaşırsa, özel tekil şekiller oluşur. Örnek: in dem – im, zu der – zur; (bununla ilgili: ↑372).

254 Belirsiz Artikel – Der unbestimmte Artikel (ein, eine, ein)

Tekil – Singular			
	eril – männlich	Dişil – weiblich	Üçüncü cins - sächlich
Nominativ (yalın hal)	ein Stuhl – (her-hangi) bir sandalye	eine Lampe	ein Bild
Genitiv (-nın/-nin hal'i)	eines Stuhles – bir sandalye'nin	einer Lampe	eines Bildes
Dativ (-e hal'i)	einem Stuhl – bir sandalye'ye	einer Lampe	einem Bild
Akkusativ (-i hal'i)	einen Stuhl – bir sandalye'yi	eine Lampe	ein Bild

Belirsiz Artikel'in çoğul şekli/çekimi yoktur. İsim, belirsiz sayı/miktar için şekline uygun olarak tek başına (Artikel'siz) kullanılır:

Wir führen Stühle / Lampen / Bilder in grosser Auswahl. - Büyük seçeneklerle sandalyeler / lambalar / resimler bulunduruyoruz/satıyoruz.
Bei Stühlen / Lampen / Bildern gibt es 20% Preisnachlass.

- Sandalyelerde / lambalarda / resimlerde %20 fiyat indirimi vardır.

255 Artikel'in kullanımı

ein, eine, ein	der, die, das
Bilinmeyen bir şeyin yeni kullanımı, yani ilk defa belirtilmesi durumunda, belirsiz Artikel kullanılır.	Herhangi bir şey daha önce zaten söylenmiş ise, ya da (örneğin deneyime dayanarak) biliniyorsa, belirli Artikel kullanılır.
"Ein Werwolf eines Nachts entwich ... und sich begab an eines Dorfschullehrers Grab ... - bir gece bir kurtadam kaçtı ... ve bir köy okulu öğretmeninin mezarına geldi. Eva bekommt ein Baby. - Eva bir bebek bekliyor.	Der Dorfschulmeister stieg hinauf ... und sprach zum (=zu dem) Wolf ... - köy okulu öğretmeni yukarı çıktı ... ve kurt'a konuştu ... Das Baby soll im Juni kommen. – Bebek haziranda dünyaya gelecek. Jetzt blühen die Obstbäume. – Şimdi meyve ağaçları çiçek açıyor. In der Zeitung stand, ... – Gazetede ... yazıyordu. Der Wetterbericht, ausgegeben um 5.30 Uhr. – Saat 5.30'da verilen hava raporu.

Özellikle Belirli Artikel sadece tek kişi ya da nesneler için değil, türler, şahıs grupları ya da eşyalar için de kullanılır:

Die Lärche ist ein Nadelbaum. – Çam ağacı, iğneli bir ağaç türüdür.
Das Auto wurde vor über 100 Jahren erfunden. – Araba 100 yıldan fazla bir süre önce icat edilmiştir.
Der Bundeskanzler bestimmt die Richtlinien der Politik. – Federal şansölye siyasetin hattını belirler.

Burada, belli bir çam ağacından, belli bir arabadan ya da belli bir federal şansölyeden söz edilmemektedir. Kastedilen, bir türün tamamıdır. ("bütün çam ağaçları", "eşya olarak araba", "federal şansölye olan herkes").

İsimlerin Artikel'siz kullanımı

Eğer isimlerle genel *ifadeler verilmek istenirse*, bu isimler, belli hallerde Artikel'siz kullanılır. Özellikle bir anlam içeren kelimeler "Begriffswörter" (↑183) Artikel'siz kullanılır:

Hunger nach Gerechtigkeit. – Hak uğruna açlık çekmek.
Für Frieden und Abrüstung. – Barış ve silahsızlanma için.
Bescheidenheit ist eine Zier. – Alçak gönüllülük bir inceliktir.
Jeder Mensch braucht Liebe und Anerkennung. – Her insanın sevgiye ve saygıya ihtiyacı vardır.
Kälte schadet diesen Pflanzen. – Soğuk bu bitkilere zarar verir.

Maddeleri ifade eden kelimeler "Stoffbezeichnungen" (!186) genel anlamları (maddenin belirli bir miktarını değil) Artikel almazlar:

Ich trinke lieber Kaffee als Tee. (Aber: Der Kaffe ist noch zu heiss).
- Kahveyi çaya tercih ederim. (Fakat: Kahve daha çok sıcak).
Die Tasche ist aus Leder. (Aber: Das Leder ist schon ziemlich abgeschabt).

- Çanta deriden. (Fakat: Deri oldukça yıpranmış).

Değişmeyen oluşumlarda (örneğin Funktionsvebgefüge !92) ve isimlerin ard arda sıralanmasında Artikel kullanılmaz:

Fuß fassen – tutunmak / yerleştiği yeri korumak etmek.
Auto fahren – araba sürmek / kullanmak.
Glück haben – şansı olmak.
Atem holen – nefes almak.
zu Ende bringen – sonuçlandırmak.
in Erwägung ziehen – göz önünde tutmak.
Mann und Frau – karı ve koca / erkek ve kadın.
Weib und Kind – kadın ve çocuk.
Haus und Hof – ev ve bahçe.
Ebbe und Flut – met ve cezir.
Schlag auf Schlag – durmaksızın / ardı ardına.
Die Doppelbelastung der Frau in Familie und Beruf. – Kadının ailede ve çalışma hayatındaki çifte yükü.

Diğer durumlarda ifadeyi kısaltmak için, Artikel kullanılmaz. İsimlerin bu çeşit Artikel'siz kullanılmaları, özellikle gazete başlıklarında, ilanlarda, telgraf dilinde ve komutlarda görülür:

IG Metall ruft zu Streik auf. – Metal işçileri sendikası greve çağırıyor.
Bankräuber nahm Kind als Geisel. – soyguncusu çocuğu rehin aldı.
Einfamilienhaus mit Einliegerwohnung von Privat zu verkaufen. – Tek aile evi, içinde daire ile sahibinden satılıktır.
Suche netten, verständnisvollen Lebenspartner. – Cana yakın ve anlayışlı hayat arkadaşı arıyorum.
Verhandlungen zufrieden stellend verlaufen. – Görüşmeler memnun edici geçti.
Hände hoch! – Eller yukarı.
Augen rechts! – Gözler sağa.

257 İsim kullanımında Artikel kullanımı

Zaten kendileri belli, tek bir kişiyi (özel isim) gösterdiklerden dolayı, şahıs isimleri, genel olarak belirli Artikel olmaksızın kullanılır:

Auf Antonio ist Verlass – Antonio'ya güvenilir.
Kennst du Petra Busch? – Petra Busch'u tanıyor musun?
Christian Morgenstern lebte von 1871 bis 1914. – Christian Morgenstern 1871'den 1914'e kadar yaşadı.
Meier ist heute schon wieder zu spät gekommen. – Meier bugün yine çok geç geldi.

Yine de birçok durumda, özel isimlerin yanında, belirli Artikel kullanılmaktadır:
Günlük konuşmalarında şahıs isimleri çok sık Artikel ile birlikte kullanılır:

Auf den Uli kannst du dich verlassen. – Uli'ye güvenebilirsin.
In der Stadt habe ich die Gisela getroffen. – Şehirde Gisela'ya rastladım.
*Weiss jemand, wo der Meier ist? – Meier'in nerede ol*duğunu bilen var mı?
Der Karl Weber, ist bei seinen Kollegen sehr beliebt. – Karl Weber iş arkadaşları arasında çok seviliyor.

Ek olmadan, örneğin özel isim (ön isim) gibi, cinsiyetin anlaşılmaması durumlarda, bayanların soyadlarının önüne Artikel gelir:

Die Callas war eine grosse Opernsängerin. (Aber ohne Artikel: Maria Callas war eine grosse Opernsängerin.) - Callas, büyük bir opera şarkıcısı idi. (Fakat Artikel'siz: Maria Callas büyük bir opera şarkıcısı idi.)
Gestern lief im Fernsehen ein Film mit der Loren. – Dün televizyonda, Loren'in oynadığı bir film vardı.
(Tanınmış kişiler söz konusu olmadığı zaman Artikel çoğunlukla küçültücü / küçük düşürücü rol oynar):

Die Lehrmann geht schon wieder zur Kur. – Lehrmann yine kura gidiyor.

Artikel çoğul şahıs isimleri ile de kullanılır, özellikle de tanınmış aileler söz konusu olursa:

Die Kennedys - Kennedyler, die Windsors - Windorlar, die Bismarks - Bismarklar, die Weizsäckers - Weizsäckerler.

Bir sıfatla daha yakın belirlenen isimlerin önüne her zaman Artikel gelir:

Die kleine Susanne – küçük Susanne, der alte Peter Hansen – yaşlı Peter Hansen, der edle Winnetou – asil Winnetou.

İsmin önüne bir unvan (bayan, bay dahil) ya da akrabalık ifade eden bir kelime gelirse, kural olarak Artikel kullanılmaz:

Königin Elisabeth – Kraliçe Elisabeth, Minister Fischer – Bakan Fischer, Frau Schmidt – Bayan Schmidt,
Herr Albrecht – Bay Albrecht, Tante Lilo – Lilo Teyze.

Coğrafi isimler kısmen Artikel ile belirtilir. Genelde ülke, bölge ve şehir isimleri Artikel'sizdir:

Österreich, Norwegen, Korsika, Masuren, Istanbul, Erfurt.

Bunun dışında birçok istisnalar da vardır:

Die Niederlande, die Schweiz, die Türkei, der Balkan, das Elsass, die Pfalz, das Allgäu, (ancak ender olarak Artikel'siz kullanılan):
Der Iran, der Irak, der Jemen, der Libanon.

Dağ, sıra dağ, nehir, göl ve deniz isimlerinin önüne Belirli Artikel gelir:

Der Feldberg, das Matterhorn, die Rhön, der Harz, die Wolga, der Amazonas, der Titisee, der Gardasee, das Mittelmeer, der Atlantik.

4.3 Şahıs zamirleri – Das Personalpronomen

258 Şahıs zamiri ("das persönliche Fürwort"), kişinin ya da eşyanın bir ifadede hangi rolü oynadığını gösterir. Ich (ben) konuşan kişiyi (1. Şahıs), du (sen) kendisi ile konuşulan kişiyi (2. Şahıs), er, sie, es (o) konuşulan (konu edilen) şey, yani hakkında bir şeyin söylendiği kişiyi ya da eşyayı (3. Şahıs) gösterir:

Peter: *Ich* gehe jetzt. Kommst *du* mit Ingrid?
Ingrid: Könntest *du* noch einen Moment warten? *Ich* muss gerade noch mit Karin sprechen. *Sie* wollte *mir* den Vertrag zeigen.
Du weisst doch, *er* muss morgen unterschrieben werden. *Es* dauert bestimmt nicht lange.

Sadece 3. Şahısta şahıs zamiri bir ismi temsilen kullanılır. Bu nedenle de (tekilde) üç cinsiyet için ayrı ayrı şekil alır:

der Vertrag – er; Karin – sie; das Gespräch – es.
Mukavele – o; Karin – o Konuşma – o.

Çoğulda 1. Şahıs (wir) konuşanı da içine alan bir grubu belirtir, 2. Şahıs (ihr) içlerinden en az kendisi ile konuşulan bir kişinin bulunduğu birden fazla kişiyi, ve 3. Şahıs (sie) ise, konuşanın kendilerinden bahsettiği birden fazla başka kişi ya da şeyleri belirtir.

259 Şahıs zamiri çeşitleri / şekilleri

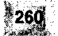
		1. şahıs	2. şahıs	3. şahıs		
				eril	dişil	eşya / şey
Tekil	Nominativ–yalın hal Genitiv – ismin "-nın hali" Dativ–ismin"-e hali" Akkusativ – ismin "-i hali"	ich (ben) meiner (benim) mir (bana) mich (beni)	du (sen) deiner (senin) dir (sana) dich (seni)	er (o) seiner (o'nun) ihm (o'na) ihn (o'nu)	sie (o) ihrer (o'nun) ihr (o'na) sie (o'nu)	es (o) seiner (o'nun) ihm (o'na) es (o'nu)
Çoğul	Nominativ Genitiv Dativ Akkusativ	wir (biz) unser (bizim) uns (bize) uns (bizi)	ihr (siz) euer (sizin) euch (size) euch (sizi)		sie (onlar) ihrer (onların) ihnen (onlara) sie (onları)	

Meiner, deiner, seiner, ihrer "Genitiv" şekilleri için eskiden mein, dein, sein, ihr kısa şekilleri de vardı, (bunlardan iyelik ifade eden "Fürwort", zamir oluşmuştur). Bunlar günümüzde artık kullanılmamakla birlikte, ama bazı sabit bileşimlerde az da olsa, bulunmaktadırlar, örneğin: Vergissmeinnicht'de olduğu gibi (vergessen eskiden "Genitiv" ile bağlantılı idi).

"unser, euer" Genitiv şekilleri, iyelik ifade eden "uns(e)rer, eu(e)rer" gibi zamirlerle (Fürwort) karıştırılmamalıdır:

Wir waren unser ("unserer" değil!) vier. – Biz dördümüzdük.
Wir werden euer ("eurer" değil!) immer gedenken. – Biz sizi hep hatırlayacağız.

Hitap zamiri sen, siz, siz (nezaket şekli), die Anredepronomen Hitap zamiri olarak "du" (sen) ve "ihr" (siz)'den başka nezaket şekli olarak adlandırılan "Sie" (siz) vardır. Bu nezaket şekli, 3. çoğul şahısla aynı şekilleri alır, ama ilk harfi her zaman büyük yazılır:

Liebe Frau Beier, haben Sie vielen Dank für Ihren Brief vom 3.7. Wie ich Ihnen bereits telefonisch sagte, ...
- Sevgili Bayan Beier, 3.7 tarihli mektubunuz için teşekkürler. Size telefonda da söylediğim gibi ...
Sehr geehrte Damen und Herren, ich wäre Ihnen sehr dankbar, wenn Sie mir folgende Artikel liefern würden.
- Sayın bayanlar ve baylar, bana aşağıdaki ürünleri gönderirseniz çok memnun olurum.

Almanca'da hitap ederken tekil "du" (sen), çoğul "ihr" (siz) ve "Sie" (siz) nezaket şekli arasında seçim yapmak gerekir. İngilizce'de her ikisi için "you" kullanılır. "Sie" hitap şekli çok eski değildir. Eskiden başka nezaket şekiller (örneğin: "Ihr") kullanılırdı. Zamanla hitap şekillerinin kullanımı çok değişmiştir ve günümüzde bu değişim devam etmektedir. Hitap şeklinde,

konuşan şahsın konuşulan şahıs ile olan ilişkisi (yakınlık derecesi) ifadesini bulur. Herşeyden önce tarafların ait olduğu grup / zümre önemli rol oynar:
Ailede, akrabalar, arkadaşlar ve yakın tanıdıklar arasında "du" (sen) diye hitap edilir. Gençler, sıkça iş arkadaşları, aynı şekilde belli bazı parti, dernek ya da gurup üyeleri de birbirlerine "du" (sen) diye hitap ederler.
"Sie" (siz) hitap biçiminin "nezaket"le loan ilgisi birincil değildir. Bu şekil daha ziyade birbirine ilişki yönünden uzak olan kişiler arasında, yani kendilerini herhangi ortak bir gruba ait görmeyenlerin arasında kullanılır.

"Sie" (nezaket şekli) hem bir kişiye, hem de birden fazla kişilere hitapta kullanılır. Tek tek görüşmelerde "Sie" nezaket şekli kullanılır, fakat bazı bölgelerde olduğu gibi, aynı insanlara bir grup içinde "ihr" hitab şeklini kullanmak doğru değildir.

"du" (sen) uygun yerlerde bir kişiye hitap biçimi olarak kullanılmayıp, genel anlamıyla da (*man* yerine) kullanılır:

Dazu musst du viel Geld haben. – Bunun için senin (insanın) çok paran (parasının) olması gerekir.
Wenn du nicht aufpasst, bist du verloren. – Dikkat etmezsen (insan dikkat etmezse), kaybolursun (kaybolur).
Da schuftest du nun den ganzen Tag, und niemand dankt es dir. – İnsan bütün gün olanca gücünle çalışırsın (insan çalışır) ve kimse sana teşekkür bile etmez.

"Sie" (onlar) çoğul şekli de önceden belirtilmiş belli bir isimle bağlantısı olmadan sıkça genel anlamda kullanılır:

Das sollen sie mal bei mir versuchen! – (Hele) bunu benimle bir denesinler (yapacakları varsa, görecekleri de var! anlamında).
Gestern haben sie schon wieder in unserer Gegend eingebrochen. – Dün yine yakın çevremizde hırsızlık yaptılar.

Da haben sie dich aber ganz schön reingelegt! – O konuda seni güzel bir aldattılar.

Yerine göre "wir (biz) çoğul şekli tek kişi ile ilişkilendirilerek söylenir:

Diese Frage haben wir schon in Kapitel 3 behandelt. – Bu soruyu daha önce 3. bölümde işledik.
Wie wir dort zeigen konnten, gibt es zwei Lösungen. – Orada gösterdiğimiz gibi iki çözüm var.

Bu tür "wir" kullanımları ("Autorenplural" – "Yazarçoğulu") öncelikle ilmi çalışma ve konferans anlatımlarında görülür. Yazar aslında kendisini kasteder, ama "wir" (biz) şahıs zamirini kullanarak kendi şahsının çok açık bir şekilde ön plana çıkmasını önler. Diğer durumlarda "wir" (biz), konuşanın kendisini de olaya katarak yaklaşım amaçlı hitap olarak da kullanılır ("Krankenschwester – wir"):

Diş doktoru (Zahnarzt): Jetzt machen wir bitte den Mund weit auf. – Şimdi lütfen ağzımızı kocaman açıyoruz. (kastedilen: Şimdi lütfen ağzınızı açınız.)

Hemşire (Krankenschwester): *Wie fühlen wir uns denn heute?* – Bu gün kendimizi nasıl hissediyoruz? (kastedilen: Bu gün nasılsınız?)

Anne (Mutter): Jetzt gehen wir schön ins Bett und schlafen schnell ein. – Şimdi güzelce yatağa giriyor ve hemen uyuyoruz. (kastedilen: Şimdi yatağına gir ve hemen uyu.)

Eşya ile ilgili şahıs zamirinin "es" (o) çeşitli kullanımları vardır. Sadece eşya isimleri temsilen kullanılmayıp, belirtilen bir cümle ile ilişkili olarak da kullanılır:

Bir ismi temsil eder (in Bezug auf ein Substantiv): Lies mal dieses Buch; es wird dir gefallen. – Bu kitabı bir oku; o hoşuna gidecektir.
Welche Farbe hat ihr neues Auto? – Yeni arabanızın rengi nedir?

Es ist rot. – O kırmızı(dır).

Bir cümle ile ilişkilidir (Bezug auf einen Satz): Hat Eva die Karten für uns bestellt? – Eva bizim için biletleri (kartları) sipariş etti mi?
Ich hoffe es. – Umarım etmiştir.
Meiers haben im Lotto gewonnen. – Meierler lotodan para kazanmış.
Wie schön; ich gönne es ihnen. – Ne güzel; onlara (onu) layık görüyorum.

"es" bir ismin (sadece eşya ismi değil) ya da bir yan cümlenin yerini de öncelikli olarak alabilir (↑470 de bkz.):

Es werden etwa 50 Leute kommen. (=Etwa 50 Leute werden kommen). – Yaklaşık olarak 50 kişi gelecek.
Es wundert mich, dass er den ersten Preis bekommen hat. (= Dass er den ersten Preis bekommen hat, wundert mich.) - 1. ödülü aldığına şaşırdım.

Sonuç olarak "es" (o), şahsi olmayan fiiller olarak adlandırılan (↑94) fiillerle, öncelikli olarak da hava durumunu belirten fiillerle beraber kullanılır:

Es regnet. – Yağmur yağıyor.
Es donnert. – Gök gürlüyor.
Es hagelt. – Dolu yağıyor.
Es schneit. – Kar yağıyor.

"es" burada herhangi bir birimi temsil etmez, bir şey göstermez, sadece ismin / öznenin yerini doldurup cümlenin tam olarak oluşumunu sağlar.

262 İsmi temsil eden zamirler, öncelikle şahıs zamirleri – bir isim gibi- bir "Apposition" (koşuntu) ile beraber bulunabilir. İlke olarak, isme göndermede bulunan "Apposition" için geçerli kurallar burada da geçerlidir (↑240ff.). Bunun anlamı şudur: "Apposition" (koşuntu) zamir ile aynı halde çekilir:

Ich, *ein alter, erfahrener* Mann, weiss das besser. – Yaşlı, tecrübeli olan ben, bunu daha iyi bilirim.

Du kannst mir, einem alten, erfahrenen Mann, ruhig glauben. – Yaşlı, tecrübeli olan bana rahatlıkla inanabilirsin.

Mich, einen alten, erfahrenen Mann, wundert nichts mehr. – Yaşlı, tecrübeli olan beni artık hiçbir şey şaşırtmıyor.

Şahıs zamirlerinde "Appositionen" (koşuntular) sıkca "als" ile beraber kullanılır. Bunların da şahıs zamirleri ile aynı hal'de kullanılması gerekir:

Du als gelernter Mechaniker müsstest das eigentlich können. – Eğitim görmüş mekanikçi olarak aslında bunu bilmelisin.

Von ihm als einem gläubigen Menschen ("von ihm als ein gläubiger Mensch" yanlıştır!) hätte ich etwas anderes erwartet.

- İnançlı bir insan olarak ondan başka şeyler beklerdim.

Wir wenden uns an Sie als einen bekannten Fachmann auf diesem Gebiet. – Bu konuda tanınmış bir uzman olarak size baş vuruyoruz.

Man hat ihn als den Verantwortlichen zur Rechenschaft gezogen. – Ondan sorumlu (kişi) olarak hesap soruldu.

Sind Ihnen als Abgeordnetem (männlich / erkek için) / als Abgeortneter (weiblich / bayan için) überhaupt die Probleme Ihrer Wähler bekannt?

- Milletvekili olarak seçmenlerinizin sorunları tarafınızdan biliniyor mu?

4.4 Dönüşlü zamir – Das Reflexivpronomen

263 Dönüş(üm)lü zamir ("das rückbezügliche Fürwort") ismin temsili olarak kullanılır ve şahıs zamirlerinin özel

bir çeşididir. Sadece 3. tekil şahısta dönüşlü zamirin kendine özgü şekli vardır ve hem tekilde hem çoğulda "Dativ" ve "Akkusativ" halleri için "sich" dir:

(Dativ Singular): Damit schadet er sich nur.
(ismin –e hali tekil): Bununla o kendisine sadece zarar verir.
(Akkusativ Singular): Sie schminkt sich.
(ismin –i hali tekil): O makyajını yapıyor.
(Dativ Plural): Sie haben sich zu viel vorgenommen.
(-e hali çoğul): Çok şey yapmaya karar verdiniz.
(Akkusativ Plural): Die Gäste verabschiedeten sich.
(-i hali çoğul): Misafirler veda ettiler.

1. ve 2. şahıslarda şahıs zamirlerinin ilgili şekilleri (↑259) kullanılır:

Ich langweile mich. – Canım sıkılıyor.
Damit schadest du dir nur. – Bununla kendine sadece zarar verirsin.
Wir haben uns sehr über die Geschenke gefreut. – Hediyelere çok sevindik.
Ihr werdet euch wundern! – Çok şaşıracaksınız!

264 Zamir'e "Reflexiv" ya da "rückbezüglich" yani dönüşlü denmektedir, çünkü cümlenin bir kısmına, kurala göre özneye, dönüşüm (yani cümlenin bir kısmına geri dönme) söz konusudur:

Ich wasche mich. – Ben yıkanıyorum. (kendimi yıkıyorum anlamında)

Du puzt dir die Zähne. – Sen dişlerini fırçalıyorsun. (kendi dişlerini fırçalıyorsun anlamında)

Er rasiert sich. – O traş oluyor. (kendini traş ediyor anlamında)

Dönüşlü zamir (das Reflexivpronomen) özne olarak geçen kişi ya da eşyayı kasteder. Bu nedenle şahıs ve sayı (tekil veya çoğul) özne ile örtüşür. Hal durumu (yani "Akkusativ", "Dativ" vs.) dönüşlü zamirin yanında durduğu fiile ya da Präposition'a bağlıdır:

(Dativ – "ismin –e hali"): Ich kann mir allein helfen. – Ben kendi kendime yardım ederim.
Was hast du dir eigentlich dabei gedacht? – Bunu yaparken gerçekten ne bekledin (düşündün)?
(Akkusativ - "ismin –i hali"): Ich habe mich verletzt. – (Ben) kendimi yaraladım.
Wir möchten uns entschuldigen. – Biz özürümüzü dile getirmek istiyoruz (özür dilemek istiyoruz).
(Mit Präposition – Präposition ile): Du denkst immer nur an dich. – Sen hep yalnız kendini düşünüyorsun.
Habt ihr kein Gepäck bei euch? – Yanınızda bagajınız yok mu?

Bir dönüşlü zamir (Reflexivpronomen) ile birlikte kullanılan fiillerle ilgili olarak (↑95'e bkz.)

265 Öznede iki ya da daha fazla şahıs geçerse, dönüşlü zamir (Reflexivpronomen) karşılıklı bir ilişkiyi, çift yönlü bir ilişkiyi ifade edebilir:

Wir haben uns lange nicht gesehen. – *Biz birbirimizi uzun zaman görmedik.*
Alle umarmten und küssten sich. – *Herkes kucaklaştı ve öpüştü.*
Petra und ich haben uns zufällig in der Stadt getroffen. – Petra ve ben rastlantıyla şehirde karşılaştık.
Seid ihr euch schon einmal begegnet? – Siz daha önce hiç karşılaştınız mı?

Bazı durumlarda dönüşlü zamirin (Reflexivpronomen) karşılıklı bir ilişkiyi ifade edip etmediği açık değildir:

Die Mädchen kämmten sich die Haare. – Kızlar saçlarını taradı (her biri kendi saçını mı yoksa birbirlerininkini mi? burada belli değildir).
Wir helfen uns immer. – Biz kendimize hep yardım ederiz (birbirimize mi yoksa her biri kendine mi? burada belli değil,)

Karşılıklı bir ilişkiyi göstermek için "Reflexivpronomen", "gegenseitig" (karşılıklı) kelimesi ile güçlendirilir:

Die Mädchen kämmten sich gegenseitig die Haare. – Kızlar birbirinin (karşılıklı) saçlarını taradı.
Wir helfen uns immer gegenseitig. – Biz hep birbirimize (karşılıklı) yardım ederiz.

"Reflexivpronomen" (+ "gegenseitig") yerine "einander" (birbirine, birbirini(n)) kelimesini kullanmak da mümkündür:

Die Mädchen kämmten einander die Haare. – Kızlar birbirinin saçlarını taradı.
Wir helfen einander immer. – Biz birbirimize her zaman yardım ediyoruz.

"einander sözcüğü genelde kulağa resmi geldiği için, artık günlük konuşma dilinde pek kullanılmaz.

"sich einander" ve "einander gegenseitig" gibi çift kullanım şekilleri her durumda kesinlikle yanlıştır.

Yanlış: Sie trösteten sich einander.
Doğru: Sie trösteten sich. Veya: Sie trösteten einander.
Yanlış: Sie schaden einander gegenseitig.
Doğru: Sie schaden sich gegenseitig. Veya: Sie schaden einander.

4.5 İyelik zamirleri – Das Possesivpronomen

266 İyelik zamirleri (mülkiyet / sahiplik bildiren kelimeler) genelde isimle beraber eşlikçi olarak (refakatte) kullanılırlar:

mein Vater – benim babam, deine Freundin – senin kız

arkadaşın, sein Auto – onun arabası, unsere Wohnung – bizim evimiz
euer Geld – sizin paranız, ihre Bücher – onların kitapları.

Bir ismi temsilen de kullanılabilirler (↑269):

Wem gehört dieser Mantel? – Das ist *meiner.*
- Bu manto kimindir? – O benimkidir.
Ich kümmere mich um meine Angelegenheiten, kümmere du dich um *deine.*
- Ben kendi işlerimle ilgileniyorum, sen kendinkilerle ilgilen.

İyelik zamirleri sadece mülkiyet / sahiplik bildirmekle kalmayıp, genelde bir aidiyet, bir tasnif ya da bağlılık belirtir:

Unser Dorf (= das Dorf, in dem wir wohnen) soll schöner werden.
– Bizim köyümüz (bizim kaldığımız / oturduğumuz köy) daha da güzelleşecek (daha güzelleşmeli).
Mein Zug (= der Zug, mit dem ich fahre) geht in 10 Minuten.
- Benim trenim (benim bineceğim / gideceğim tren) 10 dakika sonra kalkıyor / hareket ediyor.
Seine Firma (= die Firma, in der er arbeitet)hat Pleite gemacht.
- Onun firması (= onun çalıştığı firma) iflas etti.
Günstige Angebote bei Ihrem Autrohändler (=der Autohändler, bei dem Sie kaufen sollten).
- Sizin araba galerinizde (= sizin araba satın almanız gereken galeri) uygun çeşitler / fiyatlar.

267 İyelik zamirinin şekli ilgili olduğu şahsa göredir: konuşana / hitap edene, kendisi ile konşulana / hitap edilene ya da üzerinde konuşulana / kişiye ya da şeylere göre 1., 2. ya da 3. şahsa (tekil ya da çoğul) göre kullanılır. 3. tekil şahıs için ayrıca cinsiyete göre ayrılırlar:

	1. Şahıs	2. Şahıs	3. Şahıs		
			eril	dişil	üçüncü cins "das" Artikeli için
Tekil	mein	dein	sein	ihr	sein
Çoğul	unser	euer	ihr		

İlk harfi büyük yazılan nezaket şekli 3. çoğul şahıs gibi kullanılır ve baş harfi her zaman büyük yazılır:

Bitte grüssen Sie Ihre Frau. – Lütfen eşinize (karınıza) selam söyleyin.

Wir bestätigen den Eingang Ihres Schreibens vom 24.8. – 24.8 tarihli yazınızı aldığımızı tasdik ederiz.

3. tekil şahısta kullanılan iyelik zamirinin cinsiyeti ile ilişki kurulduğu kelimenin / ifadenin cinsiyeti çakışmalıdır (uyuşmalıdır):

Das hat seine Richtigkeit. Fakat: Die Sache hat ihre Richtigkeit.

Unser Vorgehen hat seinen Grund in Folgendem. Fakat: Unsere Vorgehensweise hat ihren Grund in Folgendem.

Frank hilft seiner Mutter. (kendi annesini ya da başka bir ekek şahsın annesini kastederse)

Frank hilft ihrer Mutter. (bir bayan şahsın annesini ya da birden fazla kişilerin annesini kastedilirse)

İyelik zamirine takılacak ekler, birlikte bulunduğu isme göre / ismin Artikel'ine göre değişir. Aşağıdaki tabloda örnek olarak benim "mein" için kullanılan şekiller verilmiştir:

Tekil			
	eril	dişil	Üçüncü cins "das" Artikel'ini gerektiren isimler
Nominativ (yalın hal)	mein Sohn (oğlum)	mein-e Tochter (kızım)	mein Kind (çocu-ğum)
Genitiv (ismin –nin hali)	mein-es Sohnes (oğlumun)	mein-er Tochter (kızımın)	mein-es Kindes (çocuğumun)
Dativ (ismin –e hali)	mein-em Sohn (oğluma)	mein-er Tochter (kızıma)	mein-em Kind(e) (çocuğuma)
Akkusativ (ismin –i hali)	mein-en Sohn (oğlumu)	mein-e Tochter (kızımı)	mein Kind (çocu-ğumu)

Çoğul	
Nominativ (yalın hal)	mein-e Söhne (oğullarım) / mein-e Töchter (kızlarım) / mein-e Kinder (çocuklarım)
Genitiv (ismin –nin hali)	mein-er Söhne (oğullarımın) / mein-er Töchter (kızlarımın) / mein-er Kinder (çocuklarımın)
Dativ (ismin –e hali)	mein-en Söhnen (oğullarıma) / mein-en Töchtern (kızları-ma) / mein-en Kindern (çocuklarıma)
Akkusativ (ismin –i hali)	mein-e Söhne (oğullarımı) / mein-e Töchter (kızlarımı) / mein-e Kinder (çocuklarımı)

"Unser" ve "euer"de belli bazı kullanımlarda kök ya da ekteki "-e-" ya düşebilir ya da düşmelidir:

unsres Sohnes, eurer Tochter, eure Kinder, unsrem ("unserem" de doğrudur) Kind, euren ("euern" de doğrudur).

269 İyelik zamiri bir ismi temsilen kullanılırsa, yalın hal "Nominativ" tekilde eril isimler ("der Artikeli'ni

gerektiren isimler) için "-er" son ekini, tekilde üçüncü cins isimler için ("das" Artikeli'ni gerektiren isimler) Nominativ'de (yalın hal) ve Akkusativ'de (ismin –i hali) "-(e)s" son ekini alır:

Ich habe einen Handschuh gefunden; ist das deiner? – Ben bir eldiven buldum; bu seninki mi?
Welches Bild findest du schöner: Ulrikes oder mein(e)s? – Hangi resmi daha güzel buluyorsun: Ulrike'ninkini mi yojksa benimkini mi?

Belirli Artikel ile bir isim gibi kullanılan sıfatımsı iyelik zamiri şekilleri de vardır:

Dieses Buch ist das meine. – Bu kitap benimkidir.
Es ist das meinige. – O benimkidir.

Bu şekiller günümüzde artık nerdeyse hiç kullanılmamaktadır.

4.6 İşaret zamiri – Das Demonstrativpronomen

270 Konuşmacı işaret zamiri ile (Demonstrativpronomen) ya zaten bilinmekte olan ya da açıklamaya başlayacağı bir şeye işaret eder. Eril için kullanılan işaret zamirleri şunlardır:

dieser, jener, derjenige, derselbe, der.

İşaret zamirleri cinsiyet, tekil / çoğul ve hal durumları, açılarından beraber bulundukları ya da temsil ettikleri isme uyumlu olmalıdır:

An dieser Stelle stand früher ein Schloss. – Burada eskiden bir şato vardı.
Zu jenen Zeiten war hier noch überall Wald. – O zamanlarda, burada her yer daha ormanlıktı.
Diejenigen, die nicht mitmachen möchten, können jetzt gehen. – Katılmak istemeyenler, onlar şimdi gidebilirler.
Er fährt dasselbe Auto wie ich. – O, benim kullandığım aynı arabayı kullanıyor.
Dem habe ich aber die Meinung gesagt! – Ona görüşlerimi / fikirlerimi söyledim. (Ona azarladım, / anlamında)

Dieser, diese, dieses ⊏⊳ bu; jener, jene, jenes ⊏⊳ şu / o

271 "dieser" (ve uygun olarak "jener")'in şekilleri aşağıdaki gibidir:

	Tekil			Çoğul
	eril	dişil	Üçüncü cins "das"Artikelini gerektiren isimler	
Nominativ (Yalın hal)	dies-er (bu)	dies-e (bu)	dies(-es) (bu)	dies-e (bunlar)
Genitiv (ismin –nin hali)	dies-es (bunun)	dies-er (bunun)	dies-es (bunun)	dies-er (bunların)
Dativ (ismin –e hali)	dies-em (buna)	dies-er (buna)	dies-em (buna)	dies-en (bunlara)
Akkusativ (ismin –i hali)	dies-en (bunu)	dies-e (bunu)	dies(-es) (bunu)	dies-e (bunları)

Üçüncü cins isimler ("das" Artikel'ini gerektiren isimler) için kullanılan kısa şekil "dies" öncelikle zamir "Pronomen" ismi temsilen yalnız duruyorsa, kullanılır:

Dies habe ich nie behauptet. – Bunu asla iddia etmedim.
Er arbeitet mal dies, mal das. – O bazen bu, bazen o işi yapıyor.

Eril ve üçüncü cins isimlere ait "Genitiv" şekil (ismin –nin hali) "dieses"dir "diesen" değil!:

im April dieses Jahres ("diesen Jahres" yanlıştır!)
am 15. dieses Monats (diesen Monats yanlıştır!)
ein Gerät dieses Typs ("diesen Typs" yanlıştır!).

272 "dieser" ve "jener" hem isim ile beraber (eşlikçi olarak), hem de ismi temsilen kullanılır. "Dieser", yakın bir şey, "jener" biraz daha uzak bir şey için kullanılır:

Dieses Haus gefällt mir besser als jenes. – Bu ev öbü-

ründen daha çok hoşuma gidiyor.
Wir fahren dieses Jahr nicht in Urlaub. – Bu yıl tatile gitmiyoruz.
In jener Zeit, als die Römer nach Germanien kamen, ... – Romalılar'ın Germaniya'ya geldikleri o zamanlarda ...

"jener" yüksek yazı dilinde kullanılır. Konuşma dilinde "jener"in yerine genelde "der (da / dort)" kullanılır.

Ich setze mich auf diesen Stuhl (veya: auf den Stuhl hier), nimm du den (da).
- Ben bu sandalyeye oturuyorum, sen ona (ordakine) otur.

273 derjenige, diejenige, dasjenige

"derjenige" işaret zamiri, "der + jen-ig-" gibi iki kısımdan oluşmuştur. Her iki kısım da çekilir. Birinci parça, belirli Artikel'dir (↑253), ikinci parça, hemen hemen bütün şekillerinde "-en" son ekini alır. (zayıf bir sıfat gibi ↑311):

	Tekil			Çoğul
	eril	dişil	Üçüncü cins "das"	
Nominativ (yalın hal)	der - jenige (kim ki..., o...)	die – jenige (kim ki..., o...)	das – jenige (kim ki..., o...)	die – jenigen (kimler ki..., onlar)
Genitiv (ismin –nin hali)	des - jenigen (kimin ki..., o'nun)	der – jenigen (kimin ki..., o'nun)	des – jenigen (kimin ki..., o'nun)	der – jenigen (kimlerin ki..., onların)
Dativ (ismin –e hali)	dem – jenigen (kime ki..., o'na)	der – jenigen (kime ki..., o'na)	dem – jenigen (kime ki..., o'na)	den – jenigen (kimlere ki..., onlara)
Akkusativ (ismin –i hali)	den – jenigen (kimi ki..., o'nu)	die – jenige (kimi ki..., o'nu)	das – jenige (kimi ki..., o'nu)	die – jenigen (kimleri ki..., onları)

"derjenige" bir isimle beraber (eşlikçi olarak) ve bir ismi temsilen kullanılabilir ve işaret ettiği şeyi bir sonraki ifadede (genelde bir ilgi cümlesi "Relativsatz" ile) açıklar:

Gewinner ist derjenige Spieler, der die wenigsten Punkte hat.
- Kazanan o oyuncudur ki, (o) en az sayıyı alsın. = Kazanan, en az sayı alan oyuncudur.
Diejenigen, die dafür sind, heben bitte die Hand.
- Kimler ki kabul ediyor, lütfen elini kaldırsın. = Kabul edenler lütfen elini kaldırsın.

Bu çeşit oluşumlar genelde zor görünür. Bunların yerine "der" ya da "wer" kullanılabilir:

Gewinner ist der Spieler, der die wenigsten Punkte hat.
Wer dafür ist, hebe bitte die Hand.

Bir bütünden (çokluktan) bir kısmın (bir parçanın) ayrılması söz konusu olursa, uygun hallerde "derjenige" kullanmak zorunludur.

Sie verschenkte diejenigen Kleider, die ihr zu eng geworden waren. – Kendisine çok dar gelen elbiseleri hediye etti.
"Sie verschenkte die Kleider, die ihr zu eng geworden waren" tam olarak açık değildir. Burada bütün elbiseleri, dar geldikleri için hediye ettiği anlaşılır.

"welcher" ilgi zamiri "Relativpronomen" ile kullanılan "derjenige" kelimesi, günümüzde günlük konuşma dilinde görülür. (yaklaşık muzur insan anlamında):

Aha, du bist also derjenige, welcher! – Ha, demek o kişi sensin!

274 "derselbe" (der + selb-e) "derjenige" gibi çekilir. Yani her iki parçası itibariyle çekilir (↑273). Her zaman birleşik yazılır. Yalnızca, eğer ilk kısım, yani belirli Artikel bir Präposition ile kaynaşırsa, ikinci kısım ayrı yazılır:

Wir arbeiten *in demselben* Betrieb. – Wir arbeiten *im selben* Betrieb.
- Biz aynı işletmede çalışıyoruz.
Er wurde *zu derselben* Zeit eingestellt wie ich. – Er wurde *zur selben* Zeit eingestellt wie ich.
- O benimle aynı tarihte / aynı zamanda işe alındı.

"derselbe" kelimesini şahıs zamiri ya da iyelik bildiren zamir, yani "persönliches Fürwort" ya da "besitzanzeigendes Fürwort" yerine kullanmak hem gereksizdir, hem de görüntü olarak güzel olmaz:

"Als er das Auto gewaschen hatte, fuhr er dasselbe in die Garage" doğru olmaz.
Yerine: "..., fuhr er es in die Garage".
"Das höchste Bauwerk von Paris ist der Eiffelturm. Die Höhe desselben beträgt 321m" doğru olmaz.
Yerine: "... Seine Höhe beträgt 321m".

" derselbe" iki ya da daha fazla kişinin ya da eşyanın eşitliğini (özdeşlik) göstermek için kullanılır:

Anna wohnt in der Lindenstrasse. - (Anna Lindenstrasse'de oturuyor). Ich wohne in der Lindenstrasse. - Ben Lindenstrasse'de oturuyorum	Anna und ich wohnen in derselben Strasse. – Anna ve ben aynı sokakta oturuyoruz.

Wir haben dieselben Interessen. – Bizim ilgi alanlarımız aynıdır.
Es ist immer dasselbe mit dir! – Seninle hep aynı şey oluyor (hep aynı şeyleri yapıyorsun).

"der gleiche" ifadesi de aynı anlamda kullanılır (her zaman ayrı yazılır!):

Anna und ich wohnen in der gleichen Strasse. Wir haben die gleichen Interessen. Es ist immer das Gleiche mit dir!

"derselbe" ile aynı şahısların ya da eşyaların söz konusu olduğu vurgulanır (*bir ve aynı* anlamında). (ein und derselbe) vurgulamak.

Es sind immer dieselben (nämlich Fritz, Franz und Grete), die meckern.
- Sızlanıp duranlar her zaman aynılarıdır (yani Fritz, Franz ve Grete).

"der gleiche" bu konuda daha çok geniş anlamda kullanılır, yani kastedilen belli şahıslar değil de, belli bir tür ya da gruptur:

Es sind immer die Gleichen (yani belli bir gruptan olan insanlar, o grubu oluşturan inanların tümü), die meckern.

Hangi eşitliğin kastedildiği içerikten anlaşıldığı için, kural olarak katı bir ayırım yapmak gerekmez:

"Bei uns gibt es Sonntags immer dasselbe." Cümlesi ile, aynı yemek defalarca (haftalarca) yenilemediğinden, her Pazar benzer çeşit yemeğin olduğu ifade edilir.

der, die, das

276 İsmin yerine / temsilen kullanılan işaret zamiri (Demonstrativpronomen) "der" ile, (isimle beraber kullanılan / eşlik eden) Artikel "der" i (↑253) birbirinden ayırmak gerekir. İsmi temsilen kullanılan "der"in başka şekilleri de vardır:

Ich bin mir des Risikos wohl bewusst. – Ich bin mir dessen wohl bewusst.
- (Bu) riskin tabii ki bilincindeyim. – Onun tabii ki bilincindeyim.

Mit den Leuten will ich nichts zu tun haben. – Mit denen will ich nichts zu tun haben.
(O) insanlarla ilişki kurmak istemiyorum. – Onlarla ilişki kurmak istemiyorum.

"der" işaret zamirinin şekilleri:

	Tekil				Çoğul
	eril	dişil	Üçüncü cins "das"		
Nominativ (yalın hal)	der	die	das	bu, şu, o	die (bunlar, onlar, şunlar)
Genitiv (ismin -nin hali)	dess en	deren / derer	dessen	bu'nun, şu'nun, o'nun	deren / derer (bunların, onların, şunların)
Dativ (ismin -e hali)	dem	der	dem	bu'na, o'na, şu'na	denen (bunlara, onlara, şunlara)
Akkusativ (ismin -i hali)	den	die	das	bu'nu, şu'nu, o'nu	die (bunları, onları, şunları)

"deren" ve "derer" "Genitiv" şekilleri değişik olarak kullanılır: "deren", daha önce söylenmiş olan birşeye göndermede bulunur, yani bir önceki ifadeye gönderme yapar.:

> Zu der Party kamen die Freundin meiner Schwester und deren Freund.
> - Eğlenceye kız kardeşimin kız arkadaşı ve onun (kız arkadaşının) erkek arkadaşı geldi.
> Den Fischers geht es doch gut; deren Sorgen möchte ch haben!
> - Fischerler'in durumu iyi; onların dertleri benim olsun isterdim.

"derer" ile ("derjenige" gibi) kastedilenin açıklaması sonra yapılır. Yani bir sonraki ifadeye gönderme yapar:

> Die Zahl derer, die mit dem Existenzminimum auskommen müssen, wird immer grösser.
> - Asgari ücret geçinmek zorunda kalanların sayısı sürekli artıyor.
> Sie nimmt sich derer an, die nicht mehr allein für sich sorgen können.

- Tek başına kendilerine bakamayanlara yardım ediyor.

"deren" ve "dessen" zaten çekilmiş "Genitiv" şekillerdir; bunlar tekrar bir ikinci işlemle "Dativ" haline getirilemez:

Er sprach mit Wolfgang und dessen ("dessem" yanlıştır!) Bruder.
- O Wolfgang ve onun erkek kardeşiyle konuştu.
Sie war bei Inge und deren ("derem" yanlıştır!) Freund.
O, İnge ve onun erkek arkadaşındaydı.

"der" işaret zamiri "Demonstrativpronomen" genelde kendisinden önceki ifadeye ve sonraki ifadeye işaret ederek kullanılabilir. İşaret zamirlerinin en geniş kullanım alanına sahip olanıdır. Günlük konşma dilinde, sıkça hareketlerle ve açıklayıcı eklerle ("der hier, die da... " gibi) desteklenerek, şahıs ve şeyler için kullanılır:

Wer ist der da hinten mit der Glatze? – O, orada, arkadaki kel kimdir?

Aslında, bir şahısa özellikle işaret edilmeden günlük konuşma dilinde "der" sıkça bir şahıs zamiri yerine de kullanılır:

Erinnerst du dich noch an Rita? Die ("sie" yerine) war früher mal in unserer Klasse.
Rita'yı hatırlıyor musun? O eskiden bizim sınıfımızdaydı.
Das ist ein Neuer. Der ("er" yerine) kommt aus der Türkei.
Bu yeni biridir. O Türkiye'den geliyor.
Mit meinen Eltern kann ich darüber nicht reden. Die ("sie" yerine) haben so altmodische Ansichten.
Ebeveynimle bunları konuşamam. Onların öyle modası geçmiş görüşleri vardır.

"Der" ifadesinin bu kullanımı bazen nezaketsiz ve alçak düşürücü olarak algılanır.

Yanlış anlaşılma ihtimali varsa, "ihr" ya da "sein" iyelik za-

mirleri "Possesivpronomen" yerine, "deren" ve dessen" "Genitiv" şekilleri kullanılır:

Er lud Ralf und dessen Freundin ein. – O, Ralf'ı ve onun (yani Raf'ın) kız arkadaşını davet etti.
(Er lud Ralf und seine Freundin ein. – O Ralf ve kız arkadaşını davet etti. Yani burada, Ralf'ın kız arkadaşı değil de kendi kız arkadaşı anlamına da gelebilir).
Lisa begrüsste Margot und deren Mann. – Lisa Margot'u ve onun kocasını (Margot'un kocası) selamladı.
("deren Mann" yerine"ihren Mann" denildiğinde, hem Margot'un, hem de Lisa'nın kocası anlamına gelebilir.)

Anlatımda ilişki açık ise, "deren" ve "dessen" iyelik zamirlerinin "Possesivpronomen" kullanımları gereksizdir:

Ich habe Ralf und seine ("dessen" gereksizdir) Freundin eingeladen.

4.7 Belirsiz zamir – Das Indefinitpronomen

278 Belirsiz zamirler arasında şunlar yer alır:

alle, einer, einige, etwas, jeder, jemand, keiner, man, niemand, nichts.

Yakından / somut olarak belirlenmemiş miktarlar için kullanıldıklarından, belirsizdirler "unbestimmt". Bu yönleri ile, belirsiz sayı sıfatlarına "unbestimmtes Zahlenadjektiv" (↑308) yakındırlar.
Belirsiz zamirler "Indefinitpronomen" arasında oldukça büyük farklar vardır. Bazıları sadece şahıslara (jemand, man) bazıları şeylere (etwas, nichts) ilişkilidir; çoğu bir isimle beraber ve bir ismi temsilen kullanlır (alle, einige, jeder); bazıları sadece isimleri temsil eder (man, niemand); bir kaçı, bütün hallere göre çekilir (jeder); bazıları şekillerini sadece sınırlı ölçüde değiştirir (jemand) ya da hiç değiştirmez (etwas).

Aşağıda, en önemli belirsiz zamirlerden "unbestimmte Fürwörter" gruplar oluşturularak incelenecek.

279 Etwas - biraz / bir şey, nichts - hiçbir (şey)

Genel şekli "irgendetwas" – herhangi birşey olan "etwas" – bir şey / biraz ve olumsuz şekli "nichts" – hiçbir (şey) ile sadece şeylerle (nesnelerle) olan bir ilişki anlatılabilir; kelime şekilleri değişmez:

Da hat sich doch eben etwas (Nominativ) bewegt! – Orada biraz önce bir şey hareket etti!
Ich habe nichts (Akkusativ) gesehen. – Ben hiç bir şey(i) görmedim.
Er hat von nichts (Dativ) eine Ahnung. – Hiçbir şeyden haberi yok.

Günlük konuşma dilinde, "etwas" ifadesinin kısa şekli "was" kullanılır:

Da hat sich doch eben was bewegt! Du kannst gleich was erleben.

"etwas" ve "nichts" sıfattan türemiş isimle birleşebilir / bağlanabilir. ("anderes" dışındaki) bu eklemelerin baş harfi her zaman büyük yazılır:

Haben Sie nicht etwas Billigeres? – Daha ucuz bir şey yok mu?
Er wusste nichts Neues zu berichten. – Anlatacak yeni hiç bir şey yoktu / bilmiyordu.
Fakat: Nun zu etwas anderem. – Şimdi başka bir şeye geçelim.
Er sprach von nichts anderem mehr als von seinem neuen Auto. – Yeni arabasından başka hiçbir şeyden konuşmadı.

280 jemand – biri, niemand – hiçbiri / hiç kimse, man – insan / adam

Bu belirsiz zamirler isimleri temsilen, şahısları belirtir ve sadece tekil olarak kullanılır.

"jemand" ve "niemand" ifadelerinin aldıkları şekiller aşağıdaki gibidir:

Nominativ (yalın hal)	jemand - biri(si)	niemand – hiç biri(si)
Genitiv (-nin hali)	jemand(e)s - biri(si)nin	niemand(e)s – hiç biri(si)nin
Dativ (-e hali	jemand(em) – biri(si)ne	niemand(em) – hiç biri(si)ne
Akkusativ (-i hali)	jemand(en) – biri(si)ni	niemand(en) – hiç biri(si)ni

Ist da jemand? – Or(a)da biri var mı?
Ich habe niemand / niemanden gesehen. – Ben kimseyi / hiç kimseyi görmedim.
Sie spricht mit niemand / niemandem über ihre Sorgen. – Kimse ile / hiç kimse ile üzüntüleri / dertleri ile igili konuşmuyor.

Son eki olmayan "Dativ" ve "Akkusativ" şekilleri, "jemand" ya da "niemand" ifadelerinin "anderer" ile ya da sıfattan türemiş isimle bir arada bulunduğu durumlarda kullanılır. Bu ilaveler, hal şeklini (-i hali, -e hali,...) belirlemede kullanılabilirler, ayrıca çekilmemiş olarak da (şeyler için kullanılan şekliyle) bulunabilirler:

Ich habe mit niemand anderem (veya: "mit niemand anders" de olur) darüber gesprochen.
- Bunu (bu konuda) başka hiç kimse ile konuşmadım.
Sie will sich nicht jemand Fremdem (ya da "jemand Fremdes" de olur) anvertrauen.
– Kendi sırrını yabancı birine açmak istemiyor.
Ich hatte jemand anderen (veya: "jemand anders" de olabilir) erwartet.
– Ben başka biri(si)ni bekliyordum.
Konnten Sie niemand Geeigneteren (veya:" niemand Geeigneteres" de olur) für diese Arbeit finden?
- Bu işin daha ehli hiç kimseyi bulamadınız mı?

"man" ifadesinin sadece "Nominativ" hali (yalın hali) vardır. "Dativ" (-e hali) ve Akkusativ (-i hali) için "man yerine "einer "biri" (↑281) ve uygun şekilleri kullanılır:

Man kann nicht immer nur das tun, was einem gerade Spass macht.
– İnsan her zaman sadece (insan'a) gelişigüzel hoş gelen şeyleri yapmaz.
Wenn man ihn mal braucht, lässt er einen im Stich.
- İnsan'ın ona ihtiyacı olunca, o (insanı) zor durumda bırakır.

"man" ifadesinin çok geniş bir anlamı vardır, örneğin "ich – ben" kelimesi yerine geçebilir, ya da başka (ve ayrıca belli) kişiler ve genel olarak "der Mensch – insan" yerine de kullanılabilir:

Darf man (= ich) reinkommen? – İçeri girilebiliyor mu? (= İçeri girebilir miyim?)
Man (= die Betriebsleitung) hat ihr gekündigt. – Onun çıkışı verildi. (İşletme idaresi onun çıkışını verdi).
Man (= der Mensch) lebt nur einmal. – İnsan dünyaya bir kere gelir.

einer – bir / biri(si) / birşey, keiner – hiç bir(i) / hiç bir(isi) / hiç kimse

Belirsiz zamir "unbestimmtes Pronomen" (vurgulu şekli "irgendeiner – herhangi biri") ismi temsilen kullanılır ve her zaman isimle beraber olan "ein" belirsiz Artikel'inin karşılığıdır:

(Artikel): Heute Morgen war ein Mann vom Gaswerk da. – Bu sabah gaz idaresinden bir adam geldi.
(Pronomen): Heute Morgen war einer vom Gaswerk da. – Bu sabah gaz idaresinden biri geldi.

Kullanım şekilleri, "Nominativ Singular männlich (ein Mann – einer)" yani "yalın hal, eril, tekil (bir adam - bir)" dışında, bir de "Nominativ und Akkusativ sächlich" yani "yalın hal ve –i hali, şeyler ("das" Artikel'ini gerektiren isimler için)" için de değişir:

Hast du mal ein Taschentuch für mich? – Hier ist ein(e)s.
- Benim için bir mendil(in) var mı? – İşte biri bur(a)da.

"einer" zamirinin bütün diğer şekilleri, "ein" belirsiz Artikel'inin şekillerine uygun çekilir (↑254).

"Genitiv" şeklinin (ismin –nin hali) kullanımı genelde zor olur:

Wir erwarten den Besuch eines ("einer" yanlıştır!) Ihrer Mitarbeiter am kommenden Montag.
Fakat: "... den Besuch einer (bayan) Ihrer Mitarbeiterinnen".
Wir zeigen nun einen Film eines ("einer" yanlıştır!) der erfolgreichsten Produzenten der letzten Jahre.
Wegen der Krankheit des Abteilungsleiters sowie eines ("einem" yanlıştır!) der Sachbearbeiter konnte der Vorgang nicht fristgerecht bearbeitet werden.

"einer" zamirinin olumsuz şekli "keiner"dir (ismin temsili olarak). İsimle beraber (eşlik olarak) "kein" kullanılır:

Das konnte kein Mensch ahnen. – Das konnte keiner ahnen.
- Hiçbir insan bunu tahmin edemedi. – Bunu kimse (hiç biri) tahmin edemedi.
Mir hat kein Bild richtig gefallen. – Mir hat kein(e)s richtig gefallen.
- Hiçbir resim doğru dürüst hoşuma gitmedi. – Hiçbiri doğru dürüst hoşuma gitmedi.

"ein(er)" ifadesinin aksine, "kein(er)" çoğulda da kullanılır:

Er hat keine Freunde – Onun (hiç) arkadaşları yok.
Könntest du mir ein paar Zigaretten geben? – Tut mir leid ich habe auch keine mehr.
– Bana birkaç sigara verebilir miydin? – Üzgünüm, benim(kiler) de kalmadı.

282 jeder – herkes, alle – hepsi / tümü "jeder" ve "alle" ifadeleri hem isimle birlikte (eşlik olarak) hem de ismi temsilen kullanılabilir. Her iki kullanım çeşidinin şekilleri de aynıdır:

(isimle birlikte "Begleiter"): Jeder Mitspieler erhält zehn Karten. – Her oyuncu on kart alır.
Sie gab jedem Kind eine Mark. – Her (bir) çocuğa bir Mark verdi.
Wir haben jeden Winkel abgesucht. – Her köşeyi aradık.
Alle Mitbewohner haben geholfen. – Evin bütün sakinleri yardım etti.
(ismi temsilen): Jeder kehre vor seiner Tür. – Herkes kendi kapısının önünü temizlesin.
Hier kennt jeder jeden. – Bur(a)da herkes herkesi tanıyor.
Alle haben mitgeholfen – Herkes yardım etti.

"jeder" ve "alle" ile konuşan (konuşmacı) bir miktarın bütününü kasteder. Burada "jeder" daha çok miktarın öğelerini (şahıs ya da şeyleri), "alle" ise bir bütün olarak miktarı öne çıkarır:

Jeder Mensch ist anders. – Her insan farklıdır / başkadır.
Alle Menschen sind verschieden – Bütün insanlar değişiktir.
Ich bitte jeden von euch um seine Mithilfe. – Her birinizin / birinin yardımını rica ediyorum.
Ich bitte euch alle um eure Mithilfe. – Hepinizin yardımını(zı) rica ediyorum.
Zu unserer Veranstaltung kann jeder, der will, kommen. – Toplantımıza her isteyen gelebilir.
Alle sind herzlich eingeladen. – Herkes içtenlikle davetlidir.

283 "jeder" sadece tekil olarak kullanılır, "dieser" ifadesinin kullanım şekillerini alır (↑271). „der" Artikel'ini gerektiren eril isimlerin ve „das" Artikel'ini gerektiren isimlerin „Genitiv" biçiminde, arkasından „Genitiv" halindeki "-(e)s" son ekini alan bir isim geliyorsa, *jedes*'in yanısıra *ieden* de kullanılabilir:

am Ende jedes / jeden Tages, am 1. jedes / jeden Monats, Name und Adresse jedes / jeden Mitglieds (Fakat sadece: der Traum jedes Menschen).

"ein jeder – herkesten biri / her şeyden biri / her bir" ifadesindeki "jeder" ifadesi "ein" sıfatına göre çekilir (↑312):

am Ende eines jeden Tages – her bir günün sonunda ("am Ende eines langen Tages – uzun bir günün sonunda" gibi)

284 "all-" ifade parçasının tekil ve çoğul şekli vardır. Çoğulda, bir bütün anlamında şahıs ya da eşyaların / şeylerin kümesini ifade eder:

Alle Menschen sind sterblich. – Bütün insanlar ölümlüdür.
Alle Zuschriften werden beantwortet. – Bütün yazılar cevaplandırılacaktır.

"all-" ifade parçası tekilde bütün isimlerle bağlantılı olarak kullanılmaz, sadece maddeler (↑186) ve bazı kavramlar için kullanılan kelimelerle (↑183) bağlantılı olarak kullanılır. "all-" ifade parçasının bu şekildeki anlamı hemen hemen "ganz - bütün" ve "gesamt – tamamı / bütünü"ile aynıdır:

Aller Ärger war verflogen. – Bütün kızgınlık uçup gitti.
Alle Mühe ist umsonst gewesen. – Bütün çaba boşa gitti.
Er hat alles Geld verspielt. – O bütün parayı (kumarda) kaybetti.

Şeyler için kullanılan "alles" şekli uygun durumda şahıslar için de kullanılır:

Alles mal herhören! – Herkes (burayı) dinlesin.
Alles lachte und schrie durcheinander. – Herkes gülüşüyor ve bağırışıyordu.

285 "all-", "dieser" (↑271) gibi çekilir ve bazı çift şekilli özellikleri vardır:

1. Erilve şeyler ("der" ve "das" Artikel'ini gerektiren isimler) için "Genitiv" tekil'de "alles" ya da "Genitiv" halinde "-e(s) son ekini alan bir ismin takip etmesi durumunda "allen" olarak da kullanılır:

> *allen* Ernstes – bütün ciddiyetin, trotz *allen* Fleisses – bütün çalışkanlığa rağmen, die Wurzel *allen* Übels – bütün kötülüklerin kökü, (fakat sadece: die Wurzel *alles* Bösen).

2. "all-" belirli Artikel ya da zamirle (örneğin "dieser", "mein") bir ismin önüne gelirse, çekilmiş şekli ya da (bütün cinsiyetler ve haller için aynı) son eksiz şekli "all-" kullanılır:

> alle / all die Arbeit – bütün iş, alle / all diese Bücher – bütün bu kitaplar, alle / all meine Bemühungen – benim bütün zahmetlerim.

3. Bir işaret zamiri "Demonstrativpronomen" ("der", "dieser") ile bağlantılı olarak "all-" ifadesi zamirin önünde ya da zamirden sonra kullanılabilir. Zamirden sonra kullanım daha yaygındır:

> Was hat das alles ("alles das" ya da "all das" da doğrudur) zu bedeuten? – Bütün bunların anlamı ne? (Bütün bununla ne demek istiyorsun?)
> Er steht dem allen (" dem allem" daha ender olarak kullanılır, ama sadece: "allem dem" şekli ile) skeptisch gegenüber.
> - Her şeye şüphe / kaygı ile bakıyor.

Bunları takip eden sıfatın çekimi için ("alle neuen Bücher – bütün yeni kitaplar") (↑316'ya bkz.).

einige – birkaç, manche – bazı mehrere – bir çok / muhtelif

Bu belirsiz zamirler "Indefinitpronomen" (aynı şekilde "etliche – bazı / birkaç / ... kadar" ve "ein paar – birkaç / bir iki") belirsiz ("alle" ifadesine oranla bu kadar büyük olmayan) sayıda

kişi ve şeyi gösterir. İsmi temsil ederek ve isimle birlikte (eşlik olarak) kullanılırlar:

> Vor einigen Tagen rief Tante Marlies an. – Birkaç gün önce Marlies Teyze telefon etti.
> Der Zug hatte mehrere Stunden Verspätung. – Tren birkaç saat gecikmeliydi.
> Manche mögens heiss. – Bazıları sıcak sever.
> Einige tanzen immer aus der Reihe. – Bir kaçı her zaman düzeni bozuyor.

"mehrere" sadece çoğul olarak kullanılır; "einige" ve "manche" tekil olarak da kullanılır. Bunlardan "einig-", "all-" gibi, sadece maddeler ve belli kavramlar için kullanılan kelimelerle beraber bulunurlar. Bu durumda "etwas – bir şey / biraz" ve "ziemlich viel – oldukça çok" anlamında kullanılır:

> Es ist einiges Bier übrig geblieben. – Biraz bira artakaldı.
> Bei einigem Nachdenken wärst du selber darauf gekommen. – Biraz düşünseydin sen de farkına varacaktın.
> Das wird noch einigen Ärger geben. – Bu biraz daha baş ağrıtacak.

"manche(r) – bazı" için eksiz şekli "manch" da ender olarak kullanılır.

"einige", "manche" ve "mehrere" çoğunlukla sıfatlar gibi çekilir. Yani tekil eril ve şeyler için "Genitiv" (-nin hali) şekli kural olarak "-en" ile oluşturulur ("dieser" zamirindeki gibi "-es" ile değil):

> trotz manchen Ärgers /einigen Aufsehens

Bunları izleyen sıfatların çekimi için ("einige neue Bücher – birkaç yeni kitap") (↑316'ya bkz.).

4.8 Soru zamirleri – Das Interrogativpronomen

287 wer? – kim?, was? – ne?

"wer" ve "was" soru zamirleri (Interrogativpronomen) ismi temsilen / yerine kullanılır. Sadece tekil şekilleri vardır ve üç cinsiyet arasında ayırım yapmadan sadece şahıslar için "wer" ve "şeyler için "was" kullanılır:

Wer hat das gemacht? (Oliver / Sandra / die Kinder). –

Was hast du eingekauft? (Brot / zwei Brote und Brötchen). – Was wolltest du mir sagen? (Ich komme heute Abend später nach Hause).

"wer" ve "was" soru kelimelerinin şekilleri aşağıdaki gibidir:

Nominativ (yalın hal)	wer – kim	was – ne
Genitiv (-nin hali)	wessen – kimin	wessen – neyin
Dativ (-e hali)	wem – kime	-
Akkusativ (-i hali)	wen - kimi	was – neyi

"wovon", "worüber yerine "von was", "über was" bağlantı kelimeleri için (↑354'e bkz.).

288 welcher? – hangi(si)?, was für ein(er)? – nasıl bir? / ne gibi bir?

"welcher, welche, welches" soru zamirleri (Fragepronomen), hem isimle beraber (eşlik olarak) hem de ismi temsilen kullanılır. Belli bir çeşit ve miktardan seçerek kişileri ve şeyleri sormak için kullanılır:

Welches Kleid soll ich nehmen (das blaue oder das schwarze)? – Hangi elbiseyi alayım (maviyi mi yoksa siyahı mı)?

Welches steht mir besser? – Hangisi bana daha çok yakışıyor?
Welche Partei wählt er eigentlich? – O, aslında / gerçekten hangi partiye oy veriyor?
(Ich hätte gern 100 g Schinken.) Welcher darfs denn sein? – (100 g jambon isterdim.) Hangisi(ni) olsun / arzu edersiniz?
Mit welchem Zug kommst du? – Hangi trenle geliyorsun?
Welche von diesen Sachen sollen wir aufheben, welche können weggeworfen werden?
– Bu eşyaların hangisini saklayalım, hangileri atılabilir?

"welcher" soru zamiri, "dieser" ifadesi gibi çekilir (↑271). "welches" şekli tek başına kullanıldığında, hem çoğulda hem tekilde her üç cinsiyet için (der, die, das) de kullanılabilir:

Welches ist der höchste Berg Europas? – Avrupa'nın en yüksek dağı hangisidir?
Welches ("welche" de doğrudur) war die schnellste Läuferin? – En hızlı bayan koşucu hangisiydi?
Welches ("welche" de doğrudur) sind deine Lieblingsbücher? – En sevdiğin kitaplar hangileridir?

Arada (bazı durumlarda) eksiz şekil "welch" çağrı / şaşqkınlık ifadesi için kullanılır:

Welch herrlicher Blick! - Ne mükemmel (bir) manzara!
Welch schönes Geschenk! – Ne (kadar) güzel (bir) hediye!

Bunu takip eden sıfatların çekimi için (↑310f.)

289 "was für ein(er)" ile şahısların ve şeylerin çeşidi (cinsi) ve özelliği / tarzı / terkibi sorulur. Bu ifadäde "was" hiç değişmez, sadece "ein(er)" çekilir:

Was für ein Mensch ist das eigentlich? - Gerçekten bu nasıl bir (ne gibi bir) insan / adam?
Was für einer ist das eigentlich? – Bu, gerçekten neyin nesi (nasıl / ne gibi biri?)

Was für einen Wein möchten Sie (einen roten oder einen weissen)?
– Nasıl bir şarap istersiniz / arzu edersiniz (kırmızı o-lanını mı yoksa beyaz olanı mı)?

Çoğul için "ein" ifadesinin çoğulu olmadığından, ya "was für + isim" ya da tek başına kullanımlarda "was für welche" kullanılır:

Was für Leute waren denn da? – Orada (burada anlamında da olabilir) ne gibi / nasıl insanlar vardı?
Was für Papiere sind das hier? –Burda ne ile ilgili / ne gibi kağıtlar var?
(Er sammelt Briefmarken.) So, was für welche denn? – (O pul kolleksiyonu yapıyor.) Öyle mi, nasıllarını / ne gibilerini ki?

(Bring mir bitte vom Bäcker ein paar Brötchen mit.) Was für welche?
– (Lütfen bana fırından birkaç küçük ekmek getir.) Ne gibilerinden / hangilerinden?

Günlük konuşma dilinde "für (ein)" genelde cümlede "was" ifadesinden ayrı olarak kullanılır:

Was machst du denn für ein Gesicht? – Sen nasıl (bir) / ne gibi (bir) surat yapıyorsun?
Was erzählt er da wieder für Geschichten? – O yine ne gibi / ne biçim hikayeler anlatıyor?

Anlam ayrılığına dikkat edilmediği için, "welcher" ve "was für ein" bazen yanlış kullanılmaktadır. Bir bayan: "Was für ein Kleid soll ich anziehen?" diye sorarsa, giyeceği elbisenin cinsini / özelliğini (örneğin: kalın, ince, abiye, spor vs.) konusunda öneri istiyordur, buna karşılık, "Welches Kleid soll ich anziehen?" diye sorarsa, kendi elbiselerinden birinin söylenmesini (örneğin: kırmızı kemerli beyaz elbise gibi) istiyordur. Mesela insan cinsini bilmek istediği bir köpek için "Welcher Hund ist das? – Bu hangi köpektir?" diye sormaz. Aynı şekilde -mevcut bisikletlerden hangisi ile gittiğini sormak

için "Mit was für einem Rad ist sie weggefahren?" diye sormak yanlıştır.

4.9 İlgi zamiri – Das Relativpronomen

290 Nisbi / İlgi zamirleri (Relativpronomen / bezügliche Fürwörter), "der, die, das (ender olarak: welcher, welche, welches)" ile "wer" ve "was"dır, ve aşağıdaki gibi kullanımlarda görülür:

> Der Kollege, der Ihren Antrag bearbeitet, ist in Urlaub. – Sizin dilekçenizi inceleyecek arkadaş izindedir.
>
> Wer wagt, gewinnt. – Cesaretli olan / göze alan kazanır.

İlgi zamirinin (Relativpronomen) kendine özel şekilleri yoktur. İşaret zamiri (Demonstrativpronomen) "der" ve belirli soru zamirinin (bestimmter Fragepronomen) şekilleri kullanılır. İlgi zamiri, ilgi cümlesi (Relativsatz / Neben satz) olarak adlandırılan bir yan (Nebensatz) cümleyi başlatır (↑479). Cinsiyet ve tekil / çoğul bakımından ana cümlede ilgi kurduğu kelimeye göre şekil alır. Hal bakımından (-e, -i, -nin, yalın hal) ilgi cümlesinin fiiline (ya da geçen "Präposition'a) bağlı olarak değişir:

> Der Ring, den ich letzte Woche verloren habe, hat sich wieder gefunden.
>
> - Yüzük, ki onu ben geçen hafta kaybetmiştim, yine bulundu. (Geçen hafta kaybettiğim yüzük yine bulundu).
>
> Endlich bot sich ihm die Chance, auf die er so lange gewartet hatte.
>
> - Uzun süredir beklediği şansı yakaladı.
>
> Wir waren gestern in dem Restaurant, das ihr uns empfohlen habt.
>
> - Dün, bize tavsiye ettiğiniz lokantadaydık.
>
> Wie heisst noch der Friseur, zu dem du immer gehst?
>
> - Her zaman gittiğin (o) kuaförün ismi ne?

Alle, denen ich die Geschichte erzählt habe, waren genauso empört wie ich.
- Hikayeyi anlattığım herkes de benim (kızdığım) gibi kızdı.
Man darf keine Blumen pflücken, die unter Naturschutz stehen.
- Çevre koruması altındaki çiçekleri koparmamak gerek / insanın koparmaması gerek.

der

En sık kullanılan ilgi zamirleri (Relativpronomen) "der, die, das"dır. Hepsinin çekimleri / şekilleri "der" işaret zamirinin çekimi ile uyumludur (↑276). Yalnız "Genitiv" çoğul'un şekli "deren" olur (yani önceki ifadeye gönderme yapan işaret zamirinin şekli):

Die Beweise, aufgrund deren ("derer" yanlıştır) er verurteilt wurde, erwiesen sich als falsch.
- Ona verilen cezanın dayandırıldığı deliller('in) yanlış çıktı (yanlış olduğu anlaşıldı).

"deren" ve "dessen" "Genitiv" şekilleri, genelde bir isimle beraber bulunur ve bir iyelik ilişkisi belirtir. Bunlar zaten çekilmiş şekiller olduğundan, ikinci kez bir "Dativ" oluşumu söz konusu değildir (↑276):

Die Firma, in deren ("derem" değil) Auftrag er reisst, ... – Adına seyahat ettiği firma, ...
Der Mann, mit dessen ("dessem" değil) Auto der Bankräuber geflüchtet war, ... – Banka soyguncusunun, arabasıyla kaçtığı adam, ...

"der, die, das" yerine "wo" kullanmak doğru değildir:

"Der Mann, wo gestern da war, ..." yanlıştır
Doğrusu: Der Mann, der gestern da war, ...
"Die Kinder, wo noch nicht zur Schule gehen, ..." yanlıştır.

Doğrusu: Die Kinder, die noch nicht zur Schule gehen, ...

"wo" sadece yerel ve zamansal ifade ilişkileri için kullanılabilir:

In Frankfurt, wo seine Eltern wohnen, ... – Ebeveyninin oturduğu Frankfurt'ta, ...

In der Zeit, wo ("wo" yerine "in der / als" ifadelerini kullanmak daha uygundur) ich krank war, ... – Hasta olduğum zaman içinde, ...

292 welcher – ki o

"welcher, welche, welches" ilgi zamirleri "Fragepronomen" (çekim şekilleri soru zamirleri "Fragepronomen" ile benzeşir (!288)) konuşma dilinde pek kullanılmazlar. Yazı dilinde çoğunlukla aynı şeylerin sık tekrarını önlemek için, "der, die das" yerine yedek olarak kullanılır:

"der Verlust, der der Firma entstanden ist" yerine "...der der..." tekrarını önlemek için "der Verlust, welcher der Firma entstanden ist" şeklinde kullanılır.
- Firmaya mal olan zarar.
"das Gesetz, das das Parlament verabschiedet hat" yerine "...das das..." tekrarını önlemek için "das Gesetz, welches das Parlament verabschiedet hat" şeklinde kullanılır.
- Parlamento'nun kabul ettiği yasa.
"die, die die Wahl anfechten wollen" yerine tekrarı önlemek için "die, welche die Wahl anfechten wollen"
- Seçimi iptal ettirmek isteyenler.

"Welcher, welche, welches" her zaman biraz zor algılandıklarından, bu durumlarda da "der" ilgi zamiri daha yaygın olarak kullanılır.

293 wer – kim, was - ne

"wer, was" ilgi zamiri "Relativpronomen" da soru zamiri "Fragepronomen" gibi çekilir (↑287). Fakat "der" ve

"welcher" gibi ana cümledeki isime göndermede bulunmazlar, aksine, genelde bir şahsı, bir eşyayı ve bir içeriği belirlerler. Bu nedenle bunlara "verallgemeinerndes Relativpronomen" yani "genelleştiren ilgi zamirleri" denir. Ana cümlede tamlama görevini üstlenen bir yan cümleyi başlatır (↑468ff.):

Wer die Vorschriften nicht befolgt, muss mit einer Geldstrafe rechnen. – Yönetmeliklere uymayan, bir para cezasını göze almalıdır.
Ich kann mir denken, wen du meinst. – Kimi kastettiğini düşünebiliyorum.
Was ich nicht weiss, macht mich nicht heiss. – Bilmediğim bir şey beni meraklandırmaz.
Mach, was du willst. – Ne istersen yap / istediğini yap.

"was" şeylere ait / şeyler hakkında bilgi veren belli ifadeler yerine kullanılır:

Sie vermach alles, was sie besass, der Kirche. – Bütün herşeyini kiliseye bıraktı.

Burada "das" mı yoksa "was" mı ilgi zamirinin "Relativpronomen" kullanılacağı çoğunlukla belirsizdir:

Kural: "das" her zaman belli olan bir şeyi belirtmek için, şeylere ait isimlerden sonra kullanılır:

Das Haus, das dort oben am Hang liegt. – Yukarda, yamaçtaki o ev.

Das Geld, das er mir noch schuldet. – Bana borçlu olduğu para.

Das Katzenhafte, das sie in ihren Bewegungen hat. – Hareketlerindeki kedimsilik.

"was" şeylere ait belirsiz zamirlerden ve ima anlamı içeren "das", "dasselbe / das Gleiche" gibi zamirlerden sonra kullanılır:

Ich habe alles gesagt, was ich weiss. – Bildiğim herşeyi söyledim.
Sie erinnerte ihn an all das Schöne, was sie zusammen erlebt hatten. – Ona beraber yaşadıkları bütün güzellikleri hatırlattı.
Da ist einiges, was du noch ändern solltest. – Daha değiştirmen gereken bazı şeyler var.
Wir haben dort manches gesehen, was uns erschreckt hat. – Orada, bizi korkutan bazı şeyler gördük.
Das ist etwas, was er nie verstehen wird. – Bu, onun asla anlamayacağı birşeydir.
Sie hatten nichts, was mich interessiert hätte. – Beni ilgilendirecek / ilgimi çekecek hiç birşeyleri yoktu.
Sie macht immer das, was ihr gerade einfällt. – Her zaman aklına geleni / aklının estiğini yapar.
Das ist doch dasselbe / das Gleiche, was Klaus auch schon gesagt hat. - Bu aslında Klaus'un da söylediğinin aynısıdır.

İlgi kelimesinin, üst derece sıfattan türemiş isim olması halinde yine "was" kullanılır:

Das ist das Beste, was du tun konntest. – Bu senin yapabileceğin en iyi şeydir.
100 Mark sind das Äusserste, was wir dafür ausgeben wollen. – Bizim bunun için vereceğimizin en fazlası 100 Mark'tır.

5 Sıfat – Das Adjektiv

5.1 Genel Bakış

St. Lucia – die Perle der Karibik

Das nur 43 mal 22 km *grosse* St. Lucia gehört zu den Inseln "über dem Winde". So *geheimnissvoll* der Name, so *paradiesisch* das Eiland. Der *grüne* Palmendschungel, der die *ganze bergige* Insel bedeckt, wird nur

unterbrochen von Bananenplantagen, Bambuswäldern und Riesenfarnen. *Farbige* Fischerdörfer liegen in *malerischen* Buchten, und überall blüht es in *kräftigen* Farben. Die Westseite der Insel, die *karibische*, ist die *schönste, vielgestaltig*, mit *herrlichen* Buchten und dem Wahrzeichen der *ganzen* Inselgruppe, den *spitzen* Bergkegeln der *beiden* Pitons. Diese *vulkanischen* Zwillingsberge liegen *direkt* an der Küste bei Soufriere, dem *hübschen, kleinen* Städchen im Südwesten. An der Westküste liegen auch die noch recht *wenigen* Hotels. Zu den *besten* zählt das Hotel "Cariblue" in einer *eigenen* Buchtmit *leicht grauem* Vulkansandstrand.

Metinde kalın yazılı kelimeler sıfattır. Almanca'da sıfat için "Eigenschaftswort", "Wiewort", "Beiwort" sözcükleri de kullanılır.

295 Sıfatlar "Eigenschaftswort / Wiewort":

goss – büyük, geheimnissvoll – gizemli, grün – yeşil, bergig – dağlık, malerisch – resim kräftig – güçlü gibi kelimeler, şeylerin ve şahısların özelliklerini / niteliklerini belirtir (↑297). Sıfatların özel bir alt grubunu:

dreiundvierzig – kırk üç, zweiundzwanzig - yirmiiki, ganz – tüm / bütün, beide – her ikisi / ikisi de, wenige – birazı / birkaçı,

gibi miktar belirten kelimeler oluşturur (↑299ff.).

Latince kökenli bilimsel bir terim olan "Adjektiv" (=ilave edilmiş olan "das Hinzugefügte") ve Almanca karşılığı "Beiwort" – ek kelime ile sıfatların bir kullanım biçimi ön plana çıkarılmış olmaktadır: Sıfat genelde bir isme takı / ek ("Attribut" – özellik) olarak görülür:

der grüne Palmendschungel – yeşil palmiye ormanı
farbige Fischerdörfer. – renkli balıkçı köyleri
mit herrlichen Buchten – çok güzel / fevkalade körfezlerle

Bu "Attributiv" kullanımının yanısıra, sıfatın cümle içinde başka kullanım biçimleri de vardır (↑340f.).

296 Sıfatların büyük bir çoğunluğu çekilebilir. Bulundukları yere göre, şekillerini çeşitli tarzda değiştirirler (↑309ff.):

der spitze Berg (sivri dağ) – ein spitzer Berg (sivri bir dağ)

Sadece sıfatlarda (ve) bazı belirteçlerde görülen şekil değişikliğinin özel bir türü derecelendirmelerdir (↑319ff.):

schön – schöner – der schönste / am schönsten
güzel daha güzel en güzel

klein - küçük, spitz - sivri, hübsch - güzel, grau - gri, gut - iyi

Bu gibi basit sıfatlar yanında bir de diğer kelime türlerinden birleşme ya da türeme ile oluşan sıfatlar da vardır (↑327ff.):

geheimnis-voll, paradies-isch, berg-ig, viel-gestalt-ig
esrarengiz cennetimsi dağlık çok biçimsel

Sınırlı bir ölçüde sıfatlar, başka kelimeleri de yanlarına alarak sıfat gruplarını oluşturur (↑336f.):

Das nur 43 mal 22 km grosse St. Lucia – Yalnızca 43 çarpı 22 büyüklüğündeki St. Lucia,
die noch recht wenigen Hotels – henüz sayıları çok az olan oteller
mit leicht grauem Vulkansandstrand – hafif gri olan volkan kumulu sahil

5.2 İçeriksel belirleme – Inhaltliche Bestimmung

297 Konuşmacı, belli sıfatlarla birinin ya da bir şeyin yapısını, bir şeyin oluşunu anlatır ya da değerlendirir:

Farbige Fischerdörfer liegen in malerischen Buchten. – Renkli balıkçı köyleri resim gibi körfezlerdedir.
Es war ein heisser Sommer. – Çok sıcak bir yazdı.

In tiefer Trauer nehmen wir Abschied von unserer herzensguten Mutter, unserer lieben Oma und Tante, ... - Derin üzüntüyle, altın kalpli annemize, sevgili büyükanne ve teyzemize ... veda ediyoruz.
Die Lage ist ernst aber nicht hoffnungslos. – Durum ciddi, ama ümitsiz değildir.
Er fährt riskant. – O tehlikeli (riskli) araba kullanıyor.
Sie schrie laut auf. – O yüksek sesle bağırdı.

Bu tür sıfatlar, örneğin aşağıdaki özellikleri belirtir:

Renk "Farbe	grau – gri, weiss – beyaz, blau – mavi, gelb – sarı, rot – kırmızı
Şekil "Form"	rund – yuvarlak, oval - oval, eckig – köşeli, spitz – sivri, krumm – yamuk
Gerilme / genişleme "Ausdehnung"	lang – uzun, breit – geniş, hoch – yüksek, gross – büyük, dick – şişman
Kalite "Qualität"	gut – iyi, schön – güzel, fleissig – çalışkan, klug – akıllı, hübsch – güzel

Bu sıfatların çoğu zıt anlamlı sıfatlar olarak geçer:

lang – kurz, hoch – tief, gross – klein, dick – dünn, gut – schlecht, fleissig – faul, klug – dumm, alt – neu.

"gross, lang, breit" vs. gibi sıfatların içerdikleri anlamlar sabit değildir. Örneğin, küçük bir filden söz edildiğinde, kastedilen, normal büyüklükteki bir filden daha küçük olmasıdır. Ama tabii ki küçük bir fil büyük bir fareden çok daha büyüktür. Böyle sıfatların anlamları, karşılaştırıldıkları şeylerle balğantılıdır, ya da kesin bir ölçü ile ifade edilmelidir (örneğin: 3m lang, 43 mal 22 km gross. – 3m uzun, 43 çarpı 22 km büyük).

298 Özellik bildiren asıl sıfatlar yanında bir de şahıslarla şeyler arasındaki belli bir ilişkiyi ifade eden sıfatlar vardır:

karibisch – Karaibler'e özgü, politisch – ärztlich – hekimliğe ait, betrieblich – işletmeye ait, hiesig – buraya ait, sofortig - hemen

Böyle ilişkileri ifade eden sıfatlar, aşağıdaki gibi belirlemelerde bulunur:

Asıl kaynakla ilişki	polizeiliche Massnahmen (=Massnahmen der Polizei) - polisiye önlemler (=polisin önlemleri) ärztiche Hilfe – tıbbi yardım mütterliche Sorge – anne şefkati
Yerel ya da zamansal ilişkiler	Die karibische Küste (=die Küste an der Karibik) - Karaib'e ait kıyı (=Karaib'teki kıyı) belgische Tomaten – Belçika domatesleri die gestrigen Ereignisse – dünkü olaylar die sofortige Schliessung – kıyı / acil (derhal) kapatma
İlgi noktası, alan ilişkisi	wirtschaftliche Zusammenarbeit (=Zusammenarbeit im Bereich der Wirtschaft) -ekonomik işbirliği (=ekonomi alanındaki işbirliği) technischer Fortschritt – teknik ilerleme betriebliche Weiterbildung – işletme (içi)eğitimi

5.3 Sayı sıfatları - Zahlenadjektive

299 Sıfat kelime türüne, bir isimle beraber bulunan bütün sayı kelimeleri de aittir:

die drei Schwestern – üç hemşire / (kız kardeş)
mit hundert Sachen – yüz şeyle / (eşya ile)
am ersten April – bir Nisan'da
jeder zehnte Deutsche – her on Alman'dan biri
ein halbes Pfund – yarım kilo
die fünffache Menge – miktarın beş katı
all das viele Geld – bütün bu çok para
die ganze Insel - bütün ada

Genelde sayıların rakkamla mı, yazı ile mi yazılacağı kuşkusu vardır (bu kuşku küçük sayılarda daha da büyüktür).

Genel kural şöyledir:

Sayı ve ölçü belirtmelerin önemli olduğu teknik uzmanlık metinlerinde, tablolarda, istatistiklerde vb. durumlarda, özellikle de kısaltılmış ölçü birimleri önüne konulan sayılar rakkamla yazılır:

86 t; 6.5 kg; 15 km; 99 DM; 50 PS; 4-Gang-Getriebe – 4 vitesli şanzıman; Beschleunigung von 0 auf 100 km/h – 0'dan 100 km/h'a olan ivme 9.9 sec.

Anlatım metinlerinde, mektuplarda, sayılar karışık olmamaları halinde, yazı ile yazılır:

in zwei bis drei Wochen – iki üç haftaya kadar
eine Familie mit sechs Kindern – altı çocuklu bir aile
Vertreter der zwölf Mitgliedstaaten – oniki üye ülke temsilcileri

unsere besten Wünsche zu Ihrem sechzigsten Geburtstag – altmışıncı yaş gününüze en iyi dileklerimizle

im achtzigsten Lebensjahr – sekseninci yaşında

Sayı sıfatlarının ana grupları:

Asıl / temel sayılar "Grundzahlen"	ein(s) – bir, zwei – iki, siebzehn – onyedi, achtundachtzig - seksensekiz, hundert – yüz
Sıra sayıları "Ordnungszahlen"	der / die / das erste – birinci, dritte – üçüncü, siebenundzwanzigste - yirmiyedinci
Kesirli sayılar "Bruchzahlen"	halb – yarım, drittel – üçte bir, achtel – sekizde bir, zwanzigstel - yirmide bir, hundertstel – yüzde bir
Katlı / katlama sayıları "Vervielfältigungszahl wörter"	dreifach – üç kat, fünffach – beş kat, tausendfach – bin kat
Belirsiz sayı sıfatları "unbestimmte Zahladjektive"	ganz – tüm / bütün, viel – çok, wenig – az, sämtlich – bütün sonstig – başkaca

Asıl / temel sayılar - "Die Grundzahlen"

300 Asıl sayılar bir miktarı ya da mevcudu gösterir. Kaç? – "wie vie? / wie viele?" sorularına cevap verir. 0 ile 12 arasındaki sayılar, ayrıca, 100 ve 1000 sayıları tek kelime ile ifade edilir. Bütün diğer sayılar ya birleştirilerek ya da türetilerek oluşturulur:

13-19: Einerzahl + -zehn – (birli sayı + -on):

vierzehn – ondört,
fünfzehn – onbeş

farklı olanlar: (sechszehn değil) sechzehn, (siebenzehn değil) siebzehn

20-90: Einerzahl + zig – (birli sayı + zig):

vierzig – kırk,
fünfzig – elli

farklı olanlar: zwanzig - yirmi, dreissig ("dreizig" değil) – otuz, sechzig ("sechszig" değil) – altmış, sıbzig ("siebenzig" değil) – yetmiş.

Onlular arasındaki sayılar: Einzahl + und + Zehnerzahl – (Birli sayı + ve + onlu sayı):

Einundzwanzig – yirmibir, vierundfünfzig – ellidört, neunundneunzig – doksandokuz.

Yüzlü ve binli sayılar uygun birleştirmelerle oluşturulur. Yazımda devamlı bitişik yazılırlar:

102: (ein)hundertzwei
4 385: viertausenddreihundertfünfundachtzig
999 000: neunhundertneunundneunzigtausend

"Million" ve "Milliarde" v.s. sayılar dişil isimlerdir, düşük sayılarla bitişik yazılmaz:

2 700 000: zwei Millionen siebenhunderttausend.

100 ve 1 000 de isim oluşumunda kullanılabilir. Tekilde "das Hundert, das Tausend" diye adlandırılır:

Das Hundert ist bald voll. – Yüz (sayı) yakında doluyor / dolacak.
Die Leute kamen zu Hunderten. – Yüzlerce insan geldi.
Durch das ausgelaufene Öl starben Tausende von Fischen und Seevögeln. – Akan petrolden binler (le) / halinde balık ve deniz KUŞU öldü.

301 ein(s) – bir

"eins" şekli (şeylere ait "ein": "eines" şeklinden türetilmiştir) saymada ve hesapta kullanılır:

Eins, zwei, drei. – Bir, iki, üç.
Eins und drei ist vier. – Bir, üç daha dört eder.
Die Uhr hat eben eins geschlagen. – Saat şu an bir(i) çaldı.
Punkt eins der Tagesordnung ist die Wahl des neuen Vorsitzenden. – Gündemin birinci / ilk maddesi yeni başkanın seçimidir.
Kanada schlägt Finnland 1:0 (söyleyiş tarzı: "eins zu null). – Kanada, Finlandiya'yı 1:0 yendi.

Bir ismin önüne geldiğinde ise, belirsiz Artikel'in şeklini alır

(↑254).; ancak belirsiz Artikel'den farklı olarak sayı kelimesi her zaman vurgu alır:

Ein Bild hat mir besonders gefallen. – Bir resim özellikle hoşuma gitti.
Im Laufe eines Jahres war alles Geld aufgebraucht. – Bir yıl içinde bütün para bitti.
Eine Schwalbe macht noch keinen Sommer. – Bir kırlangıçla (çiçekle) yaz gelmez.
Wir sind auf dem ganzen Weg nicht einem Menschen begegnet. – Yol boyunca tek bir insana rastlamadık.
Mit einer Ausnahme. – Bir istisna dışında / biri hariç.

Sayı kelimesinin önünde belirli Artikel ya da bir zamir bulunursa, "ein" bir sıfat gibi çekilir (↑311):

Das eine Bild hat mir besonders gefallen. – O bir / bir o resim özellikle hoşuma gitti.
Im Laufe dieses einen Jahres war alles Geld aufgebraucht. – Bu bir yıl içinde bütün para bitti.
Mit der einen Ausnahme. – Bu tek bir istisna dışında.
Mein einer Grossvater lebt nicht mehr. – Büyükbabamlardan biri artık yaşamıyor.
Seit dem Unfall ist sein eines Bein steif. – Kazadan beri bir bacağı hareketsiz.

Yalın halde "Nominativ" eril isimler için "ein" yalnız başına bulunduğunda, "-er" soru ekini alır. Şeyler için de ("das" Artikel'ini gerektiren isimler için) yalın hal "Nominativ" ve -i hali "Akkusativ" "-es" son ekini alır, ve bu da genelde "-s" şeklinde kısaltılmış olarak kullanılır:

Einer wird gewinnen. – Biri hep / her zaman kazanır.
Sie hat zwei Brüder; einer lebt in Amerika. – Onun iki erkek kardeşi var; biri Amerika'da yaşıyor.
Ich möchte Sie noch auf ein(e)s aufmerksam machen. – Bir şeye daha dikkatinizi çekmek istiyorum.
Eins muss man ihm lassen. – Onunla ilgili bir şeyi olumlu olarak belirtmek gerekir.

zwei, drei usw. – iki, üç v.s.

Geri kalan asıl / temel sayılardan –çok sınırlı ölçüde– yalnızca "zwei" – iki'den "zwölf" – onikiye kadar olanlar çekilebilir. "zwei" ve "drei" sayılarının önünde Artikel olmazsa, "Genitiv" –nin hali vardır:

die Aussage zweier Zeugen (fakat: "die Aussage der zwei Zeugen") – iki tanığın ifadesi
der Vater dreier Kinder – üç çocuk babası

Genelde yüksek sayılarda olduğu gibi, burada da "von" ilavesi ile aynı anlam ifade edilebilir:

Der Vater von drei Kindern, der Besitzer von fünf Lokalen

Kendilerinden sonra herhangi bir isim gelmiyorsa, yani yalnız başına bulunuyorsa, ikiden "zwei" onikiye kadar "zwölf" olan sayıların "Dativ" -e hali şekilleri vardır:

Die Kinder stellen sich zu zweien auf. – Çocuklar ikişerli sıra oldu.
Er kroch auf allen vieren duch das Zimmer. – Dört ayak üstünde odada süründü.
Mit sechsen ist das Auto voll. – Altı(lı) ile araba doluyor / dolar.

"zu zweien, zu dreien" şeklindeki ifadeler yanısıra "zu zweit, zu dritt" v.s. gibi oluşumlar da vardır:

Sie sind zu dritt in Urlaub gefahren. – Üçlü olarak tatile gittiler.
Wir sassen zu sechst in dem kleinen Auto. – Küçük arabada altımız oturduk.

Bütün asıl / temel sayılardan isim olarak kullanılan "-er" ekli şekiller oluşturulabilir:

Können Sie mir bitte diesen Hunderter wechseln? – Bana bu yüzlüğü bozabilir misiniz?
Der alte Herr ist schon in den Achtzigern. – Bu yaşlı bey sekenlerindedir.

303 beide – her ikisi

Eğer İki tanıdık ya da daha önce sözü edilen kişi ya da şeylere atıfta bulunulmak ve bunları birleştirerek ifade etmek istenirse, "zwei" ifadesi yerine "beide" kullanılır:

Sie hat zwei Kinder; beide haben rote Haare. – Onun iki çocuğu var; ikisinin de saçları kızıl.
Es waren Geistliche beider Konfessionen anwesend. – Her iki mezhebin ruhanileri (temsilcileri) de hazır bulundu.
Kennst du die beiden Mädchen dort drüben? – Şuradaki (oradaki) iki kızı tanıyor musun?

"wir, ihr, sie" şahıs zamirlerinden sonra yer almaları halinde, "beide" ifadesinin aldığı şekiller şöyledir:

"Nominativ" (Yalın hal): Wir beide – biz ikimiz (ender olarak: "wir beiden"), ihr beiden – siz ikiniz (ender olarak "ihr beide"), sie beide – onlar ikisi.
"Dativ" (-e hali): Das kommt uns / euch / ihnen beiden zugute. – Bu ikimize / ikinize / ikisine yarar.
"Akkusativ" (-i hali): Ich habe uns / euch / sie beide angemeldet. – Ben ikimizi / ikinizi / ikisini kaydettim.

Bunu takip eden sıfat çekimi için ("beide kleinen Mädchen") (↑316 bkz.).

304 Yıl ile ilgili sayılar ve zaman (saat) belirtimi için kullanılan asıl / temel sayılar.

Almanca'da yıl ve zaman (saat) için kullanılan sayılar, diğer bazı dillere göre daha farklıdır. Mesela yıl sayısı, yüzyıla uygun olarak okunur:

1984: neunzehnhundertvierundachtzig – ondokuzyüzseksendört ("tausendneunhundertvierundachtzig – bindokuzyüzseksendört"yerine). Fakat: 2001 için: zweitausendeins

"in + yıl sayısı" ifadesinden sakınmak gerekir.

Doğrusu: 1988 (ya da "im Jahre 1988") hat unser Betrieb einen guten Gewinn erzielt.

- 1988'de (veya: 1988 yılında) işletmemiz iyi bir kâr elde etti.

Saati belirlemek için, resmi bir ifade şekli vardır: 0 ile 24 arasındaki saatler sayılır. Bir de konuşma dilindeki şekli vardır ki, gün 12 saatlik iki zaman dilimine ayrılır:

Resmi – "amtlich"		Resmi olmayan – umgangssprachlich
3.05Uhr	(okunma tarzı: 3 Uhr 5)	5 nach 3 (nachts) – 3'ü 5 geçe (gece)
7.15 Uhr	7 Uhr 15	viertel 8 / viertel nach 7 (morgens) – 7'yi çeyrek geçe (sabah)
12.30 Uhr	12 Uhr 30	halb 1 (mittags) – 12 buçuk (öğle)
16.20 Uhr	16 Uhr 20	20 nach 4 / 10 vor halb 5 (nachmittags) - 4'ü 20 geçe / 4 buçuğa 10 kala (öğleden sonra)
19.45 Uhr	19 Uhr 45	drei viertel 8 / viertel vor 8 (abends) - 8'e çeyrek kala (akşam)
22.50 Uhr	22 Uhr 50	10 vor 11 (abends) -11'e 10 kala (akşam)

305 sıra sayıları – "Die Ordunugszahlen

"der/die/das erste, zweite, dritte" vb. sayı sözcükleri, bir sayı sırasındaki / dizisindeki belli bir yeri gösterir ve sıra sayıları "Ordungszahlen" ya da "Ordinalzahlen"
diye adlandırılır. Bu sayılar asıl sayılar kelimesine "-t" ya da (20'den sonra) "-st" ilave edilerek oluşturulur:

(der / die / das) zweite - ikinci, neunte - dokuzuncu,

sechzehnte - onaltıncı, vierzigste - kırkıncı, hundertste - yüzüncü.

İstisnalar:

erste - birinci, dritte - üçüncü, siebte - yedinci ("siebente" de doğrudur), achte - sekizinci ("achtte" değil)

Uygun durumlarda, büyük bir miktarı belirtmek için kullanılan soru sıfatı "(der/die/das) wievielte" dir, ender olarak da "wievielste" –kaçıncı kullanılır.

Die wievielte Zigarette ist das heute? – Bu, bugün kaçıncı sigara?
Er steckt sich schon die wievielte Zigarette an. Bilmem kaçıncı sigarayı yaktı.

Sıra sayıları, sıfatların tam çekim şekillerini alır (↑309ff.); Derecelendirmede, en üst derecedeki sıfatlar gibi her zaman son ekleri vardır (↑340):

Wir haben gelost: Klaus ist Erster / der Erste, Karin ist Zweite / die Zweite, Mark ist Dritter / der Dritte.
- Biz kura çektik: Klaus birinci, Karin ikinci, Mark üçüncü oldu.
Unsere Mannschaft kam nur auf den fünften Platz.
- Bizim takım sadece beşinci oldu.
Die Abdankung Kaiser Wilhelms II (söyleniş tarzı "Kaiser Wilhelms des Zweiten").
-İmparator İkinci Wilhelm'in istifası.
Ostern ist dieses Jahr am zweiundzwanzigsten April (aber ohne Monatsangabe: am Zweiundzwanzigsten).
-Paskalya bu yıl yirmiiki nisanda (fakat ay belirtilmeden: yirmiikisinde)
Zu seinem fünfzigsten Geburtstag hat er alle Freunde und Bekannten eingeladen.
-Ellinci doğum gününe bütün arkadaş ve tanıdıklarını davet etti.

Sıra sayılardan üretilen "erstens, zweitens ..." – birinci, ikinci v.s. sıfat değil, belirteçdir (↑348):

Kesirli sayılar – Die Bruchzahlen

Kesirli sayılar, bir bütünün bir kısmını ifade eder ve sıra sayıların sonuna takılan "-el" eki ile oluşturulur:

drittel – üçte bir, viertel – dörtte bir, achtel – sekizde bir, zwanzigstel – yirmide bir, hundertstel – yüzde bir.

Yalnızca matematik uzmanlık dilinde geçen "*zweitel*" yerine "*halb*" (isim olarak: *die Hälfte* yarısı) denir. "*Halb*" ifadesi çekilir; bütün diğer kesirli sayılar, bir isme eşlik (refakat) etmeleri halinde, değişmez sıfatlardır:

Die Panne hat uns einen halben Tag gekostet. – Arıza yarım günümüzü aldı.

Ich komme dir auf halbem Wege entgegen. – Yarı yolda seni karşılarım.

Es hat ein und ein halbes Jahr gedauert, bis wir die Bewilligung bekamen. – İzni almamız, bir buçuk yıl sürdü.

(Fakat şu şekilde ifade edilirse, çekimsiz kullanılır: "Es hat eineinhalb / anderthalb Jahre gedauert, ..." şeklinde olur)

Ein viertel Pfund sind 125 Gramm. – Çeyrek libre 125 gramdır.

Zum Schluss geben Sie ein achtel Liter Sahne in die Sosse. – En son olarak sosa sekizde bir litre krema katınız.

Kesirli sayılar genelde isim olarak kullanılır:

Das erste Drittel des Weges war am beschwerlichsten.- Yolun ilk üçte biri / bir bölü üç'ü en zoruydu.

Bringen Sie mir bitte ein Viertel (=ein viertel Liter) Rotwein. – Lütfen bana bir çeyrek (litre) kırmızı şarap getiriniz.

Das ist ein Fünftel der zulässigen Gesamtmenge. – Bu, izin verilen bütün miktarın beşte biridir.

Ein Achtel (=ein achtel Pfund) Wurst bitte. – Sekizde bir / bir bölü sekiz (libre) sucuk lütfen.

Kesirli sayılar, isimlerle belli bağlantılar halinde yeni ölçü ifadeleri oluşturur:

Ich warte noch eine Viertelstunde. – Bir çeyrek saat daha bekleyeceğim.
Sie wohnt seit etwa einem Dreivierteljahr nicht mehr hier. – O yaklaşık üç çeyrek yıldan beri burada oturmuyor.
Ich hätte gern ein Viertelpfund Butter. – Çeyrek libre yağ istiyordum lütfen.
Er trinkt jeden Abend einen Dreiviertelliter Wein. – O her akşam üç çeyrek litre şarap içiyor.

307 Katlı / katlama sayı kelimeleri – "Die Vervielfältigungszahlwörter"

"-fach" eki ile asıl / temel sayılardan oluşturulan sıfatlar, bir şeyin kaç defa var olduğunu ya da meydana geldiğini ifade eder:

Der Akrobat sprang einen dreifachen Salto. – Canbaz üçlü bir takla attı.
Ich brauche die fünffache Menge davon. – Bu miktarın beş katına ihtiyacım var.

Der Zugang zu dem Werk ist vierfach gesichert. – Bu işletmeye / atölyeye giriş dörtlü emniyete alınmıştır
Ich komme aus einem zweifachen Grund. – Ben ikili nedenden ötürü geliyorum.

"zweifach" yerine çoğunlukla "doppelt" kullanılır:

Agenten haben immer einen Koffer mit doppeltem Boden. – Ajanların her zaman çift tabanlı çantaları vardır.
Doppelt genäht hält besser. – Çift dikiş daha iyi tutar.
Geteilte Freude ist doppelte Freude. – Ortak sevinç çifte sevinçtir.

308 Belirsiz sayı sıfatları – "unbestimmte Zahladjektive"

Bir miktarı ya da adedi tam olarak (sayı olarak) vermeyen sıfatlara belirsiz sayı sıfatları "unbestimmte Zahladjektive"

denir. Bunlar bir miktarın tamamını ("ganz, gesammt, sämtlich"), bir miktarın büyük ya da küçük bir bölümünü ("viel, zahlreich, wenig, gering") ve bir miktara yapılan ilaveyi ya da bir miktardan arta kalan kısmı ("weitere, ndere, übrig, sonstig") ifade eder. İçerik olarak aynı olan "alle, einige, mehrere" gibi kelimeler zamirdir (↑278ff.).

Belirsiz sayı sıfatları diğer sıfatlar gibi çekilir (↑319ff.):

> Der ganze / gesamte / sämtliche Schmuck fehlte. – Bütün / tüm mücevherat yoktu / eksikti.
> ("der schöne Schmuck – güzel mücevher" gibi çekilmiştir).
> Mein ganzer / gesamter / sämtlicher Schmuck fehlte. – Benim bütün / tüm mücevheratım yoktu.
> ("mein schöner Schmuck – benim güzel mücevheratım" gibi çekilmiştir.)
> Trotz vieler Mühe / trotz der vielen Mühe. Bir sürü zahmete rağmen.
> Gibt es noch weitere / andere / sonstige Fragen? – Daha fazla / başka / diğer / soru(lar) varmı?
> Die weiteren / anderen / sonstigen Fragen besprechen wir später. – Diğer / başka soruları sonra konuşacağız.

"andere" ifadesinde kökteki "-e" harfi, ve belli durumlarda ekte bulunan "-e" harfi düşebilir:

> in andrer Weise – başka şekilde, keine andre – başka(sı) değil, ein andres Auto – başka bir araba, die andren ("andern" de doğrudur) Jungen - öbür / diğer gençler, in anderm ("andrem" de doğrudur) Sinn–başka anlamda.

Jemond / niemand anders (biri / başka hiç kimse) için ↑ 280.

"viel" ve "wenig" öncelikle tekilde Artikel olmayan bir ismin önünde bulunursa, genelde çekimsiz kullanılır:

> Viel Lärm um nichts. – Çok gürültü hiç için / uğruna (kuru gürültü).
> Es besteht nur noch wenig Hoffnung. – Ancak çok az daha ümit kaldı.

Viel Glück / Spass / Vergnügen! (Fakat "çok teşekkürler" için sadece: "Vielen Dank!") – Bol şans / iyi eğlenceler!
Ich habe heute viel / wenig Zeit. – Bugün çok / az zamanım var.
Wo viel Licht ist, da ist auch viel Schatten. – Nerde çok ışık varsa, orda çok da gölge vardır.
Darüber macht er sich nicht viel Gedanken. – O konuda kafasını çok yormuyor.
Ihn interessieren überhaupt nur wenig Dinge. – Onu zaten az şey ilgilendiriyor.

Belirsiz sayı sıfatlarından sonra gelen sıfatların çekimi için (↑316).

5.4 Çekim – "Deklination"

309 "Attribut" (Beifügung) olarak bir ismin önünde bulunan sıfatların hemen hepsi şeklini değiştirir, yani iki açıdan çekime uğrar:

1) Sıfatın şekli, önünde bulunduğu isme bağlıdır. Sıfatın bu isimle uyum içinde kullanılması gerekir. Cinsiyet, tekil / çoğul ve hal uyumu şarttır:

Cinsiyet:

(eril "männlich"): ein spitzer Berg – sivri bir dağ
(dişil "weiblich"): eine spitze Nadel – sivri bir iğne
(şeyler "sächlich"): ein spitzes Messer – sivri bir bıçak

Tekil / çoğul:

(tekil "Singular"): der vulkanische Berg – volkanik dağ.
(çoğul "Plural"): die vulkanischen Berge – volkanik dağlar.

Hal:

("Nominativ"): das hübsche Städchen – güzel kasaba
("Dativ"): in dem hübschen Städchen – güzel kasabada

2) Sıfatın şekli, kendisinden önce gelen kelime şekline bağlıdır. Genel olarak şu geçerlidir:

Sıfatın önündeki kelimeden, isim grubunu, cinsiyeti ve hali açıkça belirtiliyorsa, (örneğin "der, des, dem" gibi), bu durumda sıfatın kendisi daha az değişken şekil alır. Sadece "-e" ve "-en" son ekleri öz konusudur. Bu durumda sıfatın çekimine, sıfatın zayıf çekimi "schwache Deklination des Adjektivs" denir:

> der spitze Berg – sivri dağ, der Gipfel des spitzen Berges – sivri dağın tepesi, auf dem spitzen Berg – sivri dağda, die spitzen Berge – sivri dağlar.

Eğer sıfatın önünde başka bir kelime bulunmuyorsa, ya da önünde bulunan kelimeden cinsiyet ve hal anlaşılmıyorsa, (örneğin: "etwas" gibi), bu durumda sıfat daha çok çeşitli şekiller alır: "-e", "-er", "-es", "-em", "-en". Buna sıfatın kuvvetli çekimi "starke Deklination des Adjektivs" denir:

> etwas kaltes Wasser – biraz soğuk su, mit kaltem Wasser – soğuk su ile, ein hoher Baum – yüksek bir ağaç, hohe Bäume – yüksek ağaçlar, auf hohen Bäumen – yüksek ağaçlarda.

Bir isim grubunda, sıfatın önünde bulunan kelime şekilleri üç grupta toplanabilir. Buna uygun olarak da üç çeşit sıfat çekiminden söz edilir:
- Artikel'siz sıfat çekimi
- Belirli Artikel'e göre sıfat çekimi
- Belirsiz Artikel'e göre sıfat çekimi

310 Artikel'siz sıfat çekimi (kuvvetli çekim)

	Tekil - "Singular"		
	eril- "männlich"	dişil – "wiblich"	şeyler – "sächlich"
Nominativ (yalın hal)	hell-er Tag (parlak / aydınlık / gün)	hell-e Nacht (parlak gece)	hell-es Licht (parlak ışık)
Genitiv (-nin hali)	hell-en Tages (parlak günün)	hell-er Nacht (parlak gecenin)	hell-en Lichtes (parlak ışığın)
Dativ (-e hali)	hell-em Tag(e) (parlak güne)	hell-er Nacht (parlak geceye)	hell-em Licht (parlak ışığa)
Akkusativ (-i hali)	hell-en Tag parlak günü	hell-e Nacht (parlak geceyi)	hell-es Licht (parlak ışığı)

Çoğul - "Plural"	
Nominativ	hell-e Tage / Nächte / Lichter (parlak günler / geceler / ışıklar)
Genitiv	hell-er Tage / Nächte / Lichter (parlak günlerin / gecelerin / ışıkların)
Dativ	hell-en Tagen / Nächten / Lichtern (parlak günlere / gecelere / ışıklara)
Akkusativ	hell-e Tage / Nächte / Lichter (parlak günleri / geceleri / ışıkları)

Son eksiz sayı sıfatlarından sonraki sıfatlar da aynı şekilde çekilir:

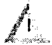
> Ich sah plötzlich zwei helle Lichter vor mir aufscheinen. – İki parlak ışık önümde aniden ışıladı.
> Sie schleppte vier schwere Einkaufstüten die Treppe hinauf. – Dört ağır alış veriş torbasını merdivenlerden yukarı taşıdı.

Yine son eksiz olan "manch, solch, welch, viel, wenig" ifadelerinden sonra:

> Bei solch schönem Wetter sollten wir einen Ausflug machen. – Böyle güzel bir havada bir gezi yapmalıydık.
> Welch herrlicher Blick! – Ne harika bir manzara!
> Das Kind bekam viel neues Spielzeug. – Çocuğa birçok yeni oyuncak verildi.
> Dieser Laden hat nur wenig gute Sachen. – Bu dükkanda çok az iyi şey var.

"etwas" ve " mehr" ifadelerinden sonra:

> Für diese Arbeit brauche ich mehr helles Licht. – Bu iş için daha parlak ışığa ihtiyacım var.
> Mit etwas gutem Willen könnt ihr es schaffen. – Biraz iyi niyetle bunu başarabilirsiniz.
> Der Verein wirbt um mehr aktive Mitglieder. – Dernek daha fazla aktif üye kazanmaya çalışıyor.

"deren" ve "dessen" (işaret ve ilgi zamirinin "Genitiv" hali (↑276, 291)) ifadelerinden sonra gelen bir sıfat da kuvvetli çekilir:

Sie ist mit Tina in deren neuem ("neuen değil) Auto in Urlaub gefahren. – O, Tina ve onun (Tina'nın) yeni arabasıyla tatile gitti.
Der Libero, von dessen grossartigem ("grossartigen" değil) Spiel alle begeistert waren, wurde stürmisch gefeiert.
- Mükemmel oyununa herkesin hayran olduğu libero, heyecanla kutlandı.

311 Belirli Artikel'e göre sıfat çekimi (zayıf çekim)

	Tekil – "Singular"		
	Eril – "männlich"	Dişil – "weiblich"	Eşya – "sächlich
Nominativ *(yalın hal)*	der hell-e Tag *(aydınlık gün)*	die hell-e Nacht	das hell-e Licht
Genitiv (-nın hali)	des hell-en Tages (aydınlık günün)	der hell-en Nacht	des hell-en Lichtes
Dativ (-e hali)	dem hell-en Tag(e) (aydınlık güne)	der hell-en Nacht	dem hell-en Licht
Akkusativ (-i hali)	den hell-en Tag (aydınlık günü)	die hell-e Nacht	das hell-e Licht

	Çoğul – "Plural"
Nominativ (yalın hal)	die hell-en Tage / Nächte / Lichter
Genitiv (-nın hali)	der hell-en Tage / Nächte / Lichter
Dativ (-e hali)	den hell-en Tagen / Nächten / Lichtern
Akkusativ (-i hali)	*die hell-en Tage / Nächte / Lichter*

"dieser, jener, derselbe, derjenige, jeder, welcher" zamirlerinden sonraki sıfatlar aynı şekilde çekilir:

Bei diesem hellen Licht kann ich nicht schlafen. – Bu

parlak ışıkta uyuyamıyorum.
Er fährt immer noch dasselbe verbeulte Auto wie letztes Jahr. – Hâlâ geçen yılki çarpılmış arabayı kullanıyor.
Am Anfang jedes neuen Jahres fasst er grosse Vorsätze. – Her yeni yılın başında büyük kararlar alır.
Welcher allein stehende, seriöse Herr schreibt mir? – Hangi yalnız yaşayan ciddi bey bana yazar / benimle mektuplaşır?

312 Belirsiz Artikel'e göre sıfat çekimi (karışık çekim)
"ein" gibi kelimeler kısmen ekli ve kısmen eksiz olduklarından bu çekim çeşidi diğer iki çeşidin bir karışımıdır. Buna uygun olarak karışık çekim, kuvvetli şekillerden ("ein heller Tag", "solch heller Tag" gibi) ve zayıf şekillerden ("an einem hellen Tag", "an dem hellen Tag" gibi) ibarettir.

Tekil – "Singular"			
	Eril– "männlich"	Dişil – "weiblich"	Eşya – "sächlich"
Nominativ (yalın hal)	ein hell-er Tag (aydınlık / açık bir gün)	eine hell-e Nacht	ein hell-es Licht
Genitiv (-nın hali)	eines hell-en Tages (aydınlık bir günün)	einer hell-en Nacht	eines hell-en Lichtes
Dativ (-e hali)	einem hell-en Tag(e) (aydınlık bir günün)	einer hell-en Nacht	einem hell-en Licht
Akkusativ (-i hali)	einen hell-en Tag (aydınlık bir günü)	eine hell-e Nacht	ein hell-es Licht

"ein" ifadesinin çoğulu yoktur. Bu durumlarda sıfat kuvvetli çekime tabidir ("helle Tage, heller Tage" v.s.). Birkaç kelime daha var ki, onlardan sonraki sıfatlar da "ein" ifadesinden sonra gelen kelimeler gibi karışık çekilir. Bunlar: "kein, mein, dein, sein, unser, euer, ihr" ifadeleridir.

	Çoğul – "Plural"
Nominativ (yalın hal)	keine hell-en Tage / Nächte / Lichter
Genitiv (-nın hali)	keiner hell-en Tage / Nächte / Lichter
Dativ (-e hali)	keinen hell-en Tagen / Nächten / Lichtern
Akkusativ (-i hali)	keine hell-en Tage / Nächte / Lichter

313 fonetik özellikler

"-el" ile biten sıfatlar çekime uğradıklarında, "-e" harfini kaybeder:

dunkel – im dunklen ("dunkelen" değil) Wald – karanlık ormanda
nobel – eine noble Geste – cömert bir jest
penibel – dieser penible Mensch – bu müşkül insan
respektabel – eine respektable Leistung – hatırı sayılır bir başarı

"-er" ile biten çokca sıfat çekimlerinde de "-e" düşer:

teuer – ein teurer Spass – pahalı bi zevk
sauer – saure Gurken – ekşi salatalık (salatalık turşusu)
ungeheuer – in ungeheurem Ausmass – muazzam ölçüde
integer – ein integrer Politiker – entrikacı bir siyasetci.

314 Birden fazla sıfatın çekimi

Bir ismin önünde iki ya da daha fazla sıfat bulunursa, bunlar paralel olarak çekilir, yani aynı son ekleri alırlar.

Es war ein trüber, regnerischer, kalter Tag. – Kapalı, yağmurlu, soğuk bir gündü.
Der Block enthält 10 Blatt weisses, holzfreies Papier. – Blok 10 adet beyaz, birinci hamur kâğıttan ibarettir.

Sie mag den Duft frischer, herber Parfüms. – Taze, keskin parfümün kokusunu seviyor.
Ich wünsche dir ruhige, erholsame und gemütliche Feiertage. – Sana sakin, dinlendirici ve rahat tatil günleri diliyorum.

Die Gespräche fanden in sachlicher, freundschaftlicher Atmosphäre statt. – Konuşmalar olumlu ve dostça ortamda yapıldı.
Nach langem, schwerem Leiden... – Uzun, ağır acıdan sonra...

Arka arkaya sıranlanmış sıfatların arasına, eğer hepsi isme aynı biçimde gönderme yapıyorsa, virgül konur. Böyle sıfatlar "und– ve" kelimesi ile birbirine bağlanabilir:

nach langem, schwerem Leiden (= nach langem und schwerem Leiden)
in sachlicher, freundschaftlicher Atmosphäre (= in sachlicher und freundschaftlicher Atmosphäre)

Sıradaki son sıfat (isimden önceki sıfat) isimle beraber bir toplu anlam ifade ederse (yani iki sıfatın arasına "und - ve" konulması mümkün değilse) virgül de konmaz:

Das ist gültiges deutsches Recht (yanlış: "Das ist gültiges und deutsches Recht")
– Bu geçerli alman hukukudur.
Er trinkt zum Essen immer einen guten französischen Rotwein (yanlış: "... einen guten und französischen Rotwein")
- Yemekle her zaman iyi bir fransız kırmızı şarabı içer.

Bu sıfat bağlantılarında, eskiden –e hali tekil "Dativ Singular" için birinci sıfat kuvvetli, ikinci sıfat zayıf çekilmekte idi. Bu kural artık geçersizdir:

nach gültigem deutschem Recht (artık geçerli olmayan şekil: "nach gültigem deutschen Recht")

mit gutem französischem Rotwein (artık geçerli olmayan şekil: *"mit gutem französischen Rotwein"*).

315 Şahıs zamirinden sonra gelen sıfat

Şahıs zamirlerinden (ben, sen, v.s.) sonra gelen sıfatlar (sıfattan türemiş isimler de dahil), genelde kuvvetli (Artikel'sizmiş gibi) çekilir:

ich altes Kamel – ben yaşlı deve, ich armer Tropf – ben zavallı ahmak du lieber Vater – sen sevgili babam,
du altes Ferkel – sen yaşlı domuz yavrusu, du Armer (männlich) – sen zavallı (adam), du Arme (weiblich) – sen zavallı (kadın),
Euch alten Hasen ("Dativ") brauche ich das nicht zu erklären. – Siz('in gibi) eski tilkilere (kurnaz anlamda) bunu açıklamama gerek yok.
Euch unartige Kinder ("Akkusativ") kann ich nicht mitnehmen. – Sizin gibi yaramaz çocukları beraber götüremem.

"mir, dir, wir, ihr" şekillerinde ayrılıklar vardır. Bu kelimeleri takip eden sıfatlar günümüzde genelde zayıf çekime tabidir (belirli Artikel'den sonra gelen sıfatlar gibi):

mir alten, erfahrenen Frau – ben(im gibi) yaşlı tecrübeli kadına
dir jungen Kerl ("dir jungem Kerl" de doğrudur) – senin gibi genç herife
wir modernen Menschen – biz modern insanlar
wir Freien Demokraten – biz hür demokratlar
wir Deutschen – biz Almanlar
ihr lieben Kinder – siz sevgili çocuklar
ihr bedauernswerten Geschöpfe – siz acınacak yaratıklar
ihr Armen – siz zavallılar

31 Belirsiz zamirler ("alle, manche, ..." (↑278ff.)) ve belirsiz sayı sıfatlarından ("viele, wenige,..." (↑308)) sonra gelen sıfatlar değişiklik gösterir. Çekim, bu kelimelerin anlamlarına bağlı olarak değişir.
Bazıları ağırlıklı olarak belirli Artikel gibi çekilir, bunları izleyen sıfatlar genellikle zayıf çekime tabidir ("der" ifadesinden sonraki sıfat gibi):

alle guten Menschen ("die guten Menschen – iyi insanlar" gibi) – bütün iyi insanlar

Diğerleri kurala göre sıfat olarak algılanır. Bu durumda bir sonraki sıfat, sıralanmış sıfatlar gibi paralel çekilir:

viele gute Menschen ("liebe, gute Mnschen – sevgili iyi insanlar" daki paralel çekim gibi) – birçok iyi insan.

Aşağıdaki tabloda, bu kelimelerden sonra gelen sıfatların günümüzde ağırlıklı olarak nasıl çekildikleri belirtilmiştir:

	Sıfat çekimi "Adjektivdeklination"		
	Zayıf ("der"den sonraki sıfat gibi)	Paralel (aynı son ek)	
all-	X		Bei allem gutem Willen – das geht zu weit. - Bütün iyi niyete rağmen, bu kadarı da fazla. Aller guten Dinge sind drei. - Hak oyunu üçtür.
ander-		X	Man hat noch anderes belastendes Material gefunden. - Suç unsuru oluşturan başka malzeme bulunmuş. Es gibt noch andere fähige Leute. - Başka yetenekli insanlar da var.

	Sıfat çekimi "Adjektivdeklination"		
	Zayıf ("der"den sonraki sıfat gibi)	Paralel (aynı son ek)	
beide	X		Die Vorsitzenden beider grossen Parteien gaben eine Erklärung ab. -Her iki büyük partinin (genel) başkanları bir açıklama yaptılar. Beide kleinen Mädchen weinten. - Her iki küçük kız ağlıyordu / ağladılar..

	Sıfat çekimi "Adjektivdeklination"		
	Zayıf ("der"den sonraki sıfat gibi)	Paralel (aynı son ek)	
einig-		X	Wir haben noch einiges französisches Geld übrig. - Biraz fransız paramız arttı. Ich greife einige wichtige Punkte heraus. - Önemli birkaç noktayı seçiyorum.
etlich-		X	Auf dem Dachboden stand etliches altes Gerümpel. - Tavan arasında birkaç kırık dökük eşya duruyordu. Der Betrieb hat etliche neue Mitarbeiter eingestellt. - İşletme birkaç yeni işçi aldı.
folgend	X (Tekilde)	X (Çoğulda)	Die Maschine arbeitet nach folgendem einfachen Prinzip. - Makine aşağıdaki basit prensibe göre çalışır / çalışıyor. Die Untersuchung hat folgende neue Erkenntnisse gebracht. - Araştırma aşağıdaki yeni bilgileri getirdi.

	Sıfat çekimi "Adjektivdeklination"		
	Zayıf ("der"den sonraki sıfat gibi)	Paralel (aynı son ek)	
irgend-welch-	X		Er hat irgendwelches dumme Zeug geredet. -Saçma sapan şeyler söyledi. Die Meinung irgendwelcher fremden Leute interessiert mich nicht. -Herhangi bir takım yabancı insanların görüşleri beni ilgilendirmez.
manch-	X		Wir haben manches freie Wochenende dort verbracht. - Bazı / boş hafta sonlarını orda geçirdik. Man trifft dort manche interessanten Leute. - Orada bazı ilginç / enteresan insanlarla karşılaşılır. (son eksiz "manch" ifadesinden sonra gelen sıfat çekimi için (↑310.))
mehrere		X	Sie hat mehrere schwerwiegende Fehler gemacht. - Birçok çok ciddi hata yaptı. Er steht wegen mehrerer kleiner Vergehen vor Gericht. - O, birçok küçük suçtan dolayı mahkemeliktir.
sämtlich-	X		Sämtliches gestohlene Geld konnte sichergestellt werden. - Bütün çalınan para emniyete alınabildi. Sie alarmierte sämtliche erreichbaren Nachbarn. - Erişebilecek bütün komşulara acil haber verdi.

	Sıfat çekimi "Adjektivdeklination"		
	Zayıf ("der"den sonraki sıfat gibi)	Paralel (aynı son ek)	
solch-	X		Solches herrliche Wetter hatten wir lange nicht mehr. - Böyle harika havayı uzun zamandır görmedik. Sie sagt immer solche merkwürdigen Sachen - O her zaman böyle garip şeyler söyler / söylüyor. (Son eksiz "solch" ifadesinden sonra gelen sıfat çekimi için, (↑310)).
viel-		X	Das hat er in vieler mühsamer Kleinarbeit gebastelt. - O bunu çok zahmetli küçük küçük el işleri yaparak oluşturdu. Sie hatten viele schöne Reisen zusammen gemacht. - Beraberce çok güzel yolculuklar yaptılar.
wenig-		X	Die Flüsse führten nur noch weniges trübes Wasser. - Nehirler artık ancak az miktarda bulanık su taşıyordu. Er hat wenige gute Freunde. - Onun iyi arkadaşları azdır.

317 İsimleşmiş sıfatların çekimi

Çoğu sıfatlar (ve sıfat fiiller) bir isim gibi kullanılabilir; o zaman ilk harfleri büyük yazılır:

ein blinder Mann – ein Blinder
(kör bir adam – bir kör)

der neue Kollege – der Neue
(yeni bir iş arkadaşı – Yeni) (isim olarak)

die delegierten Mitglieder – die Deligierten
(delege üyeler - delegeler)

İsimleşmiş sıfatlar kural olarak Artikel'siz ya da son eki olmayan kelimelerden sonra gelirse, isimle beraber bulunan sıfatlar "attributive Adjektive" gibi, yani kuvvetli çekilir (↑310). Bunlar, son eki olan kelimelerden sonra gelirse (↑311), zayıf çekime tabidir:

Kuvvetli – "stark"	Zayıf – "schwach"
Vorsitzender ist Herr Müller. - Başkan Bay Müller'dir.	Der Vorsitzende heisst Müller. - Bakanın adı Müller'dir.
Ich wünsche dir nur Gutes. – Sana sadece iyilik dilerim.	Ich wünsche dir alles Gute. - Sana herşeyin iyi olmasını diliyorum / dilerim.
Liberale und Grüne stimmten dagegen. - Liberaller ve Yeşiller karşı oy verdi.	Die Liberalen und die Grünen stimmten dagegen. - Liberaller ve Yeşiller karşı oy verdi.
Mein Bekannter ist Angestellter bei der Bank. - Benim tanıdığım bankada memurdur.	Die Angestellten der Bank sind unsere Bekannten. - Bankanın çalışanları tanıdıklarımızdır.
Reisende ohne Gepäck bitte zu Schalter 3. - Bagajsız yolcular, lütfen 3 no.'lu gişeye.	Die Reisenden nach Hogkong bitte zur Abfertigung. - Hongkong yolcuları, lütfen çıkış işlemlerine.
Im Westen nichts Neues. - Batı'da (hiç) bir yenilik yok.	Hast du schon das Neuste gehört? - Yeni haberi duydun mu?
Ein Gefangener ist geflohen. - Bir tutuklu kaçtı.	Der Gefangene ist geflohen. - Tutuklu kaçtı.
Die Betreuung Alter und Kranker muss verbessert werden. - Yaşlıların ve hastaların bakımının düzeltilmesi lazım.	Sie nam sich besonders der Alten und Kranken an. - O özellikle yaşlı ve hastaların bakımını üstlendi.

 Çekimsiz sıfatlar

Şeklini değiştirmeyen birçok sıfat vardır. Bunlar öncelikle:

İki'den (zwei) sonraki asıl sayı kelimeleri (istisnalar için (↑302)):

vier Kinder – dört çocuk, die vier Kinder – dört çocuk, mit vier Kindern – dört çocukla.

Bir ismin önünde bulunan ve sonu "-er" ile biten türetmeler (yer ve ülke isimleri):

die Türme des Kölner Doms. – Köln kilisesinin kuleleri
die Löcher im Schweizer Käse. – İsviçre peynirindeki delikler.

"fit, egal, schuld, super, klasse, spitze" gibi sıfatların sadece azı eşlikçi (refakatcı) olarak kullanılır (↑339'a da bkz.):

sie ist eine klasse Frau. – O şahane bir kadındır.
Das war ein super Essen. – Bu süper bir yemekti.

"rosa, lila, beige, orange" gibi renk belirten sıfatlar:

Sie packte das Geschenk in rosa Papier ein und band ein lila Band darum.
- O, hediyeyi pembe bir kâğıda sardı ve mor bir bantla bağladı.

Öncelikle günlük konuşma dilinde bu renk sıfatlarının çekilmiş şekilleri de kullanılır:

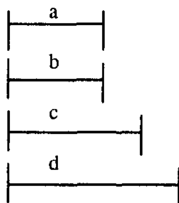
Der lilane Schal steht dir nicht, nimm lieber den beigen. – Bu mor atkı sana yakışmıyor, iyisi mi bej olanı al.

Genelde birleşik şekiller de kullanılır:

Diese cremefarbene Tasche würde sehr gut zu Ihrem olivgrünen Mantel passen.
- Bu krem renkli çanta, zeytin yeşili paltonuza çok uyacak.

5.5 Sıfatların derecelendirilmesi - Steigerung

319 Bir özelliğin derecesini ya da basamağını, bir karşılaştırmayı da mümkün kılacak şekilde ifade etmek için sıfatlar derecelendirilir (uzmanlık terimi olarak buna "Komparation" denir):

a ist 1 cm lang – a, 1 cm uzun

b ist so lang wie a – b, a kadar uzun

c ist länger als a – c, a'dan uzun

d ist am längsten / die längste Strecke – d, en uzun / en uzun mesafa.

Üç derecelendirme şekli vardır:

Grundstufe (Positiv) İlk / temel basamak – "Positiv"	lang – uzun, schnell – hızlı
Höherstufe (Komparativ) Daha üst / yüksek basamak "Komparativ"	länger – daha uzun, schneller – daha hızlı
Höchststufe (Superlativ) En üst / yüksek basamak "Superlativ"	der / die / das längste / schnellste – en uzun / en hızlı am längsten / schnellsten

Bazı belirteçlerde de bu karşılaştırma basamakları vardır (↑353).

Karşılaştırma şekillerinin oluşumu

320 Daha yüksek basamak "Komparativ", ilk basamağa "Positiv" "-er" ekinin ilavesi ile oluşturulur. En yüksek basamak kural olarak -"st" ekini alır. "-er" ya da "–st" eklerinden sonra, eğer sıfat takı "Attributiv" olarak kullanılıyorsa, bilindiği şekilde çekilir:

Cornelia hat lange Haare. – Cornelia'nın saçları uzun.
Aber Anne hat noch längere Haare. – Fakat Anne'nin saçları daha uzun.
Die längsten Haare hat Claudia. – Claudia'nın saçları en uzun.

Sıfat en yüksek derecede takı "Attributiv" olarak durmuyorsa, önüne "am" kelimesi gelir:

Dieses Bett ist am längsten ("das längste" ifadesinin yanısıra). - Bu yatak en uzundur.
Wer von Ihnen wartet schon am längsten? – Hanginiz en uzun (zamandır) bekiyorsunuz?
Peter ist am schnellsten ("der schnellste" ifadesinin yanısıra) gewesen. – Peter en hızlı o: ındı.
Er läuft am schnellsten. – O en hızlı koşuyor.

Fonetik özellikler

1. Bazı sıfatlarda daha yüksek basamak "Komparativ" ve en yüksek basamakta "Superlativ" sesli "a ⟶ ä", "o ⟶ ö", "u ⟶ ü" olur:

Und ihr Hals wird lang und länger. – Ve boynu uzadıkça uzuyor ("... uzun ve daha uzun oluyor").
Wir brauchen eine grössere Wohnung. – Daha büyük bir daireye ihtiyacımız var.
Die dümmsten Bauern haben die dicksten Kartoffeln. – En aptal çiftçilerin patatesleri en büyük olur.

Aşağıdaki sıfatların üst derecelendirilmelerinde geçen sesliler belirtildiği gibi değişikliğe uğrar:

(a ➜ ä): alt, arg, arm, hart, kalt, krank, lang, nah, scharf, schwach, schwarz, stark, warm;

(o ➜ ö): grob, gross, hoch;

(u ➜ ü): dumm, gesund, jung, klug, kurz.

Bazı sıfatlarda bu kural sabit değildir. Günümüzde artık genelde "Umlaut" ile olan sıfatlar kullanılmamaktadır.

> bang – banger (ender olarak: "bänger – bängst"), aynı şekilde: blass, fromm, glatt, karg, krumm, nass, rot, schmal.

Köklerinde sesli "a, o, u" bulunan diğer bütün sıfatlar derecelendirilmelerde "Umlaut" almazlar.

2. "hoch" ve "nah" sıfatlarının derecelendirilmesinde "h" ve "ch" sessizleri aşağıdaki gibi değişir:

> hoch – höher – höchst-; nah, näher, nächst-.

3. "-el" ile biten bütün sıfatlar ve "-er" ile biten birçok sıfat en üst derecelendirilmelerinde "Superlativ", (↑313)'deki çekim şekillerinde de olduğu gibi "-e" harfini kaybeder:

> Plötzlich wurde es noch dunkler ("dunkeler" değil). – Aniden daha karanlık oldu.
> Einen edleren Menschen als ihn gibt es nicht. – Ondan daha soylu bir insan yoktur.
> Ein teureres Geschenk konntest du wohl nicht finden. – Daha pahalı bir hediye bulamadın herhalde.
> Die Gurken sind saurer als ich dachte. – Salatalıklar sandığımdan daha ekşi.

3. "-d, -s, -sch, -ss, -t, -z" ile sonlanan sıfatların en üst derecelendirilmeleri "Superlativ" "-est" ile yapılır. Böylece kelime daha iyi telaffuzu edilmiş olur:

> Sie hat die blondesten Haare von uns allen. – İçimizde saçları en sarı olan odur.
> Das ist das Mieseste, was ich je gesehen habe. – Bu benim şimdiye kadar gördüğüm en fena şey.
> Er kennt immer die hübschesten Mädchen. – O her zaman en güzel kızları tanır.
> Die süssesten Früchte fressen nur die grossen Tiere. – En tatlı meyveleri sadece büyük hayvanlar yer.

Der kürzeste Weg ist nicht immer der beste. – En kısa yol her zaman en iyisi değildir.

İstisnalar: “gross” kelimesinin en üst derecesi “Superlativ” “-st” ile yapılır ve “-ss”, “-sst” olarak kaynaşır: grösst-.

5. “gut” sıfatının daha üst “Komparativ” ve en üst “Superlativ” derecelendirme şekilleri başka bir kelimenin kökünden yapılır: gut – besser – best-.

Karşılaştırma şekillerinin oluşum tablosu

	İlk basamak ("Grundstufe "Positiv")	Daha yüksek basamak ("Höherstufe - Komparativ")	En yüksek basamak ("Höchststufe - Superlativ")
-er, -st	tief	tiefer	tiefst-
-er, -st, (- "Umlaut")	warm	wärmer	wärmst-
-er, -st (- "Umlaut") sessiz harf değişimi – "Konsonantenwechsel	hoch nah	höher näher	höchst- nächst-
-er, -st, "e"-düşmesi	dunkel	dunkler	dunkelst-
-er, -est	heiss,	heisser	heissest-
-er, -est, (- "Umlaut")	kalt	kälter	kältest-
Farklı kelime kökü	gut	besser	best-

Karşılaştırma şekillerinin kullanımı

İlk / temel basamak (“Positiv”)

İlk basamak ile, karşılaştırılan şahıs ya da eşyada bir özelliğin aynı ölçüde mevcut olduğu belirtilir. Karşılaştırmanın şekli şöyledir:

so + Grundstufe + wie		
so	alt	wie

Hätt ich doch ein Kind, so weiss wie Schnee, so rot wie Blut, und so schwarz wie das Holz an dem Rahmen!
- Keşke bir çocuğum olsaydı, kar gibi beyaz, kan gibi kırmızı ve çerçevedeki tahta gibi siyah!
Frank ist jetzt schon so gross wie sein älterer Bruder. – Frank şimdiden ağabeyi kadar uzadı.
Meier war diesmal nicht so gut wie beim letzten Spiel. – Meier bu sefer geçen seferki oyunda olduğu kadar iyi değildi.
Die Wohnung ist nicht so schön, wie ich es mir vorgestellt hatte. – Ev, beklediğimin aksine güzel değildi.

Daha yüksek basamak ("Komparativ")
Daha yüksek basamakla eşit olmayan (daha yüksek ya da daha düşük) bir özelliğin derecesi ifade edilir. Karşılaştırmanın şekli şöyledir:

Höherstufe + als	
älter	als

Uli ist 20, Eva ist 21; also ist Eva älter als Uli. – Uli 20 yaşında, Eva 21; yani Eva Uli'den daha yaşlı.
Der Rhein ist länger als der Neckar. – Rhein (nehri) Neckardan (nehrinden) daha uzundur.
Heute ist es kälter als gestern. – Bu gün dünden daha soğuktur.
Du bist dümmer als die Polizei erlaubt. – Polisin izin verdiğinden daha aptalsın.
Ein Spatz in der Hand ist besser als eine Taube auf dem Dach. – Eldeki bir serçe, damdaki bir güvercinden daha iyidir. (Evdeki bulgur çarşıdaki pirinçten daha iyidir)

Günlük konuşmalarda kullanılan daha yüksek basamaklı "Komparativ" karşılaştırma şekli "wie" ya da "als wie" yanlıştır:

Ich bin grösser als ("wie / als wie" kullanımı yanlıştır!) mein Freund. – Ben erkek arkadaşımdan uzun boyluyum.

Bazen karşılaştırılan büyüklük belirtilmez, fakat anlatılmak istenilen içerikten (ilişkiden) tamamlanır.

Er fährt jetzt ein schnelleres Auto (als bisher). – O (öncekinden) şimdi daha hızlı bir araba kullanıyor.
Das ist nur etwas für reichere Leute (= Leute, die reicher sind als wir).
- Bu sadece daha zengin insanlar için olan birşeydir (= bizden daha zengin olanlar).
Der Klügere (= derjenige, der klüger als der andere ist) gibt nach.
- Daha akıllı olan kişi (boşuna) direnmez (= diğerinden daha akıllı olan).

Bu gibi durumlarda daha yüksek basamak "Komparativ" ilk basamağa göre yükselen bir dereceyi değil, aksine alçalan bir dereceyi ifade eder: Hasta bir insana: "es geht ihm besser – o daha iyidir" denildiğinde, "bu, onun iyi olduğu" anlamına gelmeyebilir. Aynı şekilde "eine ältere Dame – yaşlıca bir hanımefendi", "eine alte Dame – yaşlı bir hanımefendi"den daha gençtir. "Es kommt häufiger vor" denildiğinde, bir şeyin bazen ya da arada sırada gerçekleştiği kastedilmiş olur, (yani sık'tan daha az sıklıkta). Aynı anlam aşağıdaki örneklerde de görülmektedir:

Sie ist längere Zeit verreist gewesen.

Rentner für leichtere Arbeiten in Haus und Garten gesucht.
Ich habe von diesem Artikel eine grössere Anzahl bestellt.
Die Verhandlungen über den Abbau von Raketen kürzerer Reichweite wurden wieder aufgenommen.

En yüksek basamak ("Superlativ")

En yüksek basamağın iki anlamı olabilir. Eğer en az üç kişi ya da eşya arasında bir karşılaştırma olarak kullanılırsa, bir özelliğin en yüksek derecesini "Superlativ" ifade eder:

Sie ist die älteste von vier Schwestern. – O dört kız kardeşin en yaşlısıdır.
Sabine erhielt das beste Abschlusszeugnis (ihrer Gruppe). – En iyi diplomayı Sabine aldı (kendi gurubu içinden).
Das ist das Billigste, was ich bekommen konnte. – Bu, bulabildiğimin en ucuzu.
Wenn es am schönsten ist, soll man gehen. – En güzel olduğu zaman, gitmek gerekir.
Ich bin der Grösste. – Ben en büyük'üm.

Eğer karşılaştırma söz konusu değilse, en yüksek basamak genel olarak çok yüksek bir dereceyi ifade eder (Bu ifade tarzına "Superlativ" yerine "Elativ" denir):

Nur mit grösster Anstrengung konnte er sich retten. – Ancak çok büyük bir çaba ile kendini kurtarabildi.
Sie leben in bescheidensten Verhältnissen. –Çok alçakgönüllü koşullar içinde yaşıyorlar.
Bei dem leisesten Geräusch wacht sie auf. – En ufak seste uyanıyor.
Ich habe nicht die geringste Ahnung, was du meinen könntest. – Ne kastetmiş olabileceğin konusunda en ufak bir bilgim yok.

En yüksek basamağın bu tarzı genelde kalıplaşmış ve nezaket ifade eden kullanımlarda görülür:

in tiefster Trauer – en derin üzüntülerle, mit besten Grüssen – en iyi selamlarla, herzlichst dein ... – en derin sevgilerle senin ...
Wir bitten Sie höflichst, ... – Sizden saygılarla rica ediyoruz, ...

326 Karşılaştırma şekli olmayan sıfatlar

Karşılaştırma şekilleri yalnızca, sıfatın anlamının derecelendirmeye ve karşılaştırmaya izin verdiği yerde anlamlı bir biçimde oluşturulabilir. Bu nedenle genel olarak aşağıdaki sıfat grupları derecelendirilemez:

Mutlak / sıfatlar – "absolute Adjektive"	tot – ölü, lebendig – canlı, stumm – dilsiz, blind – kör, kinderlos – çocuksuz
Kendileri en yüksek basamağı ifade eden sıfatlar - "Adjektive, die bereits einen höchsten Grad ausdrücken"	maximal – en fazla, minimal – en az, optimal – en uygun, total – tamamen, erstklassig – birinci sınıf
Şekil ifade eden sıfatlar – "Formadjektive"	rund – yuvarlak, viereckig – dört köşeli, quadratisch – kare, kegelförmig - konik
İlgi sıfatları – "Beziehungsadjektive"	karibisch – Karaib'e özgü gibi, wirtschaftlich – ekonomik, dortig – oraya ait, jetzig – şimdiki
Sayı sıfatları – "Zahladjektive"	drei – üç, halb – yarım, siebenfach – yedi kat, ganz – tam, einzig – tek

Örnek:

Das ist die optimale ("optimalste" değil) Lösung. – Bu en uygun çözüm.
Ich bitte um absolute ("absoluteste" değil) Ruhe. – Mutlak / sessizlik istiyorum.
Wir waren die einzigen ("einzigsten" değil) Gäste. – Tek misafirler bizdik.
Das ist die einzige ("einzigste" değil) Möglichkeit, die ich sehe. – Bu benim gördüğüm tek olanak.

Bu tür sıfatların çoğunda, mecazi anlamda ve bir özelliği belirtmek için kullanıldıklarında, derecelendirme şekilleri mümkündür.

Susi war das lebendigste von allen Kindern. – Susi çocukların içinde en canlı / hareketli olanıydı.
Vom vielen Essen wurde sie immer runder. – Çok yemekten gittikçe yuvarlaklaşıyordu (şişmanlıyordu anlamında).
Er ist päpstlicher als der Papst. – Papa'dan daha çok Papa'dır.
Der Betrieb arbeitet jetzt wirtschaftlicher. – İşletme şimdi daha ekonomik çalışıyor.

5.6 Sıfatın Oluşumu – Die Wortbildung des Adjektivs

"alt, neu, jung, klein, hart, schön, rot" gibi basıt sıfatların sayısı nispeten azdır. Buna rağmen sıfatlar ikinci büyük kelime çeşidini oluşturur (↑179). Bunun nedeni de türetmeler ve birleşmelerle her zaman yeni sıfatların oluşturulmuş olması ve bugün bile hâlâ oluşturulmakta olmasıdır. Yani sıfatların en önemli bölümü, türetnme ve birleşmelerle elde edilen sıfatlardır:

Türetilen sıfatlar – "abgeleitete Adjektive"	un-schön – nahoş, berg-ig – dağlık, paradies-isch – cennet(imsi) / gibi, zeit-lich – zamansal dort-ig – o taraftaki, mangel-haft – kusurlu, un-heil-bar – tedavi edilmez
Birleştirme ile elde edilen sıfatlar – "zusammengesetzte Adjektive"	hell-rot – açık kırmızı, stein-hart – taş gibi sert, nass-kalt – nemli soğuk, röst-frisch – taze kavrulmuş, meter-lang – metrelerce uzun, welt-berühmt – dünyaca ünlü

Yine birbirlerine takılma suretiyle oluşturulan sıfatlar vardır:

ein viertüriges Auto (=ein Auto mit vier Türen) – dört kapılı bir araba (= dört kapısı olan bir araba)

ein dreigeschossiges Haus – üç katlı bir ev
ein kurzärmliges Kleid – kısa kollu bir elbise
ein langbeiniges, blondhaariges Mädchen – uzun bacaklı, sarı saçlı bir kız

Türetilmiş sıfatlar
Mevcut sıfatlardan ön ek "Präfix" ile yeni sıfatlar oluşturulur. Almanca'da sıfat ön ekleri azdır. Fakat yabancı dillerden gelenler fazladır. (Bunlar da genelde yabancı dildeki sıfatlarla kullanılır). Ön ekler çoğunlukla olumsuzluk, karşıtlık ifade eder ve ifadeye vurgu yapmada kullanılır.

"nicht" (-sız / olmayan / karşıt) anlamlı ön ekler:

a-	asozial, anormal, atypisch, apolitisch
in-	indirekt, indiskret, inhuman, intolerant, (belli sessiz harfler önünde "il-, im-, ir-") illegal, impotent irreal
un-	undicht, unzufrieden, unpolitisch, unabsichtlich

"sehr / ganz" (pek çok / tam, bütün) anlamlı ön ekler:

erz-	erzdumm, erzkonservativ, erzkatholisch
extra-	extragross, extralang, extramild
hyper-	hypermodern, hypernervös, hypersensibel
super-	superklug, superschnell, superelegant
tod-	todernst, todsicher, todschick
über-	übergross, überglücklich, überängstlich
ur-	uralt, urdeutsch, urkomisch, urgemülich

Bu ön eklerin çoğu başlangıçta kendi başlarına bağımsız birer kelimeydi. Ancak kısmen esas anlamlarını kaybettiler. Bu durum özellikle günlük konuşmalarda kullanılan aşağıdaki önek kelim oluşumlarında görülmektedir:

saukalt, hundsgemein, scheissegal, stinkvornehm, affengeil.

Diğer sık rastlanan yabancı dil kökenli ön ekler ve anlamları:

anti-	"gegen" – karşı	antiautoritär, antiamerikanisch
inter-	"zwischen" – ara(da)	international, interkontinental
post-	"nach" – sonra	postmodern, postindustriell
prä-	"vor" – önce	prähistorisch, pränatal
pro-	"für" – için	prowestlich, proarabisch
trans-	"(hin)durch-" – arasından geçerek	transkontinental, transsibirisch

Son eklerin "Suffix" yardımıyla öncelikle isim ve fiillerden sıfatlar türetilir. Kısmen de "Umlaut" kullanımı görülür:

Kraft – kräftig, loben – löblich, Bruder – brüderlich.

Sık kullanılan yabancı dil ve Almanca kökenli sıfat son ekleri:

-bar	dehnbar, lieferbar, zerlegbar, (un)berechenbar
-e(r)n	eisern, gläsern, hölzern, seiden, wollen
-haft	fehlerhaft, riesenhaft, jungenhaft,
-ig	farbig, sandig, bärtig, affig
-isch	italienisch, arabisch, politisch, demokratisch,
-lich	löblich, (unverständlich), ärztlich, gewerblich
-abel	transportabel, reparabel, indiskutabel
-al / -ell	formal, katastrophal, formell, konfessionell
-iv	intensiv, sportiv, aktiv, plakativ

"-bar, -abel, -lich" ile biten ve fiillerden türetilen sıfatlar, bir şeyin neye yaradığını, onunla ne yapılabileceğini ifade eder:

ein ausziehbarer Tisch. = ein Tisch, der ausgezogen werden kann / der sich ausziehen lässt / den man ausziehen kann.

Çekip çıkarılabilir / büyütülebilir bir masa = çekip çıkarılabilen / büyütülebilen

Öncelikle en çok kullanılan "-ig, -isch, -lich" ile biten ve diğer geri kalan son eklerin anlamları belli bir kurala göre değildir. Bu sıfatlar çeşitli anlam gruplarına dağılır:

Muellifi üstleneni / kaynak gösteren – "Urheber, Träger"	richerlich, ärztlich, väterlich, ministeriell
Aynıytı benzerliği belirten – "gleiche, ähnliche Art"	trottelig, affig, riesenhaft, kindisch, plakativ
Yer'e kökene göndermede bulunan – "Ort, Herkunft"	römisch, arabisch, atlantisch, hiesig, dortig
Zamanı temel alan – "Zeit"	wöchentlich, jährlich, damalig, jetzig
Maddeye / malzemeye işaret etmeyi öne çıkaran – "Stoff, Material"	gläsern, hölzern, seiden, sandig
Alan ve ilgiye işaret eden – "Bereich, Beziehung"	politisch, gewerblich, gymnasial, konfessionell

33 Anlamı karışıklık yaratabilecek sıfatlar

Aynı köklü sıfatlar sıkça değişik son ekler alabilir:

Zeit: zeitig – zeitlich, Kind: kindlich – kindisch.

Bu sıfatların genelde değişik anlamları olduğu için, birbirleri ile karıştırılmaması gerekir. Kolayca karıştırılabilecek sıfatlar örneğin şunlardır:

formal – formell:

Der Beschluss ist formal in Ordnung ("was die Form

betrifft") – Karar şeklen doğrudur (şekil itibarı ile).
Er ist immer so formell ("förmlich, steif) – O her zaman böyle kurala / usule uyar (şekle / usule / resmiyete uyan, katı).

fremdsprachig – fremdsprachlich:

Er muss oft fremdsprachige Bücher lesen. ("in fremden Sprachen").
– O sıkça yabancı dilde yazılmış kitaplar okumalı.
Sie hat viel auf fremdsprachlichem Gebiet gearbeitet ("über fremde Sprachen").
- O, yabancı dil alanında çok çalıştı (yabancı lisan üzerine)

geistig – geistlich:

Seine geistigen Fähigkeiten sind ziemlich begrenzt ("das Denkvermögen, den Verstand betreffend").
- Düşünsel yetenekleri oldukça sınırlıdır (düşüncekapasitesi, aklı kastedilir)
Zum Abschied wurde ein geistliches Lied gesungen ("kirchlich, religiös)
- Kapanıştan önce / dini bir şarkı söylendi (ruhani, dini).

kindlich, kindisch:

Sie hat ein kindliches Gemüt ("naiv, unkompliziert").
- Onun çocuksu bir doğası / ruhu var (saf, sade).
Du benimmst dich kindisch ("unreif, albern").
- Çocukca davranıyorsun (olgunlaşmamış, abes).

original – originell:

Das ist eine original Schweizer Uhr ("echt, ursprünglich).
- Bu orijinal bir isviçre saatidir (gerçek köken itibariyle)
Er ist ein origineller Kopf ("einfallsreich, witzig")
- O matrak biridir (güzel buluşları olan, şakacı)

rational – rationell:

Rational sehe ich das ein ("vom Verstand her").
- Mantık olarak bunu kabul ediyorum (mantık açısından)
Der Betrieb arbeitet nicht mehr rationell ("zweckmässig, wirtschaftlich").
- işletme artık idareli / düzgün çalışmıyor (amaca uygun, idareli)

real – reell:

Das gibt es doch real gar nicht ("in Wirklichkeit").
- Böyle bir şey gerçekten yoktur (gerçeklik payı itibariyle)
Das ist ein reelles Angebot ("ehrlich, fair").
- Bu doğru bir tekliftir (dürüst).

unaussprechbar – unaussprechlich:

Dieses Fremdwort ist für mich unaussprechbar ("nicht auszusprechen").
- Bu yabancı kelimenin telafuzu benim için imkansız (telafuz edilemez).
Sie hat unaussprechliches Leid erfahren ("sehr grosses Leid").
- O anlatılmayacak kadar büyük acı çekti (çok büyük acı).

undenkbar – undenklich:

Eine Versöhnung ist undenkbar ("unmöglich").
- Bir barışma düşünülmez (mümkün değil).
Ich habe ihn seit undenklichen Zeiten nicht gesehen ("sehr lange").
- Onu çok eski zamandan beri görmedim (uzun zamandır).

verständig – verständlich:

Das Kind ist schon sehr verständig ("klug, einsichtig").
- Çocuk (şimdiden) çok akıllı (zeki, anlayışlı).
Er kann schwierige Probleme verständlich darstellen ("leicht zu verstehen").

- O, zor problemleri anlaşılır biçimde açıklayabiliyor (kolay anlaşılır).

-wöchig - -wöchentlich:

Er ist auf einer zweiwöchigen Reise ("zwei Wochen dauernd").
- O, iki haftalık bir seyahattedir. (iki hafta sürecek / süreli).
Unsere Besprechungen finden zweiwöchentlich statt ("alle zwei Wochen").
- Toplantılarımız / görüşmelerimiz iki haftada bir gerçekleşiyor (her iki haftada bir).

zeitig – zeitlich:

Wir wollen zeitig losfahren ("früh, beizeiten").
- zamanında hareket etmek istiyoruz (erken / zamanında).
Das kann ich mir zeitlich nicht leisten (" von der Zeit her").
- Bunu yapmaya zaman açısından uygun değilim (zaman yönünden).

332 **Birleştirilme ile oluşan sıfatlar**

Birleştirme ile elde edilen sıfatlar iki (çok nadir olarak ikiden fazla) bağımsız kelimeden oluşan sıfatlardır. İkinci kelime her zaman bir sıfattır (ya da bir sıfatfiildir "Partizip"). Birinci kelime çeşitli kelime türlerinden olabilir:

Fiil + sıfat ("Verb + Adjektiv")	röst-frisch, koch-fertig, denk-faul
Sıfat + sıfat ("Adjektiv + Adjektiv")	hell-rot, lau-warm, nass-kalt
İsim + sıfat ("Substantiv + Adjektiv")	stein-hart, wetter-fest, hitze-beständig

Birinci kelime isim de olsa oluşan sıfatın ilk harfi küçük yazılır:

wetterfest, schneebedeckt, holzverkleidet, steuerfrei, schadstoffarm

Bazı birleştirmelerde iki kelime arasına bir kaynaştırma harfi girer (↑214):

hilfsbereit, lebensmüde, gebrauchstüchtig

Birleşme ile oluşturulan sıfatların çoğunda, birinci kelime parçası, ikinci kısmın (sıfatın) içeriğini yakından belirler:

steinhart = hart wie Stein – taş gibi sert, kochfertig = fertig zum Kochen – pişirmeye hazır,
denkfaul = faul im Denken – düşünmede tembel

Belirleyici kelimenin esas / temel kelimeyi belirleme şekline göre çeşitli anlam grupları oluşturulabilir:

Açıklık-koyuluk, azlık-çokluk dereceleri - "Abstufung"	hellrot – açık kırmızı, tiefblau – koyu mavi, lauwarm -ılık
Karşılaştırma – "Vergleich"	steinhart – taş gibi sert, grasgrün – çim gibi yeşil, aprilfrisch, nisan - gibi taze butterweich – tereyağı gibi yumuşak
Sebep belirten – "Grund"	altersschwach – yaşlılıktan dolayı güçsüz, röstfrisch – taze kavrulmuş, regenglatt
Alan belirten – "Bereich"	denkfaul – düşünce tembeli, treffsicher, schreibgewandt

Sıfat + sıfat birleşmelerinin bazılarında ikinci kelime parçası, birincisi tarafından belirlenmez, iki kelime de eşit ağırlıklı belirleyici olup, "und" bağlantısı ile verilen ifadeler gibidir. Bu çeşit birleştirmeler (ki çok azı isimle "Substantiv" ile beraber de bulunur ↑215)) örnek olarak şunlardır:

nasskalt (= nass und kalt) – soğuk ve yağışlı (rutubetli ve soğuk), taubstumm – sağır (ve) dilsiz, dummdreist – budala (ve) küstah,
feuchtwarm – nemli (ve) sıcak, (parça olarak "–" işareti ile ayrılanlar): wissenschaftlich-technisch – bilimsel-teknik

Bunların dışında, "blauweiss, rotgrün" ve "dreizehn, fünfzehn" gibi renk adlandırmaları ve sayı kelimeleri de vardır.

334 Kendileri ile birçok yeni sıfatların oluşturulduğu (özellikle yabancı ve reklam dilinde) sıfatlar vardır:

-echt (hakiki, gerçek, halis)	farbecht – has boyalı / boyası çıkmayan, lichtecht – güneşten solmaz kochecht – kaynatılır
-beständig (sağlam, devamlı, dayanıklı)	hitzebeständig – ateşe dayanıklı, wetterbeständig – hava şartlarına dayanıklı korrosionsbeständig – aşınmaya dayanıklı
-fest (katı, sık, kesif)	rutschfest – kaymaz, reissfest – yırtılmaz, kurvenfest – virajda devrilmez, spülmaschinenfest – bulaşık makinasında kırılmaz
-sicher (emin, sağlam, kesin)	schneesicher – kardan etkilenmez, spursicher – iz bırakmaz, kindersicher – çocuk kilitli, krisensicher – krizden etkilenmez
-freundlich (iyi gelen, yarayan)	magenfreundlich – mideye yarayan, hautfreundlich – cilde yarayan umweltfreundlich – çevreye zarar vermeyen
-reich / -arm (zengin / fakir, az, zayıf)	waldreich – ormanca zengin, kinderreich – çok çocuklu, kalorienarm – kalorisi düşük
-stark / -schwach (güçlü / zayıf)	kampfstark – savaş yapacak durumda / güçlü, geburtenstark – doğum yüzdesi yüksek, verkehrsschwach – trafikte zayıf
-voll / -leer, -frei (dolu, çoklu / az, eksik, boş, -sız, -siz)	anspruchsvoll – iddialı / çok şey isteme, inhaltsleer – içeriği / içi boş risikofrei – risksiz
-mässig, -gemäss, -gerecht (göre, uygun, uyan, çakışan)	planmässig – plana göre / uygun, kindergemäss – çocuklara uygun / göre fristgerecht – vaktinde

Bu gibi sıfatlar, birleştirmelerde kök değerindeki asıl kelimeden

çok, artık kelimelerin son ekleri olarak görülürler. Bu durum, özellikle adı geçen bu sıfatlar kendi asıl anlamları ile kullanılmadıkları zaman geçerlidir. Mesela "-mässig = gemäss, entsprechend" (= göre / uygun) anlamındadır. ("planmässige Abfahrt = Abfahrt gemäss / entsprechend dem Plan" (= plana göre hareket saati). Fakat bu kelime günümüzde, çoğunlukla günlük konuşma dilinde "betreffend, bezüglich, hinsichtlich" (= dair, haakkında, ilgili, bakımından) anlamı ile kullanılmaktadır:

Wohnungsmässig sind die Aussichten zur Zeit schlecht. – Ev (bulma) olanağı şu sıralar düşüktür.

Erholungsmässig hat der Urlaub nichts gebracht. – Dinlenme yönünden tatil hiçbir şey vermedi / getirmedi.

Essensmässig war das Hotel gut. - Yemek yönünden Otel iyidi.

Söylenen şeyi başka türlü daha basit bir şekilde ifade etmek mümkünse, "-mässig" ile yapılan bu çeşit oluşumlardan sakınılmalıdır:

"Arbeitsmässig kann ich mich nicht beklagen" yerine: "Über die Arbeit kann ich mich nicht beklagen".

"Gehaltsmässig könnte es besser sein" yerine: "Das Gehalt könnte besser sein".

"Wettermässig haben wir Glück gehabt" yerine: "Mit dem Wetter haben wir Glück gehabt".

"Er ist ihm intelligenzmässig überlegen" yerine: "Er ist ihm an Intelligenz überlegen".

"Die Firma hat liefermässige Schwierigkeiten" yerine: Die Firma hat Lieferschwierigkeiten / Schwierigkeiten zu liefern".

Birleşme ile oluşturulmuş sıfatların derecelendirmelerinde kural olarak kök kelime derecelendirme ekleri olan "-er" ya da "-st" alır:

Sie hatten die hochfliegendsten Pläne. – Onların en uçuk planları vardı (En yüksek / büyü emellerle dolu planları vardı.)
Dies dürfte ein vielversprechenderes Projekt sein. – Daha fazla / çok şey vaadeden bir proje olmalı.
Sein Benehmen wird immer hochfahrender. – Onun davranışı gittikce daha da kibirleşiyor.

Bazı sıfat bağlantıları hem birleştirme hem de kelime grubu olarak (↑336) tanımlanır. Kelime grubunda birinci kısım (kelime) belirleyici olur ve derecelendirme ekleri alır:

Er stellte weiter gehende ("weitgehendere" de doğrudur) Forderungen.
- O, daha geniş / ileri giden isteklerde bulundu.
Wenn es keine schwerer wiegenden ("schwerwiegenderen" de doğrudur) Bedenken gibt, ...
- Eğer ağır basan tereddütler yoksa, ...

Birleşmiş kelimenin her iki kısmını ayrı ayrı derecelendirmek kesinlikle yanlıştır:

das meistgekaufte ("meistgekaufteste" yanlıştır) Buch des Jahres – Yılın en çok satan kitabı.
in grösstmöglicher ("grösstmöglichster" yanlıştır) Eile – mümkün olan en hızlı / acele bir şekilde.
die nächstliegende ("nächstliegendste" yanlıştır) Frage – bir sonraki soru / en yakın diğer soru.

5.7 Sıfat grubu – Die Adjektivgruppe

İsim ve fiilde olduğu gibi sıfat da (sınırlı ölçüde de olsa) başka kelimelerle bir kelime grubu oluşturabilir.
Bir özellik belirten sıfatlarla beraber "ziemlich" (= oldukca), "sehr" (= çok / fazla), "ganz" (= tam / bütün / hepsi) gibi kelimeler kullanılarak bu özelliğin çeşitli derecelendirilmeleri ifade edilir:

ziemlich klein – oldukça küçük, leicht grau – hafif gri /

kır, sehr alt – çok eski / çok yaşlı, ganz modern – çok / tam modern.

Sıfatlarla beraber bulunan bu ilaveler, belli ön eklerin (örnek: "uralt" – en eski, "supermodern" – süper modern (↑328)) ve birleşmelerin (örnek: "hellgrau" - açık gri (↑333)) işlevini görürler. Fakat bunların, özellikle vurgulama (güçlendirme) ve anlam genişletme açısından sıfat derecelendirilmeleri ile çok yakın bir ilişkileri vardır (↑319): Bir özelliğin aynı derecesi "fast, beinahe, etwa, ungefähr, genauso" gibi sıfat grupları ile sınırlandırılabilir ya da vurgulanabilir:

Sie ist fast so breit wie lang – Onun genişliği hemen hemen uzunluğu kadardır.
Rolfs Motorrad fährt beinahe so schnell ie Stefans. – Rolf'un motorsikleti nerdeyse Stefan'ınki kadar hızlı gidiyor.
Wir haben etwa die gleichen Vorstellungen vom Leben. – Yaşamdan aşağı yukarı aynı beklentilere sahibiz.
Sie ist ungefähr so alt wie ich. – O tahminen / aşağı yukarı benle aynı yaştadır.
Jetzt bin ich genauso schlau wie vorher. – Şu an bildiğim eskisi kadardır.

Bir sıfatın daha yüksek derecesi "Komparativ" "noch, viel, weit, erheblich, wesentlich, bedeutend" gibi kelimelerle daha da yükseltilebilir:

Du machst es nur noch schlimmer. – Sen işi daha da (çok) kötüleştiriyorsun.
Die Prüfung war viel einfacher, als ich gedacht hatte. – Sınav düşündüğümden daha da (çok) kolaydı
Jetzt kommen die weit / bei weitem schwierigeren Probleme. – Şimdi daha da (çok) zor problemler gelecek.
Hier ist alles erheblich teurer als bei uns. – Burada herşey bizim ordan çok daha pahalı.

Er verdient jetzt wesentlich weniger. – O şimdi çok daha az kazanıyor.
Seine Fräu ist bedeutend älter als er. – Karısı ondan çok daha yaşlıdır.

Çok daha yüksek bir dereceyi ifade etmek için, birçok kelime vardır, örneğin: "sehr, höchst, äusserst, überaus, besonders, ganz, völlig, ausserordentlich, ungewöhnlich":

Sie schien sehr / äussertst / überaus / ausserordentlich erregt zu sein. – O, çok / son derece / sonsuz / olağanüstü kızgın görünüyordu.
Jetzt ist er ganz / völlig verrückt geworden. – O şimdi tam / büsbütün delirdi.
Dieses Jahr hatten wir einen besonders / ungewöhnlich harten Winter. – Bu yıl kış özellikle / fevkalade sert geçti.

Bunu yanısıra, günlük konuşma ve gençlik dilinde kullanılan sıfatı güçlendiren çok sayıda kelime vardır:

unheimlich / wahnsinnig interessant – müthiş / acayip ilgi çekici
schrecklich / furchtbar nett – son derece / fevkalade / şirin
irre heiss – deli gibi sıcak
echt stark – çok güçlü
voll blöd – tam aptal

Başka bir sıfatı belirleyen (yakından) tarif eden sıfatlar çekimsiz kullanılır. Böyle sıfat grupları, bütün birimleri çekilen, arka arkaya sıralanmış sıfatlarla (↑.314) karıştırılmamalıdır. "Verschieden grosse Häuser" denildiğinde, değişik büyüklükteki evler anlaşılır, "verschiedene grosse Häuser" denildiğinde, değişik büyük evler / birçok farklı büyük evler anlamına gelir. Buna karşın, örneğin: "schöne warme Hände" ifadesi kullanılır (burada "schön" kelimesi, "warm" kelimesini tarif eder).

"sein" fiili gibi fiillerle sabit bağlantılı olan diğer sıfatlar bir ilave (tamlama) alır, ya da almalıdır. Örneğin: "Der Sohn ist ähnlich" cümlesi bir anlam vermez. Ancak "Dativ" (ismin –e hali) ile kullanılan bir tamlama ile "der Sohn ist dem Vater ähnlich" (= çocuk babasına benziyor) cümle tamamlanmış olur. Sıfat ve tamlamasından oluşan kelime grubu kural olarak bir ismin tarifi (belirlenmesi) için de kullanılabilir:

Der Sohn ist dem Vater ähnlich. – Der dem Vater ähnliche Sohn ...
Oğlan babasına benziyor. – Baba(sına)ya benzeyen oğlan...

Böyle sıfatların (belli fiillerle) oluşturdukları tamlama çeşidine göre aşağıdaki ayırım yapılır:

"Genitiv" halindeki (-nın hali) bir tamlamada kullanılan sıfatlar:

Ich bin mir keiner Schuld bewusst. – Suçlu olduğuma dair aklıma gelen hiç bir şey yok.
Bist du dir dessen sicher? – Bunun böyle olduğundan emin misin?
Der des Mordes schuldige Mann wurde verurteilt. – Cinayetten suçlu adam cezalandırıldı.

"Dativ" halindeki (-e hali) bir tamlamada kullanılan sıfatlar:

Darin ist sie ihm überlegen. – Bunda (konuda) o, ondan üstündür.
Sie sind mir oft behilflich / gefällig gewesen. – Bana sıkca yardımcı oldunuz / yardım ettiniz.
Es ging alles schneller, als uns lieb war. – Herşey istediğimizden daha hızlı gitti / gelişti.

"Akkusativ" halindeki (-i hali) bir tamlamada kullanılan sıfatlar:

Das ist die Mühe nicht wert. – Bu, zahmete değmez.
Ich bin diesen Menschen leid. – Bu adamdan bıktım / usandım.

Belli Präposition'lara takılan tamlamalı sıfatlar:

Wir sind auf eure Hilfe angewiesen. – Yardımınıza ihtiyacımız var.
Er ist zu allem entschlossen. – O herşeyi göze almış.
Die von den Supermächten abhängigen Länder wollen gemeinsam vorgehen.
– Süpergüç devletlere bağımlı ülkeler birlikte hareket etmek istiyor.
Ich bin froh über deinen Entschluss. – Kararına sevindim.

Yer bildiren tamlamalarla kullanılan sıfatlar:

Er ist in München wohnhaft. – O, Münih'te oturmaktadır.
Sie ist in der Modebranche tätig. – O, moda branşında çalışmaktadır.
Ihre in Italien ansässigen Verwandten kommen oft zu Besuch.
– Onun İtalya'daki (İtalyada oturan) akrabaları (onu) sık ziyarete geliyorlar.

5.8 Cümlede kullanım – Verwendung im Satz

338 Sıfatlar ve sıfat gurupları cümlede üç tarzda kullanılır:

isme katkı olarak "attributiver Gebrauch"	Die Insel hat einen geheimnisvollen Namen. - Adanın gizemli bir ismi var.
"sein" ile bağlantılı olarak "prädikativer Gebrauch"	Der Name der Insel ist geheimnisvoll. - Adanın ismi gizemli.
Başka fiillerle bağlantılı olarak "adverbialer Gebrauch"	Die Frau lächelte geheimissvoll. - Kadın gizemli bir şekilde gülümsüyordu.

Bu üç çeşit kullanım şekli arasında yakın bir ilişki vardır. Çoğu zaman, birinden diğerini türetmek mümkündür:

> (adverbial): Die Loreley singt schön. – Loreley güzel şarkı söylüyor / söyler.
> (prädikativ): Ihr Gesang ist schön. – Onun şarkı söylemesi güzel(dir).
> (attributiv): Ihr schöner Gesang betörte die Schiffer. – Onun güzel şarkı söylemesi / söyleyişi gemicileri baştan çıkardı.

Sıfatların hepsi bütün bu kullanım şekillerine uymaz.

 "Attribut" olarak (özellik bildiren) sıfat

"Attributiv" olarak kullanılan sıfat isim grubunun bir parçası sayılır (↑232), yani cümlenin bağımlı bir parçasıdır. Genelde ismin önünde bulunur ve çekilir:

> ein trockener Wein – kuru bir şarap, ein kleines Mädchen – küçük bir kız, die rote Rose – kırmızı gül, koffeinfreier Kaffe
> – kafeinsiz kahve, bei gutem Wetter – güzel havada, eine totale Niederlage – topyekun bir yenilgi

"attributiv" olarak sıfat bazen de çekimsiz kullanılır; bu durumda genelde isimden sonra gelir:

> Klein Erna, Kölnisch Wasser, Forelle blau, Whisky pur.

Bu tür ilaveler eskiye ait şiir dilinde, sabit ifade tarzlarında ve atasözlerine görülür:

> Röslein rot; Hänschen klein ging allein ...; Von der Stirne heiss rinnen muss der Schweiss; ruhig Blut; Gut Ding will Weile haben.

Günümüzdeki Almanca'da çekilmemiş, ismin sonuna ilave edilen sıfatlar genelde ürünlerin tanımlanmasında ve medya dilinde kullanılır:

> Henkell trocken, Coca-Cola koffeinfrei, Campari bit-

ter, Schauma mild, ein Regal in Lack schwarz/Eiche rustikal, Sport total, Ski/Sonne/ Spargel/ ... satt.

Birkaç sıfat, isimle beraber "attributiv" olarak değil "sein" ile bağlantılı olarak kullanılır. Burada söz konusu olan aşağıdaki gibi çekilmeyen belli sıfatlardır:

pleite ("die pleite Firma" denilmez, ama: "die Firma geht pleite" denir), egal, fit, schade schuld, quitt, (günlük konuşma dilinde): perplex, plemlem, okay, futsch, (sabit çift kelimeler): null und nichtig, recht un billig.

340 "sein" fiilinin yanında bulunan sıfatlar

"sein" ile bağlantılı olarak ("werden bleiben, wirken" gibi benzer fiillerle olan bağlantılarda) sıfat bağımsızdır ve cümlenin vazgeçilmez bir parçasıdır ("Artergänzung" olarak (↑441)). Cümlenin yüklemi ile sıkı ilişkilidir. Bu nedenle buna sıfatın "prädikativ" kullanımı denir. "Prädikativ" kullanımında sıfatlar cümlede çekimsiz yer alır:

Sie ist neugierig. – O meraklıdır.
Seid doch nicht o neugierig! – O kadar meraklı olmayın!
Es wurde dunkel. – Karanlık oldu.
Sie blieb trotz aller Aufregung ruhig. – Bütün heyecanına rağmen sakin kaldı.
Seine Freundlichkeit wirkt nicht echt. – Dostluğu / nezaketi gerçek değil / gerçeği yansıtmıyor.

"sein" ile kullanılan sıfat zaman zaman cümlede çekimli ve Artikel'li olarak da yer alır. Sıra sayılarında ve sıfatların en yüksek derecesinde sadece bu şekil mümkündür:

Michäl war der Erste. – Michäl birinci idi / oldu.
Die Westküste ist die schönste. – Batı sahili en güzelidir.
Wer ist der Nächste? – Sıra kimde? / Bir sonraki kim?

Dieses Foto ist das neueste. – Bu en yeni resimdir / fotoğraftır.

Bunun dışında "sein" ile kullanılan sıfatlar genelde çekimsizdir:

Die Folgen werden katastrophal ("katastrophale" doğru değil) sein. – Sonuçlar vahim olacak.
Die Diskussion war sachlich ("eine sachliche" doğru değil). – Tartışma nesneldi.

"Prädikativ" değil de sadece "Attribut" alarak isimle bulunabilen sıfatlar genelde ilgi sıfatlarıdır (↑298):

englisch ("Die Hauptstadt ist englisch" yanlıştır, doğru şekli: "die englische Hauptstadt"), polizeilich, heutig, hiesig.

Böyle sıfatlar özellik bildiren kelimeler olarak, yani sadece belli bir tarzı / biçimi açıklamak için kullanılırsa, "prädikativ" kullanımı olabilir:

Das ist typisch bayrisch (= bayrische Art). – Bu tipik Bavyera tarzı (= Bavyera tarzı).
Sie wirkt sehr mütterlich (= wie eine Mutter). – Anaç bir izlenim bırakıyor (= bir anne gibi).

Başka fiillerle kullanılan sıfatlar

Bir hareket ya da olay ifade eden fiillerle kullanılan sıfatlar da bağımsız –fakat zorunlu olmayan- cümle kısımlarıdır ("Artangabe" olarak ↑448). Olayın hangi tarzda cereyan ettiğini belitirler:

Du sollst nicht so schnell fahren. – Bu kadar hızlı gitme.
Sie spielt gut Schach. – O iyi satranç oynar / oynuyor.

Sıfatın bu kullanım şekline "adverbial" (= beim Verb, auf das Verb bezogen – fiil'in yanında, fiil'i belirleyen / fiil ile bağlantılı) kullanımı denir ve çekimsiz kullanılır:

Der Chef brüllte laut. – Şef, yüksek sesle bağırdı.

Der Wagen rollte langsam aus. – Araba yavaşca çıktı.
Er hatte sich intensiv vorbereitet. – Yoğun şekilde hazırlandı.
Wir haben entsetzlich gefroren. – Feci şekilde üşdük.
Er dachte angestrengt nach. – Zorlanarak düşündü.

Yalnızca "adverbial" olarak kullanılabilen sıfatlar yoktur. Buna karşın, birçok sıfat bir fiilin belirlemesini yapmaz. Çünkü bunlar sadece olayı değil, kişiyi ve eşyayı belirler / açıklar:

viereckig, rund, blau, weiss, krank, ohnmächtig, blind.

Böyle sıfatlar çekimsiz ve "adverbial" kullanılan sıfatlar gibi cümlede yer alırlarsa fiili değil, özneyi "Subjekt" ya da –i halindeki tamlamayı "Akkusativergänzung" belirlerler:

Die Frau lag ohnmächtig auf dem Boden.
– Kadın yerde baygın yatıyordu (baygın ifadesi yerde yatma fiilini değil, kadını vasıflandırıyor / belirliyor).
Er stolperte blind durch die Finsternis. – Karanlığın içinden körlemesine yürüyordu
Man brachte ihn betrunken nach Hause. – Onu sarhoş (halde) eve getirdiler.
Der Stoff hat sich blau verfärbt. – Kumaş maviye boyandı / mavi boya aldı.

6 Zarf / Belirteç – Das Adverb

6.1 Genel Bakış - Überblick

Der goldene Schlüssel

Zur Winterzeit, als *einmal* ein tiefer Schnee lag, musste ein armer Junge hinausgehen und Holz auf einem Schlitten holen. Wie er es *nun* zusammengesucht und aufgeladen hatte, wollte er, weil er so erfroren war, noch nicht nach Hause gehen, sondern *erst* Feuer anmachen und sich *ein bisschen* wärmen. Da scharrte er den Schnee *weg*, und ie er *so* den Erdboden aufräumte, fand er einen kleinen goldenen Schlüssel. *Nun* glaubte er, *wo* der Schlüssel wäre, müsste

auch das Schloss *dazu* sein, grub in der Erde und fand ein eisernes Kästchen. Wenn der Schlüssel nur passt! dachte er, es sind gewiss kostbare Sachen in dem Kästchen. Er suchte, aber es war kein Schlüsselloch *da*, endlich entdeckte er eines, aber *so* klein, dass man es kaum sehen konnte. Er probierte und der Schlüssel passte glücklich. *Da* drehte er *einmal* herum, und *nun* müssen wir warten, bis er *vollends* aufgeschlossen und den Deckel aufgemacht hat, *dann* werden wir erfahren, was für wunderbare Sachen in dem Kästchen lagen.

(Grimm Kardeşler)

Öyküde italik yazılı kelimeler "Adverb" belirteç / zarftır (çoğul: "Adverbien). Almanca adı ise: "Umstandswort"tur.

345 Latince kökenli olan "Adverb" ifadesi, kelime anlamı olarak "fiilin yanında", genel olarak ise "bir sözcüğün yanında" anlamına gelir. Fakat "Adverb"ler tek kelimelere veya kelime grubuna eşlik etmeyip: *so* klein, das schloss *dazu*, *vollends* aufschliessen bütün cümleye gönderme yapabilir. (↑358):

Nun müssen wir warten. Dann werden wir erfahren, ...
- Şimdilik beklememiz gerek. Sonra öğreneceğiz ki, ...

Almanca'da "Umstandswort" ifadesinden anlaşılacağı gibi, "Adverb" kelime türü, bir olayın koşulları / durumu (!344ff.) ile ilgili, örneğin zamansal ifadeleri "zeitliche Umstände" bildirir:

einmal, erst, da, dann, nun

Oluşum biçimlerine göre, türetilmiş ve birleştirimilş zarfları "Adverb" ayırd etmek mümkündür (↑348ff.).
Şekil olarak zarflar "Adverb" değişmez. Çekimi olmayan bir kelime çeşididir. Sadece çok az sayıda zarf (belirteç) "Adverbien" derecelendirilebilir (↑353).

6.2 İçeriksel belirleme – Inhaltliche Bestimmung

346 Zarflarla "Adverb" belirtilen ifadeler öncelikle şunlardır:

Yer – Ort ("lokal")	wo – nerede, hier – burada, da – orada, dort – şurada, oben – yukarıda, aussen – dışında, ostwärst – doğuya doğru, hin – oraya doğru, her – buraya doğru, hinab – aşağı
Zaman – Zeit ("temporal")	wann – ne zaman, heute – buün, morgens – her sabah, nun – şimdi, damals – eskiden, sofort – hemen, bald – yakında, oft – sık sık, immer – her zaman, wieder – tekrar.
Tarz ve çeşit – Art und Weise ("modal")	wie nasıl, so – öyle, gern – memnuniyetle, eilends – acele ile, sehr – çok, anders - başka

345 Yer belirten zarflar / belirteçler - Adverbien des Ortes ("Lokaladverbien")

İki çeşit yer belirteci ayırd edilebilir: yer / mekan / mevki / duruş bildiren zarflar ("wo?" – nerede? sorusuna cevap verirler), ve yön belirten zarflar "Adverbien" ("wohin?" – nereye? Veya "woher" – nereden? sorularına cevap verirler):

Yer / mevki / duruş – Lage ("wo"?)	hier – burada, da – orada, dort - şurada, oben - yukarıda, unten – aşağıda, vorn – önde, hinten – arkada, rechts – sağda, links – solda, drin(nen) – içeride, draussen – dışarıda
Yön – Richtung ("wohin / woher"?)	hin – oraya doğru, hierhin – buraya doğru, hinab – bir yerden uzağa (aşağı) doğru, hinunter – yukarıdan aşağıya, her – oradan buraya, heran – yakınına / yanına, heraus – içerden dışarıya doğru, d(a)rüber – üzerinden, vorwärts – ileriye doğru, ostwärst – doğuya doğru.

Yer belirteçleri "Ortsadverbien" belirli zamirler gibi, yön işareti ifade ederler (bir şeye / yere gönderme yapan ifadeler). Bunlar, konuşan kişinin yer / mevki / duruşuna göre belirlenir. Yani

konuşan kişi için sağda "rechts" olan bir şey, karşısındaki için soldadır "links"; yüksek bir binanın 5'inci katı, 2'nci katta oturan bir şahıs için yukarda "oben", ama 10'uncu katta oturan bir kişi için aşağıda "unten" olur. "rechts, links, oben, unten, hier dort" v.s. gibi kelimelerin kesin ve genel geçerli anlamları yoktu. Bunların anlamları konuşanın mekanına göre belirlenir. "her / hin" gibi yön farklılıkları gösteren ifadeler de konuşanın yerine bağlı olarak değişir. "her" ifadesi, konuşmacıya doğru, "hin" ifadesi de aksi yönü gösterir:

Hört bitte alle mal her! – Lütfen herkes burayı dinlesin!
Bring noch einen Stuhl her. – (Buraya) bir sandalye daha getir.
Bier her! – Buraya bira! / Bira buraya!
Wo wollt ihr hin? – Nereye gitmek istiyorsunuz?
Du musst genau hinhören. – Orayı tam dinlemelisin.
Wir haben einen Vertreter hingeschickt. – Oraya bir temsilci gönderdik.
Geht ihr auch hin? – Siz de oraya gidiyor musunuz?

"Her" ve "hin" ile yapılan birleştirmelerde ("herab, herauf, hinaus, hinunter" v.s.), yukarda söz edildiği gibi kesin bir ayırım uygulanmaz; "her-" sıkca konuşan kişiden uzaklaşma yönü için de kullanılır:

Ich ging die Treppe herunter. – Merdivenden aşağı indim.
Wir sollen ihr den Koffer heraufbringen. – Onun bavulunu yukarı çıkarmalıyız.
Ich schob ihm das Geld rüber (= herüber). – Parayı onun önüne sürdüm / ona uzattım.

Zaman zarfı / belirteci – Adverbien der Zeit ("Temporaladverbien")

Zaman zarfı bir olayın zamanını belirtir. Belli zaman zarfları ile bir olayın ne kadar sürdüğü ya da kaç kez tekrarlandığı da ifade edilebilir:

"Zeitpunkt, Zeitabschnitt" ("wann?") - Zaman noktası, zaman dilimi (ne zaman?)	jetzt – şimdi, gerade / eben – biraz önce, heute – bugün, gestern – dün, damals – o zaman(lar), dann – ondan sonra, danach – ondan sonra, vorher – daha önce, inzwischen – o arada
"Zeitdauer" ("wie lange?") - Zaman süreci (ne kadar süre?)	lange – uzunca, längst – çoktan, seitdem - -den beri, bisher – şimdiye kadar, weiterhin – devamla
"Wiederholung, Häufigkeit" ("wie oft?") - Tekrarlama / sıklık (kaç defa?)	einmal – bir defa, zweimal – iki defa, manchmal – bazen, oft – sıkca, meistens – çoğunlukla, immer – her zaman, nie – asla, nochmals – bir daha, wieder – tekrar

Zaman belirteçlerinin bir kısmı kendi kelime özlerine göre değil de, kullanıldığı durum ve metindeki içeriğe bakılarak anlaşılır: "jetzt, eben, heute gestern" gibi belirteçlerin anlamları, konuşma anına görededir; "dann, danach, seitdem" gibi belirteçler, önceden belirtilmiş bir zaman anına gnödermede bulunurar.

Tarz belirteçleri – Adverbien der Art und Weise ("Modaladverbien")

Tarzı belirlemek için ("wie?" – nasıl? sorusuna cevap) çok az sayıda belirteç vardır:

Er wurde hinterrücks überfallen. – Ona arkadan saldırıldı.
Sie sprangen kopfüber ins Wasser. – Balıklama suya atladılar.
Sie tappte blindlings in ihr Unglück. – Kendini körü körüne felakete itti.
Ich würde dir gern(e) helfen. – Sana seve seve yardım ederdim.
Irgendwie werden wir es schon schaffen. – Herhangi bir şekilde başaracağız.

So musst du das machen. – Bunu böyle yapmalısın.

Bir olayın oluş tarzı sıkca bir sıfatla fade edilir (↑448):

Sie kamen schnell herbeigelaufen. – Buraya hızlı hızlı koşageldiler.
Das hast du gut gemacht – Sen bunu iyi yaptın.

6.3 Oluşturma tarzı – Bildungsweise

"So, sehr, oft, gern" gibi basit belirteçler dışında türetme ve birleştirme ile oluşturulan belirteçler de vardır.

Türetilmiş belirteçler – "Abgeleitete Adverbien"

Başka kelime çeşitlerinden belirteç oluşturmak için kullanılan en önemli son ekler şunlardır:

-s	morgens – sabahları, sonntags – Pazar günleri, anfangs – başlangıçta, frühestens – en erken(den)
-wärts	ostwärts – doğuya doğru, talwärts – yaylaya doğru, aufwärts – yukarı doğru, rückwärts – geriye / arkaya doğru
-weise	andeutungsweise – ima / telkin yoluyla, schrittweise – adım adım, massenweise – kitle(ler) halinde
-massen	folgendermassen – aşağıdaki gibi / (şu şekilde),dermassen – o kadar çok / bu suretle

"-s" ile her şeyden önce zaman belirteçleri ("morgens, montags" v.s.) ve sıra düzenini belirten sayı belirteçleri ("erstens, zweitens" v.s.) oluşturulur.

Zaman zaman "-s" harfi, aslında gerekmeyen yerlerde de kullanılır:

In Berlin bin ich schon öfters ("öfter" yerine) gewesen. – Berlin'de defalarca bulundum.
Die Produkte dieser Firma sind durchwegs ("durchweg" yerine") schlecht. – Bu firmanın ürünleri

büsbütün / tamamıyla kötüdür.
Weiters ("weiter(hin) / ausserdem" yerine) ist folgendes zu bedenken. - Bunun dışında / birde aşağıdakilerinin dikkate alınması gerekiyor.
Bu çeşit kullanımlar günlük konuşma ya da taşra dilinde (daha çok Avusturya'da) görülür.

"-wärts" son eki kullanılarak yön gösteren yer belirteçleri oluşturulur ("westwärts" – batıya doğru).

"-weise" ile biten belirteçler isimlerden türetilmişdir. Sadece "-weise" eki ile oluşturulan belirteçler olayın oluş tarzını ifade ederler ("schrittweise vorgehen" – adım adım ilerlemek, "massenweise verkaufen" – kitlelerle / çok miktarda satmak).

Bunun yanısıra sıfatlara dayanan türetmeler vardır ("glücklicherweise" – iyi ki / ne şans ki, "seltsamerweise" – gariptir ki). Bunlar konuşan kişinin değerlendirmesini ifade ederler ve "Modalpartikel" bölümünde yer alırlar (!396).

Birleştirilmiş belirteçler – Zusammengesetzte Adverbien

349 Birleştirilmiş belirteçlerin en büyük grubunu "da, hier, wo" ve bir Präposition'dan oluşturulanlar meydana getirir. Präposition bir sesli harfle başlarsa ("an, aus" gibi), "da" ve "wo" ifadelerine bir "r" harfi eklenir: dar-an, wor-aus.

da(r) hier wo(r)	+ an, auf, aus, bei, durch, für, gegen, hinter, in, mit, nach, über um, unter, von, vor, zu, zwischen	daran, dabei, dahinter, danach, darüber, dazwischen hierauf, hierdurch, hierfür, hiermit, hierunter, hiervor woraus, wobei, worin, worüber, wovon, wozu

350 "darauf, hierüber" v.s. gibi belirteçler sıkca belirli zamirler gibi (bir Präposition ile) isim grubu yerine kullanılır:

Er glaubte, wo der Schlüssel wäre, müsste auch das Schloss dazu (= zu dem Schlüssel) sein.
- Anahtarın olduğu yerde, (anahtarın uyacağı) ona uyan bir kilit olmalıdır inancındaydı.

Bu nedenle bunlara "Pronominaladverbien – zamire muteallik belirteç" adı verilir. Oluş tarzlarından ötürü "Präpositionaladverbien" denilmesi daha uygundur.

"Präpositionaladverb"ler, bir şeye ya da içeriğe göndermede bulunulması için kullanılır. Kişilere göndermede bulunulması durumunda, "Präposition + Pronomen" dan oluşan ilgili bir bileşim kullanılır:

"Präpositionaladverb" (Bezug auf Sache) - şeylere istinaden (eşyalara / şeylere yönelik)	"Präposition + Präposition" (Bezug auf Personen) - kişiye atıf (şahıslara yönelik)
Wir sprechen gerade über die neue Arbeitszeitregelung. -Şu anda çalışma zamanının yeni düzenlenmesi hakkında konuşuyoruz. Wissen Sie etwas genaueres darüber? -Bu konuda / bununla ilgili daha ayrıntılı bilginiz var mı?	Wir sprechen gerade über den neuen Chef. - Şu anda yeni patron hakkında konuşuyoruz. Wissen Sie etwas Genaueres über ihn? - Onun hakkında daha ayrıntılı bilginiz var mı?
Kann ich mich darauf verlassen, dass die Arbeit morgen fertig ist? - İşin yarın biteceğine güvenebilir miyim?	Frau Meier ist eine gute Kraft. - Bayan Meier iyi bir elemandır. Auf sie kann man sich verlassen. - Ona güvenilebilir.
Hiermit will ich nichts zu tun haben. - Buna / (bu işe) karıştırılmak istemiyorum.	Mit dem / ihm / denen ... will ich nichts zu tun haben. - Onun / Onlar ... la hiçbir ilişki istemiyorum.

"wo(r)- + Präposition" (örnek: "wozu") yerine günlük konuşma dilinde "Umgangssprachlich" çoğunlukla "Präposition + was" (örnek: "zu was") bileşimi kullanılır. Standart dilde,

özellikle yazı dilinde, "Präpositionaladverb" tercih edilir:

Wozu (konuşma dilinde "Umgangssprachlich": "zu was") soll das gut sein? – Bu neye / ne için iyidir / yarar?
Woran ("Umgangssprachlich": "an was") arbeitest du gerade? – Şu anda ne ile / ne üzerinde çalışıyorsun?
Ich weiss nicht, womit ("Umgangssprachlich": "mit was") ich das festmachen soll.
– Bunu ne ile tutturacağımı / sabitleştireceğimi bilmiyorum.
Worin ("Umgangssprachlich": "in was") besteht der Unterschied? – Fark(ı) nere(sin)de?
Worüber ("Umgangssprachlich": "über was") lachst du? – Neye / ne için gülüyorsun?

"dar-" ve "her-" ile başlayan birleştirilmiş belirteçler özellikle günlük konuşma dilinde çoğunlukla kısaltılmış haliyle kullanılır. Bu kısaltmalar " ' " işareti "Apostroph" kullanılmadan yazılır:

Kommt rein (= herein)!. – İçeri girin / gelin.
Er reichte die Fotos rum (= herum). – O, resimleri dolaştırarak herkese gösterdi.
Raus (= heraus) aus den Betten! – Yataklardan kalkın / çıkın!
Ich habe nicht mehr dran (daran) gedacht. – Onu / O konuyu daha hiç düşünmedim.
Gleich komme ich wieder drauf (= darauf). – Buna / bu konuya tekrar döneceğim.

Buna karşın Güney Almanya ağzında görülen ve "hin-" ile başlayan belirteçler gerçek kısaltmalar olarak algılanır ve "Apostroph" ile yazılır:

'nauf (= hinauf), 'naus (= hinaus), 'nein (= hinein), 'nüber (= hinüber).

Birleştirme ile oluşan bazı belli belirteçlerde, kelime kısımları ayrılarak cümlede yer alır. Bu ayrılma, yön

ifade den "woher, wohin, daher, dahin" belirteçlerinde belirgindir:

Wo kommt der Neue eigentlich her? ("Woher kommt der Neue eigentlich?" yerine).
- Yeni gelen, aslen nerelidir?
Ich weiss nicht, wo sie hingefahren sind. ("Ich weiss nicht, wohin sie gefahren sind" yerine).
- Onların nereye gittiklerini bilmiyorum.
Da gehe ich nie wieder hin. ("Dahin gehe ich nie wieder" yerine).
- Oraya bir daha hiç gitmem.

"da + Präposition" dan oluşmuş birleştirmelerin ayrı yazılma (kullanılma) şekilleri özellikle Kuzey Almanya'da yaygındır:

Da weiss nich nichts von (standart dil açısından doğrusu: "Davon weiss ich nichts").
- Bu konuda / bununla ilgili bir şey bilmiyorum.
Da kann man nichts gegen machen (standart dil açısından doğrusu: "Dagegen kann man nichts machen").
- Buna karşı hiç bierşey yapılmaz.
Da kann er wirklich nichts für (standart dil açısından doğrusu: "Dafür kann er wirklich nichts").
- O, bunun için / buna gerçekten hiç bir şey yapamaz.
Da hast du kein Recht zu (standart dil açısından doğrusu: "Dazu hast du kein Recht").
- Buna hakkın yok.

Derecelendirme – Steigerung

Çok az sayıda belirteçin daha üst / yüksek "Komparativ" ve en üst / en yüksek "Superlativ" basamağı ifade den derecelendirme ya da karşılaştırma şekilleri vardır. Daha yüksek ve en yüksek basamak çoğunlukla başka bir kelime kökünden oluşturulur:

Grundstufe - İlk / temel basamak	Höherstufe -daha üst / yüksek basamak	Höchststufe -En üst / yüksek basamak
oft	öfter	am {öftesten / häufigsten}
bald	eher	am ehesten
gern	lieber	am liebsten
sehr	mehr	am meisten
wohl (= gut)	{besser / wohler}	am {besten / wohlsten}

Sie müssen uns öfter besuchen kommen. – Bizi daha sık ziyaret etmelisiniz / ziyarete gelmelisiniz.

Mal sehen, wer von un sam ehesten zu Hause ist! – Bakalım bizden en erken kim evde olacak / eve varacak!

Isst du lieber Reis oder Nudeln? – Daha çok pilav mı makarna mı seversin?

Am liebsten esse ich Kartoffeln. – En çok patates severim.

Über dein Geschenk habe ich mich am meisten gefreut. – En fazla senin hediyene sevindim.

Wir fühlen uns hier viel wohler als in unserer früheren Wohnung.

– Kendimizi burda eski evimizden daha iyi hissediyoruz. (Burda daha rahatız).

6.4 Cümlede kullanım – Verwendung im Satz

Belirteçler cümlede, bağımsız cümle kısımları ve "Attribut" olarak yer alırlar.

354 Fiil ya da bütün cümle ile ilişkilenen, belirleme / belirtme ifade eden cümle parçası belirteçtir:

Hier entstehen 5 Terrassenhäuser. – Burada 5 teraslı ev inşa ediliyor.
Gestern ist unser Auto kaputtgegangen. – Dün arabamız bozuldu.
Deswegen konnten wir leider nicht kommen. – O nedenle ne yazık ki gelemedik.
Das hat uns sehr geärgert. – Bu bizi çok kızdırdı.

"Adverb" – belirteç ve "adverbiale Bestimmung" – belirteç işlevli tanımlar aynı şey değildir. Gerçi belirteçler cümlede sıkca belirleme işlevinde kullanılır, ama başka kelime ve kelime grupları da, özellikle "Präpositional" grupları (↑374), bu rolü üstlenirler:

Hier / an dieser Stelle / auf diesem Gelände / in der Talstrasse entstehen 5 Terrassenhäuser.
- Burada / bu yerde / bu arsada / Talstrasse'de 5 teraslı ev yapılıyor.

Böylece şu ayırımı yapmak mümkündür:

Adverb ("Wortartbezeichnung") - Belirteç (kelime çeşidi tanımı)	hier, gestern, deswegen
Adverbiale Bestimmung ("Satzgliedbezeichnung") - Belirteç işlevli tanımlar (cümle parçası tanımı)	hier, an dieser Stelle, am Hang, gestern, am Dienstag, nächste Woche, deswegen, aus diesem Grunde

355 Belirteç işlevli tanımlar olarak – özellikle tür ve tarz açısından – sıkca sıfatlara rastlanır (bu, sıfatın "adverbial" kullanımı (↑341) dır):

Er singt laut und falsch. – O yüksek sesle ve yanlış şarkı söylüyor.
Sie fährt schnell. – O hızlı araba kullanıyor / sürüyor.
Endlich fand er das Schlüsselloch. – Nihayet anahtar deliğini buldu.
Plötzlich fing es an zu regnen.- Aniden yağmur yağmaya başladı.

Bu gibi kullanımlarda da "laut, schnell, plötzlich" gibi kelimeler, kelime çeşidi olarak sıfattır. Sıfat ve belirteç kelime çeşitleri arasındaki temel fark, sıfatın bir ismin önünde bulunup,.çekilebilmeleridir (cümlede her zaman bu şekilde görülmeseler bile). Belirteçler esas itibariyle çekilmezler.

Buna rağmen zaman zaman belirteçleri "attributiv" bir sıfat gibi çekimli kullanma girişimleri vardır:

die sogleiche Erledigung, die bislangen Ergebnisse, eine gross genuge Wohnung, ein beinaher Zusammenstoss.

Bu şekildeki bütün kullanımlar yanlıştır.

Şüphesiz belirteçlerden türetilmiş bir çok sıfat da vardır:

Adverb ("undeklinierbar") - çekilmezler	hier - burada, dort - orada, gestern - dün, heute - bugün, bald - yakında, sofort - hemen, bisher - şimdiye kadar, einmal - bir defa, nochmal(s) - tekrar / bir daha
Adjektiv ("deklinierbar") - çekilirler	hiesig - buraya ait / bu taraftaki, dortig - oraya ait, gestrig - dünkü, heutig - bugünkü, baldig - yakınki, sofortig - hemenki, bisherig - şimdiye kadarki, einmalig - eşsiz / tek, nochmalig - tekrar eden

Tek kelimeleri ya da kelime gruplarını tarif eden belirteçler "Attribut (Beifügung)" dur. Bir sıfat ya da belirteç için için "Attribut" olarak kullanılan belirteçler, ilgili kelimenin önünde bulunur:

Ich fand ihn sehr nett. – Ben onu çok sevimli buldum.

Das Loch war so klein, dass man es kaum sehen konnte.

– Delik, onu nerdeyse görünmeyecek kadar küçüktü. / Delik o kadar küçüktü ki, nerdeyse görülmüyordu.

Bald danach ist sie weggezogen. – Ondan hemen sonra, o buradan taşındı.

Bir isim ya da "Präpositional" grubuna ait belirteçler kurala göre sona eklenir:

Die Vorstellung gestern war ausverkauft. – Dünkü gösteri kapalı gişe oynadı.
Die zweite Strasse links ist die Schillerstrasse. – Soldaki ikinci cadde Schillerstrasse'dir.
In dem Haus dort haben wir früher einmal gewohnt. – Oradaki evde biz eskiden / daha önceleri oturduk.
Vergleiche die Abbildung auf der nächsten Seite unten. – Bir sonraki sayfanın alt kısmındaki şekli karşılaşır.

Belli belirteçler – özellikle bir yön belirtenler – fiillerle de yakın bağlantı halinde olurlar. Bunlar, bu durumda fiil eki (ön ek) olur ve bazı şekillerde (mastar ve "PartizipII" hallerinde) fiillerle birlikte, bazı şekillerde ise fiilden ayrı olarak yazılırlar (↑100f.):

Du sollst herkommen. – Komm sofort her.
- Buraya gelmen gerekiyor. – Hemen buraya gel.
Er ist gerade weggefahren. – Er fährt gerade weg.
- O, biraz önce (arabayla) gitti. – O şu anda (arabayla) gidiyor.
Nicht hinauslehnen! – Sie lehnte sich weit aus dem Fenster hinaus.
- Dışarıya / aşağıya sarkma! – O, pencereden oldukca çok dışarı / aşağıya sarkıyordu.

7 Edat, ilgeç– die Präposition

7.1 Genel Bakış – Überblick

Meldungen *zur* Verkehrslage: Rund *um* das Frankfurter Kreuz zäh fliessender Verkehr *durch* hohes Verkehrsaufkommen. *Auf* der A 5 (Frankfurt Richtung Kassel) *zwischen* Friedberg und Bad Nauheim 3 km Stau *vor* einer Baustelle. *Im* weiteren Verlauf der A 5 *zwischen* Giessen-Ost

und Fernwald 7 km Stau *nach* einem Unfall. Umleitungsempfehlung : *Von* der Anschlussstelle Giessen-Ost *über* die U 23 *nach* Reiskirchen, *von* dort *zur* Anschlussstelle Fernwald. *Auf* der Gegenfahrbahn (Kassel Richtung Frankfurt) kommt es *zu* Behinderungen *durch* Neugierige. Die Verkehrsteilnehmer werden gebeten, zügig *an* der Unfallstelle vorbeizufahren. *Von* den übrigen Bundesautobahnen liegen uns zurzeit keine Meldungen *über* Verkehrsstörungen vor. *Am* Flughafen Frankfurt ist *mit* Verzögerungen und einzelnen Ausfällen *im* Flugverkehr *wegen* Nebels zu rechnen.

Metinde kalın yazılan kelimeler Präposition'dur ("Verhältnisswörter"). Bunların şekilleri değişmez, daima başka bir kelime ile, genelde bir isim ya da zamirle beraber olurlar ve beraber bulundukları kelimenin hal'ini belirlerler:

> nach einem Unfall ("Dativ" – ismin -e hali), um das Frankfurter Kreuz ("Akkusativ" – ismin –i hali),
>
> wegen eines Unfalls ("Genitiv" – ismin –nin hali).

358 Latince kökenli "Präposition" terimi (= "das Vorangestellte" = "önüne konulan / önünde bulunan") anlam itibariyle halini belirledikleri / hükmettileri kelimelerin önünde bulunurlar (↑371).

Almanca'daki "Verhältnisswort" ifadesi, Präposition'un içeriksel gücünü belirtir: Bunlar belli ilişkileri –örneğin yerel ya da zamansal içerikleri oluşturulmuştur (↑362f.).

Başka kelime çeşitlerinden de birçok yeni Präposition: bezüglich, entsprechend, dank, zugunsten (↑361).

Çoğunlukla Präposition'lar tek bir halde ("Genitiv", "Dativ" ya da "Akkusativ") kullanılır; ama birçoğu iki halde de bulunabilir (↑364ff.):

> zügig an der Unfallstelle ("Dativ") vorbeifahren. – Kaza yerinden hızla uzaklaşmak
>
> langsam an die Unfallstelle ("Akkusativ") heranfahren. – Kaza yerine yavaş yaklaşmak.

Präposition, ilişki kurduğu / hükmettiği kelime ile "Präpositional grubu" oluşturur (↑369ff.). Präpositional grupları cümlede çeşitli kullanım biçimlerinde bulunur (↑374f.):

> Auf der Gegenfahrbahn kommt es zu Behinderungen. – Karşı yön şeridinde tıkanıklık / var.
> Ausfälle im Flugverkehr – Hava trafiğinde iptaller.
> Meldungen über Verkehrsstörungen – Trafik tıkanıklığı ile ilgili haberler.

7.2 Oluşum tarzı – Bildungsweise

360 Almanca'da yaklaşık 200 Präposition vardır. Ana bölümü, çok sık kullanılan basit Präposition'lardan oluşan nispeten küçük bir gurup oluşturur. Bunların arasında şunlar yer alır:

> an, auf, aus, bei, durch, hinter, in, mit, nach, unter, von, vor, zu.

Bu eski Präposition'ların büyük bir kısmı yer belirteçlerine yakındır (↑345). Bu iki kelime çeşidi arasındaki yakınlık açıktır:

Präposition	Adverb - belirteç
vor	vorn
hinter	hinten
unter	unten
in	innen
aus	aussen

Başka belirteçler ve belli sıfatlar (ya da "Partizipler"), değişikliğe uğramadan Präposition olarak kullanılabilir:

> Rechts und links des Flusses erstrecken sich weite Wiesen.

- Nehrin sağında ve solunda çimenlikler / çayırlıklar uzanıyor.
Unrasiert und fern der Heimat.
- Traşsız ve ana vatandan uzak.
Der Ort liegt 20 km nordöstlich der Hauptstadt.
- Yer, başkentin 20 km kuzeydoğusundadır.
Südlich der Donau kann es zu Gewittern kommen.
- Tuna'nın güneyi fırtınalı olabilir.
Wir haben die Angelegenheit entsprechend Ihrem Vorschlag geregelt.
- Meseleyi teklifinize uygun (bir şekilde) hallettik.

Präposition'ların bir kısmı isimlerden oluşmuştur: "trotz" ("Trotz" kelimesinden), "mittels" ("Mittel" kelimesinden) örneklerine benzer:

angesichts, bezüglich, dank, kraft, zeit.

Yeni Präposition'ların birçoğu da "Präposition + Substantiv (isim)" (bir Präpositional grubu) oluşumuyla meydana gelir; Örneğin: "in der Folge (von)" kelime grubundan "infolge" ifadesi (küçük ve birleşik yazılır) oluşur. Buna benzer:

anhand, anstatt, zufolge.

Özellikle bu örnekte görüldüğü gibi, oluşum neticelenmiş değildir. Bazı durumlarda, küçük ve birleşik hem de büyük ve ayrı olarak yazılabilir:

anstelle/an Stelle, aufgrund/auf Grund, mithilfe/mit Hilfe, zugunsten/zu Gunsten.

"behufs, betreffs, seitens, zwecks" gibi resmi dilde kullanılan oluşumlar, mümkün olduğunca kullanılmamalıdır. Bunların yerine daha basit Präposition'lar kullanılmalıdır:

"behufs Eintragung in die Liste" yerine: "zur Eintragung in die Liste" kullanmak daha iyidir.

"seitens des Vorstands wurden Bedenken erhoben" yerine: " vom Vorstand wurden Bedenken erhoben" daha iyidir.
"zwecks Feststellung der Personalien" yerine: "zur Feststellung der Personalien" daha iyidir.

7.3 Anlam / içerik saptaması – Inhaltliche Bestimmung

Präposition'larla çeşitli ilişkiler ifade edilir. Dört temel anlam grubu vardır:

Ort ("lokal") - yer	an (der Grenze) - sınırda, auf (der Autobahn) - otoyolda, aus (Frankreich) - Fransa'dan, in (der Stadt) - şehirde, neben (dem Haus) - evin yanında, über (den Wolken) - bulutların üzerinde vor (der Baustelle) - inşaatın önünde
Zeit ("temporal") - zamansal	an (diesem Tage) - o gün, in (der nächsten Woche) - gelecek hafta içi, seit (zwei Jahren) - iki yıldır um (12 Uhr) - saat 12'de, während (des Krieges) - savaş sırasında
Grund, Folge ("kausal") - neden, sonuç	wegen (bauarbeiten) - inşaat dolaysıyla, dank (seiner Hilfe) - yardımı sayesinde, aus (Mitleid) - acıma sebebiyle, durch (Neugierige) - meraklılar tarafından, zu (Ihrer Information) - bilginize
Art und Weise ("modal") - tarz ve çeşit	ohne (mein Wissen) - bilgimin dışında, mit (ihrer Zustimmung) - onaylarıyla, gemäss (den Vorschriften) - talimatlar gereğince, gegen (seinen Rat) - tavsiyesine karşı

Çok sayıda Präposition için tek bir anlam belirtmek mümkün değildir. Özellikle eski Präposition'ların ("aus, in, vor" v.s.) başlangıçtaki yerel anlamlarının yanısıra diğer değişik kullanım çeşitleri de vardır:

("lokal"): Er nahm das Geld aus dem Safe. – O kasadan parayı aldı.
("kausal"): Das hat er nur aus Liebe zu ihr getan. – Sadece ona olan sevgisinden bunu yaptı.
("modal"): Sie wollte unbedingt ein Kleid aus reiner Seide. – O, mutlaka ipekten bir elbise istedi.
("lokal"): Wir wohnen jetzt in Kiel. – Biz şimdi Kielde oturuyoruz.
("temporal"): In dieser Woche habe ich keine Zeit. – Bu hafta (içinde) zamanım yok.
("modal"):In tiefer Trauer nehmen wir Abschied von unserem lieben Verstorbenen.
– Derin üzüntü içinde sevgili merhumumuzdan ayrıldık.

Aslında bir Präposition'a belli bir mana yüklenemez. Präposition'un anlamı, bulunduğu kelime grubunun bütününden anlaşılır. Bir fiil tarafından kullanılması zorunlu kılınan Präposition'ların genellikle somut anlamları yoktur:

Die Mannschaft besteht aus elf Spielern. – Takım onbir oyuncudan ibarettir.
Sie verzichtete auf alle ihre Rechte. – O, bütün haklarından / vaz geçti.
Ich denke noch oft an diese Zeit. – O zamanı hâlâ sık sık düşünüyorum.
Wer kümmert sich jetzt um die Kinder? – Şimdi çocuklara kim bakacak?
Es ist mit Behinderungen zu rechnen. - Engel / tıkanıklık çıkabilir.

Präposition'un burada içeriksel bakımdan içi boştur. Çeşitli halleri belirten son ekler gibi sadece bağlantı amaçlıdırlar. Bu nedenle Präposition'lar başka dillere çevrilirken zorluklar çıkmaktadır. Kelime olarak çevirileri genellikle mümkün değildir ve bir bütün olarak beraber öğrenilmelidir.

Bunu, Almanca-İngilizce karşılaştırmalarda aşağıdaki örneklerde açıkça görmek mümkündür:

denken an – to think of, teilnehmen an – to take part in, sich ehnen nach – to long for, um 12 Uhr – at 12 o'clock,
auf Deutsch – in German.

7.4 Belli bir hal isteyen (gerektiren) - Rektion

364 Präposition'lar, beraber bulundukları ismin ya da zamirin halini belirlerler (belli bir hal gerektiren / isteyen bu özelliğe "Rektion "denir).
Mesela "für" her zaman "Akkusativ" -i hali ile kullanılır / gerektirir ("für den Freund" – arkadaş için).
"Bei" devamlı "Dativ" -e hali ile kullanılır / gerektirir ("bei dem Freund" – arkadaşta / arkadaşın yanında). "Zugunste"n devamlı "Genitiv" –nin hali ile kullanılır / gerektirir ("zugunsten des Freundes" – arkadaşın yararına).

Birçok Präposition iki hal ile, hatta "entlang – boyunca" üç hal ile kullanılır. Bazı Präposition'lar "Rektion"da değişiklik gösterir.
Şüphesiz Präposition'ların gerektirdikleri / istedikleri hal'i her zaman anlamak mümkün değildir. Özellikle Präposition, Artikel'siz isimle beraber bulunursa, anlamak daha da güçleşir:

nach Frankfurt – Frankfurt'a, bei Müllers – Müllerlerde, bis Dienstag – Salıya kadar, von Mann zu Mann – erkekten erkeğe,
aus Furcht – korkudan, mangels Masse – eksik mal varlığından.

365 En önemli Präposition'lar ve kullanım halleri

(Çift hal'de kullanılan Präposition'lar bu listeden sonra özet olarak işlenecektir):

ab Dat. / Akk.	infolge Gen.
abseits Gen.	inklusive Gen. / Dat.

abzüglich Gen. / Dat.
an Dat. / Akk
angesichts Gen.
anhand Gen.
anlässlich Gen.
(an)statt Gen. / Dat.
anstelle Gen.
auf Dat. / Akk.
aufgrund Gen.
aus Dat.
ausschliesslich Gen. / Dat.
ausser Dat.
ausserhalb Gen. / Dat.
bei Dat.
bezüglich Gen.
binnen Gen. / Dat.
bis Akk.
dank Gen. / Dat.
diesseits Gen.
durch Akk.
einschliesslich Gen. / Dat.
entgegen Dat.
entlang Gen. / Dat. / Akk. (↑371)
entsprechend Dat.
exklusive Gen. / Dat.
für Akk.
gegen Akk.
gegenüber Dat.
gemäss Dat.
halber Gen.
hinsichtlich Gen.
hinter Dat. / Akk.
in Dat. / Akk.
inmitten Gen.
innerhalb Gen. / Dat.
jenseits Gen.
kraft Gen.
längs Gen.
laut Gen. / Dat.
mangels Gen. / Dat.
mit Dat.
mittels Gen. / Dat.
nach Dat.
neben Dat. / Akk.
oberhalb Gen.
ohne Akk.
seit Dat.
trotz Gen. / Dat.
über Dat. / Akk.
um Akk.
um – willen Gen.
ungeachtet Gen.
unter Dat. / Akk.
unterhalb Gen.
von Dat.
vor Dat. / Akk.
während Gen. / Dat.
wegen Gen. / Dat.
wider Akk.
zeit Gen.
zu Dat.
zufolge Gen. / Dat. (↑371)
zuliebe Dat.
zu(un)gunsten Gen.
zuzüglich Gen. / Dat.
zwischen Dat. / Akk.

“Dativ” –e hali ve “Akkusativ” –i hali ile kullanılan Präposition’lar

an, auf, hinter, in, neben, über, unter, vor, zwischen

yerel anlamda kullanıldıklarında, hem "Dativ" hem de "Akkusativ" halde olabilir. "Dativ" yeri, "Akkusativ" yönü belirtme hallerinde kullanılır:

Lage ("wo?"): Dativ **- yer ("nerede"): -e hali**	**Richtung ("wohin?"): Akkusativ** **- yön ("nereye?"): -i hali**
Das Bild hängt an der Wand. - Resim duvarda asılıdır.	Sie hängt das Bild an die Wand. - O, resmi duvara asıyor.
Die Kinder spielten auf der Strasse. - Çocuklar caddede oynadılar.	Die Kinder liefen auf die Strasse. - Çocuklar caddeye koştular / çıktılar.
In dem Regal standen drei Bücher. - Rafta üç kitap duruyordu.	Er stellte die Bücher in das Regal. - O, kitapları rafa yerleştirdi / koydu.
Über dem Bett lag eine Decke. - Yatağın üstünde bir battaniye vardı.	Sie legte eine Decke über das Bett. - O, yatağın üzerine bir battaniye serdi.

Bazen de aynı fiil ile her iki kullanım mümkündür:

Sie hat sich in ihrem Zimmer / in ihr Zimmer eingeschlossen. – O kendisini odasında / odasına kapattı.

Er liess sich erschöpft auf dem Sofa / auf das Sofa nieder. – O, bitkin bir vaziyette kanepede / kanepeye oturdu.

Tragen Sie die Ergebnisse in der Tabelle / in die Tabelle ein. – Sonuçları çizelgeye geçiriniz.

İlişkiye (içeriğe) göre çoğu kez iki halden biri tercih edilir:

("Dativ" - -e hali): Die Wanderer kehrten in einem Gasthaus ("in ein Gasthaus" ender olarak kullanılır) ein.

- Yürüyüşçüler bir misafirhaneye indiler.

Sie versteckt ihr Geld unter der Wäsche. – Parasını çamaşırlarının arasında / altında saklıyor.

Wir wurden sehr freundlich in seinem Haus aufgenommen. – Onun evinde çok dostça karşılandık.

Er verstaute alles in einer Kiste. – Her şeyi bir kasaya yerleştirdi.

("Akkusativ" - -i hali): Sie bauten eine Garage an das Haus an.

- Evin yanına bir garaj yaptılar.
Die Verletzten wurden in die Unfallklinik eingeliefert.
- Yaralılar bir kaza kliniğine sevkedildiler.

"ab" mekân / uzam anlamında her zaman "Dativ" halinde kullanılır. Zamanla ilgili ifadelerde ve buna benzer ifadelerde "Dativ" ya da "Akkusativ" kullanılabilir:

Unser Geschäft ist ab erstem Juni / ab ersten Juni geschlossen. – Dükkanımız bir Haziran'dan itibaren kapalıdır.
Ich bin ab nächster Woche / ab nächste Woche in Urlaub. – Gelecek haftadan itibaren izindeyim.
Für Kinder ab 6 Jahren / ab 6 Jahre geeignet. – 6 yaşından büyük çocuklar için uygundur.

-e hali ("Dativ") ve –nın hali ("Genitiv") ile kullanılan Präposition'lar

Örneğin aşağıdaki Präposition'lardan sonra:

abzüglich, zuzüglich, ausschliesslich, einschliesslich, ausserhalb, innerhalb, mangels, mittels, trotz, während, wegen:

genelde "Genitiv" (-nın hali) kullanılır:

abzüglich des bereits gezahlten Betrages – daha önce ödenmiş miktarın dışında
innerhalb der nächsten Monate – gelecek aylar içersinde
trotz fehlender Beweise – eksik delillere rağmen
während seines Vortrags – konuşması sırasında
wegen des dichten Nebels – yoğun sis dolaysıyla

Belli koşullarda (kelime şeklinin "Genitiv" olduğu açık olmayan durumlarda ya da Präpositional grubu başka bir "Genitiv" içeriyorsa) "Dativ" kullanılır:

abzüglich Steuerfreibeträgen, innerhalb fünf Monaten, trotz Beweisen, während Herrn Meiers langem Vortrag, wegen Lisas schlechtem Gesundheitszustand.

"während" ve "wegen" ifadelerinden sonra günlük konuşma dilinde sıkca "Dativ" kullanılır:

während unserem Urlaub, wegen den Kindern.

Bu kullanım standart dil açısından doğru değildir. "Trotz" ifadesi için hem "Genitiv" hem de "Dativ" ile olan kullanımlar doğrudur, ama günümüzde standart dilde ender kullanılmaktadır:

trotz des schlechten Wetters – trotz dem schlechten Wetter.

Sıralanmış Präposition'larda Rektion (Rektion - belli bir hal gerektiren / isteyen kelimeler)

Aynı hal için kullanılan Präposition'lar rahatlıkla sıralanabilir ve bir isim ya da zamir ile ilişkilendirilebilir:

Sie suchte in und unter dem Schrank. – O, dolabın içini / içinde ve altını / altında aradı.
Vor, hinter und neben uns tauchten plötzlich finstere Gestalten auf. – Ön, arka ve yanımızda aniden karanlık yaratıklar çıktı.
Die Menschen diesseits und jenseits der Grenze wollen den Frieden. – Sınırın bu tarafındaki ve öbür tarafındaki insanlar barış istiyor.

Farklı bir hal kullanımı durumunda (değişik Rektion olduğunda), en son kullanılan Präposition'un hal'i belirleyicidir:

Kommt ihr mit oder ohne (+ AKK.) Kinder? – Çocuklarla mı yoksa çocuksuz mu geliyorsunuz?

Wir kommen teils ohne, teils mit (+ Dat.) Kindern. – Biz kısmen çocuklu, kısmen de çocuksuz geliyoruz.
Sie macht Übersetzungen aus und in (+ Akk.) romanische Sprachen. – Hem roman dillerinden hem de roman dillerine çeviri yapıyor.

7.5 Präposition gurubu - Die Präpositionalgruppe

Bir Präposition, cümlede hiç bir zaman yalnız olarak bulunmaz, devamlı bir ya da birden fazla kelimeden ibaret bir kelime grubu ile beraber bulunur. Bu kelime grubunun çekirdeğini, hükmeder nitelikteki Präposition oluşturur. Bu nedenle bu kelime grubuna Präposition grubu denir.
Genelde Präpositional grubu bir Präposition ve bir isimden (ya da isim grubundan) ya da zamirden ibarettir:

vor Angst - korkudan, hinter der Tür – kapının arkasında, kraft seines Amtes – yetkisinden ötürü, in dem grossen weissen
Haus – büyük beyaz evde, bei uns – bizde, zu mir – bana, für alle - herkes için, gegen jeden – herkese karşı.

Belirteçler de bir Präposition'la ilişkili olarak kullanılırlar:

nach oben – yukarıya doğru, bis morgen – yarına kadar, von dort – oradan.

Burada Präposition bir sonraki kelimenin hal'ini belirlemez, çünkü belirteçler değişken değildir.

Bir Präposition grubundaki bir isim, çeşitli ilavelerle içinde yine bir Präposition grubunun bulunduğu çok geniş bir isim grubuna dönüştürülebilir (↑230ff.):

Mit vor Angst zitternder Stimme sagte sie, ... – korkudan titreyen sesiyle dedi ki, ...

Bu şekildeki ilaveler çoğunlukla anlaşılmayı zorlaştırır. Olanak dahilinde bu çeşit ifade tarzlarından vazgeçmek iyidir:

für im vergangenen Jahr geleistete Arbeit (yerine: "für die im vergangenen Jahr geleistete Arbeit" ya da "für die Arbeit, die ..." kullanılabilir).
in mit allem Komfort ausgestatteten Wohnungen (yerine: "in Wohnungen, die mit allem Komfort ausgestattet sind" daha iyidir)

Präposition'un yeri

Präposition'ların çoğu Präposition grubun başında, yani hükmedilen kelimenin önünde bulunurlar. Çok az bir bölümü hükmedilen kelimenin arkasına takılır:

dem Pressesprecher zufolge – basın sözcüsüne göre
der Ehrlichkeit halber – doğruluktan ötürü / dolayı

Bazı Präposition'lar hükmettikleri kelimenin hem önünde hem de sonrasında bulunabilir. Bulundukları yere göre çeşitli hal'lerle bağlantı kurabilirler:

Önde yer alırsa – "vorangestellt"	Sonrasında yer alırsa - "nachgestellt"
entgegen den Vorschriften – talimatlara aykırı olarak	den Vorschriften entgegen
entlang dem Fluss / des Flusses ("Dativ / Genitiv") - nehir boyunca	den Fluss entlang ("Akkusativ")
entsprechend den Richtlinien – talimatlara uygun	den Richtlinien entsprechend
gegenüber seinem Freund - arkadaşının karşısında	seinem Freund gegenüber
nach meiner Meinung - benin düşünceme / fikrime göre	meiner Meinung nach
wegen des Kindes - çocuk dolaysıyla / yüzünden	des Kindes wegen
zufolge der Nachrichten ("Genitiv") - haberlere göre / bakılırsa	der Nachrichten zufolge ("Dativ")

"um – willen" çift Präposition'u, hükmettiği kelimeyi içine (arasına) alır:

um des lieben Friedens willen – sevgili / arzu edilen barış için / aşkına.

372 Präposition ve Artikel'in kaynaşması

Bazı Präposition'lar belirli Artikel şekilleri ile yeni bir kelime oluşturacak şekilde kaynaşırlar:

an + dem —> am, zu + der —> zur, in + das —> ins

Bu kaynaşmanın kaynağı günlük konuşma diline dayanır ve çoğu yazı diline de geçmiştir:

am, beim, im, vom, zum, zur, ans, ins.

Bunun yanısıra, ağırlıklı olarak konuşma dilinde kullanılan bir çok (bu şekilde) kaynaşmış kelime vardır:

hinterm, vorm, überm, untern, aufs, durchs, fürs, hiters, übers, ums.

373 Çoğu oluşum ve sabit ifadelerde sadece kaynaşmış şekli kullanmak mümkündür:

Hier ist es doch am schönsten. – Burası en güzel yer.
Er forderte sie zum Tanzen auf. – Onu dansa kaldırdı.
Der Zweite Weltkrieg begann im September 1939. – İkinci Dünya Savaşı Eylül 1939'da başladı.
Da musst du aufs Ganze gehen. – Bu konuda ya hep ya hiç istemelisin (hepsini ortaya koymalısın).
Sie haben uns hiters Licht geführt. –Bizi aldattılar.
Er war pünktlich zur Stelle. – O tam vaktinde geldi.
Die Kinder sind mir ans Herz gewachsen. – Çocuklara çok bağlandım.
Das darf man nicht übers Knie brechen. – Bu iş aceleye / zora gelmez
Ich komme jetzt zum Schluss. – Şimdi sona geliyorum.

Her iki şeklin de mümkün olması durumunda kaynaştırılmış kullanım şekli daha çok genel bir şey için, somut olmayan ifadeler için kullanılır:

Brötchen kaufe ich nur beim Bäcker. – ekmeği yalnızca fırından alırım.
Fakat: "Ich kaufe die Brötchen immer bei dem Bäcker in der Hügelstrasse"
- Ekmekleri her zaman Hügelstrasse'deki fırından alırım.
Seine Tochter geht aufs Gymnasium. – Kızı liseye gidiyor.
Fakat: "Seine Tochter geht auf das Goethe Gymnasium".
- Kızı Goethe Lisesi'ne gidiyor.
Er arbeitet gern im Garten. – O severek bahçede çalışır.
Fakat: "Er arbeitet oft in dem Garten, den er letztes Jahr gepachtet hat".
- O geçen sene kiraladığı bahçede sık sık çalışır.
Ich muss unbedingt mal wieder zum Zahnarzt. – Mutlaka yine diş doktoruna gimeliyim / gitmem gerekiror.
Fakat: "Er geht zu dem Zahnarzt, den sein Kollege ihm empfohlen hat".
- O, arkadaşının kendisine tavsiye ettiği diş doktoruna gidiyor / gider.

Ancak aynı Artikel'e sahip birden fazla isim için aynı ve tek bir Präposition kullanılabilir:

Die Geschichte erzählt vom Leben und Sterben Siegfrieds (= von dem Leben und von dem Sterben).

Artikel'ler değişik olursa, Präposition'un tekrarlanması gerekir:

Die Geschichte erzählt vom Leben und von den Taten Siegfrieds ("vom Leben und den Taten Siegfrieds" yanlıştır).

Wie komme ich am besten zum Markt und zur Marienkirche ("zum Markt und der Marienkirche" yanlıştır).

"da, hier, wo (dabei, hiermit, wodurch)" gibi belirteç ile Präposition'un kaynaşımı için (↑349ff.).

Bir Präposition grubunun cümledeki kullanımı

Präposition grupları cümlede bağımsız cümle parçaları ve "Attribut" yani –cümle parçalarının bölümleri (eklemeleri / ilaveleri)- olarak bulunurlar.

Präposition gurubu, cümle parçası olarak örneğin aşağıdaki cümlelerde olduğu gibi bulunur:

Auf der Gegenfahrbahn kommt es zu Behinderungen.
– Karşı yön şeridinde engel / tıkanıklık var / oluşuyor.
Im Urlaub fahren wir ans Meer.
– Tatilde deniz kenarına gidiyoruz.
Bei schlechtem Wetter findet die Veranstaltung in der Halle statt.
- Kötü havada toplatı salonda yapılır.
Wegen Bauarbeiten ist die Römerstrasse vom 15. September bis zum 3. Oktober gesperrt.
- İnşaat dolaysıyla Römerstrasse 15 Eylül'den 3 Ekim'e kadar kapalıdır.

Präposition grubu burada, yer ve zamanla ilgili ifadeleri ve davranış nedenlerini açıklar ve (zorunlu ya da serbest) belirteç niteliklidir (durum belirleyici).
Präposition grubu aşağıdaki durumlarda da fiil ile sıkı ilişkili bir cümle parçasıdır:

Das hängt ganz vom Wetter ab. – Bu tamamen havanın durumuna bağlı.
Auf Gabi kann man sich verlassen. – Gabi'ye güvenilebilir.
Sie kümmert sich um alles. – O her şeyle ilgileniyor.

Nehmen Sie an der Veranstaltung teil? – Toplantıya katılıyor musunuz?
Wir würden uns über Ihre Zusage freuen. – Kabul etmenize sevinirdik / sevinecektik.
Ich kann mich nicht mehr an diese Zeit erinnern. – O zamanı hatırlayamıyorum.
Es kommt zu Behinderungen.- Engel / tıkanıklık olacak / oluşuyor.

"abhängen, sich verlassen, sich kümmern" fiilleri cümle içersinde çok belirli bir Präposition ile kullanılır. Bunun için (↑437).

Cümle bütünüyle ya da fiil ile ilişkili olmayan, yani sadece bir isim ya da sıfata ("sein" ile bağlantılı olarak) bağlı olan Präposition grubu, "Attribut (Beifügung)" olarak işlev yapar. Bu durumda isim grubu (↑239) ya da sıfat grubunun (↑337) bir parçası olur:

Der Rundfung meldet Verzögerungen im Flugverkehr.
- Radyo, hava trafiğinde / seferlerinde gecikmeler olduğunu bildiriyor.
Das Konzert am Freitag ist ausverkauft.
- Cuma günkü konser kapalı gişe sattı.
Es liegen uns keine Meldungen über Verkehrsstörungen vor.
- Trafik aksaması ile ilgili elimizde bilgi yok.
Er verdrängt die Erinnerung an diese Zeit.
- O zamana ait anıları düşünmek istemiyor.
Ich bin froh über deine Entscheidung.
- Kararına seviniyorum.
Das ist vom Wetter abhängig.
- Bu havaya bağlıdır.

"Attributiv Präposition grubu'nda" bir isime hangi Präposition ile bağlantı yapılacağı çoğunlukla belirsizlik yaratmaktadır:

Sie hat eine Abneigung gegen ihn ("vor ihm" değil) – Ondan nefret ediyor.
Mit der Bitte um Erledigung ("zur Erledigung" değil). – Gereğinin yapılması ricası ile.
Unsere Hilfe für die Dritte Welt ("an die Dritte Welt" değil). – Üçüncü dünya ülkeleri için yardımımız.
Sein Stolz auf die Erfolge ("über die Erfolge" değil). – Başarılardan doğan gururu.
ihre Teilnahme an dem Wettkampf ("bei dem Wettkampf" değil). – Yarışmalara katılımları.
Seine Verdienste um die Firma ("für die Firma" değil). – şirkete olan hizmeti.

Çoğu kez fiilin ya da sıfatın çağrıştırdığı / istediği Präposition'u kullanmak mümkündür:

"die Bitte um etwas – bir şey için rica" denir, çünkü ilgili fiilin çağrıştırdığı / istediği ifade şekli "um etwas bitten – bir şeyi rica etmek"dir. Aynı şekilde:

die Teilnahme an (bir şeye katılma)	← teilnehmen an (bir şeye katılmak.)
der Stolz auf (bir şeyden dolayı gurur)	← stolz sein auf (bir şeyden gurur duymak)
der Verdienst um (bir şeye olan hizmet)	← sich verdient machen um (bir şeyin hizmetinde bulunmak).

Diğer durumlarda bu şekilde Präposition'u belirlemek kolay olmamaktadır. Çünkü ilgili fiilin Präposition tamlaması yoktur. (Bunun yerine örneğin "Dativ" ya da "Akkusativ" tamlaması vardır):

unsere Hilfe für die Dritte Welt	← Wir helfen der Dritten Welt.
mein Rat an dich	← Ich rate dir.
ihre Liebe zu dem Kind	← Sie liebt das Kind
Meldungen über Verkehrsstörungen	← (Der Rundfunk) meldet Verkehrsstörungen.

8 Bağlaç – Die Konjunktion

8.1 Genel Bakış - Überblick

Die Geschichte der Kartoffel

Obwohl die Kartoffel heute *sowohl* in Westeuropa *als auch* in weiten Gebieten Osteuropas und Asiens eines der Hauptnahrungsmittel ist, stammt sie nicht aus diesen Gegenden. Ihre Heimat ist Südamerika, vor allem Peru, wo sie schon seit frühester Zeit als Kulturpflanze angebaut wurde. *Als* die Spanier im 16. Jahrhundert Südamerika eroberten, lernten sie die Kartoffel bei den Inkas kennen *und* brachten sie nach Europa mit. In Italien wurden die neuen Knollen "tartufuli" genannt, *weil* man sie anfangs mit Trüffeln verwechselte. Von Italien gelangte die Kartoffel - *und* mit ihr der Name – nach Deutschland. Sie wurde hier zwar im 17. Jahrhundert schon vereinzelt angebaut, *aber* es dauerte noch lange, *bis* sie zu einem Volksnahrungsmittel wurde. *Denn* die Menschen damals standen der ausländischen Pflanze sehr misstrauisch gegenüber. Sie konnten sich nicht vorstellen, *dass* ihre Knolle wirklich essbar sein sollte, *da* ja alle über der Erde wachsenden Teile giftig sind. Erst *nachdem* die preussischen Könige im 18. Jahrhundert den Anbau vorantrieben, fand die Kartoffel stärkere Beachtung. Friedrich der Grosse soll eine besondere Methode angewandt haben, *um* seine Untertanen für das neue Nahrungsmittel zu interessieren: Er verkündete, Kartoffeln seien ausschliesslich für die Tafel des Königs bestimmt, *und* das hatte zur Folge, *dass* die Knollenbald aus den königlichen Äckern gestohlen wurden. Es ist die Frage, *ob* die Kartoffel mehr durch diese List *oder* eher durch die Zwangsmassnahmen des Königs allgemein verbreitet wurde; auf jeden Fall gehört sie seitdem zur typisch deutschen Küche.

Metinde kalın yazılı kelimeler bağlaçtır. Almanca'sı "Bindewort", bağlantı kelimesidir.

Bağlaçlar "Konjunktion" değişmeyen kelimelerdir. Görevleri, cümleleri ve cümle kısımlarını birbirleriyle bağlamaktır.

İki tür bağlaç ayırdetmek mümkündür (↑378ff.):

"nebenordnende Konjunktionen" - yan yatay işlevli bağlaçlar	und, oder, aber, denn
"unterordnende Konjunktionen" - alt dikey işlevli bağlaçlar	weil, obwohl, dass, ob

Bağlaçlar bağladıkları cümleler ya da cümle parçaları arasında belli içerikli ilişkiler kurar (!378ff.); örneğin zamansal bir ilişkiyi tanımlarlar:

> Als die Spanier Südamerika eroberten, lernten sie die Kartoffel kennen.
> - İspanyollar Güney Amerika'yı fethettikleri zaman patatesi görüp tanıdılar.

"oder, aber, ob" gibi tek kelimeli bağlaçların yanısıra"sowohl – als auch, entweder - oder" gibi birden fazla kelimeli bağlaçlar vardır.

8.2 Cümlede Kullanım – Verwendung im Satz

(yatay işlevli bağlaçlar ve dikey işlevli bağlaçlar - "Nebenordnende und unterordnende Konjunktionen")

Bağlaçlar cümle birleştirmelerinde değişik tavır arzederler. Bu nedenle de ikiye ayrılmaları uygundur (↑484):

yatay işlevli bağlaçlar – Nebenordnende Konjunktionen

"aber, und, oder" gibi yatay işlevli bağlaçlar eşit / aynı düzeydeki cümleleri birbirine bağlar. Yani bir ana cümleyi diğer bir ana cümleye bağlar:

Die Kartoffel wurde schon im 17. Jh. vereinzelt angebaut, aber es dauert noch lange bis zu ihrer allgemeinen Verbreitung.
- Patates daha 17. Yüzyılda tek tük ekilmekteydi, ama onun ekimin genel olarak yaygınlaşması daha uzun zaman aldı.

Veya bir yan cümleyi başka bir yan cümleye bağlar:

Wir hoffen, dass es dir besser geht und (dass) du bald wieder nach Hause kommst.
- Senin iyileşmeni ve yakında tekrar eve gelmeni diliyoruz.

Birbirleri ile bağlanan cümlelerin yapı tarzı aynıdır. Bağlaç, fiilin yeri ve bağlanan cümle kısımlarının sıralamasını etkilemez.

"und" bağlacından sonra eskiden (özellikle resmi ve ticari dilde) sıkca kelime dizimi değiştiriliyordu:

Die neue Ware ist eingetroffen, und bitten wir Sie nun um Ihre Bestellung.

Bu çeşit kullanım günümüzde yanlış olarak görülmektedir. Doğru şekli şöyledir:

Die neue Ware ist eingetroffen und wir bitten Sie nun um Ihre Bestellung.
- Yeni mal geldi ve siparişinizi rica ediyoruz.

Yatay işlevli bağlaçlar " nebenordnende Konjunktionen", sadece cümleleri değil, küçük birimleri de birbirine bağlar:

Kelime gurupları:

sowohl in Westeuropa als auch in weiten Gebieten Osteuropas – Hem batı Avrupa'da hem de doğu Avrupa'nın geniş bölgelerinde.

durch diese List oder durch Zwangsmassnahmen – Bu kurnazlık sayesinde ya da zorunlu önlemler sayesinde.

Kelimeler:

Osteuropa und Asien – Doğu Avrupa ve Asya;
arm, aber glücklich – fakir, ama mutlu
rechts oder links – ya sağ ya da sol

Kelime parçaları:

West- und Osteuropa – Batı - ve Doğu Avrupa
be- und entladen – yükleme ve boşaltma
an- oder abstellen – açmak ya da kapatmak

Yinede bazı bağlaçlar için burada belli kısıtlamalar söz konusudur. Örneğin neden bildirmek için kullanılan "denn" sadece cümleleri birbirine bağlar; "sowie" ve "sowohl – als auch" cümle bağlamalarında kullanılmaz. "Aber" ile kelime parçalarının bağlantısı yapılmaz.

Sıfatın karşılaştırma şekilleri ile kullanılırsa, "als" ve "wie" ifadeleri de / yatay işlevli bağlaç olarak sayılabilir. Bunlar karşılaştırılan iki elemanı birbirine bağlar:

Kartoffeln sind gesünder als Nudeln. – Patates makarnadan daha sağlıklıdır.
In Süddeutschland werden nicht so viele Kartoffeln gegessen wie in Norddeutschland.
- Güney Almanya'da Kuzey Almanya'daki kadar çok patates yenmiyor.

"Als" ifadesinin yanısıra eskimiş bir karşılaştırma bağlacı olan "denn" de vardır ki, sadece belli yüksek ifade tarzlarında bağlantılı olarak kullanılır:

Sie war schöner denn je. - O her zamankinden daha güzeldi.
In diesem Augenblick hasste er ihn mehr denn je. – O an ondan her zamankinden fazla nefret ediyordu.

Bunun dışında çift "als" kullanmamak için de "denn" kullanılır:

Er war als Geschäftsmann erfolgreicher denn als Künstler ("als als Künstler" yerine).
- Tüccar olarak, sanatkâr olduğundan daha başarılıydı.

Dikey işlevli bağlaçlar – Unterordnende Konjunktionen

"dass, weil, nachdem, bis" gibi bağlaçları her zaman cümleler takip eder ve bu bağlaçlar ile başlayan cümlelerin fiili (ya da fiil grubu) cümle sonunda yer alır:

Man konnte sich nicht vorstellen, dass die Kartoffel wirklich essbar sein sollte.
- Patatesin gerçekten yenebilir olmasını insan tasavvur edemiyordu.
Es dauerte lange, bis sie zu einem Volksnahrungsmittel wurde.
- Bir halk besin maddesi olması uzun zaman aldı.

Yan cümlenin özelliği, fiilin bu cümlenin sonunda yer almasıdır. "Dass, weil ..." vs. gibi bağlaçlar, eşit düzeydeki kısımları birbirine bağlamaz, aksine alt düzeydeki yan cümleyi ana cümleye bağlar. Bu nedenle bunlara "untergeordnete Konjunktionen" – dikey işlevli bağlaçlar - denir.

Hemen hemen aynı anlamlı "denn" ve "weil" bağlaçları, yatay işlevli bağlaç ile dikey işlevli bağlaçların cümle içindeki konumları konusunda yeterli bilgi verir:

Die Kartoffel war früher kaum verbreitet,
- denn die Menschen standen ihr misstrauisch gegenüber. (yatay işlevli)
- weil die Menschen ihr misstrauisch gegenüberstanden. (dikey işlevli)

- Patates önceleri yaygın değildi, çünkü insanlar ona şüphe ile bakmaktaydılar.

"weil" baağlacı zaman zaman günlük konuşma dilinde yatay işlevli bağlaç olarak da kullanılır:

Ich konnte nicht mitkommen, weil ich hatte keine Zeit.

Bu çeşit kullanım yazılı standart dilinde doğru değildir; doğrusu şöyledir:

Ich konnte nicht mitkommen,weil ich keine Zeit hatte.

Dikey işlevli bağlaçların özel bir grubunu "um zu, ohne zu, (an)statt zu" oluşturur. Bu ifadeler yan cümleyi başlatır. Bu yan cümlelerde fiil, kişiye göre çekilmiş halde değil de mastar halde bulunur:

Friedrich der Grosse wandte eine List an, um seine Untertanen für die Kartoffel zu interessieren.
- Büyük Friedrich halkının patatese ilgi duymasını sağlamak için bir kurnazlığa başvurdu.
Sie gingen weg, ohne sich zu verabschieden.
- Vedalaşmadan gittiler.

Bağlaç (Konjunktion) – Belirteç (Adverb) / Edat (Partikel) – Präposition

Cümleleri birbirine bağlayan her kelime bağlaç "Konjunktion" değildir. Örneğin aşağıdaki cümle çiftleri:

Sie macht das Abitur nach. Denn sie will studieren.

Sie macht das Abitur nach. Sie will nämlich studieren.
Sie will studieren. Deshalb / deswegen / daher / darum macht sie das Abitur nach.
- O liseyi sonradan bitiriyor, çünkü yüksek tahsil yapmak istiyor.

Bütün bu cümle çiftleri aşağı yukarı aynı şeyi ifade etmektedir. Bunlar neden belirten bir kelime ile birbirlerine bağlanmış durumdadır. Fakat sadece "denn" yatay işlevli bir bağlaçtır, tüm cümlenin başında yer alır ve cümle parçalarının yerleri değişmez.

Buna karşın "nämlich, deshalb, daher" vs. ifadelerinin kendileri cümlenin parçalarıdır ve cümlenin başına geçerlerse, cümlenin diğer parçalarının yerlerini değiştirirler:

Sie macht das Abitur nach.

Deswegen macht sie das Abitur nach.
("Deswegen sie macht das Abitur nach" mümkün değildir)

Aynı şekilde:

yatay işlevli bağlaç - "nebenordnende Konjunktion"	Belirteç / edat - "Adverb / Partikel"
Es ist schon spät und ich habe keine Lust. - Zaten geç oldu ve benim canım istemiyor.	Es ist schon spät; ausserdem habe ich keine Lust. - Zaten geç oldu; ayrıca canım istemiyor.
Ich mache jetzt das Essen und ihr räumt auf. - Ben şimdi yemeği yapıyorum ve siz ortalığı topluyorsunuz.	Ich mache jetzt das Essen. Inzwischen räumt ihr auf. - Ben şimdi yemeği yapıyorum. Bu arada siz ortalığı topluyorsunuz.

yatay işlevli balaç - "nebenordnende Konjunktion"	Belirteç / edat - "Adverb / Partikel"
Klaus ist ein Fussballfan. Aber Karin nteressiert sich überhaupt nicht für Sport. - Klaus bir futbol taraftarı. Fakat Karin spora hiç ilgi duymuyor	Klaus ist ein Fussballfan. Dagegen interessiert sich Karin überhaupt nicht für Sport. - Klaus bir futbol taraftarı. Buna karşın Karin spora hiç ilgi duymuyor.
Sie stellen jetzt sofort die Musik leiser, oder ich rufe die Polizei! - Şimdi derhal müziğin sesini kısıyorsunuz, yoksa polisi çağıracağım!	Sie stellen jetzt sofort die Musik leiser! Andernfalls rufe ich die Polizei. - Şimdi derhal müziğin sesini kısının! Aksi taktirde polisi çağıracağım.

"(je)doch" ve "entweder" ("entweder – oder" ifadesindeki gibi) kelimeleri hem yatay işlevli (cümlede kelime yerleri değişmez) hem de bağımsız olarak (cümlede kelime yerleri değişir) kullanılır:

..., (je)doch alle Hilfe kam zu spät
..., (je)doch kam alle Hilfe zu spät.
- ancak bütün yardım geç ulaştı / geldi.

Entweder er ist verreist oder er ist krank.
Entweder ist er verreist oder er ist krank.
- O ya yolculuktadır ya da hastadır.

Bazı kelimeler de, bir taraftan dikey işlevli bağlaç olarak, diğer taraftan belirteç olarak kullanılır, örneğin "seitdem"

(dikey işlevli bağlaç olarak): Seitdem wir Streit mit ihr hatten, kommt sie nicht mehr.
- Onunla kavgalı olduğumuzdan beri gelmiyor.
(Belirteç olarak): Wir hatten Streit mit ihr. Seitdem kommt sie nicht mehr.
- O'nunla kavga ettik. O zamandan beri gelmiyor.

Uygun düşen durumlarda "trotzdem" belirteci de dikey işlevli bağlaç olarak kullanılır:

Er spielte weiter, trotzdem er sich verletzt hatte.
- Kendini yaralamasına rağmen oynamaya devam etti.

Standart yazı dilinde "obwohl" ifadesi tercih edilir:

Er spielte weiter, obwohl er sich verletzt hatte. (ya da:" Er hatte sich verletzt. Trotzdem spielte er weiter").

"bis, seit, während" ifadeleri, hem alt / dikey işlevli bağlaçlar hem de "Präposition" olarak kullanılır:

Dikey işlevli bağlaç - "untergeordnete Konjunktion"	"Präposition"
Es dauerte noch lange, bis die Kartoffel allgemein verbreitet war. - Patates genel olarak yaygınlaşıncaya kadar çok süre geçti.	Es dauerte noch lange bis zur allgemeinen Verbreitung der Kartoffel.
Seit sie umgezogen sind, habe ich nichts mehr von ihnen gehört. - Taşındıklarından beri onlardan hiç haber alamadım.	Seit ihrem Umzug habe ich nichts mehr von ihnen gehört.
Während wir miteinander sprachen, lief die ganze Zeit der Fernseher. - Konuştuğumuz süre boyunca televizyon açıktı.	Während des ganzen Gesprächs lief der Fernseher.

8.3 İçeriksel belirleme – Inhaltliche Bestimmung

Yatay işlevli bağlaçlarda dört anlam grubu ayırt edilir

"Reihung, Zusammenfassung" - sıralama, özetleme / birleştirme	und, (so)wie, sowohl – als / wie, sowohl - als auch / wie auch
"Alternativ" - seçenek	oder, entweder – oder, bzw. (= beziehungsweise)
"Gegensatz, Einschränkung" - karşıtlık, tahdit	aber, (je)doch, allein, sondern
"Grund" - Sebep	denn

"und" - ve

"und" iki ve daha fazla eşya (şahıs, içerik / olay) ard arda sıralanırken bağlantı görevi yapar. Birbirleriyle bağlantı yapılan tek ifadelerin bütünü cümlenin öznesini oluşturursa, fiil çoğul kullanım şeklini alır (ayrıntı için (↑428ff.)):

Die Kartoffel und die Tomate gehören zu den Nachtschattengewächsen.
- Patates ve domates patlıcangillerdendir.
Morgen kommen meine Schwester und mein Schwager zu Besuch.
- Yarın kızkardeşim ile eniştem ziyarete gelecek.

"und" bir ifadenin derecelendirilmesinde ve vurgulanmasında kullanılabilir:

Er läuft und läuft und läuft ...
– O koşuyor ve koşuyor ve koşuyor ...
Ich habe es ihm wieder und wieder gesagt, aber er wollte nicht hören.
- Ben ona tekrar tekrar söyledim, ama o dinlemedi (dinlemek istemedi).
Der Ballon stieg höher und höher, bis er nicht mehr sehen war.
- Balon yükseldikce yükseldi, ta ki görünmeyinceye kadar.

"sowie (keza)" ve birden fazla kısımdan oluşan "sowohl – als auch (gerek ... gerekse)" ifadeleri, basit "und (ve)" bağlacından daha vurguludur. Bunlar ile birşeyin ilave edileceği / ekleneceği özellikle vurgulanır. Yani "und auch (ve de)" ya da "und ausserdem (ve bundan başka)" anlamında kullanılır:

Wir haben alle Mitglieder des Vereins sowie ihre Angehörigen eingeladen.
- Derneğin bütün üyelerini ve / keza onların akrabalarını / ailelerini davet ettik.
Sowohl in Westeuropa als auch in Osteuropa ist die Kartoffel ein wichtiges Nahrungsmittel.
- Hem Batı Avrupa'da hem de Doğu Avrupa'da patates önemli bir besin maddesidir.

"oder" - ya da / ya da

"oder" iki (ya da daha fazla) olanağın / seçeneğin olduğunu ifade eder:

Rufen Sie morgen oder übermorgen noch einmal an.
- Yarın ya da öbür gün tekrar arayınız / telefon ediniz.
Der Vorsitzende oder sein Stellvertreter leitet die Sitzung.
- Başkan ya da yardımcısı toplantıyı yönetiyor / yönetecek.
Ist jetzt alles klar oder hat noch jemand Fragen?
- Herşey anlaşıldı mı yoksa sorunuz (kimsenin sorusu) varmı?

Burada sadece bir olanağın söz konusu olabileceği kastedilmiş de olabilir. Bu durumda "oder" (seçeneklerden birini olanaksız kılan) "entweder" ile güçlendirilir / vurgulanır:

Du musst dich jetzt entscheiden: (entweder) er oder ich.
- Şimdi karar vermelisin: ya o, ya da ben.
Wir fahren im Urlaub (entweder) nach Österreich oder nach Spanien.
- Tatilde ya Avusturya'ya ya da İspanya'ya gideceğiz.

Wenn der Hahn kräht auf dem Mist, ändert sichs Wetter oder es bleibt, wies ist.
- Horoz gübre yığını üstünde öterse, (ya) hava değişir, ya da herşey olduğu gibi kalır.

"oder", kapsamına alma / dahil etme olarak da kullanılır. Bunun anlamı zikredilen bütün olanakların kapsama alması / dahil emesidir:

Jeder Verkehrsteilnehmer hat sich so zu verhalten, dass kein anderer geschädigt, gefährdet oder mehr, als nach den Umständen unvermeidbar, behindert oder belästigt wird (StVO, Paragraph 1).
- Her sürücü trafikte başkalarına zarar vermeyecek, tehlikeye sokmayacak ya da dahası, koşullara göre kaçınılması mümkün olmayan engel vermeyecek ya da taciz etmeyecek şekilde davranmalıdır (Trafik Yasası, madde1)

Haben Sie oder Ihr Ehegatte weitere Einkünfte?
- Sizin ya da kocanızın başka geliri var mı?
Anna fährt oft zu Freunden oder Bekannten nach Frankreich.
- Anna sıkca Fransa'ya arkadaşlarına ya da tanıdıklarına gidiyor.

"oder" ifadesiyle olan özne bağlantılarındaki fiil şekilleri için (↑429, 432 bkz.).

"aber, sondern" – fakat, aksine / bilakis

"aber" genelde bir karşıtlık ifade der:

Es war eine schöne, aber anstrengende Reise.
- Güzel, ama yorucu bir seyahattı.
Ihn finde ich nett, aber sie mag ich nicht.
- Onu (erkek) iyi / hoş buluyorum, ama onu (kadın) sevmiyorum.
Klein aber oho!
- Küçük ama cingöz!

Buna karşın "sondern" ile bir itiraz, bir düzeltme ifade edilir. "Sondern" bağlantılı ifadenin birinci kısmı muhakkak bir olumsuzluk belirtmelidir:

Ich meinte nicht Sie, sondern Ihren Nebenmann.
- Ben sizi kastetmedim, aksine yanınızdakini.
Nicht für die Schule, sondern für das Leben lernen wir.
- Okul için değil, hayat için öğreniyoruz.
Das war kein Unfall, sondern Mord.
- Bu bir kaza değildi, (aksine) kasten öldürme idi.

Dikey işlevli bağlaçlar içerik olarak çok değişik ilişkiler ifade ederler. Önemli anlam grupları aşağıdaki gibidir:

Zeit ("temporal") - zaman	als, nachdem, bis, während, ehe, bevor, sobald, solange, wenn
Grund ("kausal") - sebep	weil, da, zumal
Zweck ("final") - amaç	damit, dass, um zu
Bedingung ("konditional") - koşul	wenn, falls, sofern, soweit
Gegensatz ("konzessiv") - karşıtlık / zıtlık	obwohl, obgleich, obschon, wenn, auch
Art und Weise ("modal") - tür ve çeşit	indem, wie, als ob, ohne dass
ohne eigene Bedeutung - kendi başına anlamı olmayan	dass, ob

"nachdem" günümüzde sadece zamansal anlamı ile kullanılır. Güney Almanya'da yaygın olan neden belirten bağlaç olarak kullanımı standart dilde doğru sayılmaz:

Yanlış: Nachdem es so neblig war, konnte das Flugzeug nicht landen.
Doğru: Weil / da es so neblig war, konnte das Flugzeug nicht landen.
- Hava sisli olduğundan uçak inemedi.

Mastarla yapılan "um zu" ifadesi, bir amaç, bir niyet ifade eden yan cümleleri başlatır. Bu nedenle "um zu" ile başka bir cümle başlatmak yanlıştır:

Yanlış: Er fuhr im Urlaub nach Rom, um dort krank zu werden. – O, tatilde hastalanmak için Roma'ya gitti.
Doğru: Er fuhr im Urlaub nach Rom. Dort wurde er krank. – O, tatilde Roma'ya gitti. Orada hastalandı.

Dikey işlevli bağlaçlar ("dass" ve "ob" hariç) zarfsal / belirteçsel belirlemeler içeren ("Umstandsbestimmungen") yan cümleleri başlatır:

Nachdem es drei Tage lang geregnet hatte (= nach drei Tagen Regen; "adverbiale Bestimmung der Zeit – zaman belirleme zarfı"), schien heute endlich wieder die Sonne.
- Üç gün boyunca yağmur yağdıktan sonra (= üç gün yağmurdan sonra; -zaman belirleme zarfı) nihayet bugün yine güneş göründü.
Wenn alle mithelfen ("adverbiale Bestimmung der Bedingung – şart belirleme zarfı"), sind wir in zwei Stunden fertig.
- Herkes yardım ederse (şart belirleme zarfı olarak), iki saat içinde (işimizi) bitiririz.
Beeil dich, damit wir bald losfahren können ("adverbiale Bestimmung des Zwecks – amacı belirleme zarfı").
Acele et ki hemen hareket edebilelim (amacı belirleme zarfı olarak).

Bu gibi yan cümleler zarf cümlesi "Adverbialsätze" olarak adlandırılır. Çeşitler için (↑471ff.).

Buna karşın "dass" ve "ob" ifadeleri bir üst cümlenin (ana cümlenin) tamlaması (özne ve "Akkusativ" tamlaması) olan yan cümleyi başlatırlar:

Dass er die Prüfung bestanden hat ("Subjekt - özne"), wundert mich.
- Sınavı kazanmış olması, beni şaşırttı.
Ich weiss nicht, ob sie noch kommt ("Akkusativergänzung - -i hali tamlaması").
- Onun gelip gelmeyeceğini bilmiyorum.
Man konnte sich nicht vorstellen, dass die Kartoffel essbar war ("Akkusativergänzung - -i hali tamlaması").

- Patatesin yenilebilir olduğu(nu) insan tasavvur edemiyordu / edilmiyordu.

Tamlama cümleleri ile ilgili daha fazla bilgi için (↑468ff.).

"dass" ve "ob" cümleleri "Attribut (Beifügung)" olarak bir isme de takılabilir:

Die Tatsache, dass er verschwunden ist, beweist noch nichts.
- Onun kaybolduğu gerçeği hiçbir şeyi kanıtlamaz.
Die Frage, ob die Kartoffel durch die List oder die Zwangsmassnahmen Friedrichs des Grossen allgemein verbreitet wurde, lässt sich nicht mehr entscheiden.
- Patatesin, Büyük Friedrich'in kurnazlığı ve zorunlu önlemleri sayesinde her yerde yaygınlaştırılıp yaygınlaştırılmadığı sorusuna (kesin) cevap verilemiyor.

Attribut cümleleri için (↑479ff.).

9 Edatlar – Partikeln

9.1 Genel Bakış – Überblick

"Journalist" – Gazeteci :	Herr Minister, Sie haben *ja* eben die neueste Hochrechnung gesehen. Wie beurteilen Sie *denn* danach die Chancen Ihrer Partei bei dieser Wahl?
"Minister – Başkan" :	Dazu will ich mich im Moment *nicht* äussern, nur so viel: Es ist *doch wohl* offensichtlich, dass auch die anderen demokratischen Parteien – *leider* – Stimmenverluste hinnehmen

mussten, *vielleicht sogar noch* mehr als wir. Das ist *schon* sehr bedenklich.

"Journalist" – Gazeteci : *Zweifellos*. Aber wie erklären Sie sich Ihr schlechtes abschneiden *besonders* in den ländlichen Regionen?

"Minister" – Başkan: Also "schlecht" würde ich es ja *nun nicht gerade* nennen. Aber wir werden es sehr gründlich analysieren, *allerdings erst* dann, wenn das amtliche Endergebnis vorliegt. *Jedenfalls* möchte ich die Gelegenheit nutzten, allen unseren Wählerinnen und Wählern für iher Vertrauen zu danken.

Röportajda italik yazılmış kelimeler edat örnekleridir (tekil: "Partikel", kelime anlamı olarak: "Teilchen – Parçacık (küçük parça)"

394 Edatların ("Partikeln") cümledeki işlevleri değişik olduğu için, katı kurallı bir kelime çeşidi değildir. En önemli özellikleri değişken olmamaları ve kelime grupları oluşturamamalarıdır. Belirteç / zarflara yakındırlar, ama onların aksine edatların soru yöneltme durumu yoktur:

Wann / wo / wie ist es passiert? – Gestern / dort / so ("Adverbien" – Belirteç).
- Ne zaman / nerede / nasıl oldu? – dün / orada / böyle.
Leider / doch / nun mal / nicht. ("Partikeln" – edatlar).
- Ne yazık ki / ancak (herhalde), bu halde / hele (bir defa) / değil.

Edatlar ("Partikeln"), bir cümlede ne söylendiği ve nasıl söylendiği ile çeşitli şekilde ilişki kurarlar. Buna göre esas olarak şu işlevleri ayırdetmek mümkündür:

"Gradabstufung (Gradpartikeln)" - Derecelendirme edatları	nur – sadece / yalnız, sogar – hatta / bile, auch – de / da, besonders – özellikle, gerade – doğrudan doğru / asıl.
"Bewertung; Einschätzung der Geltung (Modalpartikeln)" - Değerlendirme; anlamın tahmini (Nitelik edatları)	leider – ne yazık ki, glücklicherweise – iyi ki, vielleicht – belki, sicherlich – elbet(te), zweifellos – kuşkusuz
"Verneinung (Negationspartikel)" - Red, olumsuzluk (yadsıma edatı)	nicht – değil
"Abtönung (Abtönungspartikeln)" - Vurguyu hafifleten ifade, cümleye renk katma (cümle içeriğinin vurgusunu hafifleten / renklendiren edatlar)	ja – evet, aber – ama / ama, denn – böyle / şöyle / çünkü, etwa – yaklaşık / aşağı yukarı, halt – işte / ne yapalım, bloss – sadece / yalnız.

9.2 İşlev grupları - Funktionsgruppen

Derecelendirme edatları ("Gradpartikeln")

"sogar, nur, erst, schon auch" gibi derecelendirme edatları ile konuşmacı bir derecelendirme yapar. Bir olayın, normlar içersinde hangi ölçüde beklentilere uyduğunu ifade eder:

Hier habe sogar ich einparken können. – Buraya ben bile park edebildim.

denildiğinde, konuşmacı genelde sürme (araba) yeteneğine çok fazla değer biçmediğini ifade eder. Buna göre:

Nur wenige bringen es so weit wie sie. – Sadece çok az (kişi) onun kadar başarılı olurlar.
Das hätte ich gerade von ihm nicht erwartet. – Bunu özellikle ondan beklemezdim.

Dort kann man auch im Winter gut Urlaub machen. – Orada (insan) kışın da iyi tatil yapılabilir.
Wir warten schon seit Stunden auf euch. – Saatlerdir (saatlerden beri) sizi bekliyoruz.

Derecelendirmenin hangi hal ve konu (şey) için yapıldığı, vurguyla ve cümledeki yeri ile belirlenir: İlgili ifadeye vurgu yapılır ve derecelendirme edatı "Gradpartikel" bunun hemen önünde bulunur:

Hier habe sogar ich einparken können.

Nitelik edatları ("Modalpartikeln")

Belli nitelik edatları ile bir içerik değerlendirilir ya da başka bir biçimde yorumlanır:

Es war leider nichts mehr frei. – Ne yazık ki boş (yer) kalmamıştı.
Hoffentlich haben wir anderswo mehr Glück. – İnşallah başka yerde daha fazla şansımız olur.
Wir hatten dummerweise kein Zimmer vorbestellt. – Kafasızca / aptalca önceden rezervasyon yaptırmadık.

Bu değerlendirme edatlarının çoğu "-er" ve "-weise" ile oluşturulur. "-weise" (↑348) ile yapılan zarflardan ayrı olarak burada sıfattan türeme söz konusudur:

klug-er-weise – akıllıca, glücklich-er-weise – şanslıca, interessant-er-weise – ilgi çekici

Diğer nitelik edatları, konuşmacının içerik geçerliliğine nasıl değer biçtiğini gösterir. Geçerlilik sınırlandırılabilir ya da güçlendirilebilir (↑449). Söz konusu olanlar, "vielleicht, sicher(lich), zweifellos" gibi Partikel'lerdir:

Vielleicht / möglicherweise hat sein Zug Verspätung. – Belki / İhtimaldirki treni gecikecek / rötarlıdır.
Er ruft sicherlich gleich an. – O, muhakak şimdi (yakında) telefon eder.

Dich trifft zweifellos keine Schuld. – Kuşkusuz senin suçun yok.

Aynı işlevi üstlenen sıfatlar da vardır:

Wahrscheinlich hast du Recht. – Galiba sen haklısın.
Es war tatsächlich so. – Durum gerçekten öyleydi.

Yadsıma edatları ("Negationspartikel")

Yadsıma edatları, "nicht" (güçlendirilmiş / vurgulu hali: "gar nicht, überhaupt nicht – hiç değil, kesinlikle değil / asla / katiyen) anlamı / değeri belirler. İçeriğin olumluluğu red edilir:

Lisa kommt heute nicht. = Es ist nicht der Fall / trifft nicht zu, dass Lisa heute kommt.
- Lisa bugün gelmiyor. = Lisa'nın bugün gelmesi söz konusu değildir / geleceği doğru değildir / gelmeyecek.

Reddedilen her zaman içeriğin bütünüdür, sadece bir bölüm (bir nesne ya da durum) değildir; "nicht" her zaman bütün cümleyi yöneliktir. Kuşkusuz bazı kısımlar red için özellikle sorumlu olabilir. Bu kısımlar -derecelendirme edatlarında olduğu gibi-cümledeki yerine ve vurguya göre öne çıkartılabilirler:

Nicht Lisa kommt heute (sondern ihre Schwester).
Lisa kommt nicht heute (sondern erst morgen).

1. Cümlede gelenin Lisa olmadığı vurgulanıyor,
2. Cümlede Lisa'nın bugün geleceğini reddediliyor.

Red edatı –derecelendirme edatları gibi- tek başına cümlenin başında, çekilmiş fiilin önünde bulunamaz:

Lisa kommt heute nicht. Heute kommt Lisa nicht.
Fakat: "Nicht kommt Lisa heute" yanlıştır.

Abtönungspartikeln

aber, auch, bloss, denn, doch, eben, etwa, halt, ja, mal, schon, vielleicht, wohl

Bunların hemen hepsi başka kelime çeşitlerine (ya da başka edat türlerine) de aittirler. Sadece belli bir kullanımda bu etkiyi yaratırlar:

"aber" – ama / fakat:
("Abtönungspartikel"): Das ist aber nett von Ihnen! – Ama buna (yaptığınıza) sevindim
("Konjunktion", !390): Die Wohnung ist schön, aber viel zu teuer. – Daire güzel, ama çok fazla pahalı.
"denn" – böyle / şöyle / çünkü:
("Abtönungspartikel"): Freust du dich denn gar nicht? – Şöyle hiç mi sevinmiyorsun?
("Konjunktion, !384): Denn sie wissen nicht, was sie tun. – Çünkü onlar ne yaptıklarını bilmiyorlar.
"eben" – işte / biraz önce:
("Abtönungspartikel"): Er ist eben nicht sehr intelligent – O pek de zeki değil.
("Adverb der Zeit", !346): Er ist eben noch hier gewesen. – O biraz önce buradaydı.
"vielleicht" – belki:
("Abtönungspartikel"): Du bist mir vielleicht ein Früchtchen. – "Sen de ne munzur (yaramaz) bir çocuksun" anlamında.
("Modalpartikel", !397): Vielleicht komme ich später noch vorbei. - Belki sonra bir uğrarım.

Abtönungspartikel'lerin çoğunda vurgu yapılamaz, ama bazıları hem vurgulu hem vurgusuzdur:

Das ist ja super. – Bu mükemmel bir şey;
Macht uns ja keine Schande. – Bizi utandırayım demeyin.
Das Problem ist mir schon klar. – Bu sorunu ben anladım.
Das Problem ist mir schon klar. - Bu Sorunu ben zaten anladım.

Bunlar her zaman cümlenin ortasında, yani çekilmiş fillden sonra gelirler. Cümle başına getirilemezler:

Der ist halt so. – O öyledir.
"Halt ist der so" olmaz.

Birden fazla "Abtönungspartikel" (genelde iki) aynı cümle içinde kullanılabilir. Bu durumda sıralama geniş anlamda sabittir:

Was hast du dir denn bloss dabei gedacht? – Bunu yaparken ne düşündün sanki.
Das ist ja eben der Punkt dabei. – Buradaki (konudaki) asıl nokta da budur.
Sollen sie es doch ruhig mal versuchen! – Bir denesinler bakalım.

Bazı Abtönungspartikel'ler belli cümle çeşitlerine bağlıdır (↑491). Bu durumda "etwa" ifadesi, sadece soru cümlelerinde kullanılır, "vielleicht" ifadesi de –Abtönungspartikel- olarak, ünlem cümlelerinde yer alır:

Hast du ihr das etwa weitererzählt? – Bunu ona mı anlattın?
Der hat vielleicht genervt! – Nasıl da (isanı) sinir etti!

"Abtönungspartikel" kullanımı cümlede içerik bakımdan değişiklik yaratmaz, ifadeye sadece bir renk katar, vurguyu hafifletir. Konuşmacı böylece bir emiri "doch" ya da "mal" gibi ifadeler ile hafifletebilir:

Rufen Sie doch morgen noch einmal an. – Yarın tekrar bir arayın.
Gib mir mal die Schrauben da drüben. – Şuradaki vidaları bana bir versene.
Stell doch mal den Fernseher leiser. – Televizyonun sesini (bir) kıs.

Böylece emir gibi görünen cümle, "Abtönungspartikel" kullanılarak rica haline getirilir ve daha nazik bir hal alır. Diğer taraftan, bir emir, vurgulu bir "ja" ya da "bloss" ifadesi ile kuvvetlendirilebilir:

Schliess ja alles gut ab! – Aman her yeri iyice kilitle.
Komm mir bloss nicht mit solchen Ausreden! – Bana böyle bahanelerle / uydurmalarla gelme!

Abtönungspartikel'ler sıklıkla da konuşmacının beklentilerini ifade eder. Örneğin biri ifadesinde "ja" kelimesini kullanırsa, dinleyicisinin konuyu zaten bildiğini önceden varsayar:

Wir haben ja bereits mehrfach darüber gesprochen. – Bunun hakkında (bu konuyu) zaten defalarca konuşmuştuk.
Du hast es ja so gewollt. – Sen zaten (bunun) böyle olmasını istiyordun.

İçinde "etwa" ya da "denn" ifadesi bulunan bir soru cümlesinde ise, olumsuz bir cevap alınması beklenir:

Hast du etwa unsere Verabredung vergessen? – Randevumuzu unuttun mu yoksa?
Wen kümmert das schon? – Bu kimi ilgilendirir sanki?
Was hat der denn schon zu sagen? – Onun ne söyleyeceği var sanki?

9.3 Edatlara benzeyen sözcükler – Partikelähnliche Wörter

Şu ana kadar incelenen tüm kelimelerden farklı olan bazı sözcükler vardır. Bunların farkı, cümlenin bir parçası olmayıp, kendi başlarına bir ifade (şekli) oluşturmalarıdır. Bunlar kullanım tarzlarına göre iki ana gruba ayrılırlar:

1. Die Interjektionen – Ünlemler sözcükleri
2. Die Antwortpartikeln – cevap edatları

Ünlemler

"Interjektionen" (Almanca anlamı: "Ausrufewörter", "Gesprächswörter" – Ünlem sözcükleri).

"ach, oh, äh, hm, na" gibi ünlemler ("Interjektionen") sadece konuşma dilinde vardır. Bir biçimin birden çok ifade tarzı, her

ifade tarzının ise kendine özgü bir sesi ve vurgusu vardır. Öncelikle *hm* ve *ach* gibi bazı ünlemler çeşitli işlevler üstlenir, buna karşın, örneğin pst, pfui gibi başka ünlemlerin anlamları bellidir.

"ah, ach, oh, hm (uzun telaffuz edilir), ih, uh, au(a)" gibi Ünlemlerle konuşmacı, örneğin: şaşkınlık, sevinç, duygulanma, iğrenme, acı, ifade eder:

Ach / oh, es hat also wirklich geklappt? – Ah, gerçekten oldu mu?
Ah / hm, schmeckt das gut! – Mmmh, ne kadar lezzetli!
Oh / ach, das tut mir aber leid! – Aaaa, buna çok üzüldüm.
Ih / igitt / uh, wie schmutzig das hier ist! – Ay / aaaa burası ne kadar kirli!
Au(a) du tust mir weh! – Ahh / uff canımı yakıyorsun.

Bazı ünlemler, özellikle sohbetler için tipiktir. Bunlar özellikle konuşmacı - dinleyici ilişkisini ve konuşmanın akışını belirler. "he, hallo, na" ifadeleri ile konuşmacı ilgiyi kendine çekmek ister;

"hm, ja, okay, aha"

gibi kelimelerle de karşılıklı yapılan konuşma sırasında tepki verir.
Mesela karşısındakini dinlediğini ("hm, ja"), anladığını ("hm, ja, okay") gösterir.
Bunun tam tersi olarak da konuşmacı, ifadesinin sonuna şu ünlemleri ekleyerek dinlenildiğine dair bir onay / tepki bekler:

ja?, ne? / gell?, oder?, okay?

Konuşma sırasındaki duraklamalar da:

äh, hm, ja, tja

gibi sözcükler başa getirilerek geçiştirilir. Bu şekilde konuşmacı, konuşmaya başlamak istediğini ya da devam etmek istediğini belirtir.

404 "ja, nein, doch" ifadeleri cevap edatlarıdır "Antwortpartikeln". Bunlar bir karar vermeyi gerektiren sorularda (karar soruları) cevap olarak (↑494), ve sorunun içeriğini onaylamak ya da olumsuzluk anlamı vermek için kullanılır:

Ist er schon weg? – Ja. (=Er ist schon weg.)
- O gittimi? – Evet (=O gitti.)
Hast du mit ihm gesprochen? – Nein. (=Ich habe nicht mit ihm gesprochen.)
- Onunla konuştun mu? – Hayır. (=Onunla konuşmadım.)

Olumsuz karar sorularına "doch" ya da "nein" ifadeleri ile cevap verilir ("ja" ile değil):

Haben Sie das nicht gewusst? – Doch (=Ich habe es gewusst). / Nein. (=Ich habe es nicht gewusst).
- Siz bunu bilmiyor muydunuz? – Tabii ki biliyordum. (=Ben onu biliyordum). / Hayır. (=Ben onu bilmiyordum).
Hat sie keine Nachricht hinterlassen? – Doch. (=Sie hat eine Nachricht hinterlassen). / Nein. (=Sie hat keine Nachricht hinterlassen).
- O bir haber bırakmadı mı? – Tabii bıraktı. (=O bir haber bıraktı). / Hayır. (=O bir haber bırakmadı).

Cümleler – Sätze

1 Cümle bilgisinde temel kavramlar – Grundbegriffe der Satzlehre

1.1 İfade ve Cümle – Äusserung und Satz

A: Morgen!

B: Morgen! Na, wie war das Wochenende? Wart ihr weg?

A: Nein. Das heisst meine Frau hat am Samstag den Jungen zu ihren Eltern gebracht; bei uns sind ja jetzt Schulferien. Ich habe die ganze Zeit tapeziert.

B: Oje, das müssen wir demnächst auch. Aber du hast doch wenigstens die Sportschau gesehen?

A: Klar. Wetten, das Bremen jetzt Meister wird, wo sie die Bayern geschlagen haben?

B: Im Leben nicht!

A: Das glaube ich aber wohl. Warts ab!

B: Übrigens, Reifen-Schmitt hat eben angerufen. Sie wollten unbedingt dich sprechen.

A: Wieso denn?

B: Weiss ich auch nicht. Sag ihnen jedenfalls, wenn du zurückrufst, dass wir die neuen Preise brauchen. Die Liste, die wir hier haben, ist ja noch vom letzten Jahr.

A: In Ordnung. Jetzt mache ich aber erst mal Kaffee. Willst du auch einen?

B: Ja, gern. Aber mach ihn nicht zu stark.

Örnekte olduğu gibi, iki iş arkadaşının arasında geçen böyle bir konuşma (diyalog), tek kişinin konuması veya yazılı bir metin bölümlerinden oluşmaktadır. Bu bölümleri, konuşma dilinde duraklamalardan (ara verme) ve belli ses hareketlerinden anlamak mümkündür. Yazılı dilde ise nokta,

soru işareti ya da ünlem işareti gibi işaretler bu bölümleri belirler. Böyle tamamlanmış, bağımsız konuşma ve yazılı metin bölümlerine *ifadeler* (Äußerungen) denir. İfadelerle mesela:

bildirimde bulunulabilir:

> Reifen-Schmitt hat eben angerufen. – Biraz önce Reifen-Schmitt aradı.
> Ich habe die ganze Zeit tapeziert. – Bütün süre (boyunca) evi kağıtladım.

soru sorulabilir:

> Wart ihr weg? – Dışarı mı çıktınız?
> Willst du auch einen Kaffee? – Sen de bir kahve ister misin?

cevap verilebilir:

> Nein. – Hayır
> Weiss ich auch nicht. – Ben de bilmiyorum.
> Klar. – Anlaşıldı.

düşünce / fikir söylenebilir:

> Wetten, dass Bremen jetzt Meister wird, wo sie die Bayern geschlagen haben? – Bayern'i yenen Bremen'in şampiyon olacağına bahse girelim mi?
> Im Leben nicht! – Hayatta olmaz!

Bunun yanısıra bir istek, rica, tereddüt, şaşkınlık ve daha bir çok şey ifade edilebilir.

İfadeler bazen çok kısadır, bazen de çok geniş kapsamlıdır, her şeyden önce çeşitli olarak yapılanmış örnek olarak aşağıdaki ifadeler karşılaştırıldığında, farklı oluşum şekilleri ortaya çıkar:

> In Ordnung. – Tamam / olur / kabul.
> Das glaube ich aber wohl. – Ama ben buna (doğrusu) inanıyorum.
> Sag ihnen jedenfalls, wenn du zurückrufst, dass wir die neuen Preise brauchen. – Onları (geri) aradığından bize mutlaka yeni fiyatları bildirmelerini söyle.

Çoğunlukla –fakat her zaman değil- bir ifade, bir cümleden ibarettir. Buradaki "cümle"den anlaşılan, bir fiili (ya da fiil grubu) olan bir konuşma ya da metin parçasıdır, örneğin:

Wie war das Wochenende? – Hafta sonu nasıl geçti?
Bei uns sind ja jetzt Schulferien. – Bizde (bizim orada) şimdi okullar tatildedir.
Sie wollten unbedingt dich sprechen. – Mutlaka seninle konuşmak istediler.
wenn du zurückrufst – / Sen (onları geri) aradığında / ararsan
die wir hier haben – bizde (burada) olanlar
wo sie die Bayern geschlagen haben – Bayern'i yendiklerinden (dolayı)

Cümleler, ifadelerin tersine, dilbilgisi açısından belirlenmiş birimlerdir.

[illegible] Bir çok durumda "ifade" ile "cümle" çakışır. Konuşmacının bir cümlede neyi ifade etmek istediğine bağlı olarak göre özellikle üç cümle çeşidi ayırd etmek mümkündür (↑491ff.):

Beyanat cümleleri ("Aussagesätze"):

Ich bab die ganze Zeit tapeziert. – Bütün zaman boyunca (evi) kâğıtladım.
Das müssen wir demnächst auch. – Bunu biz de önümüzdeki zamanlarda yapmalıyız.

Soru cümleleri ("Fragesätze"):

Wart ihr weg? – Siz yok muydunuz? / Bir yere mi gittiniz / gitmiştiniz?
Aber du hast doch wenigstens die Sportschau gesehen? – Fakat en azından spor haberlerini izlemişsindir / izledin mi?

Emir / istek cümleleri ("Aufforderungssätze"):

Wart's ab! – Bekle!

Mach ihn nicht zu stark! – Onu (kahveyi) çok koyu yapma.

Her cümle aynı zamanda bir ifade değildir. Mesela "die wir hier haben – bizim burda olan(lar)" cümlesi, tek başına duramaz. Ancak bir ifade / anlam oluşturması için başka bir cümle ile beraber bulunmalıdır:

Die Liste, die wir hier haben, ist noch vom letzten Jahr.
– Bizim burada olan liste geçen yıldan kalma.

Cümlelerin bu şekilde birbirleri ile bağlanıp, ifade oluşturmalarına 'birleşik cümle) "Satzgefüge" (↑487f.) denir. Birleşik cümlelerde yapıyı oluşturan parçalar aynı ağırlıkta / eşit düzeyde değildir, cümlelerden biri ana cümlesidir "Hauptsatz". Yukarda verilen örnek cümlede "Die Liste ist noch vom letzten Jahr" parçası ana cümledir "Hauptsatz".

Bir ana cümle sıklıkla yalnız başına da bağımsız bir ifade olarak geçerlidir. Diğer cümle ("die wir hier haben – bizim burada olan"), ana cümleye bağlıdır ve yan cümle "Nebensatz" olarak adlandırılır. Yan cümleler ana cümlenin bir parçasını yakından belirler. (buradaki örnekte yan cümle, özneyi, yani *liste*yi yakından tanımlar). Ana cümlenin hangi bölümünü belirlediklerine göre yan cümleleri kendi aralarında ayırmak mümkündür (↑465ff.). Bağımsız ana cümleler de bir ifadeyle birleştirilebilir; o zaman birleşik cümleden farklı olarak bir cümle sıralaması (↑ 485f.) söz konusu demektir.

Diğer taraftan ifadeler her zaman cümlelerden oluşmaz. Belli durumlarda insanlar daha küçük birimlerle, kısmen de tek kelimeler ile anlaşır:

Morgen! – Günaydın!
Wieso denn? – Neden ki?
Im Leben nicht! – Hayatta olmaz!
Klar. – Tabii ki / olur / tamam.
Ja, gern. – Evet, memnuniyetle.

Eksik bir cümle (Örnek: "Weiss ich auch nicht"), ya da doğru olmayan bir cümle bile bir ifade / anlam verebilir: Bir yabancı "Du Morgen nach Bahnhof kommen?" biçiminde yanlış kurulan bu soruyu sorduğunda bile onun yine de ne demek istediği anlaşılabilir ve tepki verilebilir. Cümle bilgisi ya da Syntax (kelime anlamı olarak cümle kurma bilgisi) için cümle, gramer (dil bilgisi) birimi olarak ön plandadır. Cümle bilgisi bir yandan, bir düşünceyi veya bütün bir içeriği ifade etmek için küçük birimlerin (kelime veya kelime gruplarının) nasıl bir cümle haline getirildiklerini tanımlarken, diğer yandan ise cümlelerin daha büyük birimler halinde nasıl bağlantılanacaklarını anlatır.

1.2 Cümle yapısı – Der Bau des Satzes

41 Bir cümle –dıştan bakıldığında- tek tek kelimelerden oluşur. Fakat kelimeler cümlenin yapı öğeleri olmayıp, sadece yapı malzemesidirler, belli bir yoldan biçimlendirilen ve birleştirilen bu yapı malzemesi cümlenin yapı öğelerini oluşturur. Nasıl ki birbirleriyle bağlantıları olmayan malzeme parçalarından çalışan bir makine oluşturulamazsa, aynı şekilde, sadece kelimelerin yığın olarak biriktirilmesi de bir cümle oluşturamaz, örneğin:

> Meine am ihren Frau bringt Jungen zu den Samstag Eltern.

Ancak birbirleriyle ilişkili kelimeler (yani kelime grupları "Wortgruppen") birarada durursa, anlamlı bir cümle oluşur:

> Meine Frau bringt den Jungen am Samstag zu ihren Eltern.

Yani cümlenin yapı parçaları daha önceden hazırlanmış bölümlerdir. Bunlar öncelikle kendi aralarında sabit bir şekilde birleştirilmiş birimlerdir.

414 Belirli somut bir cümlenin hangi yapı parçalarından oluştuğunu yer değiştirme denemesi "Umstellprobe" ya da yer kaydırma denemesi "Verschiebeprobe" ile belirlemek mümkündür. Yer değiştirme sırasında her zaman bir arada olması gereken kısımlar cümlenin yapı parçalarıdır:

Meine Frau	bringt	den Jungen	am Samstag	zu ihren Eltern
Meine Frau	bringt	am Samstag	den Jungen	zu ihren Eltern
Am Samstag	bringt	meine Frau	den Jungen	zu ihren Eltern
Den Jungen	bringt	meine Frau	am Samstag	zu ihren Eltern

Bir cümle parçası yer değiştiremez. Diğer cümle parçaları yer değiştirse de, bu parça sabit yerini her zaman korur. Her zaman bir fiilden ibaret olan bu cümle parçasına yüklem denir. (↑416ff.), bütün diğer cümle parçalarına "Satzglieder" – cümle öğeleri denir.

415 Cümle parçalarının "Satzglieder" türünü ancak yerlerine uygun başka cümle öğeleri konulması ile belirlemek mümkündür:

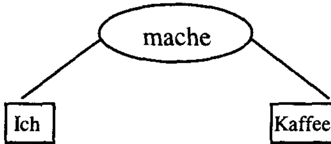
Meine Frau		den Jungen	am Samstag	zu ihren Eltern.
Susanne	bringt	Stefan	nächste Woche	nach Köln.
Sie		ihn	heute	dorthin.
Wer		wen	wann	wohin?

Bu yerine koyma denemesi de " Ersatzprobe" bir cümle öğesinin yerini ancak aynı türden bir cümle öğesinin alabileceğini göstermektedir; Bu öğeyi oluşturan kelime malzemesi şüphesiz farklı olabilir. Böylece bir cümle öğesi bir tek kelimeden, örneğin bir zamirden ("sie, ihn") ya da bir zarf / belirteçten ("heute, dorthin") oluşabilir. Fakat kelime türlerine göre ayrılan kelimeler ile başka şekilde sınıflandırılan (ve bu nedenle başka ilişkiler içinde olan) cümle parçalarını birbirinden temelden

ayırmak gerekir. Bu bağlamda özellikle, "Substantiv" - isim ile "Subjekt" – özne'yi karıştırmamak gerekir: "Susanne" kelime türü olarak isimdir "Substantiv", ama "Susanne bringt Stefan nach Köln – Susanne Stefan'ı Köln'e götürüyor" cümlesinin bir öğesi olarak öznedir "Subjekt".
Esas olarak iki çeşit cümle öğesi ayırd edilir: Birincisi, cümlede sözü edilen ya da yüklemin hakkında fiiliyat belirttiği kişiler ya da şeylerdir. Bunlar ya belli bir halde (yalın hal "Nominativ", -i hali "Akkusativ") ya da belli "Präposition'lar" ile bulunurlar. İkincisi ise, olayın koşullarını bildirir. Bu zarf / belirteç belirlemeleri "adverbialen Bestimmungen" değişik şekillerle görülür.

Belli cümle öğeleri cümle oluşumu için özellikle önemlidir. Bunlar yüklemle daha yakından ilişkilidir ve cümlenin oluşması için mutlaka gereklidir. Örneğin *machen-yapmak, etmek* yükleminin hem bir şey yapan kişiyi belirleyen bir cümle öğesine hem de neyin yapıldığını belirleyen bir cümle öğesine ihtiyacı vardır; örneğin:

Böyle gerekli cümle öğelerine tamlamalar "Ergänzungen" denir (↑419ff.); bunlar yüklem ile birlikte cümlenin temel kısımlarını oluştururlar. Bütün yüklemlerin aynı tamlamalara ihtiyaçları olmadığından, her biri farklı bir plana göre yapılandırılan bir çok „cümle modeli" vardır; tek tek cümlelerin yapısının temelinde bulunan bu farklı yapılandırma planlarına „cümle yapı planları "Satzbaupläne" denir (↑442f.).

Yüklem ve tamlamaları esas olarak dilbilgisi açıdan eksiksiz ve doğru cümleler kurmaya yeterlidir, ama genelde konuşmacı

asgari gerekli olanın dışında daha ayrıntılı bilgi vermek ister, örneğin yer ve zaman bildirmek gibi:

> Jetzt mache ich erst mal Kaffee. – Şimdi önce bir kahve yapıyorum.

Olayla ilgili böyle ek belirtmeler yapan cümle parçalarına "bildirim" "Angabe" denir (↑444ff.).

 Cümlenin yapı parçaları gelişi güzel sıralanamazlar. Örneğin Almanca'da:

> Jetzt ich mache erst mal Kaffee.

denmez. Cümlenin kurulması için, cümle parçalarının dizim sırası da "Wortstellung" önemlidir (!450ff.). Bu özellikle de fiil için geçerlidir (daha açık söylemek gerekirse: yüklemdeki şahıs ve sayı bildiren fiil şekli için). Somut belli bir cümlede fiil'in yeri sabittir ve yerini değiştiremez. Aksi halde cümle yanlış olur ya da ortaya başka bir ifade çıkar:

> Susanne bringt den Jungen nach Köln. – Susanne oğlanı Köln'e götürüyor.
>
> Şu ifade kesinlikle yanlıştır: "Susanne den Jungen bringt nach Köln".
>
> (İfade yerine soru): Bringt Susanne den Jungen nach Köln? – Susanne oğlanı Köln'e götürüyor mu?

Fiil cümle içinde sadece üç ayrı yerde bulunabilir: Cümlenin başında, ortasında (ikinci sırada) veya en sonunda. Fiil cümlenin başında olduğunda:

> Willst du auch einen Kaffee? – Sen de bir kahve ister misin?
>
> Mach ihn nicht zu stark! – O'nu çok koyu yapma!

Fiil / ikinci sırada olduğunda:

> Ich hab die ganze Zeit tapeziert. – Bütün zaman boyunca kâğıtladım.
>
> Das glaube ich aber wohl. – Ama ben buna inanıyorum.

Fiil son sırada olduğunda:

..., dass Bremen jetzt Meister wird. – Bremen'in şimdi şampiyon olacağı / olduğu.
..., wo sie die Bayern geschlagen haben. – Bayern'i yendikleri için / Hele hele Bayern'i yendiklerine göre.

Fiilin bulunduğu yer cümlelere farklı yapı şekilleri kazandırır. Bu yapı şekli ile cümlenin nasıl (ne şekilde) kullanıldığı geniş ölçüde saptanmış olur: Fiil cümlenin sonunda bulunuyorsa, yan cümlesi "Nebensatz" oluşur, fiil cümlenin başında veya ikinci sırada ise, ana cümle "Hauptsatz" olarak bulunur. Yine fiilin bulunduğu yer -başka özellikler ile beraber-, bir ifade cümlesi (fiil ikinci sırada ise) veya soru ya da emir cümlesi (fiil cümlenin başında ise) olduğunu gösterir.

2 Yüklem - Das Prädikat

416 Bir cümlenin en önemli parçası yüklemdir (cümle ifadesi ya da cümle çekirdeği); yüklemsiz hiçbir cümle oluşturulamaz. Yüklem ile bir şahıs ya da eşya hakkında bir ifade verilir, örneğin ne yaptığı ya da onlara ne yapıldığı açıklanır:

Was tut Peter? – Peter arbeitet.
Peter ne yapıyor? – Peter çalışıyor.
Was geschieht mit dem Haus? – das Haus wird renoviert.
Eve ne olacak? – Ev tamir edilecek.

Yüklem her zaman şahsa göre (tekil/çoğul) çekimlenmiş bir fiildir. (Böylece kişi veya nesne hakkında bildirimde bulunur. , ↑427 ff.).

417 Yüklem yalnızca tek bir kişilere göre çekimli fiilden oluşuyorsa, buna tek parçalı yüklem denir "einteilige Prädikat":

Das Telefon klingelt. – Telefon çalıyor.

Er zeigte mir seinen neuen Computer. – O bana yeni bilgisayarını gösterdi.
Der Bundestag verabschiedete das Gesetz. – Federal meclis yasayı çıkardı.

Çoğu kez yüklem birden fazla parçadan oluşur, bu duruma fiil grubu "Verbgruppe" denir (↑163ff.):

Das Telefon hat geklingelt. – Telefon çaldı.
Er will mir seinen neuen Computer zeigen. – Bana yeni bilgisayarını göstermek istiyor.
Das Gesetz ist vom Bundestag verabschiedet worden. – Yasa, Federal Meclis tarafından çıkarıldı.

Çok parçalı bir yüklem herşeyden önce bir fiilin belli zaman şekillerinde (örneğin: "Perfekt" – geçmiş zaman) veya "Passiv" –edilgen halindeyken oluşur. Yani tam fiilin, "Vollverb" yanına başka yardımcı fiiller "Hilfsverben" ("haben, sein, werden") eşlik ederse oluşur. Bu durumda yüklem, şahsa göre çekilmiş bir fiilden ve diğer belirsiz fiil şekillerinden ("Infinitiv" ya da "Partizipformen") meydana gelir.

Çok parçalı bir yüklem, fiil olmayan parçalar da içerebilir. Bu durumda herşeyden önce fiil ilaveleri, yani ayrılabilen fiillerin ön heceleri ("auf-stehen, ab-warten" gibi) yükleme ait olur:

Stehst du immer erst so spät auf? – Sen her zaman mı böyle geç kalkıyorsun?
Ich warte noch den nächsten Zug ab. – Ben bir sonraki tren'i de bekleyeceğim.

Fiille birlikte içeriksel bir birlik oluşturan diğer parçalar da yükleme aittir:

Gefahr laufen – tehlikeye yürümek,
Fuss fassen – ayak basmak / yerleşmek, yer edinmek,
Der Meinung sein – düşüncesinde olmak,
Zum Ausdruck bringen – ifade etmek,
In Erwägung ziehen – hesab'a katmak,
Zur Anwendung kommen–pratiğe dökmek. (↑92 bkz.)

Yüklem, iki açıdan cümlenin "çekirdeğini", merkezini belirler: Birincisi, cümlenin anlamlı bir ifade verebilmesi için (tam fiil sayesinde) cümlede hangi rollerin ya da yerlerin doldurulması gerektiğini saptar (↑419) ve ikincisi, (şahıs şekillerine / çekimine göre) cümlenin türünü belirler (↑415):

Er hat mir seinen neuen Computer gezeigt. – O, bana yeni bilgisayarını gösterdi. -

Bu cümledeki tam fiil "Vollverb" "zeigen" – göstermek'dir. Bunun anlamı, cümlenin yalın halde "Nominativ", -e halinde "Dativ" ve –i halindeki "Akkusativ" bir tamlama bulundurması gerektiğidir. İkinci yerde bulunan ve şahsa göre çekilmiş olan "hat", bu cümlenin bir ana cümle "Hauptsatz" olduğunu ve bir ifade cümlesi olduğunu gösterir.

3 Tamlamalar – Die Ergänzungen

3.1 Tamlamaların belirlenmesi ve bölümlere ayrılması – Bestimmung und Einteilung der Ergänzungen

Yüklem, cümle ifadesi, hakkında bir ifadenin yapılacağı bir şeyin oluşmasını şart koşar. Genelde bir yüklem yalnız başına bütün bir konuyu ifade edemez. Sözü edilen kişileri ya da şeyleri (eşyaları) anlatan başka parçaların da eklenmesi gerekir. Yüklemi bir cümle haline getiren bu cümle parçalarına tamlama "Ergänzung" denir.
Bir tam cümlenin oluşması için kaç tane ve hangi tamlamaların gerektiğini, yüklemi oluşturan tam fiil belirler. Örneğin "kaufen" – satın almak fiili alıcıyı belirten bir tamlama ve neyin alındığını / alınacağını bildiren bir tamlama gerektirir:

Gerhard kauft drei Kästen Bier. – Gerhard üç kasa bira alıyor.

Başka fiiller başkaca tamlamalar ister: örneğin "schlafen" – uyumak fiili sadece bir tamlama gerektirir (Er schläft. – O uyuyor). Buna karşın "stellen" – koymak / yerleştirmek fiili üç

tamlama ister (Sie stellte die Vase auf den Tisch – O vazoyu masanın üzerine koydu).
Tamlamalar -yüklemle birlikte- cümlenin temel iskeletini teşkil eder. Yani bir şey ifade etmek için, kurulan cümlenin dilbilgisi açısından gerekli parçalarıdır.

> Für die Grillparty kauft Gerhard drei Kästen Bier. – Mangal partisi için Gerhard üç kasa bira alıyor.
> Gerhard kauft jede Woche drei Kästen Bier. – Gerhard her hafta üç kasa bira alır.
> Er schläft fest. – O derin uyuyor / uykuda.
> Sie stellte die Vase vorsichtig auf den Tisch. – O vazoyu dikkatlice masanın üzerine koydu.

Bu ilaveler konuşmacının belli bir bağlamda anlatmak istediği şey için, konuda gerekli cümle öğeleri kadar önemli ve vazgeçilmez olabilir. Fakat bu ekler dilbilgisi yönünden tamlamalar kadar gerekli parçalar değildir. Çünkü bu ekler olmadan da cümle oluşumu mümkündür ve kurulan cümle yanlış olmaz.

Belli bir cümlede hangi cümle parçalarının tamlama olduğunu, o parçayı cümleden çıkarma denemesi "Weglassprobe" ile saptamak mümkündür. Bunun için bu cümle parçaları sırasıyla cümleden çıkartılır ve geri kalan kısımlar ile anlamlı bir cümlenin oluşup oluşmadığına bakılır (geriye kalan içeriğin genel anlamı değişmiş olabilir). Sonunda hâlâ duran -kaldırılması mümkün olmayan- cümle parçaları tamlamadır "Ergänzung", kaldırılabilen parçalar ise bildirimdir "Angaben"; bir örnek:

> Ich bin gestern im Park einem Löwen begegnet. – Ben dün parkta bir aslana rastladım.

Olmaz:

[ ]	bin	gestern	im Park	einem Löwen	begegnet.

Olur:

Ich	bin	[ ]	im Park	einem Löwen	begegnet.

Olur:

Ich	bin	[ ]	[ ]	einem Löwen	begegnet.

Olmaz:

Ich	bin	[ ]	[ ]	[ ]	begegnet.

Bu cümlede vazgeçilmez kısımlar "ich" ve "einem Löwen" parçalarıdır, yani "begegnen" fiilinin iki tamlaması vardır (biri yalın halde "Nominativ" biri de –e halinde "Dativ").

Belli durumlarda bir tamlama kullanılmayabilir; bu durumda fiil, genelde biraz daha değişik bir anlam kazanır:

Er liest einen Roman. – O bir roman okuyor.
Sie isst einen Apfel. – O bir elma yiyor.

Yerine:

Er liesst. – O okuyor.
Sie isst. – O yiyor.

–i hali tamlaması "Akkusativergänzung" bulunmayan cümlelerde daha çok "okumak" veya "yemek yemek" eylemi vurgulanır.

Diğer bir örnek "sitzen" fiilidir: Eğer birinin nerede ve nasıl oturduğu (örnek: kanepede, rahat) belirtilmiyorsa, yani fiil sadece özne ile beraber kullanılıyorsa, ya "ayakta durmak" eyleminin karşıtı ("Er sass, während wir stehen mussten" –Biz ayakta durmak zorundayken, o oturuyordu) ya da "im Gefängnis sein" – hapiste / cezävinde olmak ,anlamına gelir.

Tamlamalar –esas itibariyle şekillerine göre kısmen de anlamlarına göre– sınıflara ayrılır. Tek tek tamlama sınıflarını ya da türlerini belli soru kelimeleri ile ortaya çıkarmak mümkündür:

Subjekt (wer oder was?) - Özne (kim ya da ne?)	Der Hund bellt - Köpek havlıyor.
Akkusativergänzung (wen oder was?) - -i hali tamlaması (kimi ya da neyi)	Der Junge füttert den Hund. - Çocuk köpeği doyuruyor / yediriyor.
Dativergänzung (wem?) - -e hali tamlaması (kime?)	Sie hilft ihrem Freund. - O, erkek arkadaşına yardım ediyor.
Genitivergänzung (wessen?) - -nin hali tamlaması (kimin?)	Wir gedenken unserer Verstorbenen. - Ölmüşlerimizin anısını yaşatıyoruz / anıyoruz.
Ergänzung mit einer Präposition (Präposition + Fragewort) - Präposition'lu tamlama (Präposition + soru kelimesi)	Die Spieler warten auf den Anpfiff. - Oyuncular başlama düdüğünü bekliyorlar.
Gleichsetzungsergänzung (was?) - Eşitlik / denklik tamlaması (ne?)	Sie ist Fremdsprachensekretärin. - O yabancı dil sekreteridir.
adverbiale Ergänzungen (wo? / wohin? / wann? / wie?) - Belirteç nitelikli tamlamalar (nerede? / nereye? / ne zaman? / nasıl?)	Sein Onkel wohnt in Bremen. - Amcası Bremen'de oturuyor. Er fährt nach Bremen. - O Breme'ne gidiyor (araba ile). Das Unglück geschah frühmorgens. - Olay / kaza sabah erken oldu / olmuş. Die Lage ist ernst. - Durum ciddidir.

İlk altı tamlama, ya belli bir halde ("Nominativ, Akkusativ, Dativ, Genitiv") duran ya da belli bir hal kullanımı gerektiren bir Präposition'u olan tamlamalardır. Bu tamlamalar -özne ve eşitlik / denlik tamlaması hariç- genelde tümleç "Objekte" olarak adlandırılır. Belirteç nitelikli tamlamalar herhangi belli bir şekil ile tespit edilmemiştir. Çeşitli durumları ifade ederler, yani durum belirten tamlamalardır.

3.2 Özne – Das Subjekt

Özne "Subjekt" (Almanca'da "Satzgegenstand") yalın halde "Nominativ" bulunur, kim? "wer?" ya da ne? "was?" sorularının cevabı olarak alınır:

Bei Meiers war heute Nacht der Notarzt. – Meier'lere bu gece ambulans geldi.
Wer war heute Nacht bei Meiers? – Der Notarzt.
Meier'lere bu gece kim geldi? – Ambulans.

Özne olarak genelde bir isim grubu ya da zamir bulunur:

Seine Art Die Krawatte Das Es	gefällt mir nicht.

Öznenin bulunduğu yerde cümleler de durabilir (↑468):

Was er zu diesem Problem gesagt hat, leuchtet mir ein. - Bu sorun ile ilgili söylediğini anlıyorum.

Özne en sık kullanılan tamlamadır. Hemen hemen bütün fiiller öznesiz kullanılamaz ve nerdeyse her cümle en az bir özne ve bir yüklemden ibarettir. Öznesiz kullanılabilen az sayıda fiil, kişiye bağlı olmayan fiillerdir (↑94) ve yalnızca "es" ile birlikte durabilir:

es regnet / schneit / friert / donnert / blitzt, gibi.

Burada söz konusu olan "es" sözcüğü yer değiştirebilir: "Es regnet heute. – Heute regnet es" – Bugün yağmur yağıyor.
Fakat soru sorularak "es" cevabı alınamaz ve başka bir kelime ile değiştirilemez. Bu nedenle bu durumda "es" sözcüğü cümle öğesi değil, öznedir
Aşağıdaki hallede de "es" özne değildir:

Es kamen nur wenige Leute zu dem Vortrag. – Konuşmaya (konferans) sadece az insan geldi.
Es sind tolle Preise zu gewinnen. – Çok güzel ödüller kazanılabilir.

Buradaki "es" cümledeki özneden önce geldiği için "vorläufiges Subjekt"" – geçici özne" ya da "Scheinsubjekt – özne gibi görünen" diye de adlandırılır. Ancak ifade cümlelerinde en

başta bulunabilir ve esas öznenin ya da başka bir cümle parçasının başa alınması ile düşer:

Tolle Preise sind zu gewinnen.
Zu dem Vortrag kamen nur wenige Leute.

Belli cümle türlerinde, özellikle yüklemin emir kipinde bulunduğu cümlelerde özne ifade edilmez:

Geh schon vor! – Sen önden git!
Kommt mal her! – Siz buraya gelsenize!

Belli bir kişi ya da kişiler grubuna özellikle sesleniliyorsa özne (du / ihr – sen / siz) ilave edilebilir:

Karin, geh du vor! – Karin, sen önden git!
Kommt ihr mal her! – Siz buraya gelsenize!

Mastar cümlelerinde de "Infinitivsätze" de özne yoktur:

Wir beeilen uns, um den Zug nicht zu verpassen. – Tren'i kaçırmamak için acele ediyoruz.
(Buna karşın: "..., damit wir den Zug nicht verpassen", "wir" ifadesi özne olur).

Yine belli bazı edilgen cümlelerde "Passivsätze" özne kullanımı mümkün değildir, çünkü fiilin edilgenli cümlede özne olabilecek -i hali tamlaması "Akkusativergänzung" yoktur (↑159):

Hier wird hart gearbeitet. – Burada ağır çalışılıyor.

Dem kann leicht abgeholfen werden. – Ona (o işe) kolay(lıkla) çare bulunabilir.

Özne, bütün diğer tamlamalar içinde en geniş anlamlısıdır, yani cümlede en fazla ve çeşitli içerikli roller üstlenir. Belli bir cümlede hangi rolü üstlendiği, kullanılan fiile bağlıdır. Durum ya da olay ifade eden fiillerin bulunduğu cümlelerde özne, bu durum ya da olayın içeriğini üstlenir (bu bir şahıs ya da eşyadır):

Der Kranke schläft unruhig. – Hasta huzursuz uyuyor.
Er atmet schwer. – O zor nefes alıyor.

Leise rieselt der Schnee. – Sessizce ince ince kar yağıyor.
Still und starr liegt der See. – Göl durgun ve dümdüz duruyor.

Bir faaliyet ya da eylem anlatan cümlelerde özne genelde faili belirtir (genelde bir şahsı olur):

Ein Dieb hat die Schaufensterscheibe eingetreten. – Bir hırsız camekânı kırdı.
Die Polizei kontrollierte alle Autofahrer. – Polis bütün sürücüleri kontrol etti.
Sie brät das Fleisch an. – O eti (hafif) kızartıyor.

Buna karşın "Passiv" – edilgen cümlelerde özne, eylemden etkilenen şahsı ya da eşyayı belirtir:

Die Schaufensterscheibe ist (von einem Dieb) eingeschlagen worde. – Camekân (bir hırsız tarafından) kırıldı.
Alle Autofahrer wurden (von der Polizei) kontrolliert. – Bütün sürücüler (polis tarafından) kontrol edildi.
Das Fleisch wird angebraten. – Et hafif kızartılır.

Bir faaliyetin aracı ya da olayın sebebi de özne ile ifade edilebilir:

Ein Geräusch an der Tür weckte sie auf. (= Sie wachte von einem Geräusch an der Tür auf).
- Kapıdaki bir ses onu uyandırdı. (= O, kapıdan gelen bir sesle uyandı).
Der Beifall der Zuschauer unterbrach die Vorstellung immer wieder. (= Die Zuschauer unterbrachen die Vorstellung immer wieder mit Beifall).
– Seyircinin alkışları gösteriyi sürekli kesiyordu. (= Seyirci gösteriyi alkışlarıyla sürekli kesiyordu).

Özne ve yüklem arasındaki uyum – Die Übereinstimmung (Kongruenz) zwischen Subjekt und Prädikat

[illegible] Tamlamalar arasında özne özel bir konuma sahiptir: Yüklem ile şahıs ve sayı (tekil / çoğul) açısından uyumlu ("Kongruenz") olması gereken yegâne tamlamadır:

> Ich (1. Tekil şahıs) habe (1. Tekil şahıs) Kaffe getrunken. - Ben kahve içtim.

Özne başka bir şahıs ya da sayı (tekil / çoğul) ile ifade edilirse, buna uyumlu olarak yüklemin de şahsa göre çekimi değişir:

> Du (2. Tekil şahıs) hast (2. Tekil şahıs) Tee getrunken. – Sen çay içtin.
> Die Kinder / sie (3. Çoğul şahıs) haben (3. Çoğul şahıs) Limo getrunken. – Çocuklar / onlar limonata içtiler.

Özne ile yüklem arasındaki uyum cümle bağlantısı için önemli bir araçtır. (Diğer alanlarda da hangi cümle parçalarının birbirine ait olduklarını uyum belirtir; örneğin belli ilavelerin ilgili kelime ile uyumlu olmaları gerekir (↑231f.).

Normalde bir özneye göre yüklem şeklini belirlemek zor değildir. Ancak özne ile çeşitli şahıslar ifade edilirse, yüklem şeklini belirlemede zorluk doğar (428f.):

> er und ihr – o ve siz, meine Frau oder ich – karım ya da ben, weder Karl noch du – ne Karl ne de sen.

Bir de öznenin bir birimi mi yoksa konu / eşya çokluğunu mu ifade ettiği şüphesi olursa, yüklem şeklini belirlemek zordur (↑430f.):

> eine Reihe von Diebstählen – bir sürü hırsızlık (olayı), zwei Drittel der Bevölkerung – nüfusun üçte ikisi.

428 Çeşitli şahısların "und – ve" ("sowohl als auch – hem ... hem de ..., weder noch – ne ... ne de ...") ile bağlantılı oldukları öznelerin bulunduğu cümlelerde esas olarak yüklemin çoğul şekli kullanılır. Burada şu geçerlidir:

Eğer çok parçalı öznede, 1. şahıs (ich - ben, wir – biz) bulunuyorsa, yüklem 1. şahıs çoğul şeklini alır (çünkü öznenin tamamının "wir - biz" konulabilir. Eğer cümlede dönüşümlü bir zamir varsa, "uns – biz" şeklini ("sich" değil) alır:

ich / wir und du – ben / biz ve sen ich / wir und er – ben / biz ve o ich / wir und ihr – ben / biz ve siz ich / wir und sie – ben / biz ve onlar	(= wir - biz) haben uns sehr gefreut. – çok sevindik.

Örnekler:

Ich und du werden uns darum kümmern. – Ben ve sen onunla (konu ile) ilgileneceğiz.
Meine Frau und ich möchten uns herzlich bedanken. – Karım ve ben içten teşekkürlerimizi belirtmek istiyoruz.
Unsere Freunde und wir haben uns verfehlt. – Arkadaşlarımız ve biz birbirimizi kaybettik.
Wir und ihr werden uns jetzt verabschieden. – Biz ve siz şimdi vedalaşacağız.

Eğer çok parçalı öznede, 2. ve 3. şahıslar birbirleri ile bağlantılanırsa, yüklem (eğer varsa dönüşümlü zamir) 2. çoğul şahıs olur; öznenin tamamı "ihr" ile ifade edilir:

du / ihr und er – sen / siz ve o du / ihr und sie – sen / siz ve onlar	(= ihr – siz) habt euch sehr gefreut. – çok sevindiniz.

Örnekler:

Du und Wolfgang wart immer meine besten Freunde. – Sen ve Wolfgang her zaman benim en iyi arkadaşlarımdınız.
Die Eltern und ihr habt euch ja nie gut verstanden. – Ebeveyin ve siz hiçbir zaman iyi anlaşamadınız.
Wann habt du und die Krauses euch eigentlich kennengelernt? – Sen ve Krause'ler (Krause ailesi) ne zaman tanıştınız?

Açıklık getirmek için çoğunlukla öznenin bütünü yerine geçen zamir ("wir" ya da ihr") kullanılır:

> Ich und du, wir werden uns darum kümmern. – Ben ve sen, biz onunla (konuyla) ilgileneceğiz.
> Wann habt ihr, du und die Krauses, euch eigentlich kennen gelernt? – Siz, (yani) sen ve Krauseler ne zaman tanıştınız?

Çeşitli şahısların ("entweder – ya...,") "oder – ..., ya da" ifadesi ile bağlantılı olan bir özne kullanımında yüklemin şekli, yükleme en yakın özne parçasına göre belirlenir:

> Er oder ich werde verlieren. – O ya da ben kaybedeceğim.
> Ich oder er wird verlieren. – Ben ya da o kaybedecek.
> Hast du oder Anne das gemacht? – Bunu sen mi yoksa Anne mi yaptı?
> Hat Anne oder du das gemacht? – Bunu Anne mi yoksa sen mi yaptın?

Bu şekildeki cümle kullanımları güzel görünmezler, ve böyle oluşumlardan olabildiğince vazgeçilmelidir. Şu ifadeler daha iyidir:

> Einer (von uns beiden) –er oder ich- wird verlieren. – İkimizden biri –o ya da ben- kaybedecek.
> Wer hat das gemacht, du oder Anne? – Bunu kim yaptı, sen mi Anne mi?

Öznede bir miktar nesneden söz ediliyorsa, yüklemin tekil mi yoksa çoğulmu olacağı konusunda kuşkular doğar. Bu türden kuşkular özellikle:

> Anzahl - miktar, Gruppe - grup, Hand voll - avuç dolusu, Haufen – yığın, Masse – kitle, Menge – sürü, Reihe – sıra, Teil – bölüm

gibi belirsiz miktarlar ile yüzde ve kesirli sayılarla ifade edilen miktarlarda ve:

Gramm, Pfund, Kilo, Liter, Meter, Cent, Euro

gibi verilerde görülür.

Genelde her iki yüklem şekli de (tekil ve çoğul) mümkündür. Miktarın tamamına vurgu yapılmak istenirse, yüklemin tekil şekli seçilir. Miktarı oluşturan birimleri görmek için, yüklemin çoğul şekli kullanılır:

Eine Menge leere Flaschen stand auf dem Tisch.
Eine Menge leere Flaschen standen auf dem Tisch.

Bir sürü boş şişe masanın üzerinde duruyordu.

Genel kural şudur: Eğer yüklem özne ile dilbilgisi yönünden uyumlu kullanılmışsa, cümle her zaman doğrudur.Yani: Öznedeki miktar ifadesi tekil şeklinde ise (eine Reihe – bir sıra, eine Gruppe – bir grup), yüklem de tekil olarak kullanılır. Öznedeki miktar ifadesi çoğul ise (500g, 30 Prozent), yüklem de her zaman çoğul olabilir (bu da zaten genelde te mümkün olan şekildir):

(Öznenin tekil olması):
Eine Gruppe von Kindern stand abseits von den anderen.
Zu disem Punkt liegt eine Reihe von Anträgen vor.
Ein Teil der Bücher war schon ganz vergilbt.
Über dem Wasser schwirrte eine Unmasse Mücken.
Ein Haufen alter Lumpen lag in der Ecke.
Am Unfallort hatte sich eine Schar Neugieriger versammelt.
Ein Pfund Zwiebeln wird in Ringe geschnitten.
Ein Kilo Tomaten kostet jetzt zwei Euro.

(Öznenin çoğul olması):
500g Zwiebeln werden in Ringe geschnitten.
Zwei Kilo Tomaten kosten vier Euro.

3m Stoff reichen für ein Kleid.
Bei einem Wannenbad werden etwa 150Liter Wasser verbraucht; zum Duschen dagegen werden nur rd. 50 Liter benötigt.
1.25 Euro für ein solches Heft sind ("ist" de mümkündür) ein bisschen viel.
Fünfzig Cent reichen ("reicht" de mümkündür) als Belohnung.
Fünf Euro Taschengeld sind ("ist" de mümkündür) ihm zu wenig.
0.40 Euro in Briefmarken sind beigefügt.
30% des Materials waren unbrauchbar.
Zehn Prozent der Wahlberechtigten gingen nicht zu den Urnen.
Zwei Drittel der Bevölkerung konnten sich noch in Sicherheit bringen.

Eğer bir özne "und – ve" ile birbirlerine bağlantılanmış iki ya da daha fazla tekil halindeki özne parçasından oluşuyorsa yüklem genelde çoğuldur. Bu durum, öznenin bir kısmından tasarruf edilmesi halinde de geçerlidir:

Der kleine und der grosse Klaus (= der kleine Klaus und der grosse Klaus) gingen spazieren.
- Küçük ve büyük Klaus (küçük Klaus ve büyük Klaus) gezmeye gittiler.

Birbirleriyle çok sıkı bağlantılı olarak algılanan oluşumlar vardır, ki bu durumda yüklem tekil halde kalır. Çok parçalı özne burada bir birlik olarak görülür:

Dafür fehlt mir Zeit und Geld.
Viel Glück, Freude und Gesundheit möge Ihnen im neuen Jahr beschieden sein.
Da geht doch Hinz und Kunz hin.
Für diese Aufgabe ist berufliche und persönliche Qualifikation erforderlich.

Das erste und zweite Kapitel war nicht leicht zu lesen.

Eğer öznenin tek tek parçaları "kein – hiç(bir), jeder – her(bir)" gibi zamirlerle ya da "nicht nur-sondern auch – sadece ... değil-aksine ... de, weder-noch – ne ...-ne de" gibi bağlaçlarla özellikle vugulanırsa, yüklem çoğunlukla tekil halde kullanılır:

Jeder Junge und jedes Mädchen soll einen Beruf erlernen.
Kein Brief, keine Karte, kein Anruf kam von ihm.
Nichts und niemand kann mich davon abbringen!
Nicht nur der Vorsitzende, sondern auch sein Stellvertreter musste zurücktreten.
Weder Müller noch ein anderer wusste von den Unterschlagungen.

Özne parçaları "oder – veya, entweder-oder – ya ... ya da" vs. ile bağlanırsa, yüklem tekil halde kullanılır:

Ich weiss nicht, ob Goethe oder Schiller das geschrieben hat.
Entweder Herr Blum oder Herr Altmann wird Sie am Flughafen abholen.
Der Vater bzw. die Mutter muss das Zeugnis unterschreiben.

Bir özne parçası çoğul olarak geçiyorsa, yüklem kendisine en yakın özne parçasının şekline uyar:

Entweder keiner oder alle *bekommen* einen Preis.
Entweder alle oder keiner *bekommt* einen Preis.

3.3 -i hali, -e hali ve -nin hali tamlamaları – Die Ergänzungen im Akkusativ, Dativ und Genitiv

-i hali tamlaması – Die Akkusativergänzung

-i hali tamlaması "wen oder was? – kim'i ya da ne'yi?" sorusuyla belirlenir:

Die Firma hat einen neuen Buchhalter eingestellt. – Şirket yeni bir muhasebeci(yi) işe aldı.
Wen hat die Firma eingestellt? – Einen neuen Buchhalter.
Şirket kimi işe aldı? – Yeni bir mhasebeci(yi).

-i hali tamlaması "Akkusativergänzung" olarak her şeyden önce isim grupları ve zamirler kullanılır:

Hast du Sen	das Mädchen dort - şurdaki kızı die neuen Fotos - yeni resimleri jemand - birini nichts - hiçbir şeyi sie - onu	gesehen? gördün mü?

Belli fiillerde –i hali tamlaması olarak bir yan cümle de bulunabilir (↑468f.):

dass ich nichts weiss Ich weiss, wer das gewesen ist.	-Birşey bilmediğimi biliyorum. -Onun kim olduğunu biliyorum.

–i halindeki bir kelime grubu "Wortgruppe im Akkusativ", Her zaman -i hali tamlaması "Akkusativergänzung" değildir:

Er hat den ganzen Tag gearbeitet. – O bütün gün çalıştı.
Er will unbedingt diesen Monat damit fertig werden. – O mutlaka bu ay onu (işi) bitirmek istiyor

Bu –i hali gurupları "Akkusativgruppen" "wen oder was? – kim'i ya da ney'i?" sorusu ile belirlenemezler. Bunlar Präposition'larla yapılacak oluşumlarla ile kullanılabilecek

zaman verileridir ("während des ganzen Tages – bütün gün boyunca, in diesem Monat – bu ay içinde").

- i hali tamlamasının "Akkusativergänzung" da öznede olduğu gibi tek sabit bir anlamı yoktur. Şahıstan çok –i hali tamlamasında bir şey / eşya geçer. Geniş anlamda bir nesneyi "Objekt", yani bir olaydan / hareketten etkilenen ya da bir olayın / hareketin hedefi olan bir şey'i / eşyayı / konuyu belirtir:

Er mäht den Rasen - o çimleri biçiyor / repariert die Lampe – lambayı tamir ediyor / putzt die Schuhe – ayakkabıları temizliyor wäscht das Auto – arabayı yıkıyor.

Belli fiillerle kullanılan –i hali tamlaması "Akkusativergänzung", yapılan bir işin sonucunu, bu işten elde edileni belirtir:

Sie backt einen Kuchen. - O bir pasta pişiriyor.
Schulzes bauen ein Haus. – Schulzeler bir ev(i) yapıyorlar (inşa ediyorlar).
Er schreibt einen Brief. – O bir mektup yazıyor.

Bazı fiiller ancak "kişisel" bir –i hali tamlaması "Akkusativergänzung" ile bulunabilirler:

Mich friert. – Üşüyorum.
Bei dem Gedanken daran schauderte / ekelte es ihn. – Onu düşünürken tüyleri ürperiyordu / iğreniyordu.
Das interessiert dich wohl nicht. – Bu seni herhalde ilgilendirmiyor.
Sein Verhalten hat mich gewundert / geärgert / gefreut / erschreckt.
– Onun tutumu / davranışı beni şaşırttı / kızdırdı / sevindirdi / korkuttu.

Burada –i hali tamlşaması "Akkusativergänzung" bedensel ya da ruhsal durumu hakkında birşeyler söylenen bir şahsı tanımlar. Bu fiillerin kullanımında şahıs çoğunlukla özne olarak da geçebilir:

Ich friere. Er schauderte / ekelte sich bei dem Gedanken daran. Du interessierst dich wohl nicht dafür.

-e hali tamlaması – Die Dativergänzung

-e hali tamlaması "Dativergänzung" "wem? – kim'e?" sorusu ile tespit edilir:

Sie hat das Auto ihrem Freund geliehen. – O, arabasını erkek arkadaşına ödünç verdi.
Wem hat sie das Auto geliehen? – Ihrem Freund.
Arabayı kime ödünç verdi? – Erkek arkadaşına.

-e hali tamlaması "Dativergänzung" olarak hemen hemen sadece isim grupları ve zamirler görülür:

	den Indianern	
	- kızılderililere	
	der katholischen Kirche	
	- katolik kilisesine	
Das Land gehört	ihm	
Ülke / Toprak	- ona	aittir.
	niemandem	
	- hiç kimseye	
	allen	
	- herkese	

-e hali tamlaması "Dativergänzung" genellikle geniş anlamda olaya karışan kişiyi, sıklıklada alıcıyı belirtir:

Wir gratulieren dir zum Geburtstag. – Doğum gününü kutlarız.
Ich danke euch allen. – Hepinize teşekkür ederim.
Der Meister erklärt dem Lehrling die Maschine. – Usta çırağa makineyi anlatıyor.
Oma erzählt den Kindern von früher. – Büyükanne çocuklara eski zaman'ı anlatıyor.
Sie gab ihm einen Kuss. - O, ona bir öpücük verdi.

Wir senden Ihnen unsere neueste Angebotsliste zu. – Size en son / yeni fiyat listemizi gönderiyoruz.

-nin hali tanmlaması – Die Genitivergänzung

-nin hali tamlamasının ortaya çıkması "wessen? – kimin?" sorusu sorulur:

Sie nahm sich des Waisenkindes an. – O yetim bir çocuğu evlat edindi.
Wessen nahm sie sich an? - Des Waisenkindes.
Kimi evlatlık edindi? – Yetim çocuğu. (türkçe karşılığı bu durumda uygun değildir!)

Çok az sayıda fiil –nin hali tamlaması "Genitivergänzung" ister (örnek: "bedürfen – ihtiyaç olmak, gedenken - anmak, sich entledigen – üzerinden atmak / yerine getirmek"). Bunlar çoğunlukla yüksek üsluba aittir ve günümüzde artık kullanılmamaktadır. Bazı sabit ifadelerde –nin hali tamlaması "Genitivergänzung" kullanımı hâlâ devam etmektedir:

seines Amtes walten – görevini ifa etmek, sich seiner Haut wehren – kendini savunmak, jeder Grundlage entbehren – her türlü asıl ve esastan uzak durmaksich der Stimme enthalten – çekimser oy kullanmak, sich eines besseren besinnen – fikrini değiştirmek.

Genitivattribut (-nin halindeki ilaveler / eklemeler "Beifügungen im Genitiv", ↑233), -nin hali tamlamalarından çok daha sık kullanılır:

das Wohl des Kindes – çocuğun iyiliği / sağlığı
in allen Farben des Regenbogens – gök kuşağının bütün renklerinde.

Bu–nin iki halindeki kelime grubunun karıştırılmaması gerekir: -nin hali tamlaması "Genitivergänzung" bağımsız bir cümle parçasıdır. -nin halindeki ilave "Genitivattribut", bir cümle parçasının sadece bir bölümüdür ve cümle içinde asla tek başına değil, her zaman ilgi kelimesi ile beraber yer değiştirir:

Vorrang hat das Wohl des Kindes. – Das Wohl des Kindes hat Vorrang.
("Des Kindes hat das Wohl Vorrang" mümkün değildir).

3.4 Bir Präposition ile kullanılan tamlamalar – Ergänzungen mit einer Präposition

Birçok fiil Präposition ile birlikte bir tamlama ister. Bu tamlamalar için çeşitli Präposition'lar kullanılır:

Ich warte auf dich. – Ben seni bekliyorum.
Ich denke an dich. – Ben seni düşünüyorum.
Ich rechne mit dir. – (Ben seni hesaba katıyorum).

Bunun ortaya çıkarılması için ortak sabit bir soru yoktur, ancak kullanılan fiilden yola çıkılır, çünkü bir Präposition tamlaması ile kullanılan fiil kural olarak belli bir Präposition ister (örneğin: "sich verlassen", "auf" Präposition'u ile kullanılır):

Er verlässt sich auf seine Mitarbeiter. – O iş arkadaşlarına güveniyor.
Auf wen (oder auf was) verlässt er sich? – Auf seine Mitarbeiter.
Kime (veya neye) güveniyor? – İş arkadaşlarına.

Präposition tamlaması her zaman aynı, yani değişmeyen sabit bir Präposition ile yapılır. Bu yapı, cümle içinde Präposition'lu ilaveler ile yapılabilen başka cümle parçalarından tamamen ayrıdır. Örneğin "liegen" fiili hem "auf" Präposition'u ile, hem de başka Präposition'lar ile durabilir:

Das Buch liegt auf dem Tisch / im Regal / neben der Lampe / unter der Zeitung.
- Kitap, masanın üzerinde / rafta / lambanın yanında / gazetenin altında duruyor.

Aynı şekilde "auf was / in was ... liegt das Buch? – Kitap neyin üzerinde / neyin içinde?" diye sorulmaz. Sadece "Wo? – nerede?" sorusu sorulur. Buradaki Präposition grubu yeri belirten bir tamlamadır.
Bir Präposition ile yapılan tamlamalarda kelime gruplarının yanısıra uygun Präposition bulunduran zarflar / belirteçler de görülür ("Präpositional- oder Pronominaladverbien" ↑349f.):

	um die Gäste	
	misafirler ile	
	um sie	
Udo kümmert sich	onlarla	
Udo	um die Organisation	ilgileniyor.
	düzenleme ile	
	darum	
	onunla	

Yan cümle şeklindeki Präposition tamlamaları için ↑470.

3.5 Eşitlik / denklik tamlaması – Die Gleichsetzungsergänzung

438 Bir kişiyi ya da eşyayı başka bir kişi ya da eşya ile eşit kılan, ya da onları bir sınıfta toplayan tamlamalara eşitlik / denlik tamlaması "Gleichsetzungsergänzung" denir. Bunlar az sayıda, ama sık kullanılan, öncelikli olarak "sein, werden, bleiben" (tam fiil olarak kullanılmaları halinde) fiilleri ile oluşturulur:

Berlin ist die Hauptstadt der Bundesrepublik Deutschland. – Berlin, Federal Almanya Cumhuriyeti'nin başkentidir.
Ingo und Ina sind Zwillinge. – İngo ve İna ikizlerdir.
Ingo ist mein bester Freund. – İngo en iyi arkadaşımdır.
Ina will Kfz-Mechanikerin werden. – İna araba tamircisi olmak istiyor.

Er bleibt Landesvorsitzender seiner Partei. – O partisinin eyalet başkanı olarak kalıyor.
Katzen sind Raubtiere. – Kediler yırtıcı hayvanlardır.

Genelde eşitlik / denklik tamlaması cümlenin öznesine yöneliktir. Bu nedenle yalın halde "Nominativ" bulunur. Kural olarak "wer oder was? – kim ya da ne?" sorusuyla belirlenmez, sadece "was? – ne?" sorusu sorulur. Bu şahıslar için de geçerlidir:

Er ist ein echter Rheinländer. – O gerçek bir Renli'dir.
Was ist er? – Ein echter Rheinländer.
O nedir? – gerçek bir Renli'dir.

Eşitlik / denlik tamlaması başka bir açıdan da özneden ayrıdır: Yüklemin hangi şahıs ve sayıda (tekil / çoğul) olacağını sadece özne belirler (↑427); Buna karşın eşitlik / denlik tamlamasının yüklemin şekli ile uygunluk içinde olma zorunluluğu yoktur:

Die Assmann Werke (Özne: çoğul) sind (Yüklem: çoğul) ein aufstrebendes Unternehmen (eşitlik / denlik tamlaması: tekil).
Assmann fabrikaları büyüyen bir kuruluştur.

Kural: eşitlik / denlik tamlaması olarak bir isim ya da isim grubu bulunur:

Kurt ist Kurt	Polizist - polis ein netter Mensch - nazik bir insan unser bester Spieler - bizim en iyi oyuncumuz	tir / dur.

Bazı fiiller, özneye değil de –i hali tamlamasına yönelik "Akkusativergänzung" belirleme yapan eşitlik / denklik tamlaması "Gleichsetzungsergänzung" isterler. Buna uygun olarak bu eşitlik / denklik tamlaması –i halinde "Akkusativ" kullanılır; bunun yanısıra bir Präposition ve "als – olarak" sözcüğü ile başlayan ilaveler de olabilir:

Er hat mich einen Lügner genannt. – O bana yalancı dedi.
Ich halte ihn für einen Schwätzer. – Onu bir geveze olarak bilirim (olduğunu düşünüyorum)
Man bezeichnet solche Satzglieder als Ergänzungen. – Böyle cümle parçaları tamlama olarak geçer.

3.6 Belirteç nitelikli tamlamalar – Adverbiale Ergänzungen

Olayın ayrıntısını (yer, zamanı v.s. gibi) anlatan belirteç nitelikli belirlemeler "adverbiale Bestimmungen", birçok cümlede görülür. Bunlar çoğu zaman bağımsız, kullanımı zorunlu olmayan cümle parçalarıdır, yani ayrıntıdır. Belli bazı fiillerde ise belirteç nitelikli belirlemeler gerekli bir cümle parçasıdır. Bu tamlama olmadan cümle doğru olmaz:

(Belirteç nitelikli tamlama): Er wohnt in Mannheim. – O Mannheim'da oturuyor.

"Er wohnt." ifadesi yanlıştır

(Belirteç nitelikli ayrıntı): Er studiert in Mannheim Betriebswirtschaft. – O Mannheim'da işletme okuyor.

"Er studiert Betriebswirtschaft." ifadesi de doğrudur.

Tamlama olarak yer, zaman, sebep, çeşit ve tarz hususundaki belirlemeler söz konusudur. Belirteç nitelikli tamlamaların hangi noktayı belirttiği, kullanılan fiile bağlıdır. Çok genel anlamlı fiillerin yanında ("sein – olmak, geschehen – vuku bulmak" gibi) çeşitli belirteç nitelikli tamlamalar bulunabilir.

"sich befinden – bulunmak, wohnen – ikamet etm., liegen – bulunmak (uzanmak), stehen – durmak, sitzen – oturmak" gibi fiillerin yer bildiren ("wo? – nerede? Sorusuna cevap veren) tamlamaları olur. "fahren – (araba ile) gitmek / sürmek, gehen – gitmek, kommen – gelmek, legen – koymak,

stellen – yerleştirmek" gibi fiillerin yanında ise yön bildiren ("wohin? – nereye?, woher? – nereden?") belirteç nitelikli tamlamalar bulunur. Yer ve yön tamlamaları Präposition'lu kelime grupları ve belirteçler biçiminde karşımıza çıkar:

Wir fahren nächstes Jahr wieder Biz seneye yine	an die Ostsee - Ostsee'ye zu unseren Freunden - arkadaşlarımıza nach Italien - İtalya'ya Dorthin - oraya	gidiyoruz.

Az sayıda fiil zaman ve neden belirten belirteç nitelikli tamlama ister:

Die Sitzung dauerte bis Mitternacht. – Oturum gece yarısına kadar sürdü.
Das Verbrechen geschah aus Eifersucht. – Suç, kıskançlık yüzünden işlendi.
Die meisten Unfälle passieren wegen überhöhter Geschwindigkeit. – Kazaların çoğu, aşırı hız yüzünden oluyor.

Belirteç nitelikli çeşit ve tarz tamlamaları "sein – olmak, werden – olmak, bleiben – kalmak, scheinen – görünmek, wirken – etki etm. / görünmek v.s." gibi fiillerle kullanılır:

Die Prüfung war schwer. – Sınav zordu.
Das Essen wird kalt. – Yemek soğuyor.
Sie bleibt immer cool. – O her zaman soğukkanlıdır..
Er wirkte nervös. – O sinirli gözüküyordu.

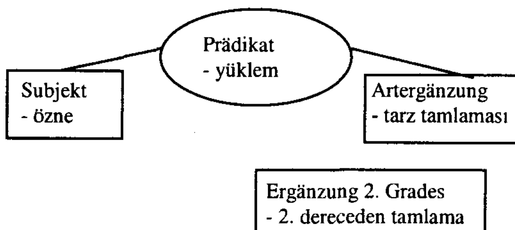
Du siehst schlecht aus. – Sen kötü görünüyorsun.
Sie tritt sehr selbstbewusst auf. – O kendisinden çok emin görünüyor.

Die Lösung scheint einfach. – Çözüm kolay gibi görünüyor.
Er stellt sich ganz geschickt an. – O kendini becerikliymiş gibi gösteriyor.

Tarz tamlaması "Artergänzung" "wie? – nasıl?" sorusu ile cevap bulur ve kural olarak bir sıfat (veya ortaç "Partizip") ya da sıfat grubundan oluşur:

Der Urlaub war Tatil	wunderbar - harikulade sehr schön - çok güzel völlig verregnet - tamamen yağmurlu ziemlich teuer - oldukça pahalı viel zu kurz - fazlasıyla kısa	idi / geçti.

"sein – olmak" ile kullanılan belli tarz tamlamaları ile ayrı bir tamlama kullanılır. Fiil'in bu kullanımı şart koşmadığı tamlamalara 2. dereceden tamlama denir:

Er ist *seinem Vater* ähnlich.
- O babasına benziyor.

Das ist mir gleichgültig. – Bu benim için farketmez / umurumda değil.
Leider sind wir auf ihre Unterstützung angewiesen. – Maalesef yardımınıza / desteğine ihtiyacımız var.
In seiner Wut ist er zu allem fähig. – Kızınca her şey yapabilir.
Das Land ist reich an Rohstoffen. – Ülke ham madde yönünden zengindir.

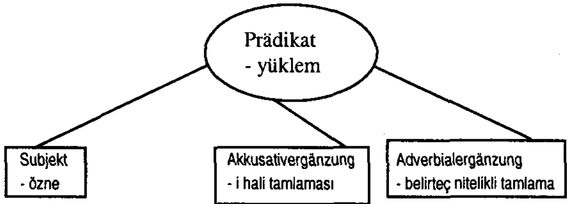
Sıfatlarla kullanımı mümkün olan tamlama tarzları için (↑337 bkz.)

4 Cümle kurma planları – Die Satzbaupläne

1442 Çok sayıda cümle yapısal yönden birbiriyle karşılaştırılırsa, bazılarının gerekli olan yapı elemanlarının /parçalarının aynılarını içerdikleri görülür. Açıktır ki bunlar aynı tip cümlelerdir:

Vor lauter Aufregung steckte sie den Schlüssel verkehrt herum ins Schloss.
Der Einbrecher zog mit einer blitzschnellen Bewegung eine Pistole aus der Tasche.
Bei ihrem nächsten Treffen legen die Unterhändler vermutlich ihre Karten auf den Tisch.
Du bringst doch morgen das Auto zur Reparatur in de Werkstatt?

Gerçi yukardaki cümlelerde yüklem ve tamlama olarak ayrı kelimeler kullanılmıştır, ve cümleler farklı ayrıntılarla doldurulmuştur (tabii ki her birinin ayrı anlamı vardır), ama yüklemin ve tamlamaların tarzları aynıdır, yani aşağıdaki gibidir:

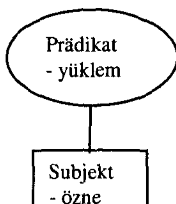
Sie	steckte	den Schlüssel	ins Schloss.	(o anahtarı kilite soktu.)
Der Einbrecher	zog	die Pistole	aus der Tasche.	(Soyguncu tabancayı çantasından çıkardı.)
Die Unterhändler	legen	ihre Karten	auf den Tisch.	(Pazarlamacılar kartvizitlerini masaya koyuyorlar.)
Du	bringst	das Auto	in die Werkstatt.	(Sen arabayı tamirhaneye götürüyorsun.)

Bütün bu cümlelerde (ve birçok diğer cümlelerde) aynı yapı planı geçerlidir. Böyle belli bir cümle tipi için gerekli yapı elemanlarını içeren soyut bir plana cümle yapı planı "Satzbauplan" denir. Bu plan bir makine, örneğin bir araba için geçerli olan yapı planı "Konstruktionsplan" ile karşılaştırılabilir. Nasıl ki bir araba yapı plan'ı ile sonsuz sayıda araba üretilebilir ise, bir cümle yapı planı ile de istenildiği kadar cümle kurulabilir.

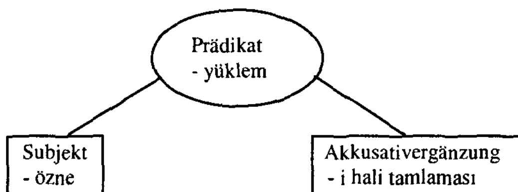
Nasıl ki arabaların çeşitli tip ve modelleri vardır, cümlelerin de çeşitli yapı planlarına göre kurulabilen çeşitli modelleri vardır. Cümle yapı planlarının çeşitli olması, kullanılan fiilin çeşitli sayı ve türde tamlama istemesine bağlıdır. Fakat tamlamaların sadece belli terkipleri "Kombinationen" mümkündür ve birçok fiil en fazla üç tamlama bulundurur. Bu nedenle sınırsız sayıda somut cümle kurmak için, oldukça az, daha doğrusu sınırlı sayıda cümle yapı planı vardır.

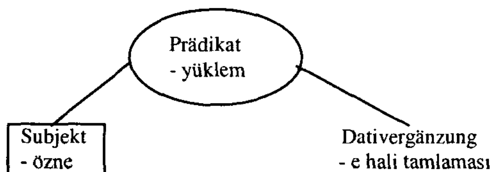
Almanca'da aşağı yukarı 30 değişik cümle yapı planı vardır. En önemlileri aşağıda örnekler ile verilmiştir:

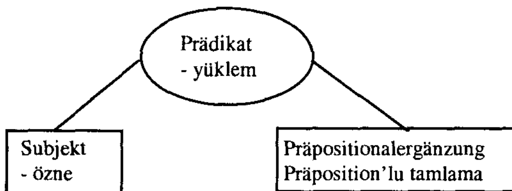
Das Kind schläft. – Çocuk uyuyor.
Die Sterne leuchten. – Yıldızlar parlıyor.
Die Sonne geht auf. – Güneş doğuyor.
Die Blumen sind verwelkt. – Çiçekler solmuş.
Eisen rostet. – Demir paslanır / pas tutar.
Der Käse stinkt. – Peynir kokuyor.
Das Telefon hat geklingelt. – Telefon çaldı.
Ich verdurste. – Susuzluktan ölüyorum.

Alle lieben Stefan. – Herkes Stefan'ı sever.
Die grösseren Kinder beaufsichtigen die kleinen. – Büyük çocuklar küçüklere göz kulak oluyor.
Du kannst dein Geld behalten. – Paran sende kalsın.
Sie strickt einen Pullover. – O bir kazak örüyor.
Er verschenkt seinen alten Kassettenrekorder. – O eski kasetçalarını hediye ediyor.
Der Zeuge beschreibt den Unfallhergang. – Tanık kazayı (oluşumunu) betimliyor.

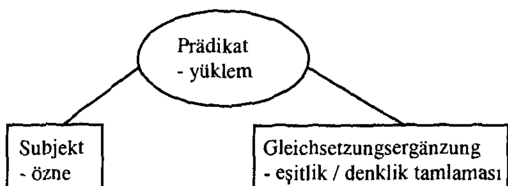

Ich danke dir. – Sana teşekkür ederim.
Dem mutigen hilft Gott. – Tanrı, cesur olana yardım eder.
Zu viel Sonne schadet der Haut. – Fazla güneş cilde zararlıdır.
Mir ist etwas schreckliches passiert. – Başıma çok korkunç bir şey geldi..
Gefällt dir die neue Frisur? – Yeni saç modeli hoşuna gidiyor mu?
Das leuchtet mir ein. – Anlıyorum.
Ihm gehören grosse Ländereien. – Büyük araziler ona aittir.

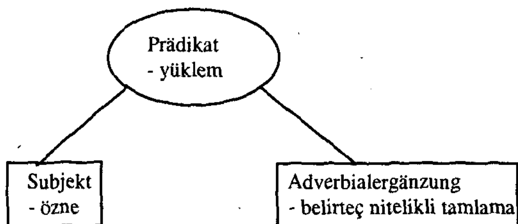

Das hängt von den Umständen ab. – Bu duruma bağlıdır.
Er achtet auf seine Figur. – O formuna dikkat ediyor.
Ich richte mich nach Ihnen. – Kendimi size göre ayarlıyorum / Size bağlı hareket ederim (ediyorum)
Sie regt sich über jede Kleinigkeit auf. – O her küçük şeye kızıyor.

Dieter bemüht sich um eine neue Stelle. – Dieter yeni bir iş bulmak için çabalıyor.
Wasser besteht aus Wasserstoff und Sauerstoff. – Su hidrojen ve oksijenden oluşur.

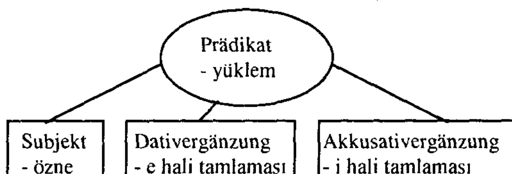

Karl ist Handelsfachpacker. – Karl eşya paketleme uzmanıdır.
Silvia wird Floristin. – Silvia çiçekci olacak.
Das war ein hartes Stück Arbeit. – Bu ağır bir işti.
Er bleibt ein Träumer. – O bir hayalci olarak kalacak.
Ali ist mein bester Freund geblieben. – Ali benim en iyi arkadaşım (olarak) kaldı.

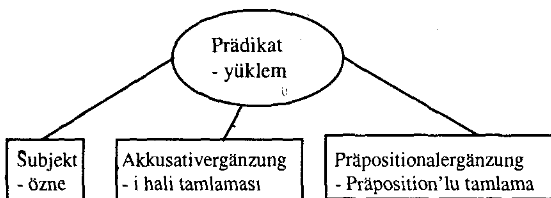

Herr Direktor Schneider ist im Ausland. – Müdür Bay Schneider yurt dışındadır.
Mein Bruder lebt in München. – Kardeşim Münih'te yaıyor.

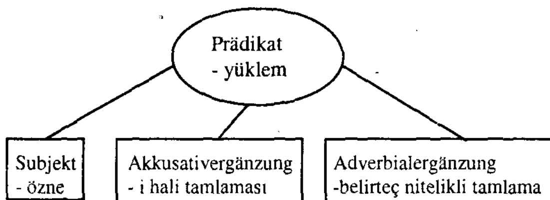
Das Kind rannte über die Strasse. – Çocuk karşıdan karşıya koştu.
Die Vögel fliegen nach Süden. – Kuşlar güneye (doğru) uçuyor.
Das Unglück ereignete sich gegen Mitternacht. – Kaza geceyarısına doğru gerçekleşti.
Der Brand entstand aus Unachtsamkeit. – Yangın dikkatsizlikten çıktı.
Das Spiel war langweilig. – Oyun sıkıcı idi.
Ihr habt euch unmöglich benommen. – Siz inanılmaz / (normal değil anlamında) davrandınız.

Der Arzt gibt dem Kranken eine Spritze. – Doktor hastaya iğne yapıyor.
Er verschreibt ihm ein neues Medikament. – Ona yeni bir ilaç yazıyor.
Rüdiger schenkt seiner Freundin einen Ring. – Rüdiger kız arkadaşına bir yüzük hediye ediyor.
Ich empfehle ihnen dieses Modell. – Size bu modeli tavsiye ediyorum / ederim.
Er teilt uns seine Ankunft mit. – O bize varışını bildirecek / bildiriyor.

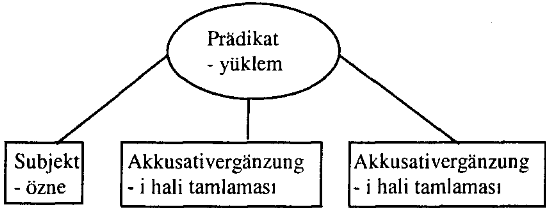

Ich erinnere dich an dein Versprechen. – Sana verdiğin sözü hatırlatıyorum.
Er hält mich von der Arbeit ab. – O beni işten alıkoyuyor.
Darf ich Sie um einen Gefallen bitten? – Sizden bir ricada bulunabilir miyim?
Er wies uns auf die Gefahren des Weges hin. – O bizi yolun tehlikeleri konusunda uyardı.
Wir informieren Sie über den neuen Termin. – Yeni zamanlama hususunda sizi bilgilendireceğiz.

Er legt die Füsse auf den Tisch. – O ayaklarını masanın üzerine koyuyor.
Sie räumt das Geschirr in den Schrank. – O kap kacağı dolaba yerleştiriyor.
Die Einbrecher haben alle Bücher aus den Regalen gerissen. – Hırsızlar bütün kitapları (raflardan) çekip aldılar.

Meier schiesst den Ball ins Tor. – Meier topu kaleye vuruyor
Sie hängt ein Tuch vor das Bild. – O, resmin önüne bir bez asıyor.

Das kostet mich ein Vermögen. – Bu bana bir servete mal olur.
Die Eltern haben die Kinder Pflichterfüllung gelehrt. – Ebeveyin çocukları sorumluluk yerine getirme konusunda eğitti(ler).
Sie fragt ihren Bruder das Gedicht ab. – O, erkek kardeşinin şiiri(ezberini (kontrol ediyor).
Der Lehrer hört die Schüler die Vokabeln ab. – Öğretmen öğrencilere kelimeleri soruyor.

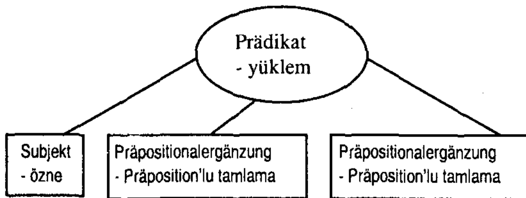
Çift –i hali "Akkusativ" kullanılan fiillerde şahıs genelde –e halinde "Dativ" bulunur:

Das Unglück hat vielen Menschen das Leben gekostet. – Kaza birçok insanın canına mal oldu.
Die Eltern haben den Kindern Pflichterfüllung gelehrt. Ebeveyin çocukları sorumluluk yerine getirme konusunda eğitti(ler).
Der Lehrer hört den Schülern die Vokabeln ab. - Öğretmen öğrencilere kelimeleri soruyor.

"lehren – öğretmek" yerine "lernen – öğrenmek" kullanımı yanlıştır:

Yanlış: "Die Mutter lernt der Tochter das Stricken".
Doğru: Die Mutter lehrt die Tochter das Stricken. – Anne kızına örgü öğretiyor.
Veya (başka bir fiil ile): Die Mutter bringt der Tochter das Stricken bei.

Der Betriebsrat verhandelt mit der Geschäftsleitung über die Arbeitszeitregelung.
– İşçi temsilciliği işletme idaresi ile çalışma saatlerinin düzenlenmesi hakkında görüşüyor.
Ich wette mit dir um eine Flasche Wein. – Seninle bir şişe şarabına bahse girerim.
Er einigte sich mit ihm über die Höhe des Schadensersatzes. – O onunla zarar tanzimi miktarı hususunda anlaştı.
Sie wollte sich für das Unrecht an allen rächen. – O haksızlığın öcünü herkesten almak istedi.

5 Ayrıntılı bildirim - Angaben

5.1 Teferruat'ın bölümleri ve belirlemesi – Bestimmung und Einteilung der Angaben

Bir yüklem ve tamlamaları ile dilbilgisince tam ve doğru bir cümle kurulabilir ve anlaşmanın bazı amaçları doğrultusunda cümlenin bu "temel donanım"ı yeterli olur. Ancak insan sıklıkla, mutlak gerekli olanın ötesinde bir şeyler

ifade etmek ister, örneğin bir olayın mekânsal ve zamansal durumunu belirtmek; bir eylemin nedenlerini sıralamak ya da daha ayrıntılı betimlemek; bir şey hakkındaki görüşünü ya da kişisel görüşünü bildirmek ister. Bu belli bildirme amaçları için kullanılan eklere (ekstralar'a) "Extras" ayrıntılı bildirim "Angaben" denir.
Teferruat "Angaben" dilbilgisi açısından gerekli olmayan, ama belli durumlarda anlatım için çok önemli olan cümle parçalarıdır. Bunlar cümlenin içerik yönünden daha zenginleşmesini sağlayan ve daha güçlü (vurgulu) ifade için kullanılan ilave verilerdir.

Teferruat'ı dört ana gruba ayırmak mümkündür:

Ortsangaben ("Lokalangaben") - mekâna ilişkin ayrıntılı bildirim	hier – burada, drüben – karşıda, auf der Strasse – caddede, am See – gölde, in England – İngiltere'de, unter der Erde – yerin altında.
Zeitangaben ("Temporalangaben") - zamansal ayrıntılı bildirim	heute – bugün, diese Woche – bu hafta, nach dem Essen – yemekten sonra, im Jahre 2000 – 2000 yılında, seitdem – o zamandan beri, oft – sık sık, immer – her zaman
Angaben des Grundes ("Kausalangaben") - Neden bildiren ayrıntılı bildirim	deshalb – bu yüzden, wegen Bauarbeiten – inşaat dolayısıyla, bei diesem Wetter – bu havada, zur Belohnung – ödül olarak
Angaben der Art und Weise ("Modalangaben") - Çeşit ve tarz ayrıntılı bildirim'ı	sorgfältig – dikkatli, gut – iyi, total – tamamen / tümü, mit allen Mitteln - bütün olanaklarla, vielleicht – belki, leider – ne yazık ki, nicht – hiç / değil

5.2 Yer ve zaman ayrıntılı bildirimleri - Orts- und Zeitangaben

Yer tanımları ("Lokalangaben") "wo? – nerede?" sorusuna cevap veren parçalardır. (Yön belirten ifade

"wohin? – nereye?" sorusuna cevap verir ve her zaman tamlama özelliğindedir); bunlar belirteç ve Präposition grubu olarak geçeler:

Rat mal, wen ich in der Stadt getroffen habe! – Çarşıda (şehirde) kimi gördüğümü bir tahmin et (bakayım)!
In Griechenland hat es uns sehr gut gefallen. – Yunanistan çok hoşumuza gitti.
Wir hatten dort nur schönes Wetter. – Orada hava hep güzeldi.
Auf dem Land ist eben vieles noch ganz anders. – Taşrada bir çok şey hâlâ bambaşkadır.

Zamanla ilgili tamlamalar "wann? – ne zaman?, wie lange? – ne kadar süre?" ya da "wie oft? – ne kadar sık?" soruları ile belirlenir, yani bir olayın zamanını, süresini ve sıklığını ifade ederler (↑346 da bkz.):

Heute gehe ich nicht zur Arbeit. – Bugün işe gitmeyeceğim.
Nach dem Essen sollst du ruhn oder tausend Schritte tun. – Yemekten sonra ya dinlenmelisin ya da bin adım yürümelisin.
Wir haben lange nichts mehr von ihm gehört. – Uzun zamandır ondan haber alamadık.
Er ist seit Monaten unauffindbar. – O aylardır bulunamıyor (kayıp).
Sabine ist meistens sehr beherrscht, aber manchmal verliert auch sie die Geduld.
-Sabine genelde kendine çok hakimdir, ama bazen onun da sabrı taşıyor.
Sie sind zum dritten Mal zu spät zur Arbeit gekommen. – Üçüncü defadır (ki) işe geç geldiniz.

Belirteçler ve Präposition gruplarının yanısıra, belli zaman ayrıntılı bildirimleri –i halinde "Akkusativ" ya da –nin halinde "Genitiv" bulunan isim grupları ile de kullanılır:

Jeden Tag kommen wir ein Stückchen weiter – Her gün bir parçacık daha ilerliyoruz.
Sie hat die ganze Nacht wach gelegen. – O bütn gece uyanıktı (uyumadı).
Du wirst es eines Tages noch bereuen. – Sen bir gün pişman olacaksın.

Zaman ayrıntılı bildirimi için çoğunlukla yan cümleler de kullanılır ("Temporalsätze" ↑472).

5.3 Nedene ilişkin ayrıntılı bildirim – Angaben des Grundes

Bu grupta daha geniş anlamda neden ile ilgili ayrıntılı bildirimler bulunur. Bunlar geniş anlamda bir neden / sebep belirtirler ("warum? – niçin? / neden?" sorusuna cevap):

Wegen Inventur bleibt unser Geschäft heute geschlossen. – Sayım nedeniyle dükkanımız bugün kapalıdır.
Aufgrund / infolge der schlechten Auftragslage wurde die Produktion eingeschränkt. – Kötü sipariş durumu nedeniyle üretim sınırlandırıldı.
Die Firma meldete deshalb Kurzarbeit an. – Şirket bu yüzden çalışma saatlerini azaltacak.

bir koşul belirtirler ("unter welcher Bedingung? – hangi koşullarda?" sorularına cevap):

Bei Frost müssen die Bauarbeiten unterbrochen werden. – Don olması halinde inşaat işlerinin durdurulması gerekir.
Im günstigsten Fall wird das Haus Ende April fertig. – En iyi durumda ev nisan sonunda biter.
Dann können Sie im Mai einziehen. – O zaman mayısta taşınabilirsiniz.

bir amaç belirtirler ("wozu – ne için? / hangi amaç için?" sorusuna cevap):

> Frau Brenner fährt zur Kur nach Bad Ems. – Bayan Brenner kür amacıyla (kür için) Bad Ems'e gidiyor.
> Für die Reise kauft sie sich einen neuen Koffer. – Yolculuk için kendine bir bavul alıyor.
> Dazu geht sie in ein Lederwarengeschäft. – Bunun için bir deri ürünleri satan bir dükkana gidiyor.

Karşıtlık (zıtlık anlamı veren cümleler) belirtirler ("trotz welchen Umstands? – hangi duruma rağmen?"):

> Er lief trotz seiner Verletzung weiter. – Yarasına rağmen koşmaya devam etti.
> Aber bei aller Anstrengung erreichte er das Ziel doch nur als Dritter.
> – Fakat bütün çabalarına rağmen hedefe ancak üçüncü olarak vardı.
> Dennoch war es eine grossartige Leistung. – Yine de bu çok büyük bir başarı idi.

Nedensellik ayrıntılı bildirimleri "kausale Angaben", Präpositio grupları ve belirteç şekilleri halinde, çoğunlukla yan cümle olarak geçerler. (↑473ff.).

5.4 Çeşit ve tarz bildirimleri – Angaben der Art und Weise

147 Ayrıntılı bildirim iki anlama gelir. Birincisi, bir şey'i oluş şekli ya da bir kişi'nin bir şeyi nasıl yaptığına ilişkin ayrıntıdır:

> Langsam verschwand die Sonne hinter en Bergen. – Güneş yavaş yavaş dağların arkasından kayboldu.
> Er spielt gut Tennis. – O iyi tenis oynar / oynuyor.

Dar anlamda bu gibi ayrıntılı bildirimler fiile göndermede bulunurlar ve "wie? – nasıl?" sorusu ile belirlenirler:

Wie spielt er Tennis? – Gut.
- O nasıl tenis oynar? – İyi.

İkincisi, konuşmacının bir olayı nasıl gördüğü ya da değerlendirdiği ifadesini içerir:

Er kommt bestimmt noch. – O mutlaka gelecek / gelir.
Unsere Mannschaft hat leider verloren. – Bizim takımımız maalesef kaybetti.

Bu ayrıntılı bildirimler bütün cümleyi ilgilendirir ve bunları belileyecek soru yoktur.

448 Fiile göndermede bulunan tarz ayrıntılı bildirimleri olarak sıfatlar (veya Partizip'ler) kullanılır:

Julia arbeitet im Unterricht rege mit. – Julia derse etkin olarak katılıyor.
Sie schreibt meist fehlerfrei, liest aber noch nicht flüssig. – Genelde hatasız yazıyor, ama okuması henüz akıcı değil.
Das kleine Einmaleins beherrscht sie sicher. – O, küçük çarpım tablosunu kesin biliyor.
Sie begreift Zusammenhänge rasch und kann die meisten Arbeiten selbstständig ausführen.
- O, bağlantıları çabuk kavrıyor ve birçok işi tek başına yapabiliyor.
Ihre Hausaufgaben erledigt sie stets sorgfältig. – O, ev ödevlerini her zaman itina ile yapıyor.

Belli fiillerde tarz tanımı dereceyi / şiddeti ifade eder. Bunun için belirteçler de kullanılır:

Das würde mich sehr freuen. – Bu beni çok sevindirirdi.
Ich verlasse mich ganz auf Sie – Ben bütünüyle size güveniyorum.
Er hat sich völlig verausgabt. – Varını yoğunu harcadı.

> Da haben wir uns wohl alle total geirrt. – Burada (konuda) gerçekten hepimiz tamamen yanıldık.
> Sie hat schon ziemlich abgenommen. – O oldukça zayıfladı.
> Er kümmert sich wenig um seine Familie. – O ailesiyle az ilgileniyor.

Bir araç ya da bir yöntem içeren durum belirtme ifadeleri de tarz ayrıntılı bildirimine girer:

> Sie schlug den Nagel mit dem Absatz ihres Schuhes in die Wand. – O çiviyi ayakkabısının topuğu ile duvara çaktı.
> Ich fahre immer mit dem Bus zur Arbeit. – Ben her zaman otobüs ile işe giderim.
> Er liess durch einen Freund Grüsse ausrichten. – Bir arkadaş ile selam gönderdi.
> So kommen wir nie zu einem Ende. – Bu şekilde asla bir sonuca varamayız.
> Man muss das Problem zunächst theoretisch lösen. – Problemi ilk önce kuramsal olarak çözmek gerekiyor.

Başka bir alt grubunu karşılaştırmaya yönelik ayrıntılı bildirimler oluşturur:

> Das Metall glänzte wie Gold. – Metal altın gibi parlıyordu.
> Der Alkohol brennt wie Feuer in der Kehle. – Alkol boğazı ateş gibi yakıyor.
> Er ist schlau wie ein Fuchs. – O bir tilki gibi kurnaz.
> Sie ist so alt wie ich. – O benim yaşımda / benim kadar yaşlı.
> Michäl ist grösser als sein Vater. – Michäl babasından daha uzun boylu.

Cümleye göndermede bulunan ayrıntılı bildirimlerle, yani geniş anlamda çeşit ve tarz ayrıntılı bildirimleri (Modalangaben) ile konuşmacı, örneğin bir değerlendirmeyi ifade eder, ya da ifadesinin vurgusunu belli bir şekilde

hafifletir. Bunun için sadece edatlar "Partikeln" kullanılır ("Modalpartikeln" ↑396, "Abtönungspartikeln" ↑399ff.):

> Merkwürdigerweise waren alle auf einmal verschwunden. – Garip bir şekilde herkes birden (ortadan) kayboldu.
> Hoffentlich ist niemandem etwas schlimmes passiert. – İnşallah kimseye kötü bir şey olmadı / olmamıştır.
> Er hat aber auch immer Pech! – Ama onun da işi hiç rast gitmez ki!
> Stell dich doch nicht so an! – Böyle davranmayı / tavır takınmayı bırak!

Diğer çeşit ve tarz ayrıntılı bildirimleri "Modalangaben" bir cümle ile anlatılanın geçerliliğini ifade ederler. Böyle ayrıntılı bildirimler (örneğin: "vielleicht – belki, wahrscheinlich – herhalde" gibi) günlük konuşmada önemli bir rol üstlenir. Bunlar, konuşmacının, söylediğinden kendi kendisini ne ölçüde sorumlu tuttuğunu ifade eder. Örneğin konuşmacı:

> Herr Meier hat das Geld gestohlen. – Bay Meier parayı çaldı.

şeklinde bir idiada bulunusa, bunu kanıtlayabilmesi gerekir. Eğer iddiasından kesin olarak emin değilse, daha dikkatlice bir ifade tarzı seçecektir:

> Vielleicht / möglicherweise hat Herr Meier das Geld gestohlen.
> - Belki / herhalde Bay Meier parayı çaldı.

Bu ifadesinde konuşmacı, sınırsız ölçüde kullandığı ilk ifade şeklindeki gibi sorumluluk taşımaz.

Konuşmacı, ifadesinde bir içeriği çeşitli şekilde derecelendirebilecek değişik ve çok sayıda ayrıntılı bildirim vardır. Edatlar'ın "Partikeln" (!397f.) yanısıra sıfat ve Präposition'lar da kullanılır:

Konuşmacının, ifadesinin geçerliliğini değişik derecelerde sınırlayabilmesine yarayan bir dizi ayrıntılı bildirim vardır.

Sie war zweifellos / ohne Zweifel der Star des Abends. – O şüphesiz gecenin yıldızı idi.
Bis Freitag ist die Ware bestimmt / sicher / mit Sicherheit eingetroffen. – Mal cumaya kadar muhakkak / kesin teslim edilecekir.
Mit an Sicherheit grenzender Wahrscheinlichkeit / mit grosser Wahrscheinlichkeit / höchstwahrscheinlich werden die Tarifpartner
heute noch zu einem Abschluss kommen.
-Neredeyse kesin bir ihtimalle / büyük bir ihtimalle / en büyük ihtimalle sözleşme taraftarları bugün bir sonuca varacaktır.

Er wird vermutlich / möglicherweise / vielleicht / eventuell diese Woche mit der Arbeit fertig.
- O tahminen / muhtemelen / belki / tesadüfe bağlı olarakk bu hafta işini bitirecektir.
Vor Sonntag werde ich kaum zurück sein. – Pazar gününden önce geri geleceğimi zannetmiyorum.
Das stimmt nicht. – Bu doğru değil.

6 Kelime dizimi - Die Wortstellung

6.1 Genel – Allgemeines

Bir cümle her zaman bir bütün olarak ifade edilir ve o şekilde de anlaşılır. Cümlenin parçaları belirli bir sıralama gerektirir.Cümlenin anlamı, cümleyi oluşturan parçalardan ve onların sıralamasından doğar.
Cümle parçalarının sıralanışı için en çok kullanılan ifade "Wortstellung" – söz dizimidir. Burada kastedilen her kelimenin dizimi değildir, aksine cümle birimlerinin dizimidir, yani cümle parçalarının dizimi "Satzgliedstellung" ve yüklemin yeri söz konusudur. Şüphesiz söz dizimi başka alanlarda da rol oynar: kelime gruplarının oluşturulmasında (↑örnek 230ff.) ve

temel cümle ile yan cümleden oluşan cümle oluşumunda (↑488) dizim önemlidir.

451 Almanca başka dillere göre, örneğin İngilizce'ye göre, oldukça özgür bir söz dizim kurallarına sahiptir. Cümlenin çoğu parçaları cümlenin çeşitli yerlerinde bulunabilir. (Zaten sadece bu yüzdendir ki cümle parçalarının yer değiştirme deneyi "Umstellprobe" ↑412 ile belirtmek mümkündür). Zamana ilişkin ayrıntılı bildirim olan "morgen – yarın" kelimesinin aşağıdaki cümlelerdeki yeri örnek verilebilir:

Morgen bringe ich das Auto in die Werkstatt. Ich bringe morgen das Auto in die Werkstatt. Ich bringe das Auto morgen in die Werkstatt.	Yarın arabayı tamirhaneye götüreceğim.

Belli durumlarda söz diziminin görevi bir cümle parçasının türünü belirlemektedir:

Endlich fanden sie die Kinder. – Sonunda onlar çocukları buldular.

Burada tamlamanın şeklinden neyin özne "Subjekt" ve neyin –i hali tamlaması "Akkusativergänzung" olduğu anlaşılmaz, yani kimin kimi bulduğu belli değildir, "sie" ("özne - Subjekt ") "die Kinder" ("-i hali tamlaması – Akkusativergänzung") ya da tersine "sie" ("-i hali tamlaması - Akkusativergänzung") ve "die Kinder" ("özne – Subjekt") olabilir. Böyle birden çok anlama gelen cümleleri kendiliğinden anlamak şöyle mümkündür: İlk tamlama (burada: "sie") öznedir "Subjekt. Çünkü genelde kural olarak özne "Subjekt", -i hali tamlamasından "Akkusativergänzung" dan önce gelir. Cümlenin diğer anlamını ifade etmek için ise:

Endlich fanden die Kinder sie.

denilmesi gerekirdi.
Gerçekten böyle birden fazla anlamlı durumlara ender rastlanır. Kural olarak genelde cümlede söz diziminden çok, içeriğin bütününden neyin kastedildiği anlaşılır.

Cümlede söz dizimi, cümle kuruluşunda oldukça farklı önemli görevler üstlenebilir. Konuşmacı bu şekilde cümleyi niyet ve amaca uygun olarak ve cümle parçalarına değişik ağırlıklar vererek yapılandırabilir. Genelde bir ifade kullanılırken, bilinen birşeyden başlayarak, bilinmeyen, yeni birşeyler ekleyerek, asıl söylenilmesi istenene doğru ilerlenir. Cümlede söz diziminin bu normal seyrinde ifadenin ağırlık merkezi cümlenin sonuna atılır:

> Die 50-Jahr-Feier unseres Vereins erhielt ihren sportlichen Höhepunkt mit dem Spiel gegen die deutsche Nationalmannschaft.
> - Derneğimizin 50. yıldönümü şenliklerinin sportif doruğunu, Alman milli takımına karşı oynadığı maç oluşturdu.

Esas bilgi cümlenin başına konmak suretiyle özellikle öne çıkarılabilir:

> Mit dem Spiel gegen die deutsche Nationalmannschaft erhielt die 50-Jahr-Feier unseres Vereins ihren sportlichen Höhepunkt.

Böylece dinleyici ya da okuyucunun dikkati hemen ifadenin önemli, ilginç noktasına çekilmiş olur. (Bu çeşit cümle kurma öncelikli olarak basın dilinde kullanılır).
Cümlede söz dizimi, telaffuz tarzını belirleyebilir. Konuşma dilinde vurgu ile ifade edilen şeyi, yazı dilinde söz dizimi gerçekleştirir. Konuşmada hemen hemen her cümle parçasını uygun vurgu ile öne çıkarmak mümkündür. Yazı dilinde bir cümle parçasını öne çıkarmak için kural olarak ayrı bir söz dizimi seçimi gerekir. Örnek: Eğer insan arabayı arkadaşına (başka herhangi bir tanıdığa değil) ödünç verdiğini vurgulamak

isterse, sözlü olarak normal söz dizimi ile ve –e hal'ine "Dativ" vurgu yapılarak telaffuz edilir:

Ich habe *meinem Freund* das Auto geliehen.

Bu vurguyu yazı dilinde yapmak için –e hali "Dativergänzung" tamlamasını cümlenin ağırlık merkezine, yani ya cümlenin sonuna, ya da başına almak gerekir:

Ich habe das Auto *meinem Freund* geliehen.
Meinem Freund habe ich das Auto geliehen.

Almanca'da cümledeki söz diziminin nispeten özgür / bağımsız olması, bunun gelişi güzel olabileceği anlamını taşımaz. Cümle öğelerinde daha çok kural ve düzenleme geçerlidir. Bu kural ve düzenlemeler bazı alanlarda mutlak olarak uygulanmak zorundadır. Yani bunlara uyulmazsa, cümle doğru kurulmuş olmaz.

Almanca'yı ana dilleri olarak kullananlar genelde cümlenin söz diziminde hata yapmazlar. Yabancılar için dizim kuralları sıkça zorluklar yaratır. Çünkü cümlede söz dizimi diğer lisanlarla aynı değildir. Almanca'da söz diziminin önemli özelliği yüklemin cümledeki yeri ile bağlantılıdır:

Belli cümlelerde yüklem birbirinden ayrılır (↑454):

Wir können morgen ins Kino gehen.
(İngilizce: We can go to the cinema tomorrow.)
} Yarın sinemaya gidebiliriz.

Yan cümlede yüklem sondadır (↑454):

Ich hoffe, dass wir morgen ins Kino gehen können.
(İngilizce: I hope that we can go to the cinema tomorrow).
} Umarım, yarın sinemaya gidebiliriz.

İfade cümlesinde yüklemin önünde sadece bir cümle parçası bulunabilir (↑ 457):

> Morgen gehen wir ins Kino. Veya:
> Wir gehen morgen ins Kino.
> "Morgen wir gehen ins Kino" yanlıştır.
>
> (İngilizce: Tomorrow we go to the cinema.) – Biz yarın sinemaya gideceğiz.

6.2 Yüklemin yeri ve cümle parantezi – Die Stellung des Prädikats und die Satzklammer

Yüklemin her cümlede sabit bir yeri vardır ve cümle içinde yeri değiştirilemez. Fakat bu sabit yer için çeşitli olanaklar vardır. Tek parçalı bir yüklem (yani tek fiilden ibaret bir yüklem) cümlede birinci, ikinci ve sonuncu sırada bulunabilir (↑415):

> Erscheint er heute wieder nicht zur Arbeit? – O bu gün yine mi işe gelmiyor?
> Er erscheint heute wieder nicht zur Arbeit. – O bu gün yine işe gelmiyor.
> ..., weil er heute wieder nicht zur Arbeit erscheint. - ..., çünkü o bu gün yine işe gelmiyor. / O bu gün yine işe gelmediğinden.

Çok parçalı bir yüklem (şahıs çekim(l)i + belirsiz fiil şekilleri ya da fiil ilavesi) birbirlerinden ayrılabilirler ve cümlede ayrı yerlerde bulunabilirler. Sadece şahıs çekimli parça yer değiştirebilir, belirsiz fiil şekilleri her zaman cümlenin sonunda belli ve aynı yerde bulunurlar.

Temel cümlelerde şahıs çekimli fiil birinci ya da ikinci yerde bulunur:

> Ist er heute wieder nicht zur Arbeit erschienen? – O bu gün yine mi işe gelmedi?
> Er ist heute wieder nicht zur Arbeit erschienen. – O bu gün yine işe gelmedi.

Sadece yan cümlelerde bütün yüklem cümlenin sonuna, şahıs çekimli fiil en sona gelir (belirsiz fiil şekillerinden sonra):

..., weil er heute wieder nicht zur Arbeit rschienen ist.
– O bu gün yine işe gelmediğinden / gelmediği için, ...

455 Bir birinden ayrılan yüklem parçalarına "Satzklammer" - cümle parantezi (veya "Verbklammer" - fiil parantezi) denir, Çünkü bu yüklem parçaları cümlenin geri kalan parçalarını bir parantez gibi içine alır:

Ist er heute wieder nicht zur Arbeit erschienen?

Satzklammer

Parantez parçaları bi birinden ayrı dururlar, ama içerik olarak sıkıca birbirlerine bağlıdırlar. Bu, cümlenin parça parça olarak anlaşılmayacağı, cümleyi ancak yüklemin son parçasını gördükten sonra sonundan başlayarak anlamak mümkündür. Bu durum yan cümleler için de geçerlidir. Şöyle ki burada fiil şekillerinin sadece bir bölümü değil, bütün yüklem cümlenin sonunda olduğu için, bu kural yan cümleler için özellikle geçerlidir. Yan cümleler için de parantezden bahsetmek mümkündür. Fakat buradaki kullanım, ana cümledekine benzemez.

Yan cümlenin ilk parantezi girişteki bağlaç (örneğin:"weil") ve sondaki yüklem oluşturur:

weil er heute wieder nicht zur Arbeit erschienen ist.

Satzklammer

Bağlaç ve yüklem de birbirlerine sıkı sıkı bağlıdır, birbirlerini şart koşarlar. Alt sıralama başlatan bir bağlaç, yüklemin sona gelmesini gerektirir, tersi olarak, eğer alt sıralama başlatan bir bağlaç varsa, yüklem sonda olur.

456 Cümle parantezleri "Satzklammer" her zaman cümlenin geri kalan bütününü içine almazlar. İfade cümlelerinde ve belli soru cümlelerinde bir cümle parçası parantezin önünde bulunur:

Er	ist	heute wieder nicht zur Arbeit	erschienen.
Heute	ist	er wieder nicht zur Arbeit	erschienen.
Warum	ist	er heute wieder nicht zur Arbeit	erschienen?

Belli koşullarda bir cümle parçası parantezden sonra da gelebilir. Buna Ausklammerung "parantez dışı" denir:

Er ist wieder nicht zur Arbeit erschienen *heute*.

Böylece cümle parantez ile üç parçaya ayrılır. Bu parçalara cümle bölümleri "Satzabschnitte" (veya "Felder" – saha) denir. Parantezden önceki bölüme "Vorfeld" – ilk (birinci) bölüm (saha), parantez arası bölüme "Mittelfeld" –orta bölüm (saha) ve parantez sonrası bölüme "Nachfeld" – son (arka) bölüm (saha) denir.
Her cümlede bütün bölümlerin olması koşulu ve bütün cümlelerde parantez olması koşulu yoktur.
Cümle bölümlerinden her birinin belli bir işlevi, görevi vardır. Bu işlevler bölümlerin bulunduğu bütün cümlelerde aynıdır.

6.3 Ana cümlelerinde ilk / birinci yer – Die erste Stelle in Hauptsätzen

457 Cümle parantezi ("Satzklammer") önünde ancak belli ana cümlelerde ("Hauptsatz") cümle bölümü ("Satzabschnitt") vardır. Bu ifade cümlelerinde ("Aussagesatz") ve soru cümlelerinin ("Fragesatz") bir kısmında böyledir. Bu bölümde kural olarak sadece bir cümle parçası ("Satzglied") bulunur:

Wegen Krankheit.	fällt der Unterricht diese Woche aus	Hastalık yüzünden bu hafta ders yapılmıyor.
Der Unterricht	fällt diese Woche wegen Krankheit aus.	
Diese Woche	fällt der Unterricht wegen Krankheit aus	

Bu cümle parçası önüne bir bağlaç gelebilir (bağlaçlar cümle parçalarını birbirine bağlar):

Aber nächste Woche findet der Unterricht statt. – Fakat gelecek hafta ders yapılacak.
Denn dann ist der Lehrer wieder gesund. – Çünkü o zaman öğretmen yine sağlığına kavuşacak / kavuşmuş olur.

Cümlenin birinci / ilk yerindeki cümle parçası ile beraber "fast – nerdeyse, besonders – özellikle, auch – de / da, sogar – hem de, nur – sadece" gibi kelimeler ("Gradpartikeln" !395), ve "nicht – değil (olumsuzluk)" ifadesi bulunabilir. Bunlar o zaman özellikle bu cümle parçasını ilgilendiren ifadelerde bulunurlar:

Nicht diese Woche fällt der Unterricht aus, sondern nächste. – Bu hafta değil de, gelecek hafta ders yapılmıyor.
Fast jede Woche fallen Stunden aus. – Neredeyse her hafta dersler yapılmıyor.

Nerdeyse bütün cümle parçaları cümlede ilk yeri alabilirler:

("Ergänzungen" – Tamlamalar):
Wir melden uns wieder um 22.30 Uhr. – 22.30'da tekrar görüşmek üzere.
Die Botschaft hör ich wohl, allein mir fehlt der Glaube. – İletiyi dinliyorum dinlemesine ama, inancım yok.
Damit konnte niemand rechnen. – Bunu kimse beklemezdi / beklemiyordu.

In München steht ein Hofbräuhaus. – Münih'te bir bira imalathanesi var.
Politiker wollte er eigentlich nie werden. – O aslında hiç siyasetci olmak istememişti / istemiyordu.
("Angaben" – Ayrıntılı bildirimler):
Morgen können wir endlich einmal ausschlafen. – Nihayet yarın uzun uzun uyuyabiliriz.
In der Firma gab es heute viel Ärger. – Şirkette bugün çok tartışma çıktı.
Wegen eines schweren Unfalls war die Autobahn bis in die Abendstunden gesperrt.
- Büyük bir kaza nedeniyle otoyol akşam saatlerine kadar kapalıydı.
Hoffentlich sind wir bald da. – Umarım yakında orada oluruz.
Vielleicht komme ich heute Abend noch vorbei. – Belki bu akşam bir uğrarım.

Cümlenin ilk yerinde çoğu kez özne bulunur. Bu duruma "Grundstellung" – temel / esas dizim (veya "gerade Wortstellung" – düzgün söz dizimi) denir. Özne, şahıs çekimli fiilden sonra gelirse buna "Umstellung (Inversion)" – değişken dizim (veya "ungerade Wortstellung" – düzgün olmayan söz dizimi) denir. Bu durum, yalnızca öznenin cümlede ilk yerde bulunması ile cümlenin doğru olduğu anlamına gelmez. Diğer cümle parçalarına göre özne cümlede en çok birinci yeri oluşturur. Bunun nedeni, en sık kullanılan cümle parçası olmasıdır. Ana cümlede kullanılan bütün öznelerin yarısı birinci yerde bulunur, diğer yarısı cümlenin ortasında yer alır.

İfade cümlelerindeki ilk yer / ilk cümle parçası her şeyden önce cümleyi bir önceki cümleye bağlar. Konuşmacı cümlenin ilk parçası ile daha önce bilinen ya da söylenen ile bağlantı kurar. Bu nedenle burada sıkca işaret eden ya da temsil eden ifadeler kullanılır:

Thomas hat oft Ärger zu Hause. – Thomas'ın başı ev-

dekilerle sıkca derde girer.
Er fühlt sich bevormundet. – O davranışlarını kısıtlanıyormuş gibi hissediyor.
Deshalb will er ausziehen. – Bu nedenle evden taşınmak istiyor.
Das verstehen seine Eltern nicht. – Bu durumu ailesi anlamıyor.
Sie meinen es doch nur gut mit ihm. – Onlar sadece onun iyiliğini istiyorlar.

İlk cümle parçası genelde ifadenin başlangıç noktasını anlatır, yani cümlenin daha sonraki aşamasında hakkında bilgi verilecek konuyu başlatır.
Konuşmacı ifadesini, onun için önemli olan yeni kısmıyla da başlatabilir. Yani ifadenin çekirdeğini teşkil eden bilgiler ile de başlayabilir:

In ihrem Zimmer ist Kathrin nicht. – Kathrin odasında değil.
Nach Afrika will er fahren! – O Afrika'ya gidecekmiş!
Gut siehst du aus! – Sen iyi görünüyorsun!
So viel Geld habe ich noch nie auf einem Haufen gesehen. – Bu kadar parayı bir arada hiç görmedim.

Burada ifadenin ağırlık merkezini cümlenin başlangıcı oluşturur. Bu soru cümlesinde de böyledir. Bu nedenle soru kelimeleri cümlede ilk sırayı alır:

Wo sind meine Zigaretten? – Sigaralarım nerede?
Wie teuer ist das? – Bu kaç paradır?
Was hat er dazu gesagt? – Bununla ilgili ne dedi?
Mit wem gehst du heute Abend aus? – Bu akşam kiminle çıkıyorsun?
Warum ist die Banane krumm? – Muz neden yamuktur?

6.4 Cümle parçalarının cümle ortasındaki (arasındaki) yeri – Die Stellung der Satzglieder in der Mitte

Parantez arasında, yani cümlelerin orta bölümünde temel / esas olay ifadesi yer alır. Burada genelde esas ifadenin ayrıntılı parçaları görülür. Sadece bu bölümde birden fazla ifade (tamlama ve ayrıntılı) bir arada olur. Bunlar tarz ve görevlerine göre sıraya / dizime girerler. Orta bölümdeki bu dizimde oldukca karışık kurallar uygulanır. Özet olarak şöyle denilebilir: Cümlenin vazgeçilmez parçaları olan tamlamaların "Ergänzungen", ayrıntılı bildirimlerden "Angaben" daha sabit yerleri vardır.

Cümle ortasında birden fazla tamlama bulunursa, kurala göre öncelikli olarak, daha önce adı geçen ya da bilinen kişiyi ya da eşyayı adlandıranlar yer alır. Bunlar şahıs ve işaret zamirleridir ("ich, ihm, uch, das" vs.) ve şahıs çekimli fiilden hemen sonra, yani cümlenin en zayıf yerinde bulunurlar. Zamirler arasındaki sıra ise şöyledir:

"Subjekt – Akkusativergänzung – Dativergänzung"

özne - -i hali tamlaması - -e hali tamlaması:

> Heute habe ich es ihm endlich gesagt. – Sonunda bu gün ona (onu) söyledim.
>
> Kannst du ihn mir mal zeigen? – Bana onu bir gösterebilir misin?
>
> Warum hat er es euch verboten? – Niye onu size yasakladı?
>
> Wann könnt ihr sie uns schicken? – Ne zaman bize onları gönderebilirsiniz?

Zamirlerden sonra daha ağırlıklı, geniş kapsamlı tamlamalar "Ergänzungen" (isimler - "Substantive" ve isim grupları - "Substantivgruppen") gelir. Önce belli bir halde bulunanlar (Özne - "Subjekt", -e hali tamlaması - "Dativergänzung", -i hali tamlaması – "Akkusativergänzung") yer alır. "Normal" söz diziminde, yani belli bir cümle parçasının özellikle vurgu istemediği bir cümlede, isim tamlamaları "substantivische

Ergänzungen" zamirlerden ayrı bir dizim sırasına tabidirler. Burada –e hali "Dativ", -i halinden "Akkusativ" önce gelir:

> Gestern hat die Komission der Regierung ihren Bericht vorgelegt. – Dün komisyon hükümete raporunu sundu.
>
> Zwei Stunden lang zeigte Norbert den Gästen die Urlaubsdias. – Norbert iki saat boyunca misafirlere tatil resimlerini gösterdi.
>
> Wenn die Bank dem Kunden das Geld nicht aushändigt, ...- Eğer banka müşteriye parayı vermezse, ...

Diğer geri kalan tamlamalar (yani "Präpositional-, Adverbial-, Gleichsetzungsergänzungen") son cümle parçaları olarak son parantezden hemen önce, yani cümlenin sonunda yer alırlar:

> Habe ich euch in den letzten Tagen nicht mehrfach daran erinnert? – Size onu son günlerde defalarca hatırlatmadım mı?
>
> Wusstest du, dass Stefan schon seit drei Jahren in Irland lebt? – Stefanın üç yıldan beri İrlandada yaşadığını biliyor muydun?
>
> ..., weil sie nach ihrer Operation nie wieder ganz gesund geworden ist. – Ameliyatından sonra artık hiç tam sağlığına kavuşamadığından dolayı...
>
> Er will trotz der schlechten Berufsaussichten unbedingt Lehrer werden. – O, kötü istihdam ihtimatlerine rağmen muhakkak öğretmen olmak istiyor

Serbest cümle parçalarının, yani ayrıntılı bildirimlerin "Angaben" yerleri, öncelikle cümlenin hangi bölümü ile ilişkili olduklarına bağlıdır. Zaman, yer ve neden belirten belirteçler "adverbiale Bestimmung (der Zeit, des Ortes, des Grundes") genellikle olayın bütünü ile ilgili bilgi verirler ve bütün cümle ile ilişkilidirler. Ağırlıklı olarak orta cümle bölümünün ortasında, genelde zamir ve geri kalan tamlamalar arasında yer alırlar:

Sie hat uns stundenlang von ihrem Urlaub erzählt. – O bize saatlerce tatilini anlattı.
Angeblich hatten sie in Österreich immer schönes Wetter. – Söylediklerine göre (sözde) Avusturya'da bulunduğu sürece hava iyimiş.
Sollen wir zur Feier des Tages eine Flasche Sekt aufmachen? – Günü kutlamak için bir şişe şampanya açalım mı?

Tarz ayrıntıları bildirimleri, yani bir olayın ya da hareketin oluş şeklini ve tarzını anlatan ayrıntılar (↑448) yüklem ile ilişkilidirler. Bu nedenle parantezin sağdaki bölümünün hemen önünde ya da en azından parantezin sağ bölümüne akın bulunurlar:

Er kann seit seinem Skiunfall nicht mehr gut laufen. – O geçirdiği kayak kazasından beri iyi yürüyemiyor.
Ich habe ihm die Papiere doch gestern eigenhändig übergeben. – Ben ona dün kağıtları kendi elimle verdim.
Sie müssen diese Zahen bitte noch einmal sorgfältig überprüfen. – Lütfen bu sayıları bir daha dikkatlice kontrol etmelisiniz.

462 Bir içeriğin ne kadar geçerli olduğunu bildiren ayrıntıların ("vielleicht - belki, nicht - değil, ↑449) çeşitli yerlerde bulunma imkanları vardır. Örneğin eğer bir geçerlilik tümüyle olumsuzlaştırılacaksa (reddedilecekse), "nicht" mümkün olduğunca arkada, cümlenin çekirdeği olan fiilin önünde yer alır:

Jedenfalls hat sie ihn gestern nicht besucht. – Ne olursa olsun o onu dün ziyaret etmedi.

Eğer olumsuzlaştırma sadece cümlenin bir parçasını kapsayacaksa, olumsuzlaştırma edatı bu parçanın hemen önüne gelir:

Jedenfalls hat sie ihn *nicht* gestern besucht.
Jedenfalls hat sie nicht ihn gestern besucht.
Jedenfalls hat *nicht* sie ihn gestern besucht.

Genelde böyle bir ifade "sondern - aksine" ilavesi ile düzeltilir:

> Jedenfalls hat sie ihn nicht gestern besucht, sondern schon vor drei Tagen.
> – Ne olursa olsun, o onu dün ziyaret etmedi, aksine daha üç gün önce (ziyaret etti).

Buna "Wort- oder Satzgliedverneinung – kelime ya da cümle parçası olumsuzlaştırması" denir. Bu, bütün cümlenin olumsuzlaştırılması değildir.
Diğer ayrıntılara göre "nicht – değil" kelimesinin cümlede oldukça sabit bir yeri vardır. Her zaman diğer geçerlilik ya da değerlendirme ayrıntılarından sonra, ama tarz ayrıntlarından önce gelir:

> Er kommt heute wahrscheinlich nicht. – O herhalde bugün gelmiyor.
> Ich kann nicht gut singen. – Ben iyi şarkı söyleyemem.
> Du hast vielleicht nicht fest genug 'draufgedrückt. – Sen belki yeterince bastırmamışsındır.
> Sie fährt sicher nicht Auto. (= sicherlich / bestimmt nicht) – O kesin arabayı kullanmıyordur.
> Sie fährt nicht sicher Auto. (= Ihre Fahrweise ist nicht sicher) – O emniyetli araba kullanmıyor.

6.5 Parantez dışı – Die Ausklammerung

Genelde bütün cümle parçaları parantezin önü ile arkasında bulunurlar. Kural olarak cümle, sağ parantez ile biter. Bazen bir cümle parçası bu sağ parantezden sonra gelir ve böylece cümlenin bir bölümü daha oluşur. Parantezden sonraki bu cümle bölümü hiçbir cümle çeşidinde gerekli değildir. (Buna karşın ifade cümlelerinde parantezden önce bir bölümün olması zorunludur). Parantezden sonraki son bölüm bir kaçma yeri / durağı "Ausweicheplatz" olarak görülür ve parantezin fazlasıyla cümle parçalarına boğulmasını önler.
Her cümle parçasının buraya (bu yere) atanması mümkün değildir. Genelde parantez dışına alınması mümkün olan sadece

Präposition'lu tamlamalar ve hal belirleyen bazı ifadelerdir:

Wir haben lange warten müssen auf seine Entscheidung. – Onun kararını uzun süre beklemek zorunda kaldık.
Sie hat sich riesig gefreut über dein Geschenk. – O, senin hediyene çok sevindi.
Eva ist in die Stadt gegangen zum Einkaufen. – Eva alış veriş için şehire gitti.
Bei uns hat es geschneit heute Morgen. – Bizim buralarda bu sabah kar yağdı.
Viele sind zu spät zur Arbeit gekommen wegen der schlechten Strassenverhältnisse.
– Birçok (kişi) kötü yol koşullarından dolayı bugün işe geç geldi.

Karşılaştırma ayrıntıları hemen hemen her zaman parantez dışına çıkartılırlar:

Heute hat es mehr geschneit als gestern.
- Bugün dünden (düne göre) daha çok kar yağdı.
("Heute hat es mehr als gestern geschneit" daha ender kullanılır).
Ich werde das nie so gut hinbekommen wie du.
- Ben bunu hiçbir zaman senin kadar iyi yapamayacağım.
Nichts ist schwerer zu ertragen als eine Reihe von schönen Tagen.
- Birkaç güzel günden daha zor tahammül edilecek hiçbir şey yoktur.

Günlük konuşma dilinde cümlenin kurulması planlanırken unutulan parçalar, parantez dışı cümle parçası ile ilave edilir. Bu parçaların vurguları ya da öne çıkarılma özellikleri yoktur:

Hast du schon die Nachrichten gesehen heute Abend? – Bu akşamki haberleri gördün mü?

Ihr könnt ruhig mitkommen zu den Schneiders. – Siz de (tabiki bizimle) Schneider'lere gelebilirsiniz.

Sıkça da –hem konuşma hem de yazı dilinde- bir cümle parçası cümle parantezinin dışına çıkarılır. Konuşmacı bu parçaya böylece özel bir ağırlık vermek ister. (Reklamcılıkta bu tür ifadeler özellikle yarar sağlar):

Ich muss ihn wieder finden, unter allen Umständen! – Onu tekrar bulmam lazım, her halukarda.

Wir sind für Sie da. Jederzeit. – Biz size yardıma hazırız. Her zaman.

Machen Sie mit bei unserem grossen Gewinnspiel! – Büyük şans oyunumuza siz (de) katılın!

Sie können uns auch anrufen, zum Ortstarif. – Bize telefon da edebilirsiniz, yerel tarife üzerinden.

Parantez dışına atılmış bu cümle parçası, böylece belli bir bağımsızlık kazanır. Konuşma dilinde bu durum, bu parçadan önce yapılan bir duraklama / ara verme ile anlaşılır. Yazı dilinde ise bu parça, bir noktalama işareti ile (virgül, nokta) cümlenin geri kalan parçasından ayrılır. Önemli bir cümle parçası kapsamlı olursa, yani ilaveler içerirse ya da bir sıralamadan ibaret ise parantez dışına alınır:

In Gleis drei fährt jetzt ein der verspätete ICE 537 von Stuttgart nach Köln über Mannheim, Mainz, Koblenz, Bonn.

- Mannheim, Mainz, Koblenz, Bonn üzerinden gecikmeli gelen Stuttgart- Köln ICE 537 (hızlı treni) şu an üçüncü perona girmek üzere:

Für das leibliche Wohl der Gäste war bestens gesorgt mit Kaffee und Kuchen, Bratwurst, Steaks, vielen Salaten, Bier und Wein.

- Misafirlerin sağlığı için kahve, pasta, sosis, bonfile, birçok salata türü, bira ve şarabın en iyisi sağlandı.

Parantezin dışına alma ile, dinleyicinin ya da okuyucunun uzun süre yüklemin tamamlanmasını beklemesi önlenir. Böylece

cümle daha kolay anlaşılır ve daha açık kavranır. Bilhassa cümlenin ikinci parantezi ayrılabilir fiillerin ilk hecesinden oluşursa, bu küçük kelimenin uzunca bir cümlenin sonuna atılması (parantez dışı ile) önlenir:

In Gleis drei *fährt* jetzt der verspätete ICE 537 von Stuttgart nach Köln über Mannheim, Mainz, Koblenz, Bonn *ein*.
- In Gleis drei *fährt* jetzt *ein* der verspätete ICE 537 ...

İlgi cümleleri ile genişletilen ya da kendileri cümle şeklinde olan cümle parçaları kapsamlıdır. Yan cümleler bu nedenle esas olarak cümle parantezinin dışına alınırlar. (↑ bununla ilgili 481, 488).

7 Yan cümleler – Nebensätze

7.1 Yan cümlelerin belirlenmesi ve tasnifleri – Bestimmung und Einteilung der Nebensätze

465 Tek tek belli kişilerin, nesnelerin ve durumların söz konusu olduğu basit konular, basit cümlelerle ifade edilebilir. Daha karışık ilişkileri, örneğin iki olay arasındaki zamansal ilişkiyi, bir olayın meydana geliş nedenini ve koşullarını açıklamak için genelde basit bir cümle yeterli değildir. Çünkü cümle parçaları, yani kelimeler ve kelime grupları böyle daha büyük ilişkileri sadece sınırlı olarak anlatabilirler.

Bu nedenle cümle parçaları yerine çokca cümleler kullanılır. Başka bir cümlenin bir cümle parçasını temsil eden cümlelere yan cümleler "Nebensätze" denir. Bunlar yalnız başına bulunamazlar, esas cümlenin alt konumundadırlar ve sadece ana cümle ile birlikte bir ifade oluşturabilirler:

Yan cümleler ana cümlenin bir cümle parçasını (bir tamlamayı "Ergänzung" ya da belli ayrıntılı bildirimleri "bestimmte Angaben") temsil ederler. Buna "Gliedsatz – kısım cümlesi" de denir:

Weil das Wetter schlecht war, wurde der Ausflug verschoben. – Hava kötü olduğu için, gezi ertelendi.

Buradaki yan cümle neden bildiren belirteç "adverbiale Bestimmung des Grundes" yerini almıştır. İlgili ifadenin basit cümle şekli şöyle olur:

Wegen des schlechten Wetters wurde der Ausflug verschoben. – Kötü hava dolaysıyla, gezi ertelendi.

Yan cümleler "Beifügung" ("Attribut") olarak da kullanılır ve bu durumda bütün cümle parçasını değil, cümle parçasının sadece bir kısmını temsil ederler:

Das Auto, das dem Freund gehört – das Auto des Freundes.

Buna göre yan cümleleri, ana cümlede temsil ettikleri kısımlara göre üç gruba ayırmak mümkündür:

"Ergänzungssätze" - Tamlama cümleleri	Wer nicht hören will, muss fühlen. - Dinlemek istemeyen, hissetmelidir. Ich weiss, dass du das kannst. - Bunu yapabildileceğini biliyorum.
"Adverbialsätze" - Belirteç cümleleri	Wenn es regnet, fahren wir nicht. - Yağmur yağarsa, gitmeyiz. Er kommt morgen, um sich zu verabschieden. - O yarın vedalaşmak için geliyor.
"Attributsätze" - İşaret / vasıf bildiren cümleler	Hunde, die bellen, beissen nicht. - Havlayan köpekler ısırmazlar. Mein Entschluss, morgen abzureisen, steht fest. -Yarın yolculuğa çıkacağım kararı kesindir.

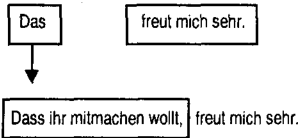

Yan cümlelerin çeşitli şekilleri vardır. En çok görülen tipik şekillerinde ana cümle ile bağlantı kuran belli bir başlangıç kelimesi (başlatan kelime) vardır ve yüklem cümlenin sonundadır. En önemli yan cümle şekilleri:

"unterordnende Konjunktion als Einleitewort" ("Konjunktionalsatz") - Alt sıralama başlatan bağlaç	Es ist nicht sicher, ob sie noch kommt. - Onun daha gelip gelmeyeceği kesin değildir Als es dunkel wurde, kehrten sie um. - Hava kararınca, geri döndüler.
"Relativpronomen als Einleitewort" (' Relativsatz") - Başlangıç kelimesi olarak ilgi zamiri	Kennst du den Mann, der dort steht? - Şurda duran adamı tanıyormusun? Ich habe alles gesagt, was ich weiss. - Bildiğim her şeyi söyledim.
"w-Wort (wer, wo, wie ...) als Einleitewort" ("w-Satz, indirekter Fragesatz") - w- kelimesi ("w" harfi ile başlayan kelime) (kim, nerede, nasıl, ...) ile başlayan yan cümleler (w- cümlesi, dolaylı soru cümlesi)	Zeig ihr, wie man das macht. - Bunun nasıl yapıldığını göster ona. Wissen Sie, wo Herr Müller ist? - Bay Müller'in nerede olduğunu biliyor musunuz?
"Verb in Infinitivform" ("Infinitivsatz") - mastar şeklinde fiil (mastar cümlesi)	Vater werden ist nicht schwer. - Baba olmak zor değildir. Ich freue mich, euch wieder zu sehen. - Sizi tekrar gördüğüme sevindim.
"Verb in Partizipform" ("Partizipialsatz") - Ortaç şeklinde fiil (ortaç cümlesi)	Vor Aufregung zitternd, brachte sie kein Wort heraus. - Heyecandan titreyerek ağzından tek sözcük çıkmadı. Von Buhrufen begleitet, verliess er den Saal - Yuh sesleri eşliğinde salonu terketti.

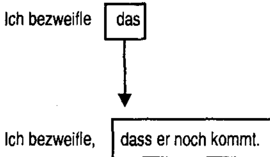
7.2 Tamlama cümleleri – Ergänzungssatze

468 Bir tamlama yerine yani cümlenin gerekli, vazgeçilmez bir parçası yerine kullanılan yan cümleler tamlama cümleleri "Ergänzungssätze" olarak adlandırılır. Bir tamlama sadece şahısları ya da nesneleri değil, aksine bütün bir mahiyeti ifade edecekse, bir cümle olarak oluşturulur. Çoğunlukla özne "Subjekt" ve –i hali tamlaması "Akkusativergänzung" bir cümle şeklinde olurlar. Özne "Subjekt" rolündeki yan cümlelere özne cümleleri "Subjektsätze" denir:

Bu (sizin katılma isteğiniz) beni çok sevindirdi.

Bir –i hali tamlaması "Akkusativergänzung" yerine kullanılan yan cümlelere tümleç (nesne) cümleleri "Objektsätze" de denir:

Ben bundan (oun hâlâ geleceğinden) emin değilim / şüpheliyim.

Özne ve tümleç cümleleri "Subjekt- und Objektsätze" çoğunlukla "dass" ile başlatılırlar, bunun yanında "ob" ve "w- cümleleri" ile mastar cümleleri de vardır:

> Ob wir bis morgen fertig werden ist sehr zweifelhaft. – Yarına kadar bitireceğimiz şüphelidir.
> Er prüfte, ob noch genug Öl im Tank war. – Depoda yeterli yakıtın olup olmadığını kontrol etti.
> Wer sich in Gefahr begibt, kommt darin um. – Kendini tehlikeye atan, kurtulamaz.

Stellen Sie bitte mal fest, wann wir den Kunden das letzte mal gewarnt haben.
– Müşteriyi en son ne zaman uyardığımızı lütfen bir tespit edin.
Bei diesem Wetter schneller als 100 zu fahren kann gefährlich werden. – Bu havada 100'den hızlı gitmek tehlikeli olabilir.
Der Angeklagte behauptete, zur fraglichen Zeit nicht am Tatort gewesen zu sein.
– Sanık, söz konusu saatte olay yerinde olmadığını iddia etti.

469 Tümleç cümleleri "Objektsätze" söylemeyi ve düşünmeyi ifade eden fiillerin bulunduğu (ana) cümlelerde sıkça görülür.
Bu fiiller örneğin:

antworten - cevaplamak, behaupten – iddia etm., berichten – rapor etm / anlatmak, erwiedern – karşılık vermek, erzählen - anlatmak,
glauben - inanmak, meinen – düşüncesinde olm., sagen - söylemek vermuten – tahmin etm., versichern – garanti etm.,
versprechen – söz vermek.

Tümleç cümlesinde birinin söylediği tekrar edilir (dolaylı konuşma "indirekte Rede" ↑145). Böyle bir cümle "dass" ile başlatılır. Ancak kural olarak y alnızca (ifade cümlelerinde) ana cümlelerde görülen biçimiyle de karşımıza çıkabilir, yani fiilin ikinci sırada bulunduğu biçimiyle:

Der Angeklagte behauptete, er sei zur fraglichen Zeit nicht am Tatort gewesen.
- Sanık, öz konusu saatte olay yerinde olmadığını iddia etti.
Die Gefangenen berichteten, sie seien gefoltert worden.
-Tutuklular işkence gördüklerini söylediler.
Wir glaubten schon, du hättest uns ganz vergessen. –

Bizi artık tamamen unuttuğunu düşünmüştük.
Ich meine, wir sollten es noch einmal versuchen. – Bence bir daha denememiz gerekir.
Er sagt, er müsse gleich wieder gehen. – O hemen geri gitmesi gerektiğini söylüyor.

Bu gibi durumlarda da bir "bağımlı ana cümle"den "abhängiger Hauptsatz" söz edilir. Söz konusu olanın bir "bağımlı ana cümle" olduğu, fiilin "isteme kipi"nde "Konjunktivform" oluşundan.

Diğer tamlamalar içinden sadece Präposition'lu tamlama ötekilere oranla sıkça cümle şeklinde görülür. Fakat kural olarak ana cümle, ilgili Präposition'u içeren bir belirteç bulundurur. Bununla ("Präpositionaladverb" ile) yan cümleye işaret edilir, yani yan cümle bunun açılımını yapar:

Alles hängt davon ab, wie er sich entscheidet. – Herşey, onun nasıl karar vereceğine bağlıdır.
Sie kümmert sich darum, dass die Gäste etwas zu trinken bekommen. – O misafirlerin içecek birşeyler almaları ile ilgileniyor.
Wir freuen uns (darüber), dass es doch noch geklappt hat. – Bunun yine de gerçekleştiğine sevindik.
Kann ich mich darauf verlassen, dass der Termin eingehalten wird? – Randevuya uyulacağına güvenebilir miyim?

Yan cümleyi haber veren böyle bir ilgi kelimesi "Bezugswort ("Korrelat") başka tamlama cümlelerinde de vardır:

Wem Gott ein Amt gibt, dem gibt er auch Verstand. – Tanrı görev verdiğine akıl da verir.
Endlich war er (das), was er schon immer werden sollte. – O nihayet her zaman olması gereken oldu.
Bleib (so), wie du bist. – Olduğun gibi kal.

"es" ile çok sık özne cümleleri öne alınırlar:

Es wundert mich nicht, dass er immer müde ist. – O-

nun her zaman yorgun (uykulu) olması beni şaşırtmıyor.

Es ist nicht sicher, ob die Vereinbarung überhaupt zustande kommt. – Sözleşmenin gerçekten gerçekleşeceği kesin değil.

Es macht mir keinen Spass, immer dieselbe Arbeit zu verrichten. – Her zaman aynı işi yapmak hoşuma gitmiyor.

Özne cümlesi ana cümleden önce gelirse, "es" kullanılmaz:

Dass er immer müde ist, wundert mich nicht.

Ob die Vereinbarung überhaupt zustande kommt, ist nicht sicher.

7.3 Belirteç görevi yapan cümleler – Adverbialsätze

Belirteç görevi yapan serbest / bağımsız bir belirleme (hal durum belirlemesi "Umstandsbestimmung") bir cümle olarak kullanılırsa, buna belirteç görevi yapan cümle "Adverbialsatz" denir:

Nach dem Essen	gingen wir spazieren.	Yemekten sonra gezmeye gittik
↓		
Nachdem wir gegessen hatten,	gingen wir spazieren.	Yemek yedikten sonra gezmeye gittik.

Eğer konuşmacı iki olayı birbiriyle ilişkilendirmek isterse, belirteç görevi yapan basit belirleme yerine belirteç görevi yapan cümleler kullanır. Mesela bir olay, başka bir olayın nedeni ya da koşulu olduğu ifade edilmek ya da iki olay arasında bir çelişkinin olduğu belirtilmek isteniyorsa, vs. gibi. Her seferinde hangi ilişkinin kastedildiği aslında belirteç görevi yapan yan cümleyi başlatan bağlaçtan "Konjunktion" anlaşılır. Belirteç görevi yapan cümlelerle ifade edilebilen en önemli içeriksel ilişkiler şunlardır:

Zaman - Zeit

İki olay arasındaki zamansal ilişkiyi ifade etmek için birçok bağlaç "Konjunktion" vardır. Bunlar, –fiilin de zamana göre çekimi dahil- yan cümledeki ("Temporalsatz") olayın ana cümlede belirtilen olaydan önce mi ("Vorzeitigkeit"), aynı anda mı ("Gleichzeitigkeit") yoksa ana cümlede zikredilen olaydan sonra mı ("Nachzeitigkeit") olduğunu ifade ederler. "Als, während, wenn, wie, sobald, solange" gibi bağlaçlarla iki olayın aynı anda meydana geldiği, yani zamansal olarak –en azından kısmen- çakıştıkları ifade edilir:

Als sie zur Tür hereinkam, klingelte das Telefon. – O, kapıdan içeri girerken / girdiği sırada, telefon çaldı.

Während sie im Urlaub waren, ist bei ihnen eingebrochen worden. – Onlar tatildeyken, evlerine hırsız girmiş.

Sag mir gleich Bescheid, wenn du da bist. – Varır varmaz, bana hemen haber ver.

Wir gehen los, sobald es aufhört zu regnen. – Yağmur kesildiği an gideceğiz.

Fiil bir geçmiş zaman şeklinde ise ve "als" yerine "wie" kullanıldığında ifade tarzı, günlük konuşma dilinde kullanılan halk ağzındaki gibi olur:

Wie ("als" kullanılması daha iyi olur) ich im Krankenhaus war, hat sie mich oft besucht.

- Ben hastanedeyken, o beni sık sık ziyaret etti.

Başka bağlaçlar "Konjunktionen" iki olayın zaman açısından birbirini takip ettiklerini belirtirler. Eğer daha önce meydana gelen olay yan cümle ile ifade edilmek istenirse, "nachdem, als, seit(dem)" gibi bağlaçlar kullanılır:

Nachdem er die Daten zusammengestellt hat, gibt er sie in den Computer ein.

– O verileri derleyip topladıktan sonra, onları bilgisayara yükledi.

Als sie gerade die Wäsche aufgehängt hatte, fing es an zu regnen. – Çamaşırları astığı anda yağmur yağmaya başladı.
Er hat sich sehr verändert, set(dem) er arbeitslos ist. – İşsiz olduğundan beri çok değişti.

"seitdem" devam eden olayı, "nachdem" bir zamanın başlangıç noktasını belirtir. Bu nedenle bu iki bağlaç birbirinin yerini tutmaz.

Yanlış: Nachdem er verheiratet ist, kommt er nicht mehr oft zu uns.
Doğru: Seitdem er verheiratet ist, kommt er nicht mehr oft zu uns. – O evlendiğinden beri artık bize sık gelmiyor.

"bevor, ehe, bis" kelimelerini içeren yan cümleler zaman açısından (eğer varsa) bir olaydan sonraki olayı anlatırlar:

Bevor er in unserer Firma anfing, war er im Ausland. (= Erst war er im Ausland, dann hat er in unserer Firma angefangen.)
- Bizim şirkette başlamadan önce yurtdışındaydı.
Wir müssen etwas unternehmen, bevor ein Unglück geschieht. (= Wir müssen etwas unternehmen, sonst geschieht ein Unglück.)
- Bir kaza / felaket olmadan (önce) bir şeyler yapmalıyız.
Hör auf zu rauchen, ehe es zu spät ist. – Geç olmadan sigara içmeyi bırak.
Ehe er ein Wort sagen konnte, war sie verschwunden. – O tek bir kelime söyleyemeden o kayboldu.
Wir blieben draussen sitzen, bis es dunkel wurde. – Karanlık oluncaya kadar dışarda oturduk.

Olumsuz bir ana cümlesinden sonra "ehe, bevor" kelimeli bir yan cümle olumsuz olmaz:

Wir können nichts unternehmen, ehe der Bescheid da

ist. (" Wir können nichts unternehmen, ehe der Bescheid nicht da ist" değil).
- Karar elimze geçmeden bir şey yapamayız.
Ich gehe nicht weg, bevor du mir eine Antwort gegeben hast. (" Ich gehe nicht weg, bevor du mir keine Antwort gegeben hast" değil).
- Sen bana bir cevap vermeden gitmeyeceğim.

Sadece yan cümle ana cümleden önce gelirse, olumsuz olabilir:

Ehe der Bescheid nicht da ist, können wir nichts unternehmen.
Bevor du mir keine Antwort gegeben hast, gehe ich nicht weg.

Neden – Grund

Neden belirten yan cümleler ("Kausalsätze") "weil" ya da "da" ile başlatılır:

Ich glaube ihm nicht mehr, weil er mich schon ein paar mal angelogen hat.
- Bana birkaç defa yalan söylediği için ona artık inanmıyorum.
Da heute Sonntag ist, können wir länger schlafen. – Bugün pazar olduğu için, uzun uzun uyuyabiliriz.

"Weil" cümleleri daha sık ana cümlelerden sonra gelir, "da" ve "weil" çoğunlukla, ama her zaman değil, birbirinin yerine geçebilirler. Örneğin: "warum / weshalb / weswegen" sorularına cevap cümlesi olarak sadece bir "weil" cümlesi mümkündür:

Warum kommst du erst jetzt? – Weil ("da" kullanmak mümkün değil) ich aufgehalten worden bin.
- Neden geciktin / (ancak) şimdi geliyorsun? – Çünkü (yolda) alıkoyuldum.

Bazen "weil" cümlesinde bir konunun nedeni belirtilmez, ancak bu konunun nedeni kabul edilmiş olur. Yani çıkarılan sonuç dile getirilir:

Es hat offenbar geregnet, weil die Strasse nass ist. (= Daraus, dass die Strasse nass ist, schliesse ich, dass es geregnet hat).
- Besbelli ki yağmur yağmış, çünkü cadde ıslak. (= Caddenin ıslak olmasından, yağmur yağdığı sonucu çıkarıyorum).

Fährst du länger weg, weil du den grossen Koffer nimmst? – Uzun süreliğine mi gidiyorsun, çünkü büyük valizi almışsın / alıyıorsun.

Fiilin ikinci sırada yer alması halinde *weil* için (↑382'ye bkz.) "denn" de neden bildiren bir cümleyi başlatır, ama bu, alt sıralı bir yan cümle değil de, aksine eşit sıralı (sıradan) bir ana cümlesi olur (↑382).

Şart (cümlesi) - Bedingung

Şart cümleleri ("Konditionalsätze") herşeyden önce "weil" ve "falls" ile başlatılırlar. Sadece "falls" her zaman açıkça bir şart ifadesi içerir. "Wenn" kullanıldığında, sıkça bir şart ifadesi mi yoksa bir zaman ilişkisi ifadesi ("Zeitverhältnis") mi olduğu ayırdedilemez:

Falls das Geld nicht reicht, bezahle ich mit einem Scheck. – Para yetmezse, bir çekle ödeyeceğim (öderim).
Wenn du auf mich gehört hättest, wäre das nicht passiert. – Beni dinleseydin, bu olmazdı.
Sie können gern noch länger bleiben, wenn Sie möchten. – Eğer isterseniz, daha kalabilirsiniz.
("Konditional und zeitlich"): Wenn zwei sich streiten, freut sich der Dritte. – İki kişi kavga ederse, üçüncü kişi sevinir.

Şart cümleleri, cümleyi başlatan bağlaç olmaksızın da başka bir şekilde, yani fiilin başta olduğu bir cümle şekli ile kurulabilirler. Bu şekildeki ifadelerde kural olarak yan cümle ana cümleden önce gelir:

Besteht man die Prüfung nicht, kann man sie in einem halben Jahr noch einmal wiederholen.

- İnsan sınavı kazanmazsa (sınav kazanılmazsa), altı ay sonra tekrarlamak mümkündür.
Kommst du heut nicht, kommst du morgen. – Bugün gelmezsen, yarın gel.
Hättest du auf mich gehört, (dann) wäre das nicht passiert. – Beni dinleseydin, bu olmazdı.

Şartlı belirlemeler belli bir anlamda ortaç gibi "Partizipialfügung" kullanılır:

Im Grunde genommen – aslında / esas olarak, realistisch betrachtet – gerçekci gözle bakılırsa, auf die Dauer gesehen – süre gözönünde bulundurulduğunda rein praktisch gesehen – (konuya) sadece uygulama yaklaşılırsa, besser gesagt – daha doğrusu / daha açık(cası), anders ausgedrückt – başka ifade ile.

Karşıt cümle karşıtlık – Gegensatz (Widerspruch)

"obwohl, obgleich, obschon, wenn, auch" ile başlayan yan cümleler ("Konzessivsätze" karşıt cümleler) iki konu arasında bir ilişkinin olduğunu ifade ederler:

Obwohl die Sonne scheint, ist mir kalt. (Normalerweise ist es einem warm, wenn die Sonne scheint).
- Hava güneşli olduğu halde, üşüyorum.
Sie geht zur Arbeit, obwohl sie krankgeschrieben ist. – Hasta raporu olduğu halde işe gidiyor.
Obgleich er viel getrunken hatte, fuhr er mit dem Wagen. – Her ne kadar çok içtiyse de araba ile gitti.
Ich komme mit, wenn ich es mir auch eigentlich nicht leisten kann.
– Aslında maddi açıdan gelecek durumum olmadığı halde ben de (sizinle) geleceğim

Birbirini takip etme / neden-sonuç - Folge

Bir sonucu ya da bir etkiyi bildiren yan cümleler ("Konsekutivsätze") her zaman ana cümleden sonra gelirler. Cümleyi her şeyden önce "(so)dass" bağlacı başlatır:

Frank hatte einen Unfall, sodass er heute leider nicht kommen kann.

– Frank bir kaza geçirdi; bu nedenle bugün ne yazık ki gelemiyor.

Er stellt das Radio immer so laut, dass sich die Nachbarn beschweren.

– O radyoyu her zaman çok açıyor; bu yüzden komşular şikayet ediyor.

Sonuç ilişkisi hemen hemen hep bir cümle şeklinde –bir cümle parçası ile değil- ifade edilir.

Amaç - Zweck

Bir amaç ya da niyet belirtecek yan cümleler ("Finalsätze") çoğunlukla "um zu + Infinitiv" ya da "damit" ile başlatılırlar:

Iss, damit du gross und stark wirst. – Yemeğini ye ki, büyük ve güçlü olasın.

Er besucht Fortbildungskurse, um sich für eine bessere Stelle zu qualifizieren.

– Daha iyi bir iş yerine girebilmesi (kabul edilmesi) için geliştirici / eğitici kurslara gidiyor.

"um zu" ile oluşturulan bir mastar cümlesi "Infinitivsatz" genelde ana cümlenin öznesine göndermede bulunur. Bu cümle, ana cümledeki özneyi içerir:

Sie nimmt Tabletten, um sich vor einer Erkältung zu schützen. (= Sie will sich vor einer Erkältung schützen).

- Nezleden korunmak için hap alıyor.

Örneğin aşağıdaki gibi söylem olmaz:

Er bezahlt die Leute, um zu arbeiten und nicht zu faulenzen. (Denn nicht er will ja arbeiten, sondern die Leute sollen arbeiten).

Faklı özne olması halinde, sadece "damit" ifadesi ile

bir sonuç cümlesi “Finalsatz” oluşturulur:

Er bezahlt die Leute, damit sie arbeiten und nicht faulenzen.

- O, adamlara çalışmaları ve tembellik etmemeleri için para ödüyor.

Mastar cümlesini, i-hali tamlaması “Akkusativergänzung” ile ilişkilendirmek, yalnızca “senden” ve “schicken” fiilleri söz konusu olduğunda mümkündür (bir kişiyi tanımladığı sürece):

Ich habe die Kinder zum Bäcker geschickt, um Brötchen zu holen. (= Die Kinder sollen Brötchen holen).

- Çocukları ekmek almaları için fırına gönderdim.

Tarz ve çeşit – Art und Weise

Bir hareketin tarzını, çeşidini, bir eylemin aracını ya da ona eşlik eden koşulları açıklayan yan cümleleri, hal cümleleri “Modalsätze” adı altında toplamak mümkündür. Bu cümlelerin oluşturulmasında kullanılan tipik bağlaç “indem” ifadesidir:

Sie wich vor ihm zurück, indem sie erbleichte. – Onun önünden rengi solarak çekildi.

Er machte sich bemerkbar, indem (dadurch, dass) er schrie und winkte. – Bağırarak ve el sallayarak dikkati kendine çekti.

Er erklärte uns seinen Plan, indem (wobei) er mit langen Schritten im Zimmer auf und ab ging.

- Odada uzun adımlarla aşağı ve yukarı gidip gelerek bize planını açıkladı.

Aşağıdaki örnekte verilen karşılaştırmalı cümleler de hal cümleleri “Modalsätze” sayılırlar:

Es ging besser, als wir alle gedacht hatten. – Hepimizin düşündüğünden daha iyi gitti.

Die Sitzung hat nicht so lange gedauert, wie es zunächst den Anschein hatte.

– Toplantı başta göründüğü gibi uzun sümedi.
Er ging an mir vorbei, als wenn ich Luft für ihn wäre. – Bana aldırış etmeden önümden geçti gitti.
Sie lief davon, als ob sie verfolgt würde. – Sanki takip ediliyormuş gibi kaçtı.

7.4 Attribut cümleleri - Attributsätze

479 Bir cümle parçasının "Satzglied" tamamını değil, sadece bir kısmını içeren yan cümlelerdir:

Die Zimmer [zur Strasse hin] sind sehr laut.
↓
Die Zimmer, [die zur Strasse hin liegen,] sind sehr laut.

Caddeye bakan odalar çok gürültü olur.

Attribut cümlelerinin en önemli şekli, ilgi cümlesidir "Relativsatz". Bu cümle bir ilgi zamiri ile başlatılır. Bu ilgi zamiri, ana cümleyle yan cümleyi belli bir şekilde birbirine bağlar. İlgi zamiri, bir taraftan ana cümledeki isim ya da zamirle ilişkilenir ve ilişkilendiği bu kelimeden cinsiyetini ve sayısını (=tekil, çoğul) alır:

Ich kenne den Mann nicht, {
der ("Subjek"t - özne) dort steht
dem ("Dativergänzung" - -e hali tamlaması) Gaby gerade zulächelt.
den ("Akkusativergänzung" - -i hali tamlaması) du mir gezeigt hast.
mit dem ("Präpositionalergänzung" – Präposition'lu tamlama) Eva spricht.
}

Ben {
orada duran
şu anda Gabi'ye gülümseyen
bana gösterdiğin
Eva ile konuşan
} adamı tanımıyorum.

En çok kullanılan ilgi zamiri "der" dir. Diğerleri için (↑292) "welcher", (↑293) "was"9 ve (↑291) "wo" bkz.

480 İlgi cümlelerinde bir eşya / şey ya da şahıs daha yakından belirlenir. Bu belirlemeyi ikiye ayırmak mümkündür. Bazı ilgi cümleleri "Relativsätze" sadece ek (ilave) bir açıklama verirler. Bu durumda ana cümlenin ifades, ilgi cümlesi olsa da aynıdır:

Meine Eltern, die jetzt in Frankfurt wohnen, kommen uns am Wochenende besuchen.

- Şu an Frankfurt'ta ikamet eden ebeveynim bizi hafta sonu ziyaret edecek.

Kurt, der sonst nie krank ist, musste plötzlich operiert werden.

-Hiç hast olmayan Kurt'un aniden ameliyat olması gerekti.

Ancak ilgi cümlesi ile çoğunlukla bir sınırlama yapılır. Bu durumda ana cümle, ilgi cümlesi olmadan –genelde anlamsız- başka bir ifadeye sahip olur:

Hunde, die bellen, beissen nicht. – Havlayan köpekler ısırmazlar.

Artikel, die im Preis herabgesetzt sind, werden nicht umgetauscht. – Fiyatı düşürülen mallar değiştirilmez.

Jeder, der das 18. Lebensjahr vollendet hat, kann teilnehmen. – 18 yaşını doldurmuş olan herkes katılabilir.

Es gibt immer noch einige, die das nicht einsehen wollen. – Her zaman bunu anlamak istemeyen birileri vardır.

481 İlgi cümleleri çoğunlukla ilgi kelimesinden hemen sonra gelirler. Özellikle sınırlandıran ilgi cümleleri genelde ilgili olduğu kelimeden "Bezugswort" ayrılmazlar. Aksi halde, yani etkili bilgi sona bırakılırsa, yanlış anlaşılma olur.

Çoğunlukla biçem yönünden de özellikle uzun olan bir ilgi cümlesini parantez dışına atmak, yani ilgili kelimeden ayırarak cümle parantezinin sonuna atmak daha iyidir (↑455). Böylece okuyucunun ya da dinleyicinin çok uzun süre ana cümlenin fiilini beklemesi önlenir ve cümle yapısı daha açık olur:

"Heute habe ich das Buch, von dem ich dir erzählt habe und das ich letztes mal vergessen hatte, mitgebracht", yerine:

"Heute habe ich das Buch mitgebracht, von dem ich dir erzählt habe und das ich letztes mal vergessen hatte.
- Sana sözünü ettiğim ve geçen defasında unuttuğum kitabı sana bu gün getirdim"
kullanmak daha iyidir.

İlgi cümlesi sıkı ilişkili cümle parçalarını ayırsa bile yine de en iyisi sona atılmasıdır:

"Sie hatte plötzlich einen starken Widerwillen, den sie sich nicht erklären konnte, gegen Fleisch", yerine:

Sie hatte plötzlich einen starken Widerwillen gegen Fleisch, den sie sich nicht erklären konnte.

- Aniden ete karşı kendisinin açıklayamadığı kuvvetli bir iştahsızlık doğdu.

kullanmak daha iyidir.

İlgi cümlesi parantez sonuna atılırken ilgi kurulan ifadenin belli olmasına dikkat edilmelidir. Bir ilgi zamiri şekil itibariyle ana cümledeki iki isim "Substantiv" ile ilişkili olabilirse, kolayca yanlış anlaşılmaya ya da gülünç cümlelerin oluşumuna neden olabilir. Çünkü ilgi cümlesi genel olarak son uygun isimle ilişkilendirilir. Bu gibi durumlarda ilgi cümlesi parantez dışına çıkarılamaz, yani ilgi kelimesinden "Bezugswort" hemen sonra yer alır:

(Eindeutig – tek anlamlı): Sie stellte die Bücher, die sie abgestaubt hatte, wieder in die Regale.
- Temizlediği / tozunu aldığı kitapları tekrar rafa yerleştirdi.
(Mehrdeutig – çok anlamlı): Sie stellte die Bücher wieder in die Regale, die sie abgestaubt hatte.
- Temizlediği / tozunu aldığı kitapları (veya rafları belli değil) tekrar rafa kaldırdı.
Wir suchen eine wohnung, die verkehrsgünstig liegt, für eine vierköpfige Familie.
- Dört kişilik bir aile için ulaşım yönünden uygun bir daire arıyoruz.
Yanlış: "Wir suchen eine Wohnung für eine vierköpfige Familie, die verkehrsgünstig liegt.

Bazı ilgi cümleleri bir kişiyi ya da eşyayı ayrıntılı olarak belirlemezler, aksine, ana cümlede zikredilen konuyilişkili yeni bir düşünceyi ifade ederler. "devam eden ilişki cümleleri" denen "weiterführende Relativsätze" böyle cümleler kural olarak "was" ya da "wo + Präposition" ile başlatılır:

Er hat wieder eine Stelle bekommen, was ihn selbst am meisten wundert / womit niemand mehr gerechnet hatte / worüber die ganze Familie sehr froh ist.

- O tekrar bir iş yeri buldu, ki bu (durum) en fazla kendisini şaşırttı / ki bunu artık kimse beklemiyordu / ki buna bütün aile sevindi.

Yeni ve devam ettiren düşünceyi ifaden eden cümleler, ilgi cümlesi olarak bir ilgi kelimesine "Bezugswort" bağlanmamalıdır:

Yanlış: "Machen Sie eine Probefahrt mit dem neuen Wagen, der Ihnen bestimmt gefallen wird."
Doğrusu: Machen Sie eine Probefahrt mit dem neuen Wagen. Er wird Ihnen bestimmt gefallen.
- Yeni araba ile bir deneme sürüşü yapınız. O (araba)

muhakkak sizin hoşunuza gidecektir.

Yan cümlenin kendi başına oluşu, "aber, jedoch, dann, auch" gibi kelimelerle yeterli ölçüde vurgulanırsa, devam nitelikli cümle ilgi bağı ile eklenebilir:

Er machte noch einen Versuch, der aber restlos scheiterte. – Bir deneme daha yaptı, ama bu bütünüyle başarısız oldu.

Sie suchte überall nach Ihrem Mann, den sie auch endlich fand. – O her yerde kocasını aradı, ve de onu sonunda buldu.

İlgi cümlesinin yanısıra Attribut cümlesinin bir çeşidi daha vardır. Aşağıdaki durumlarda bu gibi örnekler görmek mümkündür.

Mein Entschluss, morgen abzureisen, steht fest. – Yarın yolculuğa çıkma kararım kesindir.

Die Vermutung liegt nahe, dass der Spion zu den engsten Mitarbeitern des Ministers gehörte.

- Ajanın, bakanın en yakın çalışma arkadaşlarından olduğu kuvvetle muhtemeldir.

Bitte beantworten Sie meine Frage, ob Sie den Täter erkannt haben, mit einem klaren Ja oder Nein.

- Faili tanıyıp tanımadığınız yolundaki sorumu lütfen açık bir evet ya da hayır ile cevaplayınız.

Buradaki Attribut cümlesinde ilişki kurulan kelimenin içeriği anlatılıyor. Mesela örnekte, sorunun mahiyeti, tahminin içeriği, kararın neden ibaret olduğu anlatılmaktadır. İlişki kurulan kelime çoğunlukla fiilden oluşturulmuş bir isimdir ("vermuten – Vermutung" - tahmin etm. – tahmin, "fragen – Frage" - sormak – soru). Bu isimler için kurulan Attribut cümlesi, ilgili fiille yapılan tümleç cümlesine "Objektsatz" uygundur (↑469):

Ich frage Sie, ob Sie den Täter erkannt haben ("Objektsatz")– Faili tanıyıp tanımadığınızı size soruyorum.

Meine Frage, ob Sie den Täter erkannt haben, ... ("Attributsatz") – Faili tanıyıp tanımadığınız (yolundaki) sorum, ...

Buna uygun olarak aynı şekilde "dass, ob" ve "w-Wort – w' ile başlayan kelime", mastar cümleleri ve kısmen bağımlı ana cümleleri "abhängiger Hauptsatz" şeklinde yan cümleler vardır:

die Behauptung des Angeklagten, er sei zur fraglichen Zeit nicht am Tatort gewesen, ...

8 Cümlelerin bağlanmaları – Die Verknüpfung von Sätzen

8.1 Yan hizalı ve alt / üst hizalı ilişki – Nebenordnung und Unterordnung

Iki olay arasındaki ilişki çoğunlukla değişik biçimlerde anlatılabilir:

Ich wollte über die Strasse gehen, da schaltete die Ampel gerade auf Rot.
- *Karşıdan karşıya geçecektim ki, lamba kırmızı yandı.*
Ich hatte es sehr eilig, deswegen bin ich trotzdem noch rübergegangen ...
- Çok acelem vardı, onun için yine de karşıya geçtim.

Aynı içeriği şöyle de ifade etmek mümkündür:

Die Ampel schaltete gerade auf Rot, als ich über die Strasse gehen wollte.
- Karşıdan karşıya geçmeyi istediğim anda lamba kırmızı oldu.
Weil ich es sehr eilig hatte, bin ich trotzdem noch rübergegangen ...
- Çok acelem olduğu için yine de geçtim.

İlk ifadede birbiriyle ilişkilendirilen olaylar iki aynı dereceli cümlenin yan yana getirilmesi ile anlatılmıştır:

Ich wollte über die Strasse gehen	da schaltete die Ampel gerade auf Rot

İkinci ifade birbiriyle ilişkili iki olay birbirinin alt / üst hizasında bulunan cümlelerle anlatılmıştır:

Die Ampel schaltete gerade auf Rot
als ich über die Strasse gehen wollte

Esas olarak iki çeşit / tarz cümle bağlantısı kurulabilir: yan hizalı ve alt/üst hizalı cümle bağlantıları. Yan hizalı bağlantılarda her zaman eşit dereceli cümleler vardır. Bunlar yukardaki örnekte olduğu gibi ana cümleler olabilir, ya da aynı tarzda ana cümle ile ilişkilendirilen yan cümleler olabilir:

> Ich bin bei Rot über die Strasse gegangen, weil ich es sehr eilig hatte und weil auch weit und breit kein Auto zu sehen war.
> - Kırmızıda karşıdan karşıya geçtim, çünkü acelem vardı ve görünürde araba yoktu.

Bir ifade için, ana cümleler birbirleriyle bağlantılandırılıyorsa, buna cümle sıralaması "Satzreihe" denir. Bağlantı eşit dereceli olmayan cümleler arasında olursa (ana cümle ve yan cümle) buna girişik tümce (modil cümle) "Satzgefüge" denir.

8.2 Cümle sıralaması - Satzreihe

Cümle dizimi (sıralaması) iki ya da daha fazla ana cümleden oluşur. Sıraya dizilen cümleler çoğunlukla belli bir kelime ile birbirine bağlanır. Bu bağlaç cümleler arsındaki içeriksel ilişkiyi (mesela: karşıtlık, neden) açıklar. Böyle bağlama kelimeleri yan hizalı bağlaçlar "Konjunktionen" ("und, oder, aber, denn" ↑387ff.) ve işaret görevli zarflar / belirteçlerdir (mesela: "dann, da, darauf, deswegen, daher"):

> (Konjunktionen – bağlaçlar): Am Anfang war das Wort und das Wort war bei Gott und Gott war das Wort.

- İlk başta kelam vardı ve kelam Allahındı ve Allah kelamdı.
Hast du mich verstanden oder muss ich noch deutlicher werden?
- Beni anladın mı yoksa daha mı açık konuşayım?
Schütz gab sein Bestes, aber er konnte die Niederlage seiner Mannschaft doch nicht verhindern.
- Schütz elinden geleni yaptı, verdi ama takımın yenilgisini yine de önleyemedi.
Müllers müssen verreist sein, denn seit Tagen sind die Rollläden heruntergelassen.
- Müller'ler yolculuğa çıkmış olmalı, çünkü günlerdir kepenkleri inik.

(Adverbien – belirteçler): Sie schaute sich noch einmal prüfend um, dann verliess sie das Haus.
- O bir daha dikkatlice etrafına baktı, ve sonra evi terk etti.
Ich wollte gerade weggehen, da klingelte das Telefon.
- Ben tam dışarı çıkmak üzereyken telefon çaldı.
Er spielt sich immer so auf, deswegen kann ihn keiner richtig leiden.
- O her zaman bir takım tavırlar takınıyor bu yüzden kimse onu sevmiyor.

Cümleler bağlantı kelimesi olmadan da birbiri ardına dizilebilirler:

Vertrauen ist gut, Kontrolle ist besser.
- Güven iyidir, kontrol daha iyidir.
Der Mai ist gekommen, die Bäume schlagen aus.
- Mayıs geldi, ağaçlar filizleniyor.
Beeil dich, wir müssen los!
- Acele et, gitmeliyiz!

Böyle bağlantısız cümlelerde içerik olarak bağlantılı cümlelerdeki ilişkinin aynısı ifade edilir. Araya her zaman bir bağlantı kelimesi getirmek mümkündür:

Vertrauen ist gut, (aber) Kontrolle ist besser.

Cümlelerin yan yana diziminde birbiri ardına sıralanmış cümlelerdeki aynı cümle parçaları bir sonraki cümlede (bazen de ilk cümlede) kaldırılabilir:

Martin geht auf die Realschule und sein Freund geht auf die Hauptschule. – Martin geht auf die Realschule und sein Freund auf die Hauptschule.
- Martin Realschule'ye, arkadaşı Hauptschule'ye gidiyor.
Bu iki cümlenin yüklemi ("geht") aynıdır. Bunu ikinci cümlede tekrar etmeye gerek yoktur.
Buna uygun olarak:

(Subjekt gemeinsam – ortak özne): Wir fahren morgen in die Stadt und kaufen dir ein Paar neue Schuhe.
- Biz yarın şehire gidip, sana bir çift ayakkabı alacağız.
(Subjekt, Prädikatsteil und Zeitangabe gemeinsam – özne, yüklem parçasıve zaman dilimi ortak):
Soll ich jetzt erst den Brief zu Ende schreiben oder erst Kaffee machen?
- Şimdi önce mektubu mu yazıp bitireyim, yoksa önce kahve mi yapayım?
(Adverbialergänzung gemeinsam – belirteç tamlaması ortak): Helga fliegt, Monika trampt nach Spanien.
- Helga uçakla, Monika otostopla İspanya'ya gidiyor.

Belirteç görevli bir belirleme, cümlenin önünde bulunursa, ve eğer iki cümle arasındaki tek ortak (aynı) cümle parçası ise, bunu takip eden diğer cümle ile bağlantı kurulamaz:

Yanlış: Gestern war Frühlingsanfang und schien die Sonne.
Doğrusu: Gestern war Frühlingsanfang und die Sonne schien. – Dün ilkbahar başlangıcıydı ve (hava) güneşliydi.

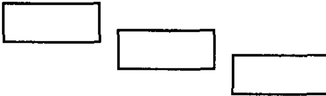
Yanlış: Vielleicht klappt es und bekomme ich die Stelle
Doğrusu: Vielleicht klappt es und ich bekomme die Stelle – Belki işler yolunda gider ve bana bu işi verirler.

Yani ikinci cümle eksiksiz bir ana cümle olarak (ikinci yerde fiil olacak şekilde) sıralanır.

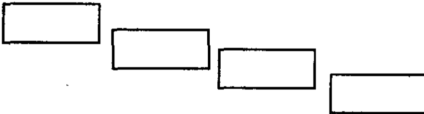
8.3 Girişik cümle (modil cümle) – Das Satzgefüge

487 Girişik bir cümle bir ana cümle ve en az bir yan cümleden ibarettir. Bir girişik cümlede birden fazla yan cümle varsa, alt sıralamada farklı dereceler ya da basamaklar oluşabilir. Böylece bir yan cümleye bir diğer yan cümle bağ(ım)lı olur ve bu şekilde devam eder:

Leider müssen wir Ihnen mitteilen, dass wir Ihre Bewerbung nicht berücksichtigen können, da die Frist bereits abgelaufen ist.

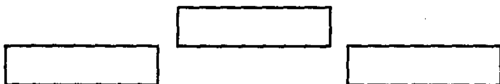

Der Fahrer des Unfallwagens hatte zu spät gebremst, weil er glaubte, er hätte Vorfahrt vor dem Wagen, der von links kam.

Ana cümlenin alt sıralamasında iki ya da daha fazla eşit basamakta yan cümle bulunabilir:

Ob wir zu einer Einladung kommen, hängt vor allem davon ab, zu welchen finanziellen Zugeständnissen Sie bereit sind.

Sıkça cümleler bir bütün olarak arka arkaya sıralanmayıp, bir yan cümle, ana cümlenin (veya başka bir yan cümlenin) içine eklenmiştir:

Der Wagen, der von rechts kommt, hat Vorfahrt.

Bu temel yapım şekilleri isteğe göre genişletilip birbirleriyle bağlatılandırılır. Fakat böylece basit girişik tümceler oluşur ki, bunlar da zor anlaşılır (↑490).

 Bir girişik cümlede bulunan cümlelerin sıralanışı, geniş anlamda yan cümlelerin türlerine bağlıdır. Genelde yan cümlelerinin sıralanışı, ana cümle ile ilişkili olarak üç şekildedir: Ana cümlenin önünde, ana cümlenin içinde ya da ana cümleden sonra bulunabilirler:

("Subjektsätze" – özne cümleleri): Wer einmal hier gewesen ist, wird immer wieder herkommen wollen.
- Bir kez buraya gelen, her zaman gelmek isteyecektir.
Ob das stimmt oder nicht, interessiert mich im Moment nicht.
- Bunun doğru olup olmadığı beni şu anda hiç ilgilendirmiyor.
("Objektsätze" – nesne cümleleri): Ich will wissen, was hier gespielt wird.
- Burada ne oynandığını bilmek istiyorum.
Ihr könnt mir doch nicht erzählen, dass ihr keine Ahnung davon hattet.

- Bu konuda bilginizin olmadığını bana söyleyemezsiniz

Belirteç cümleleri de genelde ana cümlenin önünde ya da arkasında bulunurlar. Ana cümlenin içinde (arasında) bulunmaları çok enderdir:

Wenn der Wecker klingelt, steht sie immer sofort auf.
Sie steht immer sofort auf, wenn der Wecker klingelt.
Sie steht, wenn der Wecker klingelt, immer sofort auf.
- Çalar saat çaldığında, o hemen kalkar.

Attribut cümleleri de ilişkili oldukları kelimeden hemen sonra gelirler, yani ana cümlenin içine eklenirler. Fakat ana cümleden sonra da gelebilirler (481):

Die CD, die du mir geschenkt hast, gefällt mir sehr gut.
Die CD gefällt mir sehr gut, die du mir geschenkt hast.
- Bana hediye etiiğin CD çok hoşuma gidiyor.

Man muss nicht alles, was er sagt, glauben.
Man muss nicht alles glauben, was er sagt.
- Onun söylediği herşeye inanmak gerekmez.

8.4 Cümle yapısı ve Biçem– Satzbau und Stil

Bir metinde cümle sıralamaları, girişik cümleler ve basit ana cümleleri karışık olarak yer alabilir. Fakat belli *metin* türlerinde ve konuşma tarzlarında, yan hizalı cümle yapıları (basit cümleler, cümle sıralamaları), başka cümlelerde ise sık sık alt / üst hizalı cümle yapıları ön plana çıkar. Yan hizalı cümleler, özellikle masallar, çocukların konuşma dili ve gündelik iletişim için tipiktir:

Einwurf für die deutsche Mannschaft ist ausgeführt worden von Möller zu Kiparski. Da sind zwei Mann um den Duisburger herum, und der versucht zu flanken und schiesst in die Beine eines gegnerischen Abwehrspielers. Der Ball springt ins Toraus. Eckball;

> das ist jetzt schon der sechste Eckball für Deutschland, und er wird diesmal von der linken Seite geschlagen. Und wieder ist Rahner zur Stelle. Er leitet weiter und – Tor! Wir haben die 10. Spielminute; Deutschland führt mit 1: 0. Das war kein Abseits, da stand noch einer auf der Linie ...

(Bu metin, bir futbol maçının seyrini anlatıyor)

Girişik cümlelerdeki ifade tarzı, daha çok yazı dili için geçerlidir, özellikle de karmaşık içeriklerin bulunduğu bilim ve uzmanlık alanlarında kullanılan bir dil için:

> Ein Spieler ist abseits, wenn er im Augenblick, in dem der Ball gespielt wird, näher der gegnerischen Torlinie ist als der Ball, ausgenommen: ... Abseits soll nicht in dem Augenblick beurteilt werden, in dem der fragliche Spieler den Ball erhält, sondern in dem Augenblick, in dem ihm der Ball von einem Spieler seiner Mannschaft zugespielt wird. Ein Spieler, der nicht in Abseitsstellung ist, wenn ihm einer seiner Mitspieler den Ball zuspielt oder einen Freistoss tritt, wird daher nicht abseits, wenn er während des Fluges des Balls vorläuft.

(Bu metin, futbol oyunun bir kuralını anlatıyor).

Genelde yan hizalı cümle yapısı, alt / üst hizalı cümle eklemelerinden daha "berrak" ve "kolay anlaşılır" olarak algılanır. Ancak böylesi değerlendirmeler sırasında, ifadenin anlaşılır olmasının yalnızca cümle bağlantısının biçimiyle değil, tek tek cümlelerin iç yapılarıyla "iç"leriyle de ilişkili olduğu gözönünde bulundurulmalıdır. Fakat bir ya da birden fazla geniş kapsamlı isim grupları içeren eden tek bir cümle (↑245: "Nominalstil), cümle parçaları arasında farklı ilişkilerin bulunduğu uygun bir girişik cümleden daha zor anlaşılır olabilir:

> ("Einzelsatz" – tek cümle): Die Umweltschützer protestieren gegen die Ablehnung ihres Antrags auf

Einstellung der Bauarbeiten an der neuen Autobahn.
("Satzgefüge" – girişik cümle): Die Umweltschützer protestieren dagegen, dass ihr Antrag abgelehnt worden ist, die Bauarbeiten an der neuen Autobahn einzustellen.
- Doğayı koruyanlar (çevreciler) yeni yapılan otoyol çalışmalarının durdurulması için verdikleri dilekçenin reddedilmesini protesto ediyorlar.

Ana cümlenin önünde ya da arasında (içinde) çok fazla sayıda yan cümle bulunursa, bir girişik cümle karmaşık ve zor anlaşılır olur, özellikle de cümleler ardı ardına sıralanmış olmayıp da iç içe "kutulanmış" bir şekilde olurlarsa. Bu şekildeki kutu cümlelerinden kaçınılmalıdır:

Yanlış: Derjenige, der das Portemonnaie, das gestern hier liegen gelassen wurde, wiederbringt, erhält eine Belohnung.
Doğru: Wer das Portemonnaie wiederbringt, das gestern hier liegen gelassen wurde, erhält eine Belohnung.
- Dün burada unutulan cüzdanı geri getirene ödül verilir.

Yanlış: Wenn die Elektroarbeiten nicht bis zum 20.10., obwohl sie zugesagt hatten, diesen Termin einzuhalten, ausgeführt sind, werden wir eine andere Firma beauftragen.

Doğru: Wenn die Elektroarbeiten nicht, wie zugesagt, bis zum 20.10. ausgeführt sind, werden wir eine andere Firma damit beauftragen.
- Eğer elektrik işleri, söz verildiği gibi 20.10. tarihine kadar yapılmazsa, bununla başka bir şirketi görevlendireceğiz.

9 Cümle çeşitleri - Satzarten

9.1 Konuşma niyetleri - Spechabsichten

491 İnsan bir cümleyi (tek bir ana cümle ya da bir birleşmiş cümle), her zaman belli bir niyetle ifade edilir: Mesela birşeyi saptamak için, bir şey hakkında bilgi almak için, birşeyi rica etm. için, şaşkınlığını belirtmek için, bir şey sipariş etm. için v.s. Bütün bu konuşma niyetlerinin üç temel çeşidi vardır: ifade, soru ve emir. Bu konuşma niyetlerini ifade eden cümle çeşitlerine de şu isimler verilir:

"Aussagesatz" - ifade cümlesi	Achim kommt morgen. - Achim yarın geliyor.
"Fragesatz" - soru cümlesi	Kommt Achim morgen? - Achim yarın mı geliyor? Wer kommt morgen? - Yarın kim geliyor?
"Aufforderungssatz" - emir cümlesi	Komm bitte morgen! - Lütfen yarın gel!

492 İfade, soru ve emir cümlelerinin kendilerine özgü birer yapı şekilleri vardır, ki bunlar fiilin bulunduğu yer bağlamında (↑415): İfade cümlelerinde fiil ikinci sıradadır, emir cümlelerinde birinci sıradadır, soru cümlelerinde ise fiil her iki yerde de bulunabilir. Fiili sonda bulunan cümleler, bu bağlamda sadece alt hizalı olabilir ve yan cümleler için tipiktir. Fiilin bulunduğu yerin yanısıra, özellikle cümlenin entonasyon (ahengi) ("Intonation = Satzmelodie"), cümle çeşitleri arasındaki farklılığı belirtmek için önemli bir göstergedir: ifade- ve emir cümleleri aşağı doğru inen bir entonasyona sahiptirler, yani ses cümlenin sonuna doğru düşer (sakinleşir / sessizleşir); soru cümleleri ise genelde yukarı doğru çıkan bir entonasyona sahiptirler, yani ses cümle sonunda yükselir.

Konuşma niyetlerinin her biri gerçi belli tipik biçimler halinde sınıflandırılabilir, ama çoğu kez başka biçimler içinde de ifade edilebilir. Örneğin, bir emir başka şekilde de vurgulanabilir, örneğin ifade tarzına göre, yani bir "ifade cümlesini", bir emir şeklinde aktarmak gibi:

Du hälst jetzt auf der Stelle den Mund!

Kısacası, cümle türleri ve biçimleri arasında tam bir uyuşma söz konusu değildir.

9.2 İfade cümleleri - Aussagesatze

İfade cümlesi ile konuşmacı bir şeyi saptar, (gerçek, tahmini ya da geleği ilgilendiren) bir konuyu ileri sürer. Fiil ikinci sıradadır; cümle entonasyonu sona doğru düşer (azalır):

Ich habe Hunger. – Ben acıktım.
Heute geht die Sonne um 4.05 Uhr auf. – Güneş bu gün saat 4.05'de doğuyor.
Die Uhr ist stehengeblieben. – Saat durmuş.
Das würde die Angelegenheit sehr beschleunigen. – Bu, meseleyi çok hızlandırırdı.
Wir werden pünktlich da sein. – Biz zamanında orada olacağız.

İfade cümlesinin özel bir çeşidi ünlem cümlesidir, konuşmacı bununla sadece birşeyi saptamakla kalmaz, aynı zamanda, bir ruh halini –özellikle de şaşkınlığı- dile getirir. Cümlenin bir kelimesi özellikle vurgulanır, bazen de ünlem olma özelliğini kuvvetlendiren "aber, vielleicht, doch" gibi edatlar da eklenir. Fiil birinci ya da ikinci sırada bulunabilir:

Bist du aber gewachsen! - Du bist aber gewachsen!
- Ne kadar da büyümüşsün!
Hat der vielleicht lange Haare! – Der hat vielleicht lange Haare!
- Ne kadar da uzun saçları var!

Bunun yanısıra fiili sonunda bulunduran yan cümle şeklinde, ünlem cümleleri de vardır:

Wie mich das für dich freut! – Senin için nasıl da sevindim!
Wie langweilig das doch alles ist! – Bunların hepsi benim için ne kadar da sıkıcı!
Was die für Preise verlangen. – İstedikleri fiyatlara bak!
Dass ich aber auch gar nichts davon gemerkt habe! – Nasıl da onunla ilgili bir şey farketmedim.
Dass du das noch weisst! – Bunu nasıl da hâlâ biliyorsun!

9.3 Soru cümleleri - Fragesätze

Bir şey bilinmediği durumunda soru sorulur. Bu bir konunun bütünü ya da sadece belli bir bölümü olabilir. Buna uygun olarak biçim açısından da birbirinden farklı olan iki soru çeşidi vardır; Karar soruları "Entscheidungsfragen" ve tamamlama (ekleme) soruları "Ergänzungsfragen".

Karar sorusu – Die Entscheidungsfrage

Karar sorusu (veya "Satzfrage" – cümle sorusu) ile konuşmacı bir şeyin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini öğrenmek ister; karşıdaki konuşmacı kararını (evet ya da hayır cevabı ie) aktarmak durumundadır. Karar sorularında, fiil birinci sıradadır ve cümle entonasyonu (ahengi) yükselir:

Ist die Ware in der nächsten Woche wieder lieferbar? – Mal, gelecek hafta yine teslim edilecek durumda olur mu?
Kann man das Gerät auch mit Batterien betreiben? – Bu makine pil ile de çalıştırılır mı?
Kommst du morgen zum Training? – Yarın antrenmana geliyor musun?

Karar sorularının cevapları (ja, nein, doch") için (↑404)

Konuşmacı aslında cevabı bilip, sadece emin olmak için sorarsa, soru ifade cümlesi şeklinde olur (fiil ikinci sırada); bunun bir soru oluşu, bu durumda sadece cümle entonasyonundan (ahengi) belli olur. Çoğu zaman buna "doch" edatı ("Partikel") eklenir:

Du kommst doch morgen zum Training? – Sen yarın antrenmana geliyorsun, değil mi?
Wir kennen uns doch? – Biz birbirimizi tanıyoruz, değil mi?
Sie erinnern sich doch noch an unser Gespräch letzte Woche? – Geçen haftaki konuşmamızı hatırlıyorsunuz değil mi?

Karar soruları yan cümle şeklinde de olabilirler ("ob" ile başlarlar ve fiil sondadır); bunlar, konuşmacının daha kuvvetli bir kararsızlık, bir şüphe duyduğunu gösterir:.

Ob das alles mit rechten Dingen zugeht? – Acaba bunların hepsi doğru dürüst mü gidiyor?
Ob sich das Wetter hält? – Hava acaba böyle kalır mı?

495 Ekleme (tamamlama) sorusu – Die Ergänzungsfrage

Ekleme sorusu (veya "Wortfrage" – kelime sorusu) ile konuşmacı, olayın bir bölümünü (mesela zamanı, nedeni, olayın failini) bilmediğini ifade eder; bu konudaki bilgisini genişletmek ister. Ekleme sorusunda fiil, ikinci sıradadır, birinci sırada bir soru kelimesi bulunur:

Wann ist die Ware wieder lieferbar? – Mal ne zaman tekrar teslim edilecek durumda olur?
Wie teuer ist dieses Gerät? – Bu alet kaç paradır / ne kadar tutar?
Warum bist du nicht zum Training gekommen? –
Wer ist der Mörder? –
Über wen sprecht ihr gerade? –
Was für ein Vogel ist das? –
Mit welchen Kosten müssen wir rechnen? –

Birden fazla şey aynı anda sorulursa, geri kalan soru kelimeleri

cümlenin ortasında bulunur:

Wer hat hier wen betrogen? – Burada kim kimi kandırdı?
Wer hat mit wem wann worüber gesprochen? – Kim kiminle ne zaman ne hakkında konuştu?

Sadece benzer şeyler, örneğin bir olay ile ilgili durumlar arka arkaya sıralanarak soru cümlesinin başında yer alır:

Wann und wo fanden die letzten Olympischen Spiele statt? – Ne zaman ve nerede en son olimpik oyunlar oynandı?
Weshalb und wozu hast du das getan? – Bunu neden ve ne için yaptın?

9.4 Emir cümleleri - Aufforderungssätze

Bir emir cümlesi ile konuşmacı her zaman soru cümlesinde olduğu gibi, karşısındaki dinleyicisine (konuştuğu kişiye) seslenir; böylece, konuştuğu kişiden belli bir şey yapmasını ister. Tipik bir emir cümlesinde fiil, "Imperativ" şeklinde (ayrıntılı "Imperativ şekilleri için ↑153'e bkz.) olmak şartıyla, birinci sıradadır, cümle entonasyonu (ahengi) düşer.

Geh mir aus den Augen! – Gözüme görünme!
Ruf doch mal an! – Bir telefon et!
Stellt den Fernseher leiser! – Televizyonun sesini kıs!
Räumt jetzt bitte euer Zimmer auf! – Lütfen şimdi odanızı toplayın!

Eğer konuşmacı kendini de bir emire dahil ederse, fiil, "Konjunktiv I Präsens" şeklinde kullanılır. Bu durum, nezaket şekli kullanımı için ("Sie") de geçerlidir (↑154):

Seien wir doch mal ganz ehrlich! – Şimi bir kere dürüst olalım.
Seien Sie unbesorgt! – Merak etmeyiniz / endişe etmeyiniz!
Buchen Sie ihren Urlaub jetzt! – Tatiliniz için şimdiden biletinizi ayırtınız!

Emirler başka cümle çeşitleriyle de ifade edilebilir. Böylece, özellikle kuvvetli bir emir, bir ifade cümlesi gibi, ya da "dass" ile başlayan bir yan cümlesi gibi ya da "Partizip" şeklindeki bir fiil kullanımı ile görünebilir:.

Das nimmst du sofort zurück! – Bunu hemen geri al!
Ihr werdet jetzt ohne Widerrede ins Bett gehen! – Karşılık vermeden, şimdi hemen yatağa gidiyorsunuz!
Dass du ja pünktlich nach Hause kommst! – Aman vaktinde evde ol!
Dass ihr mir keinen Unsinn macht! – Saçma bir şey yapmayın sakın!
Aufgepasst! – Dikkat!
Stillgestanden! – Hazır ol!

Belli kişilere hitap etmeyen, genel anlamdaki emirler (mesela yemek tarifleri, kullanma talimatları gibi) mastar halindeki fiil şekli ile oluşturulur:

Die Pilze putzen, waschen, in Scheiben schneiden und mit Zwiebeln andünsten.
- Mantarları temizleyiniz, yıkayınız, dilim dilim kesiniz ve soğan ile hafifçe kızartınız.
Arzneimittel für Kinder unzugänglich aufbewahren!.
- İlaçları çocuklardan uzak tutunuz.
Vor Gebrauch schütteln. – Kullanmadan önce çalkalayınız.
Bitte einsteigen und Türen schliessen. – Lütfen bininiz ve kapıları kapatınız.
Nicht hinauslehnen. – Dışarı sarkmayınız.

Rica ya da nazik bir emir olarak çoğu zaman soru cümleleri (fiil birinci sırada) kullanılır, özellikle de "würde" şeklindeki soru cümleleri:

Gibst du mir mal gerade die Schere rüber? – Bana hemen (şu) makası verir misin?
Könnt ihr wohl mal einen Moment ruhig sein? – Bir an sessiz olabilir misiniz?
Würdest du mich mal bitte ausreden lassen? – Önce

beni bir konuşturur musun lütfen / sözümü bitirmemi bekler misin lütfen?
Würden Sie das bitte heute noch erledigen? – Lütfen bunu bugün halleder miydiniz?

497 Emir cümlesinin, arzu (istek) cümlesi ile bir akrabalığı vardır. Burada da (henüz) var olmayan, ama konuşmacının gerçekleşmesini istediği bir şey ortaya konulur. Emirin aksine arzu (istek) dinleyiciye (karşıdakine) bağlı değildir.
Arzu (istek) cümlelerinin en temel özelliği "Konjunktiv" olmasıdır. Arzu (istek) cümlelerinde, fiilin ikinci sırada ve "Konjunktiv I" şeklinde (↑143) kullanıldığı oldukça ender görülür:

Er ruhe in Frieden! – Huzur içinde yatsın!
Sie lebe hoch! – O çok yaşasın!
Der Himmel bewahre mich davor! – Allah korusun!

Konjuktiv II durumundaki fiille yapılan „gerçek dışı arzu (istek) cümlesi" Burada ya fiil birinci sıradadır, ya da cümle "wenn" ifadesi ile başlar, bu durumda fiil cümlenin sonunda olur. "Doch" ya da "nur" edatları bu cümle türü için karakteristiktir.

Wären wir doch endlich da! – Keşke artık orda olsaydık!
Hätte ich nur nichts gesagt! – Keşke hiç bir şey söylemeseydim!
Wenn sie doch einmal Wort halten könnte! – Bir kere de sözünü tutabilseydi!
Wenn ich das alles doch nur verstehen würde! – Bunun hepsini anlasaydım keşke!